

910
BYR
S
1253

R. E. BYRD / SAM

BIBLIOTEKA PUTOPISA

Naziv originala:

ALONE

(Copyright by R. E. Byrd
Prvi put objavio nakladni zavod
G. P. Putnam's Sons, New York 1938.)

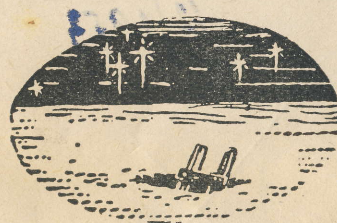
Preveo

STJEPAN KREŠIĆ

RICHARD EVELYN BYRD

SAM

MLADOST
ZAGREB, 1952

Posvećeno

Mariji Evelyna Byrda

PREDGOVOR

OVA knjiga priča o osobnim doživljajima, tako osobnima, da se u četiri godine nisam mogao skaniti da ih napišem. Različita je od bilo kojega djela, što sam ga ikad u životu napisao. Ostale su mi knjige bile činjenični, bezlični izvještaji o mojim ekspedicijama i letovima. Ova pak priča o iskustvu, koje je u znatnoj mjeri subjektivno. Zamalo da ne umrijeh, prije nego što sam završio taj pothvat. A kako su moje patnje igrale u njemu pretežnu ulogu i kako čovjek nagonski takve doživljaje zadržava za sebe, nije mi bilo jasno, kako bih mogao pisati o Istaknutom uporištu, a da u isto vrijeme neumjesno ne iznesem svoje osjećaje. Osim toga, dugo sam se oporavljao od posljedica svoga boravka na 80° 08′ južne širine, i cijeli mi je pothvat bio tako svjež u pamćenju, da sam posumnjao, da ću se moći latiti da ga nepristrano opišem.

Međutim, moji me prijatelji nisu pustili da krzmam. Kamo god sam išao, salijetali me pitanjima. I napokon, u mjesecu prosincu godine 1937. sastadoh se jedne večeri u New Yorku s nekoliko njih najbližih. Oni me nagovoriše da napišem ovu knjigu, dok su mi činjenice još svježe u pamćenju. Pristadoh, ali ne baš drage volje.

Predvidio sam, da će mi se odmah u početku isprriječiti cijeli niz poteškoća, koje će me mučiti. Znao sam najprije, da ne će biti druge nego darnuti u srce i oživjeti neke gorke časove, što sam ih doživio na Istaknutom uporištu. Zatim sam bio svijestan, da ću morati raspravljati o osobnim doživljajima na sebi nemio način. Ali, ohrabren oduševljenjem prijatelja i poticajima nakladnika, oslobodio sam se tih sumnja i pristao da se latim posla.

Pri daljem pisanju potvrdile su se moje prijašnje slutnje. Bilo je odista časova, kad se omalo nisam okanio pisanja, a zasigurno bih to i učinio, samo da je bilo ikakva časna izlaza iz toga položaja. Bilo je naime takvih činjenica i takvih stanja, koja najradije ne bih uopće spominjao, jer uključuju onaj čudni osjećaj, što ga nazivamo samopoštovanje. No ipak sam završio ono, što sam započeo, te ova knjiga prikazuje čistu istinu o meni i o mojim poslovima u tome određenom vremenu.

Spočetka sam namjerio da upotrebim svoj dnevnik, koji je vrlo podroban i opširan, i da on bude glavna sastojina ove knjige. Dobrzo sam međutim uvidio, da je gotovo nemoguće održati razumljiv i suvisao slijed i razmjer, oslanjajući se samo na dnevnik, jer je bio neizbježivo

pun opetovanja, tajanstvenih aluzija, koje imaju važnosti samo za mene, i, napokon, slučajnih bilježaka. Usto je bilo veoma mnogo sasvim osobnih podataka, koji se odnose na moju obitelj, a ne bi mi bilo drago da ih uvrstim u knjigu. Prema tome, premda sam upotrebio iz njega znatne odlomke i mnoge izvatke, naveo sam ih samo ondje, gdje sam mislio, da će osvijetliti prikazane okolnosti. Nisam se osobito trudio da u tekstu označim, da li je ono, što je iz dnevnika uneseno za dotični dan, potpuno, ili je samo istrgnut izvadak. Nisam htio pretrpati knjigu bibliografskim navodima. Uza sve to, poslužili su mi izvrsno sredstvo da osvježim svoje uspomene, i dnevnik, i mnoge pribilješke, što sam ih ispisao na meteorološkim formularima, na kalendaru i na posebnim papirićima.

Prozvao sam ovu svoju knjigu S a m. *Očito je međutim, da nitko ne bi mogao postići ono, što sam ja postigao, bez čestite i prijateljske pomoći mnogih drugih ljudi. Ta je pomoć bila ono najdivnije u cijelome pothvatu, a osobito se očitovala nakon moga povratka s Istaknutog uporišta, kada je pedeset i pet ljudi u Maloj Americi učinilo sve moguće da mi olakša breme vodstva ekspedicije. Sretan sam, što s time u vezi mogu priznati svoj dug starome svom brodskom drugu, Georgeu Novilleu, časniku, kojemu je bila dužnost da se brine za izvršenje mojih zapovijesti, što se neumorno skrbio za me, sve dok nismo stigli u Novu Zelandiju.*

Boston, Massachusetts,
Mjeseca listopada 1938.

R. E. B.

1933: ZAMIŠLJENA OSNOVA

STAKNUTO meteorološko uporište »Bolling«, u kojemu sam proživio sâm antarktičku zimsku noć godine 1934., nalazilo se u mrkloj beskrajnosti Rossove ledene barijere, na crti koja se proteže između Male Amerike i Južnog pola. Bijaše to prva kopnena postaja, što je ikad uspostavljena na najjužnijem dijelu svijeta. Odluka da tamo prezimim bila je možda teža nego što su mislili čak i neki članovi moje ekspedicije u Maloj Americi. Spočetka smo naime zasnovali, da će više nas otići tamo kao posada. Međutim, kako ćemo domalo vidjeti, bilo nam je to onemogućeno. Prema tome, bilo mi je na izbor: ili se posve okaniti Uporišta (a s time i znanstvene misije, s njime povezane) ili otići tamo sâm. Na prvu se alternativu nisam mogao odlučiti.

Odmah u početku treba da istaknem činjenicu, kako sam nada sve ostalo (više nego radi goleme vrijednosti promatranja vremena i polarnog svijetla u dotada neosvojenom području Antarktika, radi svoga zanimanja za ta proučavanja) želio zapravo da tamo odem radi doživljaja. Tako je poticaj za tu odluku bio djelomično osobne naravi. Osim promatranja meteoroloških promjena i osobitosti polarnog svijetla nisam imao nikakvih važnijih ciljeva, nikakvih zadataka. Ništa osim želje čovjeka da u potpunosti iskusi, šta znači neko vrijeme biti sâm i toliko okusiti mir, tišinu i samoću, da spozna njihovu pravu vrijednost.

Eto sasvim jednostavna razloga, koji će, mislim, nagonski razumjeti svi oni ljudi, koje muči zapletenost i strka suvremenog života. Svi smo zahvaćeni vihorima, što viju sa svih strana. U metežu sadašnjice misaon čovjek upravo je natjeran da bez prestana mozga, kamo će ga vjetrina zanijeti, i da živo čezne za kakvim mirnim mjestancem, gdje može nesmetano razmišljati i ispitati svoju nutarnjost. Možebit će se kome činiti da pretjerujem, kad ističem potrebu za zgodimičnim pribježištem, ali mislim, da tu nema nikakva pretjerivanja, barem što se mene tiče, jer ja sam vazda trebao dulje vremena nego prosječni ljudi da bih mogao nešto temeljito promozgati. Time nipošto ne želim reći,

da moj privatni život prije odlaska u Istaknuto uporište nije bio izvanredno sretan. Naprotiv, sudbina me milovala više nego što sam imao prava od nje očekivati. Uza sve to, zavukla mi se u dušu velika zbunjenost. Različite ekspedicije, sve jedna za drugom, toliko su četrnaestak godina obuzele moje vrijeme i misli, da gotovo ništa drugo nije dolazilo u obzir. Godine 1919. letio sam preko Atlantika u službi Američke mornarice; godine 1925. preletio Grenland; 1926. Sjeverni pol; 1927. Atlantski ocean; 1928.—30. Južni pol i 1933.—35. ponovo Južni pol. Između ekspedicija nije uopće bilo odaha. Tek što se jedna završila, već sam pripremao novu. U međuvremenu sam održavao predavanja po cijeloj Americi, da bih smogao sredstava za život i platio dugove dovršene ekspedicije, ili sam obigravao od mjesta do mjesta, da naprosim novaca i potrepština za novu.

Možda će netko pomisliti, da čovjek, koji po svome zvanju odlazi u daleke krajeve, nema osobite potrebe za mirom i samoćom. Tko god tako misli, njegovo je znanje o ekspedicijama maleno. Najveći dio vremena njezini članovi provedu u grozničavoj strci i gunguli, neprestano pod bičem vremena. I nikad ne će biti drukčije, sve dok istraživači ne budu svime opskrbljeni, i dok istraživanje bude popraćeno neizvjesnostima. Ljudi nesumnjivo misle, kako je baš stoga divno doprijeti do jednoga pola ili do obaju. Na tisuće je ljudi tome cilju posvetilo najbolji dio svoga života, a mnogi su i poginuli pri tome pokušaju. Ali među onom šačicom, koji su zaista doprli do devedesetog stupnja sjeverne ili južne širine, ne znam, ima li i jedan, koji je baš bio oduševljen njegovim izgledom. Malo što imaš zapravo tamo i vidjeti: na jednom kraju zemlje matematička točka posred beskrajnog i pustog oceana, a na drugome kraju isto tako nezbiljska točka posred goleme vjetrovite visoravni. Nije nipošto bitno doći do pola. Znanstvena je vrijednost u nauku, što ga steknete, dok tamo dođete. Osim toga, vrlo je važno, da živi dospijete tamo i natrag.

Eto, ja sam bio na oba pola. Već sam se unaprijed nadao, da će mi to dostignuće biti od velika zadovoljstva. Donekle je i bilo, uglavnom stoga, što su mi ta putovanja na polove omogućila da predobijem za se potporu javnosti i tako izvedem svoj dalekosežni znanstveni program, koji mi je u prvome redu bio na srcu. Svesci novinskih odrezaka, što ih je moja obitelj skupljala, sve su postajali deblji, a u većini su bile same pohvale. To je opipljiv uspjeh, barem u mojem zvanju. Ako tome dodamo neopipljivi ugled svog posla kod svojih mušterija, onda posjedujem vidljivi imutak, premda moram istaći, da najmudriji među nama, poput starinskih knjigovođa, rijetko prenose ovu potonju stavku u novi račun s većim viškom od jednog dolara.

Uza sve to, nisam baš imao dojam, da sam dostigao ono pravo. Štoviše, kad sam konačno napravio bilancu onoga, što sam postigao, obuzeo me osjećaj neke besciljnosti. Taj se osjećaj usredotočavao na male propuste, ali mi je zbog njih bilo krivo sve više i više. Uzmimo,

na primjer, čitanje. Nije bilo ni kraja ni konca knjigama, za koje sam sebi neprestano obricao, da ću ih pročitati; ali čim je došlo vrijeme, da obećanje provedem u djelo, kao da nikad nisam imao ni vremena ni strpljivosti. S glazbom je bilo isto tako. Prema njoj sam gajio pravu ljubav, a mislim da me i privlačila nekom neodredivom potrebom, a uza sve to nisam smogao volje ni zgode da radi nje više nego na tili čas prekinem redoviti posao, koji je većini nas prirastao srcu kao jedini sadržaj života.

Tako je bilo i s drugim mojim potrebama: s novim zamislima, s novim teorijama, s novim znanstvenim razvitkom, o kojemu sam znao malo ili uopće ništa. Činio mi se nekako ograničen moj način života. Možda ćete me zapitati: »A zašto ne uklopite sve to u svoj svakidašnji život? Zar baš morate otići i zakopati se usred polarne studeni i mraka, samo zato da budete sami? Ta, napokon, stranac koji šeće niz najprometniju njujoršku ulicu, Fifth Avenue, može isto tako biti osamljen kao i onaj putnik, što tumara po pustinji.« Sve vam ja to priznajem, ali uz ograničenje, da ni jedan čovjek ne može gajiti nadu, da će biti sasvim slobodan, dok god se vrze među svojim uobičajenim navikama i svakidašnjim nužnostima. Najmanje to može učiniti čovjek u mome položaju, koji mora tražiti od javnosti potporu i bez prestana polagati račun, kako je upravljao datim novcem. Nipošto se ne može poreći činjenica, da je naša civilizacija razvila divan sistem, da zaštiti privatni život pojedinca, ali oni između nas, koji moraju provoditi život pod svijetlom reflektora javnosti, nemaju te zaštite.

Ja sam se dakle zaželio nečega višeg nego što je zatišje u geografskom smislu. Htio sam uroniti u razmišljanje, koje će me oživjeti i ispuniti moju dušu novim vrednotama. Za to mi se pružila zgoda, kada sam zacrtao osnovu o Istaknutom uporištu. Tamo dolje na barijeri Južnoga pola, u krutoj studeni i mrklome mraku, kakav je bio u plistocenu, imat ću vremena da se saberem, da snatrim, da mislim i da slušam gramofon. Možda će mi biti moguće da sedam mjeseci živim po miloj volji, daleko od svih smetnja, uz najpriprostije razbibrige, ne robujući nikakvim prisilama, osim onima, što će mi ih nametnuti vjetar, noć i studen, ne pokoravajući se ničijim zakonima doli svojim vlastitim.

Tako sam zamislio. Možda je bilo i više poticaja za tu osnovu. U ovolikoj vremenskoj udaljenosti ne mogu se sigurno svega sjetiti. Možda me podilazila i želja da okušam stroži način života nego što sam ga dotad upoznao. Mnoge sam od svojih najboljih godina proveo u avijaciji. Letač upravlja svojom sudbinom sjedećke. Kad mu se aparat sukobi s prirodnim elementima, do njega to dolazi posrednim putem, ublaženo i sniženo mehaničkom prednošću koordiniranog udešavanja naprave, kojom se upravlja i vodi avion. Kad borba dođe do odlučnog vrhunca, sve se sretno ili nesretno riješi za nekoliko sati, dapače minuta i sekunda. A tamo, kamo sam namjerio poći, ovisio bih i duševno i tjelesno o samome sebi. Na mjestu, gdje je konačno uspostavljeno

Istaknuto uporište, uvjeti života nisu baš mnogo različitiji od onih, u kakvima su živjeli prvi ljudi, kad su izronjavali iz sutona posljednjeg Ledenog doba.

Svi smo znali, da nas čekaju pogibelji, ali nitko od nas, koliko smo bili kadri predvidjeti, nije smatrao, da su odviše velike. Inače se kao vođa velike polarne ekspedicije, podvrgnut svim odgovornostima jednoga zapovjednika, ne bih bio odvažio na takav pothvat. Da sam se u računu prevario, pokazuje činjenica, što umalo nisam stradao životom. Nije mi ipak žao, što sam se dao na taj put. Ta načitao sam se željkovanih knjiga, iako ne baš onoliko, koliko sam predvidio; naslušao se glazbe s gramofonskih ploča, iako mi je, čini se, samo pojačavala moje patnje; napromišljao se misli, iako ne uvijek veselih, kako sam se bio nadao. Sve je to bilo divno, moje vlastito. Nisam predvidio, da ću otkriti, kako čovjek može biti blizu umiranju, a da ipak ne umre ili da ne želi da umre. I to sam doživio. I to mi je na dobro poslužilo. To mi je iskustvo razmrsilo mnoga mučna razmišljanja o razmjerima i odnosima ljudskim, koja bi inače ostala bez odgovora. Začudno je, da približujući se konačnoj pouci spoznajemo, kako zapravo malo treba da znamo i zasigurno osjetimo.

* * *

Eto, ja ovako započeh svoje pričanje, jer je u nekim krugovima bilo nesporazuma s obzirom na razloge, zbog kojih sam u Istaknuto uporište otišao sâm. Čak su mi neki i osporavali pravo da to učinim. Obično se misli, da nije mnogo važno, što ljudi misle o tebi, samo ako ti sam znaš, gdje je istina. Ali, uvjerio sam se, kao što su se uvjerili i ostali, koji se provlače po novinskim stupcima, da i to katkada može biti itekako važno. Čim naime jednom uđete u novinske natpise, doznate, da nije samo jedna istina, nego da ima dvije: jedna za koju vi znate iz stvarnih činjenica, i druga, do koje dolazi javnost — barem onaj njezin dio, koji je neobično obdaren maštovitošću — nekom vrstom osmoze, to jest rastvorom činjenica kroz tanku kožicu mašte. Rijetko za ovu drugu istinu ikad sazna osoba, koje se to tiče; prijatelji se pobrinu za to. Uza sve to, ipak sam nekako došao do tobožnjih istina, koje su kružile o mome odlasku na Istaknuto uporište. Bog zna, koliko ih još ima, ali teško da natkriljuju ove, koje ću spomenuti. Jedni vele, da su me prognali moji vlastiti ljudi. Po drugima sam otišao tamo, da mogu nesmetano pijančevati. Nekad bi me takve brbljarije ogorčile, ili barem razbjesnile. Ali sada nipošto.

Jedine kritike, nad kojom bih se možda zamislio, oslobodio me moj prijatelj Charles J. V. Murphy, član ekspedicije. Prije nego što sam krenuo u Istaknuto uporište, zamolio sam njega i svog zamjenika, doktora Thomasa C. Poultera, neka se brinu o mojim poslovima. Moju odluku, da sam odem u Istaknuto uporište, javio je Murphy radiotelegrafski u Sjedinjene Države tek pošto sam se uistinu tamo ustalio. U

objavi je samo rečeno, da idem po svojoj želji. Moji su prijatelji dočekali tu vijest različito. Za četrdeset i osam sati nakon toga upravo su pljuštale poruke preko radija. Većinom su ih slali ljudi, do čijeg sam mišljenja mnogo držao. Ako se uzme u obzir ono malo podataka, po kojima su mogli suditi, moram po duši reći, da su bili izvanredno nepristrani. A ipak su na svaku poruku odobravanja otpadale tri, u kojima se izriče sumnja ili otvoreno neodobravanje. Uporno su me zaklinjali, dapače naređivali mi, neka se dobro predomislim. Tvrdili su, da se moj odlazak mora svršiti nesretno, i to gotovo sigurno po me, a možda i po pedeset i pet ljudi, što sam ih, tobože bez vodstva, ostavio u Maloj Americi. Predsjednik neke velike geografske ustanove opomenuo me, bude li bilo što pošlo po zlu putu u Maloj Americi u mojoj nenazočnosti, da ću doživjeti veću sramotu, nego što je pala na Nobilea, čija je krivnja bila u tome, što je izašao iz svoga raskrhanog dirigeablea prije nego što su se svi njegovi ljudi izbavili. Neki prijatelj bankar javio mi je otvoreno, da je cijela moja zamisao nesmotren hir i da bi sramota povratka bila više nego izravnana, ako je poredimo s onim posljedicama, koje bi me neminovno zadesile, ostanem li uporno pri svojoj odluci.

Sve su te poruke bile upućene izravno meni, ali ih je primao Charlie Murphy, koji se tada našao u groznu škripcu. Spuštala se polarna zimska noć, studen je postajala sve kruća, pa znam, da je bio zbog mene zabrinut. Usto je bio svijestan, kakvo me tijesno prijateljstvo veže s tim ljudima u Americi. Svakome je odgovarao, da sam tamo otišao u korisnu svrhu, o kojoj sam dobro razmislio; da su traktori već na putu iz Istaknutog uporišta u Malu Ameriku, a slati ih natrag da bi značilo izvrgnuti druge ljude znatnoj pogibelji; da sam po njegovu mišljenju neopozivo odlučio da izvršim svoj naum. Kako je moje duševno breme bilo i onako dosta teško, smislio je, da mi ne javlja preko radija, kako je moje prijatelje zahvatio strah. Stoga je te poruke uredno spremao i čuvao u Maloj Americi do moga povratka u mjesecu listopadu. Tada je bio mjesec ožujak. Imao sam proboraviti između toga šest mjeseci u tami i studeni.

Ja, dabome, o svemu tome nisam imao ni nagovještaja. I drago mi je, što se tako zbilo. Toliko je u meni ljudske slabosti, da ne bih bio mogao podnijeti nerazumijevanje, barem od svojih prijatelja. Preslab sam bio za to. U svojim razgovorima preko radija sa mnom Murphy je bio vazda dobre volje. Nikad da bi spomenuo, što se događa. Nisam ni ja njega nikad zapitkivao, šta misle moji prijatelji, i to naprosto zbog toga, što nisam htio da doznam. Mislio sam dakako, da će biti kritike. Ali nisam htio da za nju znam, kad sam i onako uništio sve mostove iza sebe. Ne ću uopće da odgovaram na pitanje, bi li me nagovorili da se vratim, da mi je Murphy proslijedio spomenute poruke. Ta i besmisleno bi to bilo. Kad se pretresa koja stvar, pošto se dogodila, onda se pronađu različita poravnanja i pobude. Jedina mi je namjera pri izno-

šenju ovih činjenica da osvijetlim neke nesporazumke, koji su bili pratnja mome odlasku na Istaknuto uporište i različite prepreke, koje neminovno iskrsnu, da bi odvratile od zasnovanog nauma čovjeka, koji pokuša štogod izvanredno.

* * *

Istaknuto uporište nije nipošto bilo nesmotren hir, nego plod četirigodišnjeg smišljanja. Prvotna se moja zamisao začela prigodom moje prve ekspedicije na Antarktik i bila je neizravni plod moga zanimanja za polarnu meteorologiju. Od svih različitih znanstvenih grana, kojima se služi ozbiljno zasnovana polarna ekspedicija (na posljednjoj smo bili od koristi dvadeset dvjema granama) ni jedna za opću javnost nema praktičnije vrijednosti od meteorologije. Farmer, čiji se život temelji na ljetini, ljudi koji pune svoje želuce farmerovim prirodom, špekulanti koji mešetare njime na žitnoj burzi, industrijalac, čije tvornice ovise o farmerovoj kupovnoj moći, mornar na moru — svi i kojekakvi drugi, čak i slučajni turist na svome dopustu, upravo životno zavise od vremena. Međutim, malo njih uopće i sluti, u kakvom opsegu polovi djeluju na njihove osnove, koje su ograničene na uzak prostor.

Većina nas ima tek školsko znanje o najjednostavnijim zakonima kolanja zraka: hladna zračna struja neprestano kola od polova prema ekvatoru, a protustruja toploga zraka vraća se prema polovima iznad prve. Obadva strujanja stvaraju beskonačno obnavljanu izmjenu, koja tvori disanje zemlje. Još se zasada nagađa o tome, u kolikom stupnju polovi djeluju na vrijeme. Neki stručnjaci idu čak dotle pa vele, da je svaki pol pravi tvorac vremena na svojoj polukugli. To je mišljenje formulirao Bjerknes u svojoj teoriji o polarnoj fronti, koja pokušava protumačiti atmosfersku cirkulaciju učincima, što ih proizvodi međusobno djelovanje mase hladnoga polarnoga zraka, takozvane polarne fronte, s masom toploga ekvatorijalnog zraka, u koju se uvlači.

Premda je znanje polarne meteorologije prijeko potrebno za valjano pretkazivanje vremena na dulji vremenski rok, ipak mi o njoj znamo vrlo malo. Kako je potrebno da budemo bolje obaviješteni o općim zakonima strujanja zraka, prva briga vođe ekspedicije ima biti, da za meteorološki odjel priskrbi što više sposobnih ljudi. Tu je obavezu ozbiljno shvatila većina ekspedicija, pa ipak su dosadašnji rezultati oskudni, ponajprije zato, što se Antarktik znanstveno istražuje manje od pol stoljeća, a onda, s obzirom na podatke o vremenu, glavno znanje crpemo iz istraživačkog rada možda tek dvanaest dobro opremljenih ekspedicija.

Nemamo se baš čime pohvaliti, ako uzmemo u obzir da taj kontinent obuhvaća površinu od poprilici četiri milijuna pet stotina tisuća četvornih milja. Barem se meni čini, da su dosadašnji podaci šturi. U vrijeme prve moje antarktičke ekspedicije došlo mi je na um, da najvrednije vrelo meteoroloških podataka nije još uopće dirnuto. Raspoloživi podaci većinom su skupljeni u stalnim uporištima na antarktičkoj obali ili na otocima uz nju; ili na brodovima, koji su istraživali susjedne vode; ili su se za ljetnih mjeseci zalijetale tamo nakratko terenske skupine, tehnički slabo opremljene. U meteorološkom pogledu unutrašnjost Antarktika bješe potpuno neistražena. Nije nikad bilo stalnih meteoroloških postaja duboko u unutrašnjosti kopna; izvan obale nisu se vršila nikada zimska motrenja, a nepotpuni podaci, što su ih skupili vožnjama na saonicama, odnosili su se samo na razmjerno blage ljetne mjesece. Izvan dosega ublažujućeg utjecaja mora, koje okružuje kontinent, vlada najstudenija studen na kugli zemaljskoj. Tamo treba da tražimo tipične kontinentalne vremenske prilike. Tamo sam namjerio uspostaviti Istaknuto uporište. Tamo se proizvodi vrijeme. Kad se podaci skupljeni u Istaknutom uporištu porede s onima, koji se u isto vrijeme skupljaju u Maloj Americi, onda će to neminovno s nove strane osvijetliti činjenice o atmosferskim pojavama u visokim južnim širinama. Zar će civilizacija, koja je budna kao što je naša, i dalje trpjeti, da pogubne oluje, koje se prije toga kuhaju u dalekim olujnim središtima, bjesne nad civiliziranim dijelovima svijeta bez primjerene prethodne opomene? Tek je nedavno upravitelj Američkog meteorološkog zavoda, Willis R. Gregg, prorekao, da će se u polarnim krajevima uspostaviti promatrači-roboti, koji će u kratkom trenu bežičnom telegrafijom prenositi podatke u niže zemljopisne širine. Tako će meteorolozi moći istovremeno i neposredno promatrati vremenske prilike, kako se razvijaju u glavnim kuhinjama vremena i iskorišćivati to za meteorološke karte i vremenska pretkazivanja.

Kamo sreće da sam i ja o tome mislio, jer je Istaknuto uporište bilo kao stvoreno da postane glavna meteorološka postaja za cijeli niz sličnih predstraža po Južnome polu, samo što bi na njoj bilo biće od krvi i od mesa, a ne mehanički mozak, kojemu ne može nauditi ni studen, ni tama, ni slabost pamćenja. Naš je prvotni plan bio svakako smion. U prethodnim raspravljanjima s Billom Hainesom, koji je i na toj i na drugoj ekspediciji bio moj glavni meteorolog, nikad nisam tvrdio, da je ta zamisao više nego teoretska. Drugim riječima, smatrali smo, da bi bilo divno, kad bismo je mogli praktički ostvariti. Konačno smo odlučili, da ćemo postaju smjestiti na podnožju Brda kraljice Maud. Uza sve to, bili smo svijesni, da i tim smionim pothvatom prelazimo svoje mogućnosti. I to je značilo kroz Rossovu Ledenu Barijeru, punu raspuklina, preko četiri stotine milja udaljenosti, dotegliti potrepštine i osloniti se na traktore, o kojih sposobnostima na površini Barijere možemo samo nagađati, jer sam bog zna, kako će izdržati.

U svim smjerovima, osobito u psihološkom, opasnosti u vezi s tom osnovom zaista su očite. Tko god odabere da bude na takvome mjestu, mora se pomiriti s time, da će morati izdržati najgrozniju temperaturu

što postoji, da će provesti dugu polarnu noć, mrklu kao neosvijetljena strana Mjesečeva i da će živjeti u usamljenosti, koju ni jedna sila na zemlji ne može ukloniti, barem za šest mjeseci. Protiv studeni istraživač ima jednostavne ali obilne obrane. Protiv nezgoda, koje su najozbiljnija pogibelj usamljenosti, ima prirođenu domišljatost i oštroumlje. Ali protiv mrklog mraka nema ništa doli svoje dostojanstvo.

U postaji, kakvu smo zamislili, redovite pogibli polarnog uporišta povećale bi se tisuću puta. Čekale bi nas velike poteškoće. Količina potrepština, koje bismo mogli dopremiti, bila bi vrlo malena, pa bi se stoga posada mogla sastojati tek od vrlo malo ljudi. Ti bi bili stisnuti kao sardele jedan do drugoga u majušnoj kolibici, zakopanoj u snijegu. Zbog vjetra i studeni ne bi iz nje mogli izaći više nego nekoliko sati na dan. Promjene u običnome smislu, bez koje je život jedva podnošljiv, praktički uopće ne bi bilo. Svi bi se morali pokoravati željeznoj stezi. Dan bi bio istovito obnovljeni kalup sata; tjedan isto takav kalup dana, pa bi jedva bio različit jedan od drugoga, čak i kao vremenski razmak. Gdje nema širine i promjene u vanjskom svijetu, ljudi sve dublje i dublje poniru u svoju nutarnjost, da bi tamo potražili ono, što im nedostaje. O tim skrovitim slojevima samoobnavljanja, koje bismo mogli nazvati plodonosnim predjelima životne filozofije, ovisi sposobnost bilo kojega skupa ljudi, da prežive takvo iskušenje i da ne zamrze jedni druge.

Zamislio sam, da tri čovjeka odu kao posada Uporišta: po mogućnosti dva meteorologa i jedan radiotelegrafist. Zbog poteškoća dovoza potrepština u unutrašnjost Antarktika mogla su u postaji biti najviše trojica ljudi, a pogibelji, osobito psihološke, nepobitno su nalagale, da ne smije biti manje od trojice. Tri je klasičan broj. Trojica će držati međusobnu ravnotežu kao noge u tronoška. Kao da su u zajednici trojice ljudi vjerojatnosti usklađivanja ćudi neizmjerno veće nego kod dvojice, jer je u prirodi ljudskih međusobnih odnosa, da će onaj treći bez prestana igrati ulogu uravnotežitelja, neutralnoga suca i prizivnog sudišta. Mjesto da vječno slušaš isti glas, gledaš jedno lice i suočuješ se s istim navikama i osobitostima, imaš pred sobom neprestano dva lica, dvije ličnosti.

Kad su samo dva čovjeka zajedno, ne treba mnogo vremena da progledaju jedan drugoga. I neminovno to čine, htjeli ne htjeli, ako ni zbog čega drugoga, ono zbog toga, što im nakon svršenih običnih dnevnih poslova ne preostaje ništa drugo nego da se međusobno promatraju. Ne čine to namjerno i pakosno. Nego jednostavno dođe vrijeme, kad nema više ništa, što bi jedan drugome imali otkriti; kad unaprijed znaš, kakve će biti još čak i neoblikovane misli drugoga; njegovi omiljeli razgovori postanu ti besmisleno naklapanje, a strašno ti dodija način, kako tvoj drug trne svjetiljku na zgusnuti plin, kako baca čizme na pod ili kako jede. Takva sudba može zadesiti najbolje prijatelje. Ljudi koji su živjeli u kanadskoj divljini znaju vrlo dobro, šta se događa lovcima na divljač, kad odlaze po dvojica da love krznaše u zamke. Imajući sve to na pameti, odmah sam ispočetka odlučio, da nipošto ne će na Istaknutom uporištu biti samo dvojica.

Čak sam u Maloj Americi poznavao ljude, koji su zajedno spavali, pa bi prestao jedan s drugim govoriti, objeđujući se, da je ovaj ili onaj pomakao malko svoju opremu na mjesto, koje je bilo određeno njegovu drugu. Sjećam se jednoga, koji nije uopće mogao jesti, dok ne bi u blagovaonici našao takvo mjesto, odakle ne bi vidio Žvakala, koji je svečano prožvakivao svaki zalogaj dvadeset i osam puta, prije nego što bi ga progutao. Takve smiješne stvarce kadre su čak i najdiscipliniranije gotovo izbezumiti. Za mog prvog zimovanja u Maloj Americi cijele sam sate potrošio u šetnji s jednim čovjekom, koji je bio na rubu ubojstva ili samoubojstva, jer ga je tobože progonio neki drugi, koji je zapravo bio njegov najodaniji prijatelj. Tä kamo ćeš pobjeći u toj snježnoj pustinji? Sa svake si strane okružen i svojim slabostima i tolikim smetnjama svojih drugova. Takve prilike mogu sretno preživjeti samo oni, koji znaju duboko crpsti iz svojih intelektualnih izvora, poput životinja, koje prespavaju zimu, živeći od svoga sala. Kad bi trojica takvih ljudi živjela u Istaknutom uporištu, ne bi život bio pretežak. Tako sam barem ja mislio.

* * *

Mjesece i mjesece nakon povratka s prve antarktičke ekspedicije bez prestana je moju maštu salijetala zamisao o Istaknutom uporištu. Kako se nije dala potisnuti, ozbiljno sam stao proučavati mogućnosti njezina praktičnog ostvarenja. Davno prije nego što smo mobilizirali ljude za drugu ekspediciju pri kraju godine 1933., nas četvorica započeli smo izrađivati planove Uporišta. Jedan je od njih bio Viktor Czegka, podčasnik, kojega mi je dodijelila Mornarica. Drugi Paul Siple. I jedan i drugi služili su u prvoj antarktičkoj ekspediciji, pa su im bile poznate poteškoće, koje valja svladati. Czegkin je posao bio da napravi nacrt kolibe, koja će služiti kao Uporište, a Sipleov da prouči, koji su uređaji najpotrebniji i da ih skupi. Sama gradnja kolibice povjerena je Ivoru Tinglofu, bostonskome stolaru, koji je izrađivao fino pokućstvo. Kada je zapovjednički brod druge moje ekspedicije, *Jacob Ruppert*, isplovio iz bostonske luke u listopadu 1933., u prostoru za tovar bjehu sakriti lukavo smišljeni, rastavljeni dijelovi kolibice za trojicu ljudi. Utovarili smo također četiri traktora, koji će otegliti Uporište u unutrašnjost kopna.

Osim Hainesa, graditelja i mene, svi drugi na brodu tek su nejasno mogli naslućivati, čemu će poslužiti ta kolibica. Ja nisam o tome mnogo govorio, jer me iskustvo poučilo, kako polarni krajevi prije ili kasnije mogu pomrsiti najbolje zasnovane planove. Premda sam imao na pameti cijeli niz ljudi, koji bi došli u obzir za boravak na Istaknu-

tom uporištu, uključujući u taj broj i više njih, kojih sam sposobnosti i značaj iskušao prilikom prvoga svog boravka u Maloj Americi, ipak se konačno nisam zapravo još odlučio ni za jednoga. Vožnja morem od petnaest tisuća milja (uzevši u obzir kurs, koji smo sebi zacrtali) pružit će mi, mislio sam, dosta prilike da promotrim i procijenim kandidate. Što se tiče mene, smatrao sam da će o tome odlučiti vrijeme i okolnosti. Isprva sam zapravo mislio, da i nemam prava stavljati svoje ime na popis kandidata. Kako sam sastavio ekspediciju usred ekonomske depresije, bio sam dakako dužan i kosom na glavi. Osim toga, zapovijedao sam dvama brodovima, četirma avionima i stotinom ljudi, tako da nađe da ću se moći riješiti odgovornosti nisu baš bile ružičaste. Osim toga, kako ćeš tražiti od trojice ljudi da se dobrovoljno odvaže na jedan pothvat, kad nisi sam spreman da ga se latiš?

* * *

O dugome putu do Male Amerike ne ću ovdje ni pokušati pisati. Mislim, da sam o tome u dovoljnoj mjeri iznio u djelu *Discovery (Otkriće)*, koje sadrži opći izvještaj o ekspediciji. Pošto smo se probili u ledom posuta i maglom sputana morska prostorja još neotkrivenih obala istočno od Male Amerike, napokon smo uplovili u Uvalu kitova dne sedamnaestoga siječnja 1934. Tu smo prvi put djelomično uočili grozote ledenih prepreka, koje su imale neobično utjecati na sve naše namjeravane pothvate. Iako su gromade slobodnog, odlomljenog leda zakrčivale prostrani ulaz uvale, ipak smo uspjeli pritjerati brod na tri milje udaljenosti od Male Amerike. Mislim tri milje onako, kako ih u ravnoj liniji preleti antarktički golub. Međuprostor, duž istočne obale uvale, ispunjao je milju dug pojas zbijenoga leda, gdje su se val na valu nagomilale nadignute i razbijene ledene gromade, raskidane dubokim raspuklinama, ponorima i otvorenim vodenim prokopima, dubokim do 350 hvati. Ako niste vidjeli ledene gromade natisnute jedne na druge, ne ćete moći predočiti sebi taj prizor. Gledajući taj pojas, koji nas je rastavljao od Male Amerike, pomislio sam na uraganom uzburkano more, koje se skamenilo u času najvišeg komešanja. Sa dna do vrha nekih valova bilo je četrdeset stopa. Kad bi to bio cijeli jad, položaj ne bi možda bio ni upola tako loš. Međutim, ispod ledenih slojeva neprestano je radila kuhinja plime, osjeke i struja. Mogao si čuti u isto vrijeme na desetak različitih mjesta stenjanje i nadimanje mora; na mjestu, koje ti je danas pružalo siguran prolaz, sutra su već zijevale provalije. Pošto smo avionom i izviđačkim skijaškim skupinama razgledali područje, došli smo do tužna zaključka, da se ne možemo bez pogibli probiti do Male Amerike čak ni psećom spregom, a kamoli traktorima. Upravo smo bili naumili da se okanimo prijelaza u Malu Ameriku i da uspostavimo novo uporište na zapadnoj obali Uvale kitova, kadli se skijaška skupina povrati s novošću, da su otkrili prolaz, doduše dug dobrih sedam milja i pun vjerojatnih pogibli.

Ipak smo se odlučili za nj, jer nam je bilo nemilo da gradimo novo glavno uporište na drugoj strani uvale. Prozvali smo ga Jadoviti prolaz, ali ni tim nazivom nismo u potpunosti prikazali njegove tegobe. Cijela dva mjeseca, dvadeset i četiri sata na dan, šibali su nas elementi između brodova i Male Amerike. Probijali smo se kroz prolaz prilagođujući se uvjetima leda, koji su se sveudilj mijenjali, praveći mostove preko najgorih ledenih rasjeklina, dok nam je more iza leđa drobilo led. Neke nas je dane ponoćno sunce, lijeno se vukući nebeskim okrugom, grijalo cijelo vrijeme. Tako bi nas razgrijala ta toplina, da bi se momčad svlačila gola do pasa, dok bi sto i pedeset pasa, što smo ih sa sobom imali, zavratali od vrućine i stali se sve do trbuha valjati po snijegu, koji je omekšao. No većinom je bivalo vrijeme sasvim drukčije. Snježne su mećave zavijajući nadolazile puneći zrak ledenim iglicama i zasljepljujući vozače teglenjaka i saoničare, koji su napipavali putanju i obilježavali prolaz. Zračište je gotovo uvijek pritiskivala sura, pogubna magla Uvale kitova, koja ne nalikuje ni na jednu drugu maglu, što sam je dotada ikad vidio. Gotovo je gusta kao mlijeko, a snijeg i atmosferu preobraća u plosnatu ravan, gdje su svi razmjeri užasno izobličeni i podaju putniku neki grozan osjećaj, da gazi po dnu uzburkanog oceana.

Ali dosta već o Jadovitom prolazu. Nadugo i naširoko opisao sam u knjizi *Otkriće*, kako smo prevezli u Malu Ameriku 650 tona potrepština i opreme. Ipak ćete možda čitati ta poglavlja, a da uopće ne steknete dojma o neizrecivoj iscrpenosti, koja nas je osvojila. Bila je tako golema, da su ljudi posrtali izvršujući naloge, kojih se nisu mogli sjetiti, kad bi stigli na cilj. Oči bi im se zacrvenjele od besanice, tijelo ukočilo od studeni, pa bi od klonulosti padali po utrtim stazama. Nakon duga vremena brodovi su otplovili. Tada jedne ponoći sunce nenadano utren utonu za obzorje i potom se svake noći nešto prije smirivalo. Nakon toga su se skrovišta robe na putu ispraznila, a zatim ponovo izgradismo i osvojismo Malu Ameriku i prvi put, činilo mi se u tisuću godina, mogao sam misliti na Istaknuto uporište. No tada je bilo već gotovo prekasno. Nadolazio je mjesec ožujak, zima pred vratima, neprekidna noć udaljena jedva šest nedjelja, a oko mene ljudi, kojima je snaga onemoćala gotovo do kraja.

* * *

Cijelo je to vrijeme stajala usred Male Amerike kolibica, određena za Istaknuto uporište, koju smo s najvećom brižljivošću prevezli preko ledene prepreke. Paul Siple stanovao je u njoj, da bi iskušao uređaje za ventilaciju i grijanje. Kako sam sada imao vremena da ozbiljno promislim, nije mi trebalo dugo da dođem do zaključka: ma gdje napokon uspio da uspostavim uporište, nipošto to ne će biti na podnožju Brda kraljice Maud ili gdje u njegovoj blizini. Vrijeme nam ponajprije smeta: mjesec je ožujak, kad temperatura spadne dvadeset, trideset ili čak

četrdeset stupnjeva ispod ništice; u ožujku se obično vraćaju kući antarktičke terenske skupine saoničara, natječući se s tamnom polarnom noći. A onda, naša četiri teglenjaka, u koje smo se pouzdavali da će nam prevesti uporište, gotovo su sasvim uništena na Jadovitom putu, pa ih je valjalo skroz naskroz pomno pregledati i popraviti, prije negoli bismo ih mogli poslati na Barijeru. Psi nam za taj pothvat ne bi bili ni od kakve koristi. Najbolje je odveo sa sobom kapetan Innes-Taylor, koji je otišao da uspostavi uporište za pothvate, što smo ih imali obaviti na jugu idućeg proljeća. Kad bi preostali psi bili i najsposobniji, ipak, bez pomoći vozila, ne bi bili kadri da prenesu na saonicama sedam tona opreme i zalihe, koja nam je trebala za Istaknuto uporište.

Avioni bi nam mogli doduše poslužiti kao prenosioci tereta, ali sam se okanio te namisli, kada se avion tipa Fokker razbio na pokusnom letu i tako mi oduzeo svaku nadu, da ću ga moći upotrebiti. Preostala su nam još dva aviona, sposobna da prenesu kakav bilo teret: dvomotorac *Condor* (Kondor) i jednomotorac *Pilgrim* (Putnik). Prvi nisam htio upotrebiti, jer bi se mogao izjaloviti cijeli naš istraživački program, kad bi mu se što dogodilo. *Pilgrim* sam upotrebljavao za prijenos lakših tereta. Kad bih u nj smjestio živež za slučaj nepredviđene pogibelji, opremu za momčad i zalihu pogonskog benzina, taj bi teret bio odviše neznatan da bi bio od velike koristi. Uza sve to ipak bih ga bio upotrebio, da se nije vrijeme pogoršalo. Njegova posada, na povratku s jednog pokusnog leta, zabludila je u magli, i umalo da nije stradala. Potrošili smo cijeli dan, dok smo je pronašli. Izatoga sam odlučio da ne ću više izvrgavati pogibli ni avijatičare ni avion, koji mi jedini preostao za eventualne dužnosti.

Prema tome, hoćemo li Istaknuto uporište odmaći ma i za stopu izvan Male Amerike, možemo to učiniti jedino traktorima, teglenjacima. Dokle će pak oni dotjerati, ovisit će opet o tome, za koliko će vremena Demas završiti pregledavanje i popravak motora i gusjenica, i kad će osim toga prepraviti jedan stroj, koji je djelomično uništila vatra. Ja barem nisam bio osobito optimističan s obzirom na rezultat. Tri su teglenjaka bila francuske marke Citroën 10/20. Vožnja kroz Jadoviti put jasno je pokazala, kako su ti strojevi preslabi za neprestano teglenje po ledenoj barijeri. Četvrti je teglenjak bio američke marke Cletrac. Svi su bili kratki, svi teški, osobito šesttonski Cletrac. Zbog tih nedostataka lako su se oštećivali pri prolazu preko glečerskih raspuklina.

S koje god strane gledao, to je putovanje bilo opasan pothvat. Bio je to prvi ozbiljan pokušaj da se na Antarktiku primijene mehanizirana prevozna sredstva. Stoga su i pogibli bile onakve, kakve neminovno prate pionirski pothvat. Ta tko bi znao, kako će funkcionirati motori u temperaturi od šezdeset stupnjeva ispod ništice ili, kako će gusjenice puzati po snježnoj površini, koju je studen isitnila do finoće pješčanog zrna, ili kako će se strojevi probijati preko usjelinskih prepreka. Mislio sam u sebi, da će zaista biti divno čudo, ukoliko ta vozila prodru na jug

dvjesta milja. Bio sam spreman da se zadovoljim i sa sto i pedeset milja, pa i manje, ako ustreba, dokle prodor ne bude stavljao odviše velikih tegoba na ljude.

Ali nismo imali mira da se za put pripremimo kako valja. Kad se sjetim svih događaja pred odlazak, još se i sada pitam, kako smo ih prebrodili onako jeftino. Mladi John Dyer, glavni radioinženjer, pao je s vrha antenskoga stupa, sa četrdeset i pet stopa visine, a nije zadobio ozbiljnije povrede, nego je samo ogulio golijen. Navigatora Rawsona morali smo operirati zbog zadobivene infekcije streptokokima u grlu. Pelter, stručnjak za fotografiranje iz zraka, obolio je od slijepog crijeva. Trebalo je dakle izvršiti drugu žurnu operaciju u prilikama, koje su postale melodramatske, jer je liječnik nehotice uzrokovao veliku nepriliku: prevrnuvši svjetiljku upalio je spremište kirurških instrumenata. Sve sam ljude sazvao brže bolje, da spase i instrumente i dvanaestoricu ljudi, koji su spavali u susjednoj prostoriji, te su bili u opasnosti da izgore. A sve se to desilo dan-dva, pošto se avion Fokker razbio pred očima cijeloga taborišta, a ispod razbijenih ostataka ispuzala četvorica ljudi posade, ošamućeni, ali inače neranjeni.

Sve te nezgode i nesreće nadolazile su naglo jedna za drugom. Svaka je od njih mogla biti sudbonosna, pa nam je stoga razdraživala živce, koji su i onako bili već prenapeti zamornom vožnjom kroz Jadoviti prolaz. Bili smo spremni na svaku nedaću. Tako smo jedan dan došli do nemila zaključka, da će se Mala Amerika otkinuti od Antarktičkog kopna i zaplutati Rossovim morem kao odlomljen ledeni brijeg.

Tä Mala je Amerika zapravo grad na splavi. Trista stopa debeli led, na kojemu počiva, zatvoren je obalnim područjem Rossove ledene barijere, gdje se okomite stijene dižu mjestimično do sto i pedeset stopa iznad morske površine. Ta gorostasna Barijera, koja djelomično slobodno pluta, a djelomice počiva na dubokim podmorskim grebenima i prudinama, protežući se preko kopna, graniči s oceanom na četiri stotine milja duljine, a u kopno zadire sve do podnožja Brda kraljice Maud. Nije, dakako, nepomična kao što je nepomično kopno. Ona je zapravo golemi ledenjak, toliko širok da bi mogao prestrijeti površinu američkih država, koje se nalaze uz obalu Atlantika, te bez prestana puze prema moru. Tjerana ostraga teškim širokim rijekama leda, što se kroz gorske tjesnace slijevaju s polarne visoravni, obalnim rubovima nastoji da se izboči iznad mora, dok se pod vlastitom težinom istaknute izbočine ili pod žestokim pritiskom plime i oluje ne stane lomiti u velikim gromadama i otiskivati na morsku pučinu.

Tako se stvaraju beskrajne flote ledenjaka, koje stražare nad oceanskim prilazima Antarktiku. Svojim smo očima vidjeli te proizvode raspadanja kopna. Za putovanja kroz Vražje groblje, daleko na sjever i na istok od Male Amerike, nabrojili smo ništa manje od osam tisuća ledenjaka u jednome ciglome danu, a neki su dugi dvadeset milja. Ja mislim, da ni jedan od nas ne će zaboraviti nikad zanikada prizore na Vražjemu

groblju: besunčani prolazi kroz puste oceanske vode; magla se kadikada prorijedi, ali se nikad ne razmakne; grmi prasak oluja, a ovda onda iznad te buke uzdigne se još žešća tutnjava ledenjaka, koji se prevrću po olujnome moru; i posvuda brode te ledene flote, mnogo veće od svih mornarica na svijetu, i lutaju beznadno kroz maglovitu tmurovitost. Posred tih zasjeda tapkao je naslijepo naš brod i krivudao sad amo sad tamo kao kakav zalutali stvor, što ga kinje i muče dušmani. Motrioci rijetko imaju čisti vidik pred sobom, pa poput tamnih i groznih sjena klizimo kroz maglu. Zvona mašinskog telegrafa u strojarnici neprestance su zvonila. Cijele mjesece poslije toga neki bi se od nas naglo trgli iz dubokoga sna, napeto iščekujući sudar, jer je jedva bilo nade, da ćemo mu zavazda moći izbjeći. Neodoljiva i strašna ukletost toga područja, spoznaja da bi i Maloj Americi moglo biti suđeno da se pridruži sablasnim flotama, što brode prema sjeveru, bile su dovoljne da nas prenu iz naše umornosti; tà Mala je Amerika bila udaljena tek tri četvrti milje od ruba vodenog.

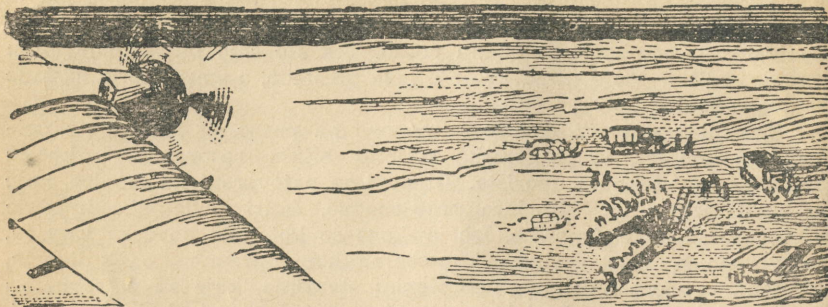
Sve od našeg dolaska u mjesecu siječnju novi se led u Uvali kitova neprestance lomio s nečuvenom brzinom. Potkraj veljače, kada smo iz iskustva razložno očekivali mraz, lomljenje se još više ubrzalo. Nagomilani se led pokretao, a s njime i onaj spojni, koji je učvršćivao taj dio Barijere. Goleme su se provalije otvarale posvuda oko Male Amerike. Svaki su dan zijevale malko naširе. Po noći, kada je posvuda vladao mir, mogao si katkada oćutjeti, kako se pod kolibe polako nadiže, uslijed bujanja, koje je zahvaćalo podnožje leda, stotinu stopa ispod nas. Bit će da su to uzrokovale bijesne oluje u oceanu sjeverno od nas. Valovi su se sveudilj razbijali o obalu lomeći stari led, a i novi, čim bi se stvorio. S nadstojnikom znanstvenih istraživanja, doktorom Poulterom, poduzeo sam dulji izlet duž barijerske izbočine prema sjeveru i istoku. Kao da grmi uzbibalo more šezdeset stopa ispod nas. Kad se vozilo zaustavilo, čuli smo barem jednom daleko negdje strašan pljusak golemog ledenog odrona Barijere.

Bili smo zabrinuti, nema zbora. Iskreno da kažem, bili smo u strahu, jer nismo znali, što nas čeka, a osim toga nemoćni smo i da se odupremo, ma kakva elementarna nezgoda nadošla. To me potaklo da se uteknem izvanrednom koraku. Sazvao sam sve ljude u blagovalište, izložio im činjenice i pozvao svakoga, neka iznese svoje mišljenje, što nam je činiti. Posljedica je bila odluka, da ostanemo, gdje jesmo, ali da u isto vrijeme oko trećine svoga skladišta prenesemo više u unutrašnjost Barijere, jednu milju prema jugu. U slučaju da Mala Amerika otpliva, imat ćemo naručno mjesto, kamo ćemo se preseliti, s dovoljno spremljene opskrbe, da možemo prenijeti zimu. Ako opet ostane na mjestu, ne ćemo morati mnogo odvlačiti natrag. Tako smo za dva dana zaboravili sve brige i tjeskobe, prevozeći u Povlačilište benzin, ugljen, hranu, odjeću i opremu. Da se požuri posao, izvukao sam iz popravljaonice teglenjake da i oni za to posluže.

Sve je to imalo odjeka na sudbinu Istaknutog uporišta. Izgubili smo vrijeme, koje se nije više dalo nadoknaditi, a još se manje mogla nadoknaditi energija tolikih ljudi. Najžalosnije je pak, što je na kraju ispalo, da je sve to bio zaludan posao. Tek što smo bili s prijevozom gotovi, kadli se more utiša, kršenje leda prestade, a smrzavanje nastade gotovo odmah.

Umorni traktoristi dadoše se ponovo na posao. U ponoći, na petnaestoga veljače, uz benzinsko svijetlo bijaše raspremljena kućica određena za Istaknuto uporište. Dijelovi su natovareni na saonice, koje su vukli teglenjaci. Slijedeće poslijepodne, četiri teglenjaka krenuše u ešelonu iz Male Amerike. Iza svakoga se kotrljala povorka saonica, natovarena hranom, gorivom i meteorološkom opremom, pa knjigama, odjećom, oruđem i ostalim nebrojenim stvarima, koje su potrebne za život na mjestu, koje čovjeku ne pruža ništa doli zrak, koji će udisati. Pred njima je na 178 milja otišla posred Barijere prethodnica, koja je zastavama obilježavala put. Bila je to Južna izviđačka grupa Innes-Taylorova, koja je upravo tada zaokretala da se vrati kući.

U ekipi su bila devetorica, uključivši Siplea i Tinglofa, tesara, koji je u Bostonu napravio kolibu. June i Demas izmjenjivali su se u zapovjedništvu. Obojica su bili optimistični s obzirom na uspjeh. Ja nisam. Motreći kolonu kako mili duž bijele kosine prema jugu, podilazile su me zle slutnje. Iako su saonice bile krcate do ruba, pošto smo brižljivo pregledali potrepštine, koje su odvezli, uvjerili smo se, da ne će dostajati za trojicu ljudi, i da će naši planovi uspostavljanja uporišta morati biti iz temelja izmijenjeni, ne uzmogne li se prije polarne zimske noći obaviti još jedan prijevoz. Međutim, odlučio sam da još pričekam, dok stvorim konačnu odluku.

OŽUJAK: KONAČNA ODLUKA

IZATOG su gotovo neprekidno stizali izvještaji, što ih je traktorska ekipa slala radiotelegrafskim putem. Većinom su bili nepovoljni. Strojevi su sporo odmicali, ometani studeni, mećavom i vijavicom i usporavani mekanim, novim snijegom. Oko dvadeset i četiri milje južno od Male Amerike dva vozila jedva jedvice izmakoše nesreći prelazeći preko područja puna provalija, za koje nisu znali. Oko pedeset milja udaljenosti, u zdjelastoj uleknini zvanoj Dolina provalija, ekipa je bila prisiljena da znatno zaobiđe prema istoku, da bi izbjegla prikritim raspuklinama, kojih su mostovi bili dovoljno čvrsti da preko njih prođu Innes-Taylorove saonice sa psima, ali nisu mogli teško natovareni teglenjaci. Na tome drndanju, šezdeset i sedam milja od Male Amerike, Cletrac je posve obnemogao: puklo mu je koljeno na radilici, jer ga je studen učinila lomnim. Kako ekipa nije bila kadra izvršiti potrebne popravke, napustili su ga. Tako je izgubljeno pedeset od sto nosive sposobnosti. Porazdijelivši teret kako su najbolje znali i mogli, pod zapovjedništvom Junea i Demasa krenuše preostala tri teglenjaka dalje prema jugu. Nije više bilo vjerojatnosti da će doprijeti daleko. June je javio, da na sva tri preostala Citroëna ima nekakva kvara. Dinami, pa i oni rezervni, bijahu dotrajali, hladnjaci su propuštali, sredstvo protiv zamrznuća iscurilo, vozači su trpali snijeg u hladnjake, da bi vozila uopće mogla ići, a jedna su kola bila bez velikih svijetla.

Jasnije nego što su javljali zbiti izvještaji preko radija znao sam ja, šta su ti ljudi morali podnijeti. Naši saoničari, mrzeći prekid s tradicijom, zlobno su se podsmjehivali vožnji traktorima, nazivajući to »istraživanjem u limuzini«. Ali s obzirom na neugodnosti, ne znaš zaista, koja je gora od te dvije vrste putovanja. Nema zbora, traktorima se brže ide naprijed, više se prenese, a istraživači putuju sjedećke. Ali

i takva vožnja ima svoje teške nevolje, od kojih nipošto nije najmanja, da moraš očajno čekati po cijele sate, dok duhaljke za lemljenje ne odmrznu ulje u motorskoj kućici, mjenjaču i diferencijalu, jer ga je studen tako skrutila, pošto je stroj stao, da je postalo kruto poput kaučuka. Usto moraš iz benzinskih cijevi isisati smrznutu kondenziranu vodenu paru, pa otopiti snijeg u posudama za hranu, da se stvori vode za radijatore, koji stanu propuštati kao rešeta. Kako su metalni dijelovi odviše osjetljivi, da ih hvataš nezgrapnim šaknjačama, otpane ti meso s prsta, ako to radiš golim rukama. Sjediš u pokretnoj kabini kao u kakvoj stupici, neprestance očekujući strašne nagibe i snježne mase, koja svaki čas klizne, opominjući te, da se kora raspukline rastavlja pod teretom vozila.

Čak i onaj zapovjednik, koji traži bezuvjetnu pokornost, ne može više tražiti od svojih podređenih nego što mogu tjelesno podnijeti. Uvečer dvadeset prvoga ožujka javio mi je traktorski odjel, da je pristigao do skladišta, što ga je uspostavila Innes-Taylorova južna grupa, na udaljenosti od sto dvadeset i tri milje od Male Amerike. Gotovo u isto vrijeme stigla je s juga tamo i spomenuta grupa, imajući na saonicama tek za jedan dan hrane za pse i donoseći glase o krutoj studeni i snježnim mećavama. Odlučio sam, neka stanu. Neka Istaknuto uporište bude izgrađeno na tome mjestu: na osamdeset stupnjeva i osam minuta južne širine i na sto šezdeset trećem stupnju i pedeset sedmoj minuti zapadne dužine, upravo za tanku dlaku udaljeno od meridijana Male Amerike. Ta je udaljenost po mišljenju meteorologa dovoljna, da bi se mogla izvršiti povezana vremenska motrenja. Juneu sam naložio, neka se vrati sutradan ujutro po ostatke materijala, koji nisu mogli natovariti s pokvarenog traktora Cletrac. Na tom se mjestu temperatura međutim spustila do pedeset drugog stupnja ispod ništice.

Te noći, između vremena kad je June stigao na osamdeseti stupanj i osmu minutu južne širine i kad se s nje vratio, ja sam stvorio svoju odluku. Na Istaknutom uporištu može i smije biti samo jedan čovjek. S osakaćenim traktorima i sa suncem, koje će za manje od mjesec dana potpuno zaći, nije bilo ni sredstava ni vremena da se baza opremi za trojicu ljudi, kako je bilo predviđeno. Alternativu dvojice ljudi ponovo sam odbacio iz istih razloga kao i prije, to jest zbog nemogućnosti potpunoga sklada u naravima. Istini za volju velim, da se ni ja nisam usudio ići tamo još s jednim. Taj bi mi čovjek mogao omrznuti, kao što bih i ja njemu. Mrziti drugoga ili od njega biti omražen sramotno je iskustvo, koje ostavlja u srcu Kainov žig. S tako čvrstim osvjedočenjem nisam dakako mogao tražiti ni od druge dvojice ljudi da učine ono, na što se ja nisam osmjelio. Na Uporištu je smio biti samo jedan čovjek, i to baš ja sâm, ako ni zbog čega drugoga a ono zbog toga, što se nisam mogao odlučiti da od bilo kojega svoga podređenog tražim da se poduhvati toga zadatka.

Na to, da se samo onako okanimo zamisli o Istaknutom uporištu, nismo nikad ozbiljno pomišljali. Odviše smo dugo ekspediciju planirali i odviše zbog nje podnijeli, da bismo se cilja na laku ruku odrekli, iako Uporište nismo mogli pomaći prema jugu onoliko, koliko bi meteorolozi bili željeli. Osim toga, kako već istakoh na početku knjige, čeznuo sam za zgodom da baš ja tamo pođem. Gladovao sam za tim doživljajem, čim se za nj pokažu mogućnosti. Bez obzira na to, ja sam bio bolje opremljen nego možda i jedan drugi u taboru da obavim taj posao kako valja. Ta ja sam ga zasnovao. Gajio ga poput dadilje od poroda. Gotovo sve što se tiče kolibe, od izolacije pa do dvostruko preklopnih vrata, bijahu moje omiljele zamisli. Od Dyera, koji me poučio u radiotelegrafiji, doznao sam dovoljno temeljnih uputa, kako ću održavati vezu s glavnim uporištem, a Haines me naučio, kako ću se služiti meteorološkim spravama, koje su i onako većinom radile automatski.

S obzirom na praktični život mislio sam, da me služba istraživača dovoljno pripremila da se mogu pouzdati u se. Ne tvrdim, da sam poput Thoreaua, kad se povukao u svoju osamljenu kućicu u Waldenu, bio sposoban sagraditi kuću, postaviti dimnjak, razglédati imanje i proizvoditi olovke. Pravo da kažem, da nisam bio ni izbliza onako spretan, kako sam zamišljao, ali kraj sve moje nespretnosti, napravio sam na Istaknutom uporištu jednu dvije improvizacije, koje bi bile služile na čast spomenutom učenom eksperimentatoru, pa čak i onome nadahnutom pronalazaču, Robinsonu Crusoeu.

Cijelu sam bogovetnu noć sviđao svoje poslove. Nije to bilo lako, kako sam zamišljao. Morao sam potpuno, brzo i neopozivo raskinuti sa svim povezanim udobnostima i običajima normalnog života. Bilo je časova kad mi se srce stezalo, kad me spopadala dvoumica, osobito kad sam sam sebi predočio, što će biti s mojom obitelji, ne uspijem li u svome pothvatu. Samo to me nagonilo da oklijevam. Što se tiče moralnih obzira, da tobože ostavljam pedeset i pet ljudi bez vodstva u Maloj Americi, to me nije ni najmanje smetalo. Moji su časnici sasvim točno znali šta se od njih očekuje za vrijeme moje nenazočnosti. O tome smo gotovo neprestano govorili od ponoći do zore. Svojim sam zamjenikom imenovao doktora Poultera, šefa znanstvene službe. Po tjelesnoj konstrukciji to je div od čovjeka. Premda je navikao na mirnoću sveučilišnog okola, taj je čovjek imao zdravo rasuđivanje i intelektualnu ravnotežu, prijeko potrebne odlike za onoga, koji misli biti vođa ljudima, što se vole nazivati muževima djela. Kao da u takvu zapovjedniku imaju podređeni sigurnost protiv zlih posljedica naglosti i nepromišljenosti.

Poulter je imao pod svojim zapovjedništvom žilavu momčad, koja je bila kadra da se brine za sebe. Nove je ljude očeličio i iškolovao Jadoviti prolaz kao ni jedno drugo životno iskušenje. Uz njih je bila tvrda srčika veterana s prijašnjih mojih ekspedicija. Treći po rangu

Haines i Demas služili su na trećoj mojoj polarnoj ekspediciji. Izvršni časnik Neville, koji je za vrijeme rata služio pod D' Annunziom, bio je nadzornik zračne pošte i moj pratilac na letovima preko Sjevernog pola i Atlantika. June, kojega sam imenovao šefom štaba, letio je sa mnom preko Južnoga pola. Drugi pilot Bowlin imao je za sobom šesnaest godina službe u Mornarici. Innes-Taylor borio se s Cepelinima nad Londonom za vrijeme rata i u službi Kraljevske kanadske policije probio se kroz divlje područje Yukona. Siple, učenjak i vođa izviđačke grupe, pa Petersen, prvorazredni fotograf, radiomehaničar i skijaš, pokazali su svoju sposobnost na prijašnjoj ekspediciji. Van der Wall, drugi pomorac, iskusio je torpediranje na Atlantiku, a Bob Young, drugi veteran i nekadašnji podčasnik Britanske mornarice, borio se u bitki kod Jűtlanda. Napokon Rowson, premda najmlađi od sviju, razumio se u sve poslove, jer je bio na četiri putovanja u Arktik. Imao sam dakle takve ljude i njima jednake.

Takvim sam dakle ljudima mirne duše mogao povjeriti sudbinu Male Amerike u toj polarnoj zimi. Ponajprije, polarna je noć obično mirna. Ne treba da skupine idu na teren; ljudi su sasvim zaokupljeni pripremama za proljetnu kampanju; sigurni od snježnih vijavica i studeni, provode život ispod zemlje u novoj i udobnoj kolotečini. Osim toga, očekivao sam, da ću biti s njima neprestano u prilično tijesnoj vezi s pomoću radija. Stoga nisam smatrao potrebnim da izdajem bilo kakve zamršene propise, osim što sam Poulteru dao nekoliko posebnih naloga. Posljednja moja zapovijed, koja je ispočetka imala da bude neke vrste naloga, kako se ima vladati u taboru, imala je manje od tri tipkane strane. Bio je to jednostavan poziv na marljiv i savjestan rad, na štednju zaliha, na obdržavanje sigurnosnih mjera i na poštivanje stege. Na kraju sam rekao: »Svaki u svome taborištu ima pravo da se s njime postupa učtivo i pravedno, pa molim časnike da to imaju na umu. U jednome smislu naš je položaj primitivan... Nema nikakvih klasnih razlika kao u civilizaciji. Što je koji u »Velikoj« Americi, to ništa ne znači u Maloj Americi. Tko nije uspio tamo, ima prilike da uspije ovdje, i ne ćemo ga suditi po položaju, koji zauzima, nego po načinu, kako igra svoju ulogu i obavlja svoj posao, makar kako neznatan bio...«

* * *

Tu sam zapovijed svršio dvadeset drugoga ožujka, upravo prije leta prema Istaknutom uporištu. Nisam čak imao vremena ni da je javno oglasim, nego ju je netko pročitao ljudstvu, pošto sam otišao. Sobni sudrug Noville pomogao mi je da spremim nešto osobnih stvari: više desetaka knjiga, sekstant, dva krasna kronometra, fino i prilično elegantno krznom podstavljeno letačko odijelo, što mi ga je poklonio jedan prijatelj, pribor za brijanje, moju zbirku gramofonskih ploča i

ostale različite sitne potrepštine. Nije bilo nikakvih oproštajnih ceremonija, jer takvima na Byrdovim ekspedicijama uopće nema mjesta. Kuhar je veselo doviknuo: »Ne zaboravite, admirale, da nema nikakvih klasnih razlika na Istaknutom uporištu!«

Bawlin i Bailey uzrujavali su se u *Pilgrimu*. Premda su u motor upravo ulili vrućega ulja, u času se smrzlo pri temperaturi od četrdeset i tri stupnja ispod ništice, koja se još snižavala. Sjećam se, kako sam, prije nego što smo krenuli, pogledao na ručni sat. Bilo je deset sati, trideset i pet minuta po vremenu sto osamdesetog meridijana. Kao da je Bowlin suosjećao s mojim duševnim stanjem, nagnuo je avion nastranu i zaokružio oko Male Amerike, prije nego što je upravio kurs prema jugu. Upila mi se u pamćenje svaka pojedinost. Ako sam u svome životu stvorio nešto opipljivo i jedinstveno, onda je to svakako taj gradić, nazvan Mala Amerika, koja se, stisnuta unutar istočnih visočina Uvale kitova, nepravilno raskrakala na sve strane, napol zakopana u zemlji, rigajući dim iz svoje nutrine. Pogled na nju ulio mi je hrabrosti. Posao ponovnog osvajanja bio je gotovo završen, pa mi se nije više trebalo brinuti oko toga.

Časomičan pogled prema sjeveru potvrdio je, što sam već otprije znao: da se Rossovo more zamrzlo sve do obzora, i da je minula bilo kakva opasnost, da će se Barijera dalje raspadati. S one strane Amundsenova rukava, gdje se Uvala kitova nazad uvija, južno od Male Amerike, opazili smo utrt put snježanik, što su ga napravili traktori. Rebrenasti tragovi gusjeničnih prolaza jasno su se isticali na bijeloj djevičanskoj puti Ledene barijere. Na svakoj trećini milje nalazila se narančasta signalna zastavica, a na svakih dvadeset i pet milja visoki snježni putokaz, na kojemu je vijorila zastava narančaste boje na bambusovoj motki, s cijelim nizom trokutastih i uskih barjačića prema zapadu i istoku. To su bila spremišta, u kojima je Innes-Taylorova grupa pohranila hranu za glavna istraživanja u proljeću, a ujedno su ti biljezi — antarktički ekvivalent cestovnih stajališta i putnih oznaka — pokazivali put prema Istaknutom uporištu. Kod šezdeset sedme milje, Bowlin se nisko spustio ponad mjesta, gdje je zatajio traktor Cletrac. Demas i Hill, koji su se još mučili oko motora, ispuzaše ispod zaštitne pokrivke i stadoše mahati pozdravljajući nas. Nedugo izatog crna mrlja na obzorju pretvorila se u skupinu šatora. Bijaše to Istaknuto uporište.

Na mjestu, gdje se nalazi Istaknuto uporište, Rossova ledena barijera ravna je poput Kenzaških ravni. Snijeg se prostire u beskraj i sastaje se s nebom u nizu neprekinutog obzorja. Bješe to prostranstvo pustinje; rekli bismo, prostranstvo prvobitne materije, od koje je stvoren svijet. Stisnuta hrpa šatora, traktora, pasa i ljudi bijaše poput iglenog uboda u kakvu bezmjerju. Premda mi je sve to bilo znano, tek sam tada u potpunosti spoznao, što me čeka. Kad baš hoće da započne opasan pothvat, i najtrezniji čovjek postane svijestan o času upozorenja, kada iz ničega izvrve posljednje nerazmršene slutnje zlokobnice. Kakve

bile da bile, odagnao sam ih, prije nego što smo avionom dodirnuli tlo. Innes-Taylor i Siple dolazili su mi ususret, a Bowlin je bio nestrpljiv da odleti, dok mu ne bi studen ustavila motor. Nakon petnaest časaka avion je ponovo plovio zrakom. Para iz ispuha ostavljala je iza sebe povlaku poput golema barjaka, koji je vijorio, pošto je avion već davno nestao u blijedom, niskom polarnom suncu na smiraju.

»Kako napreduje gradnja kolibe?« upitao sam Siplea.

»Sporo«, odgovori mi.

Gledajući njega i ostale, koji su pridošli, da me pozdrave, vidio sam, kako su im lica požutjela od ozeblina, a iz vunenih eskimskih kukuljica napukle su se usne razvlačile u neveselo cerenje.

»Svi živi i zdravi?« upitao sam dalje.

»Svi su zdravo, osim Blacka«, nato će Innes-Taylor. »On je pozlijedio koljeno. Ako pristajete i ako brzo uzmognemo podići kolibu, htio bih za dan dva odavle krenuti sa svojom skupinom.«

»Vidjet ćemo,« rekoh mu na to.

Predobro sam znao, da mi i ne rekne, šta mu je na pameti. On i trojica njegovih ljudi: Paine, Ronne i Black već su tri tjedna na putu podnoseći temperaturu veću od pedeset stupnjeva ispod ništice. Doznao sam, kako su mnogo prepatili, najviše stoga, što su im se pokvarile zaponke na vrećama za spavanje, pa bi im se unutri nakupilo snijega. Bilo je gotovo nemoguće spavati više od nekoliko minuta u jednome dahu, jer ako bi više ležali smrzli bi se od studeni. A kako su još imali pet dana puta do Male Amerike, obećao sam Innes-Tayloru, da ga ne ću zadržati dulje nego što je prijeko potrebno. I to ne samo radi ljudi, nego i iz obzira prema psima, kojih je dvadesetak ležalo oko šatora, vezanih na lancu.

June je sa šestoricom ljudi i dva traktora bio negdje na putu prema mjestu, gdje je ostao Cletrac. Tako smo nas osmorica bila pri ruci, da se latimo radova oko postavljanja Uporišta; skupina Innes-Taylora, ja, te Siple, Tinglof i Petersen od traktorske skupine. Već je prije moga dolaska iskopan rov petnaest stopa dugačak, jedanaest širok i osam dubok, toliki da je mogla u nj stati cijela koliba. Zakopana tako u snijegu bila bi izvan dohvata vjetra i mećave, koja se brzinom plime uzdigne oko bilo kakva istaknuta predmeta.

Sva sreća po nas da je koliba tako zasnovana i sagrađena, da se može brzo sastaviti. Tinglof i Siple upravo su postavljali pod, kad sam ja preuzeo vodstvo posla. Postavljanje zidova bilo je jednostavno: podići numerirane plohe na njihova prava mjesta, pa ih čvrsto spojiti zavornjima i čavlima. Prionuli smo uz rad baš svojski, bojeći se, da ne bi po noći udarila vijavica i zamela nam jamu. To je poslijepodne temperatura spala na pedeset stupnjeva ispod ništice, a kako smo disali, neprestano se od toga punila jama maglom. Motrili smo lica jedan drugome i upozoravali se na blijede mrlje ozeblina. »Procvjetao ti nos, Petersene,« povika jedan. Ovaj dotle ne znajući za pogibelj stade

trljati nos vršcima prstiju, ali ga prsti zapekoše od studeni, čim ih je izvadio iz toplih rukavica. Tada se krv uz strašne boli ponovo povratila u nos. »Dođavola,« povika Petersen i opet se dade na posao.

Iako smo radili kao crv za korom, koliba nije još bila pod krovom, kad već nahrupi noć s Južnoga pola u sedamnaest sati. Dotle se temperatura spustila do šezdeset prvoga stupnja ispod ništice. Radili smo pri svijetlu svjetiljaka na zgusnuti plin, a toplinu smo dobivali od peći s parafinskim uljem. Kad se petrolej smrznuo, svijetla se pogasiše, a kako se baterija džepne lampe zamrzla, i to nam svjetlilo ugasnu pa ostadosmo u mraku. Tinglof je posrtao i pipajući tražio u spremištu, dok nije našao dvije benzinske duhaljke za lemljenje, što ih bješe June iza sebe ostavio. Pri njihovu slabom žaru i s grijanjem nogu uz njihov plamen nastavili smo posao.

Graničilo je s okrutnošću, što smo se toliko kidali od posla i truda, ali smo morali imati krov nad glavom, prije nego što pomislimo na spavanje. Tinglofove šaknjače napunile se ledom. Kad je golom rukom utiskivao čavlić, vidio sam, kako mu je koža pokrita krupnim žutim mjehurićima. Isto tako se dogodilo i Sipleu, koji je sastavljao peć. Prije nego što bi zavornje okrenuo u baglamama, morao je preko kovine prijeći šaknjačama, da s njih otopi led. Ruke su mu postale kao kakvi nabubreli grumeni. Vidio sam, kako ih neprestano uvlači pod krzneni kaput, da bi mu se uz tijelo ugrijale, i kako se grize za usne od boli. Paineovo lice i kapa bili su poput kakva čvrstog komada leda. Ronneove usne bijahu pune krvavih napuklina. Svi smo kašljali, ali ne od prehlade, nego od odviše mrzla zraka, koji nam je mučio pluća, jer smo zbog napora morali dublje disati.

Bez ikakva pretjeravanja, bio je to zaista okrutan posao. Ja sam se popeo iz rova, da iz skladišta uzmem dio meteorološke opreme. Dok sam pretraživao po hrpi, smrznuše mi se nos i obrazi. Uspravio sam se časak tarući meso. Nad iskopom je lebdio sablastan modar odsjev, u kojemu su se kovrčali dim iz duhaljka i smrznuti dah, koji se zavojito probijao kroz nesigurnu svjetlost. Gledajući to pomislio sam na strašnu smrznutu provaliju u *Božanskoj komediji,* koja vodi kraj Lucifera k izgubljenim dušama. Iz mraka začuh muklo stenjanje. Posegoh za svjetiljkom u džep krznene odjeće, ali nisam izbio svijetla, kad sam kvrcnuo sklopku, jer su baterije bile još smrznute. Oko mene je bilo na desetke čeznutljivih očiju, koje su svjetlucale izgladnjelim podrhtavanjem i buljile u mene iz nemirnih sjena vučjačkih. Zaista mi je zbog njih srce krvarilo, što su morali tu čekati ležeći razmaknuti i vezani na čeličnome lancu. Ali šta sam mogao da im bolje učinim, nego da sebi obećam, da će Innes-Taylor poći prema sjeveru, čim uzmogne.

Jedina vrata kolibe bila su tako napravljena, da su gledala prema zapadu. Ne sjećam se, da sam ih takva napravio iz bilo kakva znanstvenog razloga. Samo se sjećam, da je koliba morala biti okrenuta

prema zapadu, da bi pristajala, pošto je bila iskopana temeljna jama. Ta je bila prekopana malo šire nego što je trebalo, da bi bilo mjesta za »verandu«, kako sam je ja nazvao, a nastala je tako, da je krov oko dvije stope prelazio preko zida na zapadnoj strani. Tako sam dobio pristup u podzemne hodnike i do preklopnih vrata na jednom uglu izbočine, do kojih se dolazilo ljestvama. Iako to sam tvrdim, ipak moram istaći, da je taj uređaj s dvostrukim mehanizmom na vratima vješto zasnovan. Obično se otvaraju nagore, a ako se vijavicom snijeg odviše čvrsto nabio gore, mogu se otvoriti nadolje, tako da se uklone dva klina. »Gledajte, Admirale«, povika Czegka, kad je prvi put pokazivao gotova vrata, »možete ih dići ili spustiti. Nema sada opasnosti, da će vas velika mećava živa zakopati.«

Bilo je gotovo jedan sat poslije ponoći, a temperatura šezdeset i tri stupnja ispod ništice, kad smo završili postavljanje krova. Vraški smo se namučili, jer su mnogi dijelovi bili iskrivljeni prijevozom iz Male Amerike. Vrata su bila napravljena tako, da čvrsto usjednu u kosinu, kao na hladnjaku, a sada ih uopće nismo mogli čestito priljubiti. Za cijelih sedam mjeseci što sam bio na Istaknutom uporištu, ni jedan jedini put nisam uspio da ih posve zatvorim. Bio sam također u brizi, kad sam vidio, da smo se gadno prevarili u računu s obzirom na dubinu jame. Umjesto da bude u istoj razini sa površinom snijega, krov je iskakao dobre dvije stope nad njim. Bojao sam se, da će mi to zadavati velikih briga, kad stanu udarati mećave. Ali, kako nije više bilo lijeka, pustio sam neka ostane kako jest. Siple je već bio namjestio i zapalio peć. Iako je imalo proteći dosta vremena, prije nego što se odstrani studen iz kolibe, ipak smo svi ušli unutra, da uživamo u ono malo vrućine. Ta nije bilo prerano. Innes-Taylor mimogredce mi spomenu, kako misli, da mu se smrzla noga. I zaista je bilo tako, kako smo se uvjerili, pošto je skinuo čizme. Pokušao sam da mu je zagrijem svojim rukama blago je masirajući, ali uzalud. Na Antarktiku smo se sasvim odrekli praznovjerice, da masiramo kožu snijegom. Pri šezdeset stupnjeva ispod ništice snijeg otvrdne i postane kristalan, pa trao njime ili papirom s nalijepljenim pijeskom, sasvim je jednako. Tada smo okušali način, što ga upotrebljavaju svi polarni istraživači. Mislim, da je Paine otkopčao košulju i stavio Innes-Taylorovo stopalo na svoj topli želudac. Tamo ga je držao petnaest dvadeset minuta, dok nije ponovo prokolala krv s golemom boli po pacijenta, kojega je oblio po čelu vreo znoj.

* * *

Pošto su Innes-Taylor, Paine i Ronne otišli u svoje šatore, koji su bili razapeti tek nekoliko jardi od krova kolibe, nas petorica raza-strijesmo svoje spavaće vreće na podu Istaknutog uporišta. Tek što se vatra utrnula, studen je navalila snagom nenadana i silovita udarca. »Umrijet ćete od studeni u ovoj tamnici,« veselo pripomenu Petersen

iz svoje vreće. Ja, koji sam stanovao u toj kolibici u Maloj Americi, iskusio sam drukčije: u njoj bi postalo odmah udobno, čim bi studen otišla iz zidova. Kolibica je bila sagrađena točno kao sat. Premda je obuhvaćala preko osam stotina kubičnih stopa prostora, težila je tek tisuću i pet stotina funta. Koliba i sve u vezi s njome bilo je po mogućnosti najlakše, da bi se moglo lakše prevoziti. Fina bijela omorikovina skrućivala je kostur kolibe i pod, a sve je ostalo bilo većinom obloženo. Zidovi su bili debeli tek četiri inča. Troslojni furnir, debeo jednu osminu inča i sastavljen od naslage drveta između dvije uzane trake ljepenke, oblagao je unutarnje i vanjske zidove. U šupljinama između toga bio je kao izolacija nametnut kapok, koji je sličan sirovom pamuku, unutrašnji zidovi bijahu obloženi zelenom neprogornom tkaninom. Strop i gornji dio zidova bijahu prestrti svijetlim aluminijem, koji je odsjajivao svjetlost i toplinu. Czegka se svemu dosjetio. Spavajući te noći prvi put na Istaknutom uporištu, imao sam razloga da sa zahvalnošću mislim o svemu onome, što su on i Tinglof stvorili.

Sutrašnje jutro probudiše nas traktorski signali. June i Demas vratili se s tovarom s motora Cletrac. Momčad je začudo bila dobre volje, premda je provela noć na otvorenoj ledenoj barijeri.

»Čudo,« pripomenu Joe Hill, »kako se ove krndije neprestano kreću, pa čak i kad se raspadaju na komade.«

»Hoće da rekne,« prekide ga Skinner, »kako ih možete pokrenuti, čak i pošto stanu. Svaki put kad motor zataji, pomislite, da mu je došao kraj. Ali ako dosta dugo oko njega petljate, proklet bio, ako ga opet ne pokrenuli.«

Iako je to izgovoreno u šali, ipak me uznemirilo. I onako je put do Male Amerike dosta tegotan, pa ako se još uzmu u obzir sadašnja strašna temperatura i mogućnost da kvar na stroju može dvadeset od sto osoblja ekspedicije ostaviti na cjedilu u snježnoj pustinji, onda je jasno, kako mi je bilo teško pri srcu. Samo sam trebao pogledati te ljude, pa da sebi u duhu predočim, šta su sve prepatili. Bili su poput strašila za ptice, kad sam gledao kako im nogavice na nepromočivoj odjeći, ukrućene od smrznuta ulja, oblijeću oko nogu. Ruke su im rječito govorile o studeni, osobito Demasove i Hillove. Mraz na kovini traktora, po kojoj su neprestano morali raditi golim rukama, opalio im je i skvrčio meso. Nokti su im pocrnjeli i tako otpadali, a krv im je izbijala iz raskvašenih mjehurića.

Međutim, umirivali su me June i Demas. »Nemam ja brige,« reče Demas. »Uz malo sreće, sva troja ćemo kola dovesti u Malu Ameriku dvadeset i četiri sata nakon polaska odavde.« Pođe li što po zlu putu, ima dosta pomoći u Maloj Americi. Uostalom, Innes-Taylorova skupina služit će kao zalaznica. Uza sve to, nije mi se sviđao takav položaj, jer u to godišnje doba vrlo je tanka dlaka između sigurnosti i teške nesreće. »Prokleto je studeno ljudima da budu u ovakvo vrijeme na

putu,« pripomenuo sam. »Zato bih htio, da svi odavde odete u roku od četrdeset i osam sati.«

Još nam je preostao samo jedan teški posao da ga obavimo: morali smo iskopati i napuniti dva rova, jedan za gorivo, a drugi za hranu i različite potrepštine. Te smo rovove iskopali paralelno jedan s drugim, a bili su od uglova verande okrenuti prema zapadu. Uz pomoć četrnaestorice ljudi, nije dugo potrajalo. Svaki je rov bio dug oko trideset i pet stopa, oko tri stope širok, a visok toliko, da sam mogao po njemu uspravno hodati. Rov za hranu bio je na južnoj strani. Za nj smo iskopali podzemni prolaz, nadsvođen snježnim krovom, koji je bio debeo oko dvije i pol stope. U udubinama uzduž oba zida postavili smo kutije s hranom, i to jednu na drugu. s obilježenim tekstom s prednje strane, tako da uzmognem na prvi pogled prepoznati, šta je u njima. Sasvim na kraju iskopali smo zahodsku jamu, koja se po Petersenovim riječima odlikovala »limarstvom bez cijevi«. U drugi smo rov smjestili valjkaste posude s gorivom. Bile su ugurane u udubine sa svake strane. Čim su posude bile na mjestu, prekrili smo rov grubim papirom preko drvenih daščica i učvrstili to odozgo snježnim gromadama. Preostali dio potrepština prebacili smo na hrpu u verandu kroz otvor.

Dok je materijal bacan unutra, Siple i ja napravili smo približan inventar. Raznolikost stvari bila je uistinu izvanredna: 350 svijeća, 10 kutija meta-tableta, 3 džepne svjetiljke i 30 baterija, 425 kutija žigica (sigurnosnih i voštanih), 2 petroleumske svjetiljke, benzinska svjetiljka na zgusnuti plin od 300 svijeća, 2 spavaće vreće (jedna od krzna, a druga od perja), 2 peći s parafinskim uljem, 1 sklopiva stolica, 1 jastuk punjen zrakom, što su mi ga veledušno poklonili traktoristi, 9 vatrogasnih bombi, 1 gasilo Pyrene, 3 aluminijska vjedra, 2 umivaonika, 2 ogledala, kalendar, mali vatrostalni otirač, 2 svijećnjaka, 2 četke za četkanje snijega s odijela, 3 tuceta olovaka, 1 limenka od pet galona napunjena toiletnim papirom, 400 papirnih ubrusa, kutija pribadača s plosnatom glavom, kutija gumenih traka, 2 rizme pisaćeg papira, 3 kutije sapuna i peraćeg praška, 1 termos-boca, dvoje igraće karte, 4 jarda voštanog platna, nekoliko komada azbesta, 2 paketa čačkalica. Od hrane sam imao otprilike 360 funta mesa, 792 funte juhe, 176 funta konzerviranog voća, 90 funta suhog voća, 56 funta slatkiša i još pol tone različitog živeža, uključujući i žitarice. Povrh toga bilo je dosta i različitih drugih stvari.

Dok smo mi ostali uređivali rovove i kolibu, Waite je montirao radio-antenu, koja je bila duga oko dvjesta stopa i visjela je na četiri bambusova stupa, koji su bili visoki svaki po petnaest stopa. Taj je posao završio sredinom poslijepodneva, a zatim je instalirao odašiljač i primač. Uz Sipleovu pomoć osobno sam postavio meteorološki uređaj, koji je bio prilično raznovrstan. »Bože sveti,« pripomenu Dustin,

zastavši sav zapanjen, »koliko muke trebamo da pronađemo, što mi moje noge neprestano potvrđuju: da je ovdje prokleto studeno.«

Krajem drugoga dana (dvadeset i trećeg ožujka) Istaknuto je uporište bilo otprilike spremno da preuzme svoju službu kao najjužnija meteorološka postaja na svijetu. Te smo noći priredili oproštajnu večeru Innes-Tayloru i njegovim drugovima, koji su po predviđenom planu imali ujutro krenuti prema sjeveru. Kako su od toga učinili veliku svečancst, moji su gosti uspjeli izmamiti iz smočnice najbiranija jestiva: purana i dva pileta, koje je opskrbnik Corey primetnuo, misleći u svome dobrome srcu, da bih mogao svečanije proslaviti koji blagdan. Meso je bilo kruto od leda kao kakav željezni oklop, ali su iskusni traktoristi i tome doskočili: odmrzli su ga duhaljkama za lemljenje. Innes-Taylor, jednoglasno izabran za glavnog kuhara, nadzirao je pet peći, na kojima se peklo pečenje. Devetorica ljudi sjedili su na podu prekrštenih nogu, a petorica, za koje nije bilo mjesta da sjednu, jeli su stojećke. Sudeći po podrigivanju vodiča pasa, bit će da je taj obrok bio ugodna promjena od kašaste juhe, o kojoj su živjeli gotovo cijeli mjesec dana. »To ti je dobro, kad imaš nešto da ti prione uz rebra,« pripomenu Paine. »Evo bih, kapetane, napokon mogao pojesti i ovaj vrat, samo ako to nije tvoj zamazani palac.«

* * *

Ta je večera bila preuranjena. U noći je istočnjak zviždao kroz studen, a kad smo se probudili, prometnuo se u snježnu vijavicu. Nisi mogao vidjeti pred sobom na pedeset koraka, a oštrica vjetrine, pri temperaturi od dvadeset i osam stupnjeva ispod ništice bila je reska poput noža. Kako se nije moglo putovati, Innes-Taylor odluči ostati još jedan dan. Tu su noć, kao i prošlu, desetorica njih spavala u mojoj kolibici: Tinglof se ispružio ispod stola, Black se skvrčio iza peći, Waite se izvalio ispod kreveta, June otišao da spava u kutu sjedećke, a ostali se kao mumije ispružili u spavaćim vrećama, prostrti po podu od jednoga zida do drugoga. Nikada ne ću zaboraviti te noći. Moji gosti započeše tako bučno hrkati, da sam bio na kraju prisiljen izaći iz kolibice. Otišao sam gore, da vidim kako je saoničarima.

Vijavica je popuštala, ali je vjetar bio još žestok, pa sam u gustoj mećavi bio kadar napraviti džepnom svjetiljkom tek pokoju svjetlosnu mrlju. Izdaljega začuh s jedne strane kako praskaju stijene šatora poput mokra jedrilja za vrijeme oluje. Tapajući u tom smjeru dođoh do njih. Paine je nešto gunđao u snu, Innes-Taylor zastenja i okrenu se od svijetla džepne svjetiljke, koje mu je bljesnulo na oči, a samo je Ronne spavao dubokim snom hrabrog Norvežanina. Kako sam čvrsto povukao smotani remen, koji je zatvarao rukavni ulaz, nešto me trgnu. Bješe to glas, što je oštro i titravo prodirao zračištem nadjačavajući huj vjetra. Tada je opet ojačao, složio se s olujnim, samo je sada bio puniji i sastavljen od više glasova. Bili su to, dakako, psi.

Gazio sam snijegom, dok ih ne pronađoh: tri skupine u usporednim redovima. U svakome su bili raspoređeni na lancu između stupova, koji bijahu duboko zabijeni u snježnu koru. Kad sam kroz gustu tamu došao do njih, utihnuše. Možda su se umirili zato, što su znali, da još oko njih ima ljudskih bića. Kako sam išao kraj njihovih redova, svijetleći džepnom svjetiljkom, vidio sam, kako se svaki smotao u čvrstu grudu, leđima okrenut vjetru, sa zarinutom njuškom u trbuh, a snijeg je oko njega napravio zid. Nije baš bilo milosrdno da ih u to kasno doba držimo vani na snijegu. Ali, ipak su morali pričekati, dok mine nevrijeme. Vjetar je utihnuo, a načas je i bus vijavice popustio, pa ugledah ravno iznad sebe kako se vedro nebo osulo zvijezdama. Da, možda će vrijeme otpustiti, pa će južna skupina ujutro krenuti kući.

Kao da je i Paineov pas vodič Jack također to naslutio. Nenadano se osovio na noge, stresao sa sebe snijeg i tada se pusto Eskimac razlajao. U isti čas sva dvadesetčetvorica ustadoše na noge i pridružiše se lavežu. Cijelu Barijeru ispuniše sjetnim zavijanjem, ali ne bješe to sjeta žalovanja, nego prije izgladnjelost i žudnja. E, bit će ujutro jurnjave saonicama!

U nedjelju, dvadeset petoga ožujka, osvanuo vedar, bezvjetaran i mrazovit dan. »E, sad se sigurno pokrila kako valja,« izvijesti Tinglof, pošto je provirio kroz otvor. I zaista, stopu debeo snijeg prekrivao je krov kolibe, a slabo je svijetlo dopiralo kroz svjetlosne otvore na stropu. Živa u termometrima stajala je na četrdeset i osam stupnjeva ispod ništice, a Waite će nato: »Svak laže na svoj način.« Napokon je krenuo Innes-Taylor, a kasnije isti dan Demas, Hill i Skinner u jednome Citroënu, ne bi li posljednjim naporom spasili Cletrac. June, Siple, Waite, Petersen, Black i Dustin sa dva traktora još ostadoše na Istaknutom uporištu. Zadržali su se tek toliko, da sve urede. Waite je konačno ispitao bežičnu radiovezu s Malom Amerikom; Siple pokrpao peć; meteorološke su sprave već raspredale svoju tajnovitu priču o vjetru i studeni, pa je napokon, u ponedjeljak opodne za vrijeme ručka June podrugljivo pripomenuo: »Eto, sada smo poprilici obavili sve, što se imalo obaviti, a možda i mnogo stvari, koje uopće nije trebalo da obavimo. Stoga mislim, da je krajnje vrijeme da se gubimo odavle.« Tako je on jednostavno riješio problem polarne etikete i prištedio nama ostalima muku da pronađemo kakvu besadržajnu frazu pri rastanku.

Odmah poslije podnevnog obroka, što ga je traktorska momčad pojela stojećke, pripremiše se na polazak. Temperatura je bila šezdeset i četiri stupnja ispod ništice. Oboja su kola bila napola zametena snijegom, pa smo ih dugo morali otkopavati. Premda su duhaljke za lemljenje bez prestana udahnjivale svoj vrući dah u motorno kućište i premda su suknene pregače omotavale šasiju da zadrže toplinu, ipak su prošla cijela dva sata, dok su se motori pokrenuli. Skupina je kre-

nula u sedamnaest sati, kad eto ti je nakon dva sata kako se vraća šepajući. Bio sam u kolibi, kad začuh buku gusjenica kako odjekuje snježnom ravni. Oneraspoložio sam se, jer nisam ništa tako žarko želio, kao da sretno doputuju u Malu Ameriku. Kad su se međutim povratili u kolibu i izvijestili, što se dogodilo, uvidio sam, da su najpametnije odabrali. Kad su odmakli tri do četiri milje, zamrznuo se hladnjak Juneovih kola. Odvijajući pokrov opekao je jednu ruku u kotlu koji je ključao, a druga mu se ruka zamrzla, kad je zamatao ranu na prvoj. Stoga je odlučio da se vrati i da izliječi ruke u mojoj toploj kolibici. Proveli su cijelu noć spavajući onako u odjeći. Motori su neprestance radili, a Waite i Dustin pazili su na njih. »Pustite li da stanu,« izderao se Demas, »onda ćete ovdje zimovati.« Meni se nije dalo spavati, pa sam okolo bazao s tom dvojicom na noćnoj straži.

U srijedu dvadeset osmoga ožujka, baš u srednevice, opet se kola otiskoše. Taj se put nisu vratila. U mnogom pogledu bješe taj polazak neusiljen, isto kao kad se opraštaš s gostima, koji su ti došli u posjet krajem tjedna. Što god je bilo važno reći, već je prije rečeno. Samo me jedna misao progonila, otkad sam otišao iz Male Amerike. Možda nisam dovoljno izričito istakao u svome nalogu, da nipošto ne smiju slati po me spasavaoce, prekine li se slučajno veza radijem? Taj sam nalog ponovo stavio na srce skupini, koja je sada odlazila s Istaknutog uporišta. Rekao sam im ovako: »Ne razumijem se ja mnogo u radio. Može se dogoditi, da izgubim s vama vezu na kraće vrijeme, a možda i sasvim. Nemojte se stoga kinjiti. Ma što se dogodilo, znajte, da sam ja bolje sreće u ovoj kolibici, nego što bi bili spasioci u mećavi Barijere, pa vam stoga strogo nalažem, da ne dolazite nipošto po me, nego tek mjesec dana nakon ponovnog sunčeva rođaja. Zahvatio me trajan strah pred ledenom Barijerom, pa ne bih nipošto htio da se radi mene izlažete pogiblima u mrkloj polarnoj zimi.« Da budem siguran, da sam im to naložio sasvim ozbiljno, ponovio sam im jezgru naloga iznovice pri polasku. Siple i Waite postajkivali su nešto, dok su se ostali već smjestili u traktore. Možebit su nešto htjeli da mi kažu, ali ništa im ne prijeđe praga usana. Tada se okosnu neki nestrpljiv glas: »Za ime božje, hoćete li već jednom krenuti.« Nato Siple, pa Waite nešto promumljaše, uljudno ali nerazumljivo, pa i oni pohitješe.

Stajao sam kraj vrata i pratio pogledom, kako dva Citroëna odmiču. Crveni pokrovi motora i zaobljene platnene nadgradnje davale su vozilima veseo izgled. June je uperio kurs put sjevera prema podnevnome suncu, koje je bilo veoma golemo i nabubreno, a tako se nisko na obzorje spustilo, da bih rekao da ide na počinak. Kroz studeni zrak (temperatura je bila pedeset stupnjeva ispod ništice) para se iz motora izdizala poput kakva dimenog zaslona, kojim je vijorio blag sjevernjak, dok nije njime zakrio veći dio istočnog obzorja. Sišao sam u kolibicu, da se zaposlim bilježenjem brzine vjetra. Tim sam se poslom htio obmanuti, ali mi ne pođe za rukom. Možda prvi put u svome muževnom

životu bio sam svijestan, da se u tome času nalazim u bespuću, ne znajući, šta da započnem. Kolibica, koja mi se spočetka činila svijetla i vesela, ne bješe sada ni jedno ni drugo. Pokoravajući se nekom nagonu, za koji nisam imao vremena da ga se stidim, jurnuo sam uz ljestve k vratima. Zašto sam to uradio, ne bih vam ni sada znao kazati. Možda zato, da posljednji put pogledam nešto živo i pokretno. Iako su kola bila već poprilično odmakla, još sam čuo signalne rogove i klopot gusjenica. Tako se jasno razliježu zvuci tim kristalnim zrakom. Motrio sam, sve dok odjeci ne zamriješe, sve dok mrlje nisu sasvim nestale iza talasave Barijere, sve dok ne preostadoše samo otkosi dima, koji se gubio u daljinama.

S tim posljednjim pogledom vidljivi živi svijet smanjio mi se do pustoga ništa. Na južnome nebu, sučelice suncu na smirajima, već je preko pola polegla mrkla noć, navirući svojim nabreklim sjenama, modro-crna i grozovita poput olujnog neba. Da to nisu možda prvi nemirni titraji polarnog svijetla? Nisam znao sigurno. Smrznuti nos i jagode prisiliše me u kolibu, prije nego što sam to mogao ustanoviti. Ali, dok sam se spuštao niz ljestve, siguran sam bio u nešto drugo, što me strašno oneraspoložilo. Pomažući traktoristima slagati saonice pao sam i ozlijedio desno rame, koje me đavolski peklo.

* * *

U kolibi sam dulje vremena stajao trljajući bolno rame. »Baš gadno,« prekoravao sam samoga sebe. »Eto si započeo najveći zadatak u svome životu, a bio si šeprtlja i osakatio se.«

Sve je bilo u veliku neredu. Prokopi su bili zbrka kutija hrane i posuda s gorivom, pa će mi trebati cijele sedmice, dok to sredim. Po shvaćanju traktorista nije urednije ni moglo biti. Obikli na gadnu zbrku u svojim vozilima, svoju su kuću čistili tako, da bi čizmama kišnuli sve, što bi im smetalo. Dok su imali prostora da gdjegod čučnu, bili su prezadovoljni. E, ja tako nisam mogao stanovati u Istaknutom uporištu. Ali, imao sam samo dva ramena, da dižem, pokrećem i premećem sve te stvari. A i ta su eto napol onesposobljena za rad.

Nisam mogao da tek sjedim i tupo kunjam. Služeći se jednom rukom koliko sam najbolje znao i umio, stao sam čistiti tu Augijevu staju. Uduben u posao i zaboravio sam bolno rame. Sati prolazili tako, pa prošla i ponoć, prije nego što sam namjerio da prestanem. Tek toliko sam prekinuo posao, da skuham lončić čaja i da prožvačem nekoliko dvopeka. Iako se nije bogzna što vidjelo od tolikog moga posla, ipak sam se napokon mogao kretati po prokopima, a da svaki čas ne posrćem preko vreća od gruboga platna, kutija hrane i svežnjeva bambusovih štapića. Sutra ću početi razmotavati knjige i sređivati lijekove na naručno mjesto. Potom ću srediti hranu i gorivo u prokopima. Glavna su mi napokon briga bile meteorološke sprave, koje su tada radile kako valja. Svaki sam ih sat prigledavao. Nastojao sam da mi

to prijede u krv. Već sam ih tada gledao toplo i intimno kao svoje dobre drugove.

Po svršenom poslu toga dana radovao sam se raskoši, što mogu razmišljati o izvršenome. I bio sam zadovoljan onim, što sam vidio. U tome svom malom svemiru, koji sam mogao premjeriti sa četiri velika koraka jednim smjerom i sa tri drugim, imao sam pri ruci sva sredstva, koja su mi potrebna za siguran i sadržajan život. Bogzna kakva svjetlost nije baš obasjavala taj moj svijet. Olujna svjetiljka, koja je visjela na čavlu iznad moje postelje, sutonski je mirucala. Benzinka na zgusnuti plin, obješena o strop, kao da je usredotočila sav svoj sjaj na jednu krpicu, i tako je sumorne sjene činila još sumornijima. Pravo da kažem, miljela mi se ta sumornost. Davala je neku dubinu mome prostorju i kao da mi je nekako dočaravala, da je moj posjed prostraniji.

Postelja mi bješe pričvršćena uz sjeverni zid, oko tri stope podignuta iznad poda, s gornjim čelom uz istočni zid. Uz donji dio postelje bio je stolić i na njemu registrator i smjera i brzine vjetra. Bio je to u staklo ugrađeni uređaj, gdje je pero na okretnom valjku bilježilo automatski, što su vjetrenjača i vjetromjer javljali električnim putem. Ispod stolića su stajale baterije, koje su uređaj pokretale. U jugoistočnom kutu sobe stajala je trouglasta daska, na kojoj su bili radio-primač i radio-davač s napravom za upravljanje kod ugla. Odašiljač je bio divno konstruiran oscilator od 50 vata, a sastavio ga je svojom rukom Dyer. Pokretao ga je benzinski motor od 350 vata, težak 35 funta. Primač je bio superheterodin odlične izradbe. Nad tom policom bila je manja, u kojoj se nalazio doknadni radio-uređaj za slučaj nužde. Sastojao se od dva odašiljača po deset vata s generatorima na ručni pogon, dva mala baterijska primača, od kojih je svaki mogao raditi oko stotinu sati. Iznad te bila je još manja polica, u kojoj su bili doknadni radio-dijelovi.

Na istočnom zidu, između prednjega čela postelje i radio-kuta bijahu sve same police — šest njih, ako hoćete točnije. Donje su bile natrpane hranom, alatom, knjigama i drugim potrepštinama. Na gornjima su bile sprave i kronometri, brižno pohranjeni, a neki i umotani u vatu. O južnome zidu o klincima od tri inča visjela su i sušila se odijela koja štite od vjetra i kiše, pustene čizme, krznene surke i hlače. Uz srednji dio toga zida bijaše prislonjen ormarić s hranom, na njemu gramofon u svojoj udubljenoj zelenoj kutiji. U jugozapadnom kutu na podu bio je kovčeg, koji sam nazvao ledenicom, jer što god bi se u njega metnulo, smrzlo bi se. Među ostalim stvarima bile su u njemu i dvije šunke, što mi ih je poslala majka iz Virginije.

Peć je bila otprilike stopu udaljena od zapadnoga zida, poprilici na pol puta između vrata i trostrukoga registra. Bila je to obična kuhinjska peć sa dva poklopca, prvotno ložena ugljenom. Kasnije je prepravljena na uljni pogon, tako da je iznad rešetke stavljen okrugli

gorač, a gorivo je teklo iz rezervoara, koji je držao tri galona. Ja sam je ložio mješavinom zvanom Stoddard, koja je nekako u sredini između petroleja i benzina. Tekuće smo gorivo odabrali stoga, što je ugljen teško prevoziv. Dimnjak je iz peći išao ravno do poprilici dvije stope od stropa, a onda je zaokretao duž zida, prije nego što je prolazio kroz otvor iznad podnožja kreveta. Vodeći tako cijev kroz sobu mislili smo imati protuvrijednost radijatoru, ali se pokazalo, da je to nezgrapan nadomjestak. Negdje na putu između Male Amerike i Istaknutog uporišta zagubila su se dva tri spojna dijela cijevi. Kako su jedini rezervni dijelovi, što smo ih imali, bili različite veličine, kao spojnice smo upotrebili prazne limenke od pet galona, koje smo s oba kraja otvorili, da bi mogle pristajati u cijevi. Nema zbora, bilo je zgodno udešeno, ali su na vezanim mjestima propuštale plin. Tome grubom, na izgled neopasnom grijalu bila je data moć da odluči o mome životu i smrti. Ta u svakom pogledu nevina sprava gotovo će me stajati života nakon nekoliko mjeseci. I doći će vrijeme, kada ću se pitati, kako sam mogao biti takva budala pa ne vidjeti, što me upravo bolo u oči.

Odmah ispočetka bio je velik problem zagrijavanje i provjetravanje. Kad smo u Maloj Americi kolibicu podvrgli pokusu, i Charley Murphy i Siple tužili su se, kako im je bilo zlo od zagušljivog plina, dok su u njoj stanovali. To mi je bila opomena, jer se koliba, dok je bila na zemlji, mogla znatno bolje vjetriti negoli pod zemljom. Veseo, što sam na vrijeme otkrio taj nedostatak, naredio sam mašinistu neka napravi novi gorač. Onaj mjesec dana, što sam ja stanovao u kolibici u Maloj Americi, naprava je dobro vršila službu. Petersen je međutim druge noći boravka na Istaknutom uporištu osjećao boljeglavicu i mučninu, kada je ostao predugo unutri. Ali kako se drugi nitko nije tužio da mu je loše, došao sam do uvjerenja, da je po svoj prilici pokvareni želudac uzrok njegovoj mučnini. Istina je, da je cijeli zrak neprestano okuživao neki čudan, mučljiv i uljan zadah, koji je karakterističan za svaku peć s uljenim gorivom. Sada se to nekako još više zapažalo kao posljedica dima, koji je pomalo prodirao iz loše zglobljene cijevi. No, Siple i ja bili smo prilično sigurni, da će provjetravanje odstraniti opasnost od tih plinova. Naprava za provjetravanje sastojala se od cijevi u obliku slova U. Jedan krak stajao je oko tri stope i po iznad krova i kolibe. Taj je krak silazio duž izvanjske strane zapadnoga zida, prolazio ispod kolibe i dizao se kroz jedan otvor u podu. Unutrašnji krak bijaše zatvoren u četverouglast drven izoliran stup i dizao se ravno po sredini sobe, otvarajući se otprilike jednu stopu od stropa. Zamisao je bila, da će hladni zrak uslijed teže teći u kolibu, miješati se s toplim zrakom kod stropa i tako prirodno kružiti. Inače bi bez toga ležao nepokretan na podu. Pocinčana cijev od tri inča i po usječena u krov, odvodila je loš zrak. Draže bi mi bilo, da je bila šira ta ispusna rupa, ali nisam se usudio da je proširim, znajući da oluja

usisava zrak iz prostorije, pa bi tako možda i otrovne plinove iz peći proširivala izravno po prostoriji.

Premda je taj uređaj krio u sebi klice nesreće, prvi dan nipošto ih nisam bio svijestan. Naprotiv, mislio sam, da cijev dobro vuče, pa kad sam stavio ruku ponad nje, osjetio sam iz nje neprestano strujanje.

* * *

Oko jedan sat po noći, upravo prije spavanja, izišao sam van, da se ogledam. Divna noć zahvatila golema prostranstva. Nebo se osulo bezbrojem zvijezda. Nikad ih u životu nisam toliko vidio. Treba samo da posegneš rukama i da ti se namah napune kristalnim kamenčićima. Prije se bio u sjevernome kvadrantu uspeo golem crven mjesec, ali je sad već pomrčao. Posvuda se po nebu uzrojile zvijezde. Mornarevo nebo, pomislim u sebi, na čelu s Južnim križem i kolima zviježđa Hidre, Oriona i Trokuta, što polagano odmiču. Očaran sam promatrao divan njihov kret. I sve je to moje: zvijezde, zviježđe, pa i sama zemlja, koja se okreće oko svoje osovine. Ako se zajedno mogu sastaviti pravi unutrašnji mir i radost, e onda sam osjetio, kako je obuzelo moja sjetila i jedno i drugo u toj mojoj prvoj samačkoj noći.

Ne, nije mi život tako trpak. Ta šta će ovdje čovjeku svijet, osobito svijet otrcanih svakidašnjosti i uobičajene sigurnosti. Dosta mi je Barijera, sivkastobijela poput platine. A moje nazočnosti ona gotovo i ne osjeća. Jedine su moje vidljive stvari: radio-antena, dvanaest stopa visoki stup vjetromjera sa srebrnim vjetrokazom na vrhu i sa aluminijskim čašicama, spremište u obliku ulišta za termometre i barograf, ventilatorske cijevi i pećna cijev, koje su stršile iznad krova kolibe. U nekoliko koraka možeš dotaći sve to. Kad bi kakav putnik za mrkle noći prošao kraj njih samo dvadeset koraka, ne bi ih uopće opazio. A ipak, zar mi nije to dovoljno? Došlo mi je tada na pamet, kako polovica zbrke u svijetu dolazi otuda, što ljudi ne znaju, kako zapravo malo u životu trebaju.

Te noći barem nisam bio svijestan, da ne zapažam uobičajene zvukove i uskomešanosti. Sustavno sam i uredno posvršavao sve poslove, kao svaki drugi glavar obitelji, koji je navikao na svoj određeni red. Zavrnuo sam pipac na peći i ugasio vatru. Zatim sam se razodjenuo i brižljivo spremio odijelo preko naslona stolice. Sjećam se, kako sam u sebi gadno psovao, kad su mi bose noge dotakle pod. Brzo sam pretrčao sobom, da otvorim vrata, da se koliba prozrači, pa brže bolje uskočio u spavaću vreću, prije nego što me zamete hladna struja zraka, koji je navirao. Vreća je spočetka bila studena, kao što je uvijek, jer se u njoj nakupi vlaga tijela. Čekajući da se utopli do podnošljive temperature i masirajući rame, koje se bunilo, pipao sam naokolo, da se uvjerim, je li mi džepna svjetiljka pri ruci za slučaj da moram ustati. Misli su mi lutale mojoj obitelji i poslovima, koje

imam sutradan obaviti. No bez prestana su se navraćale na traktoriste, koji su se u to vrijeme nalazili negdje na putu između moga prebivališta i Male Amerike, pa nisam mogao a da sebi neprestano ne predbacujem, što sam ih zadržao tako dugo.

U tom klupku različnih razmišljanja nadođe mi strašna misao. Premda sam svojski prekopao sav svoj kućni namještaj, nisam se mogao sjetiti, da sam bilo gdje opazio kuharicu ili budilicu. »Sveti bože,« povikao sam, kadli mi gromka jeka vrati te riječi, prve što sam ih glasno izgovorio, otkako su traktoristi otišli. Malo da me to ne izbaci iz postelje. Pa zar sam u cijelome tom planiranju, pomnom istraživanju svake pojedinosti i dvostrukom inventiranju mogao zaboraviti ta dva obična ali i prijeko potrebna pomagala? Odrediti vrijeme nije mi bilo teško. Imao sam tri kronometra i ručni sat. Najviše me uznemirivalo, kako ću ustajati svako jutro u osam sati, da idem motriti vrijeme, sada kad dolazi zimska noć i kad su sva dvadeset i četiri sata u danu gotovo sasvim jednaki. Pa mogao bih napakon biti i bez knjige kuharice. *A možda i ne bih.* Premda sam napinjao pamćenje, nisam se mogao sjetiti, da sam ikada pokušao prigotoviti štogod zakučastije od šunke s jajima na kuhinjskom štednjaku ili mesa na roštilju na logorskoj vatri ili *pemmican*, stucano suho meso pomiješano s mašću i suhim voćem, kako su nekada pravili američki Indijanci. Kao civiliziran čovjek, građanin, navikao na sluge, ili istraživač, obikao na logorskog kuhara, ili barem na onoga, koji je taj posao obavljao, morao sam birati između dvoga: da polagano samirem od gladi, ili da malo poludim zbog dijete od žitarica i konzervirane usoljene govedine. Otvarača sam, hvala bogu, imao dovoljno. Corey ih je barem dvanaest razasuo svuda po hrani, tako da se ne bi dogodilo da se izgube.

No napokon sam zapitao samoga sebe: »Čemu zamarati mozak tako sitnim predbacivanjima? I onako je dosta svakome danu zloće njegove. A imaš ipak toliko izvora radosti i nade.« Kad sam pomislio, da je toileta oko trideset i pet stopa negdje tamo na dnu tunela za hranu, tješio sam se činjenicom, da su mi zdravi bubrezi.

TRAVANJ I: BOG PROLAZNE OCJENE 2,5

ZA četiri i pol mjeseca samotarskog boravka u Istaknutom uporištu vodio sam prilično potpun dnevnik. Gotovo svake noći prije spavanja sjeo bi i napisao podrobno izvješće o obavljenim poslovima toga dana. Kad sam nakon četiri godine čitao te svoje zapise, začudio sam se i smeo, kad sam vidio, da je povjereno papiru zapravo vrlo malo čuvstava i zgoda, koje sam vazda u mislima vezao uz ono malo prvih dana svoje osame. Kasnije mi se činilo, da nisam bio nikad zaposleniji kao baš tada. Iako sam jutrom ustajao prije osam sati, a rijetko išao u postelju prije ponoći, ipak su mi dani bili prekratki da bih mogao završiti započete poslove. Mučnim poslom izmoren duh ima malo strpljenja da se bavi autobiografskim tricama. Prosudite iz ovih navoda:

29. ožujka

...Kad sam sinoć svršio pisanje, opazio sam kako se ispod peći preko poda širi tamna mrlja. Velika se rupa otvorila u dovodnoj cijevi goriva. Bojeći se požara, zatvorio sam pipac peći i svuda po priboru tragao za kakvom preteklom cijevi. Rasrdio sam se, kad nisam mogao ni jedne pronaći. Napokon mi je pošlo za rukom da začepim rupu ljepljivom vrpcom, koju sam uzeo iz apotekarskog ormarića. Stoga sam bio na nogama sve do četiri sata ujutro, većinom pri paklenskoj studeni, s utrnutom vatrom i s temperaturom od 58 stupnjeva ispod ništice. Na studeni kovine ogulilo mi se meso sa tri prsta jedne ruke.

(Kasnije). Na dvadeset drugu godišnjicu smrti kapetana Roberta Falcona Scotta ponovo čitam njegov neumrli dnevnik. Umro je na istoj ovoj Barijeri, na otprilike istoj zemljopisnoj dužini, gdje se nalazi Istaknuto uporište. Divim mu se kao malo kome. Možda bolje nego većina drugih ljudi mogu procijeniti, kakve je muke ovdje pretrpio...

30. ožujka

Ne ću imati mira sve dok ne saznam, da su traktoristi sretno stigli u Malu Ameriku. Savjest me prekorava, što sam ih onako dugo ustavio. Izvješće preko radija do dva dana reći će mi sve o tome. Uglavnom sam zaokupljen uređivanjem tunela. Polagano napreduje zbog ramena. Ne srdim se toliko, što me boli, nego stoga, što je neupotrebljivo. Imam još strašno mnogo da prenesem. Dosada sam se nekako pomagao jednom rukom, upotrebljujući bedro kao potporanj...

31. ožujka

...Velika je pokora probuditi se bez budilice. Zbog toga razbijam sebi glavu, jer sam vazda prije mogao u pameti odrediti vrijeme, kad se imam probuditi, i zaista bih se probudio gotovo točno na minutu. Taj mi je urođeni dar dobro poslužio, kad sam jurio po cijeloj zemlji održavajući predavanja i preletjevši od svratištâ do kolodvorâ u tilome času. No sada mi je toga dara jednostavno nestalo, možda baš zato, što mi je odviše stalo do toga. Sinoć sam u spavaćoj vreći šaptao sam sebi: sedam i pol, sedam i pol, u to se vrijeme moraš dići, sedam i pol. Ali, jednostavno sam obaspao: jučer sam se probudio kasnije gotovo cijeli sat, a jutros pol sata.

Dobrzo sam otkrio ovo: ako išta bude upravljalo ritmom moga života na Istaknutom uporištu, ne će to biti toliko vrijeme koliko sprave za mjerenje vremena. Osam takvih sprava radilo je bez prestana. Ponajprije vjetromjer, o kojemu sam već govorio. On je neprekidno bilježio brzinu i smjer vjetra. Električnu struju, koja je povezana s vjetrenjačom i čašicama na vrhu vjetromjerskog stupa, proizvodilo je devet staničnih suhih baterija. Mjedeni valjak s papirom okretao je satu sličan mehanizam, koji sam morao svednevice navijati. Papir je bio iscrtan u razmake, koji su odgovarali razmacima vremena po pet minuta. Između tih crta dva su pera od podne do podne bilježila neprekidno: jedno brzinu vjetra, a drugo njegov smjer.

Dvije dalje sprave bijahu termografi, koji su bilježili promjene u temperaturi. Takozvani unutrašnji termograf bijaše razmjerno nov izum, a jedina mu je prednost bila u tome, što se toplinsko stanje vanjskoga zraka moglo očitovati u kolibi. Metalna cijev napunjena alkoholom stršila je kroz krov, a širenje i stezanje tekućine u toj cijevi tjeralo je pero gore dolje preko papirne trake, koja se okretala u kutiji, što je visjela na zidu odmah iznad radio-uređaja. Traka je bila obilježena sa dvadeset i četiri prečke za sate i sa isto toliko koncentričnih krugova za stupnjeve temperature, pa se okrenula jedamput u dvadeset i četiri sata. Pouzdanom je točnošću bilježila promjene sve do osamdeset i pet stupnjeva ispod ništice. Vanjski termograf bio je

kao saliven mali mehanizam, koji je služio istoj svrsi, samo je stajao na krovu u kućici, a trake su se morale mijenjati samo jedamput na sedmicu.

Osim tih sprava imao sam barograf, koji je bilježio atmosferski pritisak, a držao sam ga u kožnoj kutiji u tunelu za hranu. Imao sam zatim higrometar s čovječjom kosom za mjerenje vlažnosti uzduha, samo kod hladnih temperatura nije baš pouzdan. Pa takozvani minimalni termometar, koji mjeri najnižu temperaturu. U cijevi je bio čavlić, koji bi se spustio smanjenjem obujma alkohola u stupcu. Alkohol se upotrebljava mjesto žive stoga, što se živa smrzava kod trideset i sedam stupnjeva ispod ništice, dok etilni alkohol ostaje tekući još pri 179. stupnju ispod ništice. Ta je sprava korisna, da se njome kontrolira točnost termografa. Držao sam je odmah uz preklopna vrata, gdje je stajala koliko je visine do ramena, u kutiji sličnoj zaštitnoj napravi na četiri noge. Strane su joj bile od preklopnih daščica, udaljenih jedna od druge za jedan inč, da bi zrak mogao slobodno cirkulirati, a da bi ipak bila zaštićena od snježne vijavice.

Ako sam imao ma kakvih tlapnja, da sam gospodar u svojoj kući, brzo su se raspršile. Sprave su mnome gospodarile, a ne ja njima. Činjenica što sam se slabo u njih razumio, još je više povećala moju skromnost. Jedva da je bilo i jednoga sata u mome radnome danu, a da ne bi njima ili promatranjima u vezi s njima posvetio barem koji dio.

Svakog jutra i večeri, točno u osam, odnosno dvadeset sati, penjao bih se van, da pribilježim najnižu temperaturu, a zatim bih čvrsto stresao termometar, da bi čavlić ponovo došao u tekućinu. Onda bih oko pet minuta stajao kod vrata, promatrajući stanje neba, obzorja, Barijeru, bilježeći na komadiću papira postotak oblačnosti, maglovitosti ili vedrine, količinu snijega, smjer i brzinu vjetra (vizuelna kontrola aparata), i sve, što je napose zanimljivo o vremenu. Sve sam te podatke po dužnosti unosio u formular Američke meteorološke službe broj 1083.

Svaki sam dan između dvanaest i trinaest sati mijenjao ljestvice na vjetromjeru i unutrašnjem termografu. Pera i podloške trebalo je vazda napunjati tintom, a termografski sat navijati. Svaki ponedjeljak morao sam isto to učiniti na vanjskome termografu i barografu.

* * *

Travanj je nadošao na Uskrs, u pratnji vjetrine i snijega. Jugoistočnjak je bičevao zrak vijavicom, ali je povisio temperaturu od četrdeset i osam stupnjeva ispod ništice na dvadeset i pet ispod ništice, prije nego što je zgasnuo dan. Vrijeme nije baš ugodno, ali je svakako toplo nakon ožujske studeni. U deset sati prije podne pokušao sam uspostaviti prvu radio-vezu s Malom Amerikom. Kako sam neiskusan u tim poslovima, neobično sam se ohrabrio, kad mi je pošlo za rukom da mene barem razumiju. Jer ako sam se uznemirivao zbog bilo kakve

možebitnosti, onda je to bila vjerojatnost da bih mogao izgubiti vezu preko radija s Malom Amerikom, i to ne zbog mene nego zbog drugih članova ekspedicije. Premda sam izdao stroge zapovijedi i premda su čvrsto obećali, da će ih poštivati, znao sam u dnu srca, da se ne će obzirati ni na jedno ni na drugo, prestane li na dulje vrijeme veza s Malom Amerikom. A ako se oni otuda pokrenu, lako bi mogla nastati strašna tragedija. Znajući, koliko ovisi o mojoj sposobnosti da održim vezu, bio sam potišten pri pomisli, da ne ću možda pogoditi zbog čistog neznanja. Dyer mi je pokazao, kako se vrše popravci, a Waite me poučio, kako ću upravljati aparatom. Međutim, kad god sam pogledao svu onu zamršenost različitih cijevi, sklopki i navoja, uhvatila me neka zebnja u srcu. Ta jedva sam poznavao Morzeove znakove. Sva je sreća pa je Mala Amerika mogla sa mnom govoriti radiotelefonom. Tako nisam trebao odgonetavati tople izljeve točaka i crtica vještih radiotelegrafista. Ali *ja* sam morao odgovarati tim znakovima, a bilo me strah, da im nisam vješt.

Dva sata prije ugovorenog vremena za razgovor čestito sam se pripremio. Generator na benzinski pogon, koji je pokretao odašiljač, stajao je u udubini negdje u sredini tunela za hranu. Odatle je išla napolje odvodna ventilatorska cijev od šest inča. Motor dakako nije mogao raditi u samoj kolibici, jer bi gušljivi plin pokvario zrak. Da odmrznem kovinu, donio sam stroj unutra i stavio ga na stolicu blizu peći. Tu je bio sat i pol i sve je s njega kapalo od vlage. Napunio sam spremište mješavinom benzina i mazivog ulja, brže bolje odnio stroj natrag na njegovo staro mjesto i pokušao da ga pokrenem, prije nego što se opet zamrzne. Potjerao sam ga isto onako kako se tjera mali čamčani benzinski motor, upotrebivši konop s drvenom ručkom na jednome kraju, a čvor na drugome. Čvor je kliznuo u urez maloga zamašnjaka. Pošto sam jednom dvaput okrenuo oko kotača, čvrsto sam potegao, naglo okrećući stroj. Tog je dana pošao odmah pri prvom okretaju. Dotle je već bilo blizu deset sati, pa sam se morao požuriti natrag u kolibu, da ne okasnim na razgovor.

Primač je bio udešen na sto metara. Cijevi zasvjetlaše, čim sam okrenuo uklopnik, i kazaljke pokazaše, da je sve kako valja. Čekao sam oko pet minuta, dok se cijevi ne zagriju. Točno u deset sati stavio sam slušalice i čuo Dyerov jasni modulirani glas: »KFZ zove KFY. Ovdje KFZ zove KFY. Molim vas, javite se.« Uzbuđen i nervozan kao novak-pilot, koji prvi put uzlijeće, poslužio sam se odašiljačem i odgovorio: »OK*, KFZ. Sve u redu. Kako saoničari i motoristi?« To sam barem

* **OK** ili **O. K.** (čitaj o u k e i) američka je skraćenica iz govornog jezika i znači kao prilog: u redu, kako treba. Mnogo se raspravljalo o njezinu porijeklu, ali sada uglavnom prevladava mišljenje, da je to nastalo od »O. K. Club«, demokratske organizacije, koju su osnovali pristaše predsjednika Van Burena prilikom ponovnih izbora za predsjednika god. 1840., aludirajući na mjesto njegova rođenja: **O**ld **K**inderhook. Više o tome u Saturday Review of Literature od 19. srpnja 1941. — Nap. prevodiočeva.

htio i pokušao reći. Jednačine točaka i crta za te riječi bile su tako zbrkane i neobične kao arapska slova. Usred rečenice potpuno sam zaboravio, što sam htio reći.

Bilo kako bilo, Charlie Murphy javio se časak kasnije, da su i traktoristi i saoničari sretno stigli u Malu Ameriku. »Svi su živi i zdravi« nastavio je. Nakon još nekoliko obavijesti čuo sam ga gdje pita: »A kako si ti?«

Ohrabrio sam se time da pokušam dati dotjeraniji odgovor:

»Izvrsno. Imam pune ruke posla. Ovdje vjetar trideset milja. Pada snijeg. Mislim dolazi snježna vijavica.«

Murphy zahihota, pa će na to:

»Mislim, da je John većinu znakova ulovio. U nas još nema snijega, ali istočnjak nanosi smetove.«

Veza je trajala samo dvadeset minuta. Dogovorili smo se, da ćemo imati redovite razgovore nedjeljom, utorkom i četvrtkom u deset sati, a po potrebi i bilo koji dan u isto vrijeme, ako se iz bilo kakva razloga prekine redovna emisija. Baš prije nego što smo dovršili razgovor, Charlie će ovako:

»Dyer je ocijenio tvoj prvi pokus na minus dovoljan, ali ja mislim da zaslužuješ bolju ocjenu.«

Nato sam odgovorio:

»Dobro, ali ne zaboravite, da govori s vama najbolji radiotelegrafist južno od osamdesetoga stupnja južne širine.«

Te sam noći zapisao u svoj dnevnik:

»... Podigla je moje raspoloženje i dala mi novog podstreka vijest, da su traktoristi i skupina Innes-Taylora sretno stigli u Malu Ameriku. Divna vijest! Prvi put, nakon mjeseci borbe i tjeskobe, Mala se Amerika spremila za zimovanje, a i ja isto tako. Budemo li se i jedni i drugi pokoravali zdravome ljudskome razumu, ne će se dogoditi ništa nepovoljno. Sada sam konačno slobodan, da mogu dokono razmišljati o svome položaju i najbolje se okoristiti svojim doživljajima. Sada uviđam više nego ikada prije, koliko mi takvo nešto nedostaje. Moram priznati, da osjećam u duši neobičnu radost.«

Sada može na neko vrijeme popustiti napetost i kadar sam bez brige ići ususret olujama, što će nadoći. U ponedjeljak, drugoga travnja, vjetar je duvao jače, pošto je okrenuo smjer prema istoku. U utorak je usmjerio prema sjeveru i duvao nešto jače. Barometar je naglo pao. Neobično sam radoznalo promatrao kako pada grimizni znak na barografu. U razmaku od šesnaest sati tlak se spustio dvije trećine inča. Oko sedamnaest i pol sati pero je otišlo ravno ispod dna papira. Vanjski je barometar pao konačno na 27,82 inča. U Americi bi takvo stanje barometra bilo predznak strašnijeg uragana nego što je bila glasovita oluja u Floridi. Svi su zloslutni znaci bili, da će u zraku nastati veća gungula od potresa zemlje. Vjetar je na krovu urlao. Klopot vjetromjerskih čaša pretvorio se u brujanje. Vijavica se probijala kroz unutrašnji ventilator gomilajući studen po podu. Kad sam izišao van, da posljednji put promotrim vrijeme, jedva sam digao preklopna vrata, toliki je bio bus vjetra. Mećava je kuljala kroz otvor takvom snagom, da mi je zastao dah.

Ali taj niski tlak bijaše razmetljiva laž, koja se često dešava u tim zemljopisnim širinama. Kad sam sutradan ujutro pogledao vjetromjer, ustanovio sam, da se u noći brzina nije popela iznad trideset i pet milja na sat. U srijedu, četvrtoga travnja, još je bilo vjetrovito, ali se barometar ponovo digao. Taj sam dan pronašao, kako se krov tunela za gorivo uleknuo pod težinom nagomilana snijega. Pokrovno se platno izbočilo među potpornim daskama, od kojih su se dvije već slomile. U bojazni, da se ne ulekne cijeli tunel i da svojom osakaćenom rukom ne ću moći podići krov prije iduće vijavice, podupro sam ga što sam bolje znao i umio sanducima i potpornjima, debljine dva inča prema četiri. Studen nakon oluje stvrdnut će s vremenom nove lake snježne pahuljice u čvrsti most iznad tunela. Da to ubrzam, potrošio sam cijele sate topeći snijeg na peći, noseći vodu napolje i sipajući je na slaba mjesta. Temperatura je bila šest stupnjeva ispod ništice, te mi se činilo, da je prava vrućina, ako je poredim s onom od šezdeset stupnjeva, na kakvu sam se privikao u mjesecu ožujku. Vjetar je uza sve to probijao do kosti. Nos i jagodice boljele su me od nazebina. Nisam uopće grijao hrane, samo da mogu besprestance upotrebljavati peć za otapljanje snijega. Te sam noći legao u postelju sav iscrpen.

5. travnja

Kad sam se jutros probudio, već sam po zvuku znao, da je vjetar utihnuo, iako je snijeg još propadao kroz odušak ventilatora i kroz istaknuti dio cijevi peći. Brzo sam se obukao i pohitio uz ljestve, da izvršim motrenje u osam sati. Međutim, kad sam se zdravim ramenom odupro o preklopna vrata, nisu se otvarala. Još napola spavajući i ukočen od studeni i dalje sam gurao što sam jače mogao. Ali ne će vrata ni da se maknu. Sjetivši se čvrste, dvostruke naprave, naglo sam trgnuo zavoranj i pokušao vrata povući dolje. Ali ni to nije koristilo. Čak i kad sam se odbio od ljestava i zanjihavši se cijelom se težinom tijela napro na ručicu lijevom rukom, vrata se ni makla nisu. Ozbiljna nezgoda! Skočio sam na hrpu, koja se nalazila na podu verande, i onda mi se skameniše sva sjetila pri pomisli: Eto sad si u stupici! Pravoj stupici, uza sva tvoja preklopna vrata i druge majstorije.

Pomoću džepne svjetiljke, koju sam obično nosio ovješenu o vratu pričvršćenu na uzici, našao sam u onoj zbrci stvari na verandi dugo drvo, debljine dva inča prema četiri. Upotrebljujući zdravu ruku da guram, a drugu da držim ravnotežu, upravljao sam tim

drvetom kao pravim klasičnim ovnom zidoderom. Nakon petnaest dvadeset minuta snažnog izbijanja tek sam malko odškrinuo vrata. Ogrlivši ljestve i oprijevši se svom snagom leđima o vrata, konačno sam uspio raskoliti otvor tolike širine, da sam se nekako provukao. Kad sam već jednom bio napolju, ubrzo sam pronašao uzrok toga jada. Kad sam prijašnji dan radio u tunelu za gorivo, vrata su od kolibe bila otvorena dugo vremena. Topli je zrak dakako umekšao snijeg oko otvora. Kad je nestalo topline, taj se otopljeni rubni prostor skrutio u tvrdi led, koji je zabrtvio vrata poput kakva oklopa.

Zaleđenost ne bijaše jedino zlo. Dvije i pol stope debeo snijeg ležao je nameten iznad preklopnih vrata. Opazio sam, da se mnogo snijega nagomilalo iza ventilatorske cijevi i zaklona za sprave, koji su za oluje s istoka stajali okrenuti prema vjetru s obzirom na preklopna vrata. Usto sam vidio, kako se debela kora kruta snijega rasprostrla po krovu, jer koliba ne bijaše dosta u snijeg ugrađena. Kako su se preklopna vrata nalazila na zapadnoj strani kolibe, tamo se dakako skončao glavni udarac snijega, koji uvijek nakija prema zavjetrini kojega istaknutog predmeta poput vode u brodskoj brazdi.

* * *

Cijeli taj dan, kad nisam bio zaokupljen promatranjima, rasijecao sam, kopao i strugao snijeg, koji se nakupio i smetao, nastojeći poravnati površje oko kolibe. Dan je okrenuo lijep, ali je zadocnjela privjetrina burkala snježne oblake. Nije mi bilo ugodno da se ponovi jučerašnje iskustvo. Kako su zatajila moja vješto smišljena vrata, uvidio sam potrebu da imam još jedan otvor, zadesi li me slična nepredviđena pogibelj. Zapravo sam već zasnovao jedan takav i na prekide sam radio na njemu za vrijeme mećave.

Zamislio sam provaliti otvor u tunelu za hranu, koji gleda prema zapadu, i u pravome kutu odatle iskopati prolaz prema jugu. Taj sam smjer odabrao nakon brižljivog promišljanja. Po svome iskustvu s antarktičkim vremenom znao sam, da su najčešći vjetrovi s istoka. Istočnjak je jak, nanosi snijeg i pomete. Kako sam bio nemoćan da se oduprem mećavi, kad se ukopa u zavjetrini cijevi peći i ventilatora, skloništa za sprave i same kolibe, pa prema tome i iznad tunela za hranu i gorivo, logično sam došao do toga da iskopam treći tunel izvan zahvata vijavice. Čak ni tada ne bi bio u potpunoj sigurnosti, jer bi naskoro zatim mogli nadoći sjevernjak i južnjak i nanijeti nove bregove smetova u pravim kutovima prema onima starima. Čini se naime, da snježani nameti hrane i tove jedan drugoga. Začudno, da ima zapravo vrlo malo snijega ponovca. Većina novoga snijega ode s vjetrom, a

ipak, kad bi i najveća njujorška zgrada (Empire State Building) bila na Antarktiku, bila bi na koncu konca zametena snijegom.

Počeo sam kopati novi tunel otprilike na sredini tunela za hranu, točno sučelice udubini, u kojoj je bio smješten motor radioodašiljača. Imao je biti trideset i pet stopa dug, oko šest stopa visok i četiri stope širok. Smislio sam da ga provedem dvije tri stope ispod površja, a sasvim na kraju da iskopam mali rov, koji će izlaziti do stopu ispod površja. Taj bi se tanki pregradni zid mogao lako probušiti, kad bi drugi izlaz bio zabrtvljen. Došao sam međutim do zaključka, da mogu napredovati tek jednu stopu na dan. »Čak i ta stopa, nalazim napisano u svome dnevniku, bit će mi teška muka, jer mi je za rad upotrebljiva samo lijeva ruka. Moram isijecati snježne gromade, odnositi ih k vratima, odatle ih iznositi napolje, tovariti ih na male ručne saonice i odvoziti poprilično daleko u zavjetrinu.«

Možda će se onome, koji ne zna, kakav je snijeg na Antarktiku, učiniti čudnim, kad velim, da ću ga isijecati na komade. Osim toga što je stopljen studeni a ne vrućinom, snijeg na Barijeri izgleda poput kamena pješčenjaka. Opor je i krhak. Od njega ne možeš praviti grude. Kad ga trljaš, otpadaju sitne kuglice poput leda. Boje je najbjelje što možeš zamisliti. Nema na njemu glatkoće ni prozirnosti leda. Pošto je studen stopila kristale navonapaloga snijega, možeš po njemu hodati, ne ćeš ostaviti nikakva traga. Katkada skije spuznu po njemu kao po glatkom ledu kakva ledenjaka. Takav snijeg ne možeš lopatom premetati. Lopata odzvanja od njega kao od kakve stijene. Ja upotrebljavam ručnu pilu od dvije stope. Njome isiječem komade, koji se mogu lako podići lopatom, izatog ostaju lijepe ravne crte i otpaci, koji se mogu lako ukloniti.

Izlaz za nuždu ne bješe mi zapravo zaludu potrošeni trud i bez obzira na kakav nepredviđen slučaj. Postao mi je naime zalihom vode. Trebalo je samo da osijecam takve komade, da bi stali u vjedro za vodu, pa bi ih naslagao na verandi kao drva složena u hvatu. Ipak je topljenje snijega strašno neugodno. Bio mi je neobično mrzak taj posao. Dva galona snijega dala su tek dva kvarta vode, pošto bi više sati vjedro stajalo na peći. Gotovo se nikad nije odatle skidalo. Dok je tamo bilo, ništa se drugo nije moglo grijati. Zamrzio sam njegove čađave ulupljene stijene i njegovu pohlepnu utrobu, koja je neprestano zjapila. Kad je jednom palo na pod i iz njega se prolila sva voda, što se otopila za večeru, od srca sam ga kišnuo preko sobe. Kad sam se sagnuo da ga podignem, vidio sam svoj odraz u ogledalu za brijanje. Cerio sam se kao lisica na šipak.

6. travnja

Sva je sreća pa spavam odlično. Nesretan sam stoga, što se još uvijek ne mogu probuditi, kad želim. Eto, jutros sam okasnio tri

četvrti sata. Ne znam, zašto sam izgubio tu urođenu sposobnost. Moram je se opet nekako domoći. Kad nadođe duga polarna noć, ne će biti danjeg svijetla da me budi.

Svjetlosne otvore na krovu čistim neprestano od snijega, da bih mogao uživati u ono malo danje svjetlosti što je još ima. No sva tri su većinom pokrita ledom. Kad se temperatura na stropu popne iznad ledišta, led se topi, kapljice padaju na pod i tamo nastaju od njih mali ledeni stalagmiti. Stoga je pod vazda hladan. Termometrom sam ustanovio, da mi je temperatura kad sjedim kod nogu od deset do trideset stupnjeva hladnija nego kod glave...

7. *travnja*

Polagano samire šestmjesečni dan i spušta se polako polarna noć. Čak i u podne sunce nadvisuje obzorje tek za nekoliko svojih promjera. Hladno je i tmurno. Kad je najsjajnije, jedva toliko svijetli da odrazuje sjenu. Pogrebna sumornost zahvatila sutonsko nebo. Kao da si u trenucima između života i smrti. Tako će izgledati svijet posljednjem čovjeku, kad zemlja stane umirati.

8. *travnja*

Da mi nije osakaćeno rame i da nema poteškoća s meteorološkim spravama (koje su zasnovane za toplije mjesto), moje pripreme za polarnu noć, što nadolazi, mnogo bi bolje napredovale. Nepredvidljive stvari, malene, ali počesto dosadne, bez prestanka mi kradu vrijeme. Tako se, recimo, svaka tri četiri dana, pa čak i kad nema snijega, odušni ventilator napuni ledom, ili névéom, zrnatom oborinom između snijega i leda. Mislim, da je to uslijed zgusnuća. Bilo kako bilo, moram na to budno paziti, jer mi je dobra ventilacija prijeko potrebna. Kako se cijev održava na mjestu trenjem, izvadim je iz udubine, odnesem u kolibu i postavim na peć, da se otopi. Ne možeš tu ledenu masu izbiti, nego je moraš stopiti.

Da bude položaj još zapleteniji, istu smetnju imam i s izvanjskim krajem pećne cijevi. Oko večernoga doba, ili kad god se peć jače zagrije, sakupljeni se led otaplja i voda teče kroz šupljinu do pećnog koljena. Sva je sreća pa vjetreni registrator, koji se nalazi odmah ispod koljena cijevi, ima stakleni poklopac. Inače bi odavna bila ta sprava neupotrebljiva. Ispod koljena sam privezaao limenku, da u nju kaplje odmrznuta voda. Uza sve to, ipak sam uznemiren zbog te zabrtvljenosti u cijevi. Ne bude li plin iz peći izlazio kako valja naizvan, imat ću muke s time...

* * *

Tako je prvi dio mjeseca travnja hitio kao teklić, što ima da odnese žurnu poruku. Bio sam zaokupljen svakojakim malim planovima. Uz

tunel za slučaj nezgode najteži mi je zadatak bio da uredim tunele za hranu i ogrjev. Sjetit ćete se, kako ta dva usporedna hodnika idu od verande i kako su rastavljeni snježnim zidom od tri stope debljine. Oba su bila tamna kao tamnica. U njima sam mogao raditi samo pri svijetlu olujne ili džepne svjetiljke. Pri umjetnom svjetlu ti su zidovi zablistali, da bi ti pri pogledu zastao dah. Ledeni kristali, što su se nakupili na platnenom krovištu, krijesili su se poput granatih svijećnjaka, a zidovi su odsjajivali oštrom, plavom golotinjom.

U tunelu za gorivo bjehu smještena četiri valjkasta suda s petrolejem, u svakome pedeset galona i poprilici pet stotina funta težine. Svaki je bio u posebnoj udubini. Usto sam imao trista šezdeset galona mješavine Stoddard (za peć). Bila je smještena u praktičnim valjkastim posudama od dvanaest galona, a svaka je težila oko devedeset funta. K tomu oko devedeset galona benzina za radio-generator. Nalazio se u dva velika suda sasvim na kraju tunela. Izdvojimo li činjenicu, da su sve te posude stajale uzgor, da ne bi iscurile na vranjeve, cijelo to prostorje podsjećalo me katkada na francuske pivnice, osobito sjena, što ju je odražavalo moje tijelo, kad bi se kretao ispred svjetiljke.

Tunel za hranu, koji se otvarao odmah ispred vrata, bio je posve različit. Tu su zidove tvorili sami sanduci s hranom. Ako sam štogod ustrebao, otvorio bih dlijetom sanduk, uzeo potrebno i ostavio prazan sanduk kao trajan zid. Smetalo mi je, što su ti sanduci kojekako složeni. Zidovi ovdje ondje izbočeni, grah bez ikakva razloga pomiješan s konzerviranim mesom, sokom od rajčica i kutijama koještarija, krov uleknut. Sve je to vrijeđalo moj osjećaj urednosti, koji se sve više budio. Stoga sam u slobodnim časovima sve ponovo uređivao.

Nisam ni pokušavao da hitim s poslom. Ako me boravak u polarnim krajevima ma čemu naučio, svakako je to bila ustrpljivost. Rijetko bih potrošio više od sata na jedan posao, promijenivši radije nešto drugo. Tako sam svaki dan pomalo napredovao u svim važnim poslovima, a u isto vrijeme nije mi ni jedan dosadio. Tako sam u život, koji je inače uglavnom monoton, unio promjenu i raznovrsnost.

* * *

Duhu koji je sposoban da zaboravi, kakva je civilizacija, nikad ne manjka materijala za raznovrsne promjene. Već se sama Barijera sa svojom oštrinom za to pobrinula. Katkada sam osjećao kao da sam posljednji preživjeli čovjek ledenog doba, koji se napreže da se održi na životu upotrebljavajući lomno oruđe, što mu ga je namro bezbrižni rod, koji je živio pod umjerenim nebom. Studen čini čudesa. Pri pedesetom stupnju ispod ništice, jednostavno vam se utrne u ruci džepna svjetiljka. Kod minus pedeset petoga stupnja petrolej se smrzne i plamen zamre u stijenju. Kod minus šezdeset guma postane krhka. Sjećam se, kako je jednoga dana antenska žica naglo prsnula u ruci, kad sam

pokušao da je savijem i da napravim novi spoj. Ispod šezdesetoga stupnja studen će pronaći posljednju mikroskopsku kap ulja u kakvom finom instrumentu i paralizirati je. Ima li i najmanjeg povjetarca, možeš čuti kako ti se dah smrzava, dok dalje koluta, praveći pri tome buku poput praskave žabice. Nalik na jutarnju rosu mraz pokriva svaki istaknuti predmet. Ako prenaporno radite i preduboko dišete, osjećate katkada kao da vam pluća gore kao živ oganj.

Studen, pa i ona travanjska, koja je relativno umjerena, zadavala mi je mnogo brige. Smrznuo se novokain u medicinskom spremištu i razmrskao staklene cijevi. Isto tako i kemikalije u vatrogasnim bombama. U dva je sanduka smrznuti sok od rajčica razmrskao boce. Kad god sam konzerviranu hranu unio u kolibu, morao sam je po cijeli dan držati kod peći, da bi se otkravila. Za veoma mrzlih dana benzin i mješavina Stoddard tekli su poput cilindričnog ulja. U podu tunela za gorivo iskopao sam duboku rupu za limenku, da bi tako povećao pad gumene štrcaljke za polijevanje, kojom sam se služio kao crpilom za dnevnu potrebu. Mraz se neprestano kupio na električnim priključcima vjetrenjače i zdjelica na vjetromjeru. U neke dane morao sam se penjati dva ili tri puta po anemometarskom stupu, da ih očistim. Težak posao, osobito za vjetrovitih noći. Noge bih ovio oko tankoga stupa, nadlaktice zakvačio za kuke, jednom slobodnom rukom pomoću noža sastrugivao mraz na spojnim mjestima, a drugom u isto vrijeme držao džepnu svjetiljku za posvjet. Tako sam se osposobio za svjetskog rekordera u penjanju pri najstudenijem vremenu. Rijetko bih sišao sa stupa, a da mi ne bi bio smrznut ručni ili nožni prst, nos ili obraz.

Ujutro bi soba vazda bila studena kao ledenica, jer sam spavao pri otvorenim vratima. Kad bih ustajao, temperatura u sobi kretala bi se od deset do četrdeset stupnjeva ispod ništice, prema tome kakva je bila vani. Mraz je pokrivao spavaću vreću, u kojoj se za vrijeme noći zgusnuo moj dah. Kad bih uzeo čarape i čizme, tako bi bile skrućene od smrznutoga znoja, da sam ih najprije morao protrljati među rukama. Svilene rukavice visjele su o klincu ponad kreveta, tako da bi ih mogao smjesta zgrabiti, kad mi ustrebaju. Usprkos toj zaštiti, prsti bi me zapekli i zaboljeli od studeni, kad bih dodirnuo svjetiljku i peć pri upaljivanju. Stara je koža s vršaka prstiju već otpala, a nova je još neobično nježna. Tako su me morile svakojake tuge i nevolje. Nekima je uzrok i moja nesposobnost. Spočetka sam imao gadnih neprilika s meteorološkim spravama. Registratorske trake strašno zamrljane, pera se zabadaju, a same sprave staju bez ikakva ritma i razloga. Ovako ili onako, obično sam uspijevao da se domislim lijeku. Naučio sam, kako se razređuje tinta glicerinom, da se ne bi smrzla, kako se ulje u spravama smanjuje benzinom i kako se osjetljivi dijelovi trljaju grafitom, koji nije toliko osjetljiv na studen.

Igrajući se Sveznadara daleko od toga da bih bio u svemu vrstan. Mnogi moji izumi na Istaknutom uporištu ne bi pri kapetanovu pregledu

dobili ni prolaznu ocjenu. Da se poslužim izrekom uobičajenom u Mornarici, općenito su to bile tek »Udezbe za nuždu«. Ali šta da se branim i pravdam? Neka sud donese milostiv pravorijek. Kao oficir naučio sam uvijek obavljati poslove svojim rukama. Moji su uzori bili čedni. Ako išta, postao sam ponovo pobožni učenik Boga 2.5 iz dana Pomorske akademije, boga jedva prolazne ocjene, kojega je simbolizirao Tecumseh. Pred njegovo poprsje običavali smo mi mladi kadeti pridonositi sitne novčane žrtve, kad bismo polazili na ispite. Prema mjerilima Akademije, sigurno bih »ljosnuo« već iz samog kuharstva na Istaknutom uporištu.

Zajutrak i ne računam u kuhanje. Rijetko da bih jeo što drugo do čaja i pšeničnog biskita. Predručak je obično bio od konzerva: većinom sok od rajčica, eskimski biskiti, a počesto hladno meso ili riba — usoljena govedina, jezik ili sardine. To sam majstorski pripremao. Međutim, za neko vrijeme svakidanji sam neuspjeh doživljavao s večerom, najvišom točkom u istraživačevu danu. Prozebao i izgladnio, čovjek se unaprijed veseli tome toplom obroku.

Treba samo da zatvorim oči pa da se sjetim cijelog niza kuharskih nezgoda. Uzmimo na primjer u dnevniku ovjekovječenu Nezgodu s kukuruznim brašnom. U kotlić sam stavio po mome mišljenju umjerenu količinu brašna, dodao malko vode i ostavio tako neka se kuha na peći. Iz te jednostavne formule porodila se nakazna hidra sa stotinu glava. Materijal u kotlu počeo se nadimati, pa sušiti, ponovo nadimati i sušiti, uz strašno duvanje i sisanje. Sasvim bezazleno dodao sam vode, još i još. Nato je kotlić provalio poput Vezuva. Svi lonci i tave, što sam ih imao na dohvatu, nisu mogli uhvatiti kukuruznu kašu, što je navirala. Procurila je preko peći, poprskala strop i mene oblila od glave do pete. Da nisam bio odlučan, utopio bih se u kukuruznoj kaši. Zgrabiv posudu urukavičenim rukama, jurnuh s njome put vrata i snažno je bacih daleko u tunel za hranu. Još je tamo iz nje rigala samrtnički žuta lava, sve dok nije konačno studen umirila krater.

Snalazile su me i druge nesreće iste vrste. Tako recimo Nezgoda sa suhim limskim grahom na desetoga travnja. »Čovjek se zapanji,« piše hladno dnevnik, »koliko vode može upiti limski grah, i koliko vremena treba da se skuha. Za vrijeme večere imao sam toliko poluskuhanog graha, da bih njime mogao nahraniti cijelu brodsku posadu.« Moja prva voćna zaslada odskakivala je pod nožem kao gumena lopta, a kolače sam morao sastrugivati iz tave dlijetom. »Eto čovjeka, koji je sjedio na tisuću banketa,« nastavlja optužba iz dnevnika od dvanaestoga travnja. Bili su mi mrski banketi, prije nego što sam otišao na Istaknuto uporište, a nakon tamošnjeg boravka postali su mi još mrži. No, u tim travanjskim mračnim satima prekapao sam po svome sjećanju, kušajući se domisliti, kakve su bile te gozbe. Pošlo mi je za rukom da se sjetim tek nekih poslastica: fileta mignon, koji je bio crn poput stare konjaničke čizme, ili termidora od jastoga, ili mladih golubova

na trouglastoj prženici, ili pileće salate, nagomilane na nabubreloj glavatici. Sve je to prelazilo skromne mogućnosti moje smočnice. Kad sam pokušao pripremiti koju takvu jestvinu, svršilo bi se tako, da bi se koliba ispunila dražljivim zadahom prigorjelosti, a posude bi prekrio strašan ljepljiv talog. Međutim, usprkos tome što mi se zagubila kuharica, ipak nisu u tome mome umijeću bili samo goli neuspjesi. Odlučivši da junački izdržim do kraja, uzeo sam preostalo pile, objesio sam ga neka dva dana visi o klincu iznad peći, da bi se otopilo, kuhao sam ga cijeli božji dan, začinio solju i paprom i tako servirao. Upravo je divna bila juha, koja je izišla iz toga kao neočekivani nusproizvod. Te sam noći načeo bocu jabučnjaka i ispio zdravicu glasovitom kuharskom stručnjaku Escoffieru.

* * *

Tako je prolazio mjesec travanj. Svake večeri prekrižio bih još jedan dan na velikom zidnom kalendaru, kao posljednji ritualni čin protekloga dana. Prvo mi je bilo svakoga jutra da se uvjerim, nisam li slučajno zaboravio tu formalnost. Nada mnom je samirao dan, a na njegovo mjesto nadolazila noć. Sve od konca veljače, sunce je sve niže padalo sa svoga dvadesetčetirisatnog okruga oko neba, pa se smirivalo sve malko ranije navečer, a rađalo malko kasnije ujutro. Još samo četrnaest dana, i prestat će danje svijetlo na toj zemljopisnoj širini. Poput goleme kugle prionulo uz obzorje, kao da je odviše umorno da se od njega odigne. Valjat će se nekoliko sati, potamnjelo od maglice, a onda će nedugo iza podneva na sjeveru opet utonuti i izgubiti se iz vida. Čeznutljivo sam ga promatrao, kao što se promatra ljubljeno biće, kad odlazi.

9. travnja

...U dvadeset i jedan sat vidio sam zanimljivu pojavu. Spočetka mi se činilo, da je vatrena kugla, manja i crvenija od sunca. Bila je u smjeru dvjesta petoga stupnja. Nisam znao sebi razjasniti, što je to. Sišao sam u kolibu po poljski dalekozor i ustrajno motrio. Mijenjala je boju od tamnog crvenila na srebrnasto sivilo, a ovda onda posve bi je nestalo. Na prvi pogled činila mi se strašno velika. Nakon duga motrenja napokon sam se uvjerio, da su to četiri sjajne zvijezde, vrlo sublizu u okomitoj liniji. Možda i nisu bile četiri zvijezde, nego su se tri slike jedne lomile u zraku, punu ledenih kristala...

12. travnja

...Kristalno čist dan, s temperaturom oko pedeset stupnjeva ispod ništice, a južnjak šapuće i bridi, da sve koža žari. Svaki se dan otkrada nebu sve više svjetlosti. Olujnomodra nabreklina tame, što nasrće s južnoga pola, sada je opodne gotovo u zenitu. Jutros je

granulo sunce oko devet i pol sati, ali nije zapravo uopće odlazilo s obzorja. Golemo, crveno i svečano kotrljalo se poput kotača duž obruba Barijere oko dva i pol sata, dok se o podne ne sastadoše rodaj i smiraj. Još se dva i pol sata valjalo uzduž obzorja, postepeno tonući za nj, ne ostavljajući iza sebe ništa drugo doli krvavo crven žar. Cijeli taj učinak podsjeća nekako na sunčevu pomrčinu. Nezemaljski sumrak rasprostro se Barijerom, obasjanom plamenom što suklja iz golemog ponora, a snijeg plaminja kao tekuća zažara.

Kod kuće sam navikao da gledam sunce kako granjiva ravno s istočnih strana, kruži nebom iznad glave i u okomitoj crti naginje se prema zapadnom obzorju. Ovdje se pak sunce kreće po različitu zakonu. Živi od suprotnosti. U proljeće granjiva prvi put o podne, a posljednji put o ponoći. Kao i u jesen, granjiva i mrkne jedamput na dan za mjesec i pol dana. Izatog četiri i pol mjeseca uopće nikada ne zasjedne, nikad ne prolazi izravno zenitom, nego se okreće obzorjem, gotovo usporedo s njime i nikad se ne diže više od trideset tri i pol stupnja. U jesen zasjedne prvi put u ponoći, a konačno u podne. Tada za četiri i pol mjeseca uopće ne sviće, nego mjesto toga tone postepeno ispod obzorja do dubine trinaest i pol stupnjeva, prije nego što se ponovo počne dizati. Sad se približavam tome razdoblju, kad se čini kao da dan suspreže svoj dah.

Tako Polarna noć ne nasrće prenapadno, kako neki misle. Dan se naglo ne odsijeca niti noć iznenada nahrupljuje. Prije se može govoriti o postepenom gomilanju, kao kod plime koja se malo pomalo produljuje. Svaki dan osjeka tame zadire malko dalje i zadržava se malko dulje. Poredimo li dan s bijelim pijeskom sa žala, on se pomalo smanjuje, dok se konačno ne pokrije. Promatrač ne osjeća pritom nikakve hitnje. Naprotiv, gleda kako se zbiva nešto neobično važno s beskonačnom strpljivošću. Nestajanje dana postepeni je proces, koji se usmjerava posredovanjem sutona. Pogledaš, i već nema sunca. Ali ne nestaje ga sasvim. Još dugo pošto se između njega i nas isprriječilo obzorje, ono i dalje odsjajuje svoju blijedu, nestajuću sliku dana. Po toj zažari što je prosiplje možeš prosuditi njegov hod iza crte obzorja.

To je najpogodnije vrijeme, kad otpustjela sjetila rasprostiru upravo izvanrednu osjetljivost. Stojiš na Barijeri, i jednostavno gledaš, slušaš i osjećaš. Ujutro može osvanuti magla, bezdana magla, koja te muči varavim nadama. U njoj se spotičeš preko nevidljivih sastrugi, obilaziš prepreke, koje uopće ne postoje, upravljaš se prema tananim bambusovim biljezima, koji se sablasno dižu uvis i vise obješeni u prostoru. Po takvu danu izgleda ti, zakleo bi se, zaklon za sprave kao kakav veliki parobrod stalne pruge. Jednoga takvog dana vidio sam, kako se prazno sjeveroistočno nebo ispunilo najveličanstvenijom barijerskom obalom, što sam je ikada vidio, pravom pravcatom u svakoj pojedinosti, i po površini pokritom stijenama više tisuća stopa visokim. Zračna opsjena,

dabome. A ipak, čovjek koji nije vidio takvo nešto, zakleo bi se, da je prava pravcata stvarnost. Popodne može biti tako jasno, da se ne usudiš dati od sebe ni ciglog glasa, od straha da ne poremetiš tu staklenu tišinu. Po takvu danu vidio sam kako se nebo krši poput razbijene kupe i rastvara se u komadiće, što se prelijevaju u duginim bojama, ledene kristale što pripiti plešu zastirući sunce. Jedamput je u tom zlatnom pljusku stupić prašine skočio iz obzorja ravno posred samog sunca, a druga svijetla sjen vodoravno je prekrižila sunce, tvoreći tako točan križ. Uto su dva minijaturna sunca, jedno zeleno a drugo žuto, istovremeno bljesnula na krajevima svake ruke. Taj odraz sunca na oblacima najdramatskiji je od svih pojava lomljenja svjetla. Nema ništa divnije.

14. travnja

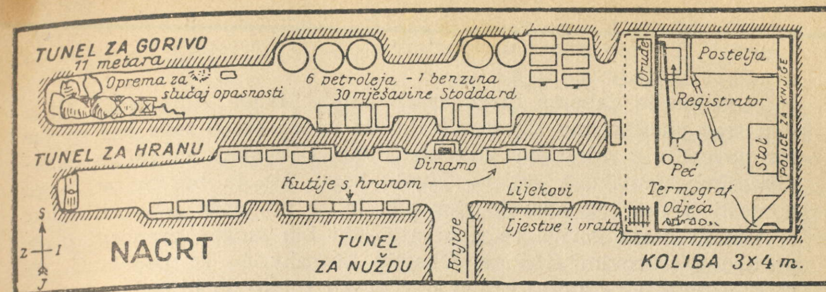
... Prošetao sam se u šesnaest sati pri šezdeset i devet stupnjeva smrzavice. Sunce se spustilo ispod obzorja, a modrina, kakve nikad nigdje ne vidjeh, preplavila sve osim sunčeva žara pri smiraju.

Prema zapadu, napol puta prema zenitu, zasjala Venera bez treptaja. Nasuprot njoj, na istočnome nebu, u moru modrine izvanredno blistala trepereći druga jedna zvijezda. Na sjeveroistoku zakucala i milo zatreptala srebrnozelena zmijolika zora. Mjestimično je djevičanska bjelina Barijere imala ton mutne platine. Sve je tako nježno i obmanljivo. Boje su prigušene i nema ih mnogo. Malo dragulja na jednostavnoj pozadini. Ali samo je majstorova ruka mogla stvoriti takav ugođaj!

Zastao sam, da osluškujem tišinu. Dah, koji bi se kristalizirao u ledene iglice pri prolazu kraj obraza bijaše nošen povjetarcem nježnijim od šapta. Vjetrokaz je pokazivao prema Južnome polu. Namah su čašice vjetromjera prestale sa svojim nježnim okretajima, čim je studen umrtvila vjetrić. Smrznuti mi je dah visio nad glavom poput oblaka.

Mirno i spokojno samiraše dan i rađaše se noć. Skladno i bezglasno odvijali se neproračunljivi razvoji i snage kozmosa! Divan je sklad proisticao iz te tišine, blagi ritam, krajnji napon savršenog akorda, muzika sfera.

Dosta je bilo uhvatiti taj ritam, biti časovito dijelak njega. U takvom je času čovjeku posve jasno, kako je istovit sa svemirom. Stekneš uvjerenje, da je taj ritam odviše redovit, odviše harmoničan, odviše savršen, da bi bio proizvod slijepe slučajnosti, pa da stoga u svemu tome mora postojati svrha i da je čovjek dio te cjelovitosti, a nipošto puki slučaj. Takvo osjećanje nadmašuje djelovanje razuma. Ono slazi do same srži čovjekova očaja i predočuje mu, kako je bestemeljan. Taj je svemir kozmos, a ne kaos. Čovjek je dio toga kozmosa isto kao dan i noć.

TRAVANJ II: NOĆ

15. travnja

Kuhao sam suhi limski grah već dva sata u najvrućoj vodi, što je mogu zagrijati. Sada je devet sati, a još je tvrd kao granit. Velikom žlicom od rogovine pronaći ću njegovu mekoću, pa makar prosjedio kraj njega cijelu noć.

... Jutros sam opet razgovarao preko radija s Malom Amerikom. I taj je razgovor bio mučan, kao i prijašnja dva. Stoga, koliko god mi je moguće, nastojim da taj posao izvedem sistematski kao i ostale važne poslove u svome životu... Strašno mi zamršuje rad, što nisam još kako valja svladao Morzeove znakove. Premda sam alfabet za preinačivanje pribio uz stol odmah uz aparat, strašno mi je teško misliti u točkama i crtama, a palac i kažiprst nespretni su, kad te znakove izvode na tipkalu.

Evo ovako radim: dok se motor za proizvodnju struje zagrijava na peći, ja dotle sjedim za pisaćim stolom i na arku papira ispisujem poruke, koje kanim odaslati. Pišem ih okomito niz stranu, to jest na kineski način tako da slova budu jedno ispod drugoga. Sučelice svakome slovu napišem protuvrijednost u točkama i crtama. Sve je to lijepo i dobro donekle. Ali prava nevolja nastaje, kad Charles Murphy počne o ekspediciji ili o čemu drugome pa stane brzati kao da sa mnom čavrlja. Tada sam izvan sebe, kao kad počneš štogod pitati Latinca, koji je zanijemio i još su ga usto svezali luđačkim steznikom, pa niti može tvoriti riječi u ustima niti može mahati rukama, da time zamijeni govor. A ipak nekako Dyeru polazi za rukom da me shvati. Bit će da je uz inženjersku struku naučio i čitanje misli...

Danas sam najprije zapitao: »Kako je sa zdravljem Ken Rawson?« Charlie Murphy mi odgovori, da Rawsona još boli vrat. Inače su svi zdravi i veseli u Maloj Americi.

Charlie mi je dao jezgrovit pregled vremenskih prilika u Maloj Americi. Kao što smo i pretpostavljali, tamo je toplije za deset do dvadeset stupnjeva.

Ugodno je dabome razgovarati tako s Malom Amerikom, ali u dnu srca podilazi me zapravo želja, da uopće nema toga radija, jer me povezuje s mjestima, gdje se govori i sa svim mogućim dosađivanjima vanjskoga svijeta. Hvala bogu, što ja barem ne mogu govoriti preko tog aparata, jer odavle se ne može prenositi glas, a nemam dosta goriva za generator, da bih mogao prenositi duge poruke Morzeovim šiframa. Charlie Murphy će se pobrinuti, da moji prijatelji razumiju pravo stanje. Ali znam, da bi jednoga dana i ja, onako od čiste radoznalosti, pokušao priupitati, kako idu papiri na burzi ili šta se događa u Washingtonu. A s obzirom na moje nestalne financijske prilike, sve bi takve vijesti po svoj prilici unijele u moju dušu tjeskobu i nezadovoljstvo.

Nakon razgovora pronašao sam, da je ventilatorska cijev u generatorskoj udubini napol zabrtvljena ledom uslijed zgusnuća vrućih para, te su cijeli tunel ispunjale gušljive isparine. Iako mi se to ne mili, zasad tome nema lijeka. Temperatura je danas bila između pedeset i šezdeset stupnjeva ispod ništice.

17. travnja

Važan dan. Pronašao sam napokon kuharicu! Prekapajući po vreći od domaćeg platna, punoj navigacionih sprava i različitih potrepština, nabasao sam jutros na taj dragocjeni svezak. Urlao sam od veselja. Glas mi se tako razlegao prostorjem, da sam se zbunio, jer je to bio prvi zvuk, što mi je prešao preko usana u dvadeset dana.

Ne bi željnije čitao i proučavao čak ni brodolomac knjigu, što bi mu je more donijelo na obalu. Nažalost ipak moram priznati, da sama knjiga o kuhanju ne rješava sve tajne kuharskoga umijeća. U njoj se ništa ne govori o tome, kako će se spriječiti da kolači ne prionu za tavu. Stoga sam današnji razgovor iskoristio da upitam Charliea Murphyja, da li tkogod u taborištu zna za to recept. Rastumačio sam im, da podmazivanje tave ne koristi. Charlie mi je odgovorio: »Baš si me ulovio u neprilici. Nikad u svome vijeku nisam ama baš ništa skuhao. Ne će biti zgorega da promijeniš hranu.«

»Upitaj kuhara,« ustrajao sam pri svome.

»Sve kad bih umirao od gladi, dragi Dick,« odgovori mi moj prijatelj, »ne bih imao nikakva pouzdanja u tog mornarskog ‚kasapina'.«

»Pa upitaj koga drugoga,« nisam popuštao.

»Znaš što,« napokon će Charlie. »Poslat ću ja poruku Oscaru, glavnom kuharu u svratište Waldorf-Astorija u njujorškom cityju.

U tako ozbiljnoj stvari mora se pitati stručnjak, jer mi ne ćemo da preuzmemo odgovornosti.*

Danas se desio još jedan važan događaj. Sunca je konačno nestalo. Opodne je izvirilo malko iznad obzorja i s tom naglom kretnjom zasjelo posljednji put. Nema u mene baš naročite reakcije zbog njegova smiraja. Čak ni ne zavidim svojima u Maloj Americi, koji će imati znatno kraću polarnu noć. Pitajući sam sebe, zašto je u meni takav osjećaj, došao sam do zaključka, da me dugo razdoblje priprave: sporo odmicanje sutona i polagano produljivanje noći, dovoljno pripremilo za tu promjenu. Da nije nestalo sunca, govorio sam sam sebi, morao bih onda mozgati o vrlo ozbiljnoj stvari. To bi naime značilo, da se zemljina osovina okreće krivim smjerom i da se poremetio cijeli Sunčev sustav.

18. travnja

Vani sam radio danas više sati, izravnavajući snijeg i izbacujući blokove leda iz Tunela za nuždu. Jednom sam se pokliznuo i žestoko pao na bolno rame. Peče me vraški. Malo sam se zadihao, dok sam radio, pa sam po svoj prilici mrazom ofurio pluća, jer mi se čini kao da gore, kad dišem. Temperatura je bila šezdeset stupnjeva ispod ništice. Fenjer mi se smrznuo i utrnuo, kad sam otišao napolje, da još posljednji put sve pogledam.,. Jutros sam našao još više leda u pećnoj cijevi. Moram nešto uraditi s time. Led je bio nevjerojatno tvrd. Dugo je potrajalo, dok sam ga odstranio.

Dan dva kasnije, pošto sam međutim ozbiljno promislio o cijelom problemu ventilacije, odlučio sam da promijenim položaj ventilatorske cijevi, koja je bila u sredini sobe. Kako se sjećate iz prijašnjeg opisa, bila je u obliku slova U. Jedan je ogranak išao tri stope iznad krova, pa niz vanjski zid kolibe, svijao se ispod poda, i čist zrak rasprostirao po sobi kroz uzdizač, koji se nalazio u visokom drvenom stupu, što se protezao gotovo do stropa. Spočetka se činilo, da je takav uređaj zgodan, ali me mjesec dana iskustva uvjerio, da moram sve preinačiti. Ponajprije, taj mi je stup bio vazda na putu. Stajao je usred sreca sobe. Stotinu sam se puta o nj sukobio. To je međutim bila tek neprilika. Pravi prigovor bio je u tome, što sprava nije kako valja obavljala svoju dužnost. Jutrom bi se studen rasprostrla sobom poput kakve smrznute tekućine. Usred podneva, kad bi se peć razgrijala, zrak oko glave stopio bi se, dok su pod i kutovi bili kao led. Korak dva pa si sada u ekvatorskoj

* Nakon četrnaest dana, kako je obećao, Charlie mi je veselo pročitao učenu raspravicu samoga glasovitog kuhara Oscara. Srž savjeta bila je u tome, da moram prije pečenja kolača premazati tavu maslacem. Okanio sam se onda daljih zapitkivanja i pomirio se sa sudbinom, da i dalje sastrugujem kolač dlijetom. — Bilj. pisca.

vrućini, a sada u polarnoj studeni. Želio sam po mogućnosti bolju raspodjelu temperature, a navlastito dosta čistog zraka u sobi.

Mislio sam, da će biti bolje strujanje zraka, primaknem li odušni ogranak cijevi bliže peći. Utjecaj zrakopraznog prostora, što ga uzrokuje zagrijavanje uzduha u cijevi, dovest će više zraka u sobu. Kako nisam imao pregibnih spojišta cijevi i nikakva drugog oruđa doli čekića, pile i izvijača, razbijao sam neko vrijeme glavu, kako ću to napraviti. Konačno sam jednostavno riješio problem. Pošto sam skinuo drveni stup i cijev, otpilio sam sedam inča drvenog izdupka i pribio to na odušak u sredini poda. Nad to sam pribio komad teškoga platna i tako napravio kutiju. U to sam sastrane zadjenuo komad cijevi, koja je išla preko poda do podnožja kreveta. Tu je stajala prazna benzinska posuda od pet galona. Probušina je bila sastrane i na vrhu, te mi je poslužila kao drugo spojište. U rupu na vrhu smjestio sam cijev, a gornji joj dio prislonio uz vodoravni odvojak pećne cijevi blizu stropa.

Dok sam to svršio, bila su već tri sata ujutro. Iako taj moj rezultat ne znači bogzna kakav novi napredak u tehnici zračenja, ja sam ipak opazio znatno poboljšanje. Komad tankog papira, što sam ga držao nad oduškom, uvjerljivo je lepršao. Kad je nespretni stup uklonjen iz sredine sobe, izgledala mi je dvaput prostranija. Uza sve prednosti, ipak je taj moj sistem ograničen. Umjesto da bubnem o cijev, sada posrnem preko nje. Taj mi nedostatak nadomješta povećani prostor za kretanje. Kad sam ujutro ustao, unutrašnja je temperatura bila trideset stupnjeva ispod ništice. Nova je naprava funkcionirala kako valja.

* * *

Iako je dana nestalo, suton se neki povlači tragom njegovim. I dalje opodne sjeverno obzorje izbacuje snopove vatre, crvene, žute i zelene. Još mogu po više sati i prije i poslije podne raditi i lutati Barijerom bez posvjeta. Jutrom i večerom pak tamno je kao u rogu. Vidim, kako mi radni dan određuje postepeno tama, kao što mi ga je prije određivalo danje svijetlo. Uz motrenje vremena sada moram pet puta na dan promatrati promjene polarnoga svijetla, i to u deset sati prije podne, pa u trinaest, šesnaest, devetnaest i dvadeset i dva sata. Pojavljuje se u svakojakim zamršenim uzorcima: u zrakama, lukovima, zastorima, trakovima i vijencima. Stojeći kraj vrata lako mogu ustanoviti njegovu građu, kao i ostala važna obilježja: pravac, kut visine središta i krajeva. Te sam podatke unosio u posebnu knjigu. I meteorološka motrenja i motrenja polarnoga svijetla vršena su u određeno vrijeme, da bi se podudarala s istovremenim motrenjima u Maloj Americi, pa da bi se na temelju toga mogle kasnije izvesti znanstvene poredbe. Kad je dan tako razdrobljen radom, ne može biti dugotrajan. Dok se nisam na nj navikao, kao da mi je život bio sastavljen od poslenih, nepovezanih djelića, koje sam rijetko uspijevao sastaviti.

Vazda sam bio nekako čovjek slučaja, koji se vladao po trenutačnu raspoloženju i po potrebi, a za rad ne bih imao određene sate. Te moje neredovitosti bile su prava propast onima, koji su sa mnom stanovali. Istraživačev je dom i njegov ured, i njegova postaja za novačenje, i glavni stan, i skladište pohranjene robe. Moja obiteljska kuća bila je odredište mobilizacije i demobilizacije za sve moje ekspedicije. Telefon je zvrndao cijeli bogovetni dan. Ljudi dolazili i odlazili kao da je sajam. Po salonu, po ložnicama, po komoricama, upravo po svakome kutku, gdje god je bilo prostora, porazbacani: krzneni kaputi, spavaće vreće, uzorci pemicana, sunčani kompasi i t. d. Nikad nismo dospjeli jesti na vrijeme, jer ili 1/Tata razgovara s pokrajinom ili s inozemstvom ili 2/pripovijeda s nekim starim drugom iz mornarice ili 3/sprema predavanje ili 4/priprema se da nekamo otputuje. Kad se svega toga sjetim, i sada se još pitam, kako je uopće mojoj ženi pošlo za rukom, da uzgoji četvero onako divne djece kao što su naša, svako pametno na svoj način, a svako uredno, kako Tata nije nikada bio. Sigurno im u tome nije bio uzorom onaj slučajni prolaznik, što se od zgode do zgode navraćao u Brimmer Street 9. Često sam svojoj djeci tumačio, kako su sretna, što u majci imaju roditelja, koji im daje savršen primjer, što valja da rade, a u ocu primjer, kako ne smiju raditi.

Na Istaknutom sam uporištu učinio junačke napore da popravim svoj životni put. I to ne iz kakve savjesnosti, nego iz prijeke potrebe. Spočetka sam upoznao, da je uredan, skladan tok rada jedina trajna obrana u posebnim mojim životnim prilikama. Samoća samotarskog zatočenja, od koje puca mozak, povećava se besciljnim radom. Stoga sam nastojao da svi moji dani budu ispunjeni neprestanim poslom. U isto sam vrijeme ja najnesistematičniji od svih smrtnika nastojao da uvedem u svoj rad određeni sistem. Prije nego što bih navečer utrnuo svjetiljku, zaveo sam običaj da planiram, što ću sutra raditi. Kad su jednom tuneli očišćeni i koliba uređena, mogao sam dopustiti sebi više dokonosti. Zacrtavajući dnevni program rijetko sam određivao sebi neke osobite radne zadatke. Propisao sam sebi, recimo, jedan sat rada u Tunelu za nuždu, pol sata da čistim naneseni snijeg, sat da sredim valjkaste posude s gorivom, sat da usiječem police za knjige u zidovima Tunela za hranu, dva sata da obnovim rastrgnuti potporanj ručnih saonica.

Ako mi ne bi doteklo vremena za sve to, lijepo i dobro; barem ću nastaviti posao sutradan. Divno je, kad možeš tako porazdijeliti vrijeme. To te nauči samostezi, a ujedno ti najjednostavnije čine ispuni osobitim značenjem. Bez toga ti besciljno prolaze dani. A kad nemaju cilja, takvi se dani vazda završuju rasparčanošću.

21. travnja

Najteže mi je ujutro. Teško je bilo gdje čovjeku, kad u tami mora počinjati svoj dnevni posao. Ovdje je to dvostruko teško.

Možda dugo potraje, dok se uvidi činjenica, da hladnoća i tama pomalo iscrpljuju tijelo. Duh postaje trom, a živci polagano reagiraju. Jutros sam morao sebi priznati, da sam samotan. Makar koliko nastojao, uviđam da ne mogu svoju samoću smatrati nečim sporednim. Odviše je velika. Ne smijem joj se prepustiti. Inače propadoh.

Kod kuće se obično odmah budim, posjedujući sve svoje duševne sposobnosti. No ovdje nije tako. Trebam nekoliko minuta, dok ne priberem misli. Kao da tapam naslijepo u studenim daljinama međuzvjezdanog prostorja, smeten i zabludio. Soba mi je tama bez protege, bez sjene, bez tvari. Čak i nakon tolikih proboravljenih dana, katkada se zapitam: Gdje sam? Šta ovdje radim? Ulovim sebe, kako se naprežem, ne bih li čuo štogod u prostorju, gdje se uopće ne čuje nikakav glas. Ali ipak. Tik-tik, tik-tik, tik, tik. Javljaju se posleni, prijateljski glasi anemometra i termografa na policama. Svaki je razgovijetan i dramatičan. Razumijem ih i slušam, baš kao što mornar izronjavajući iz tame oceanskog beskraja raspoznaje i sluša zvon plutače pred obalom.

Kako mi je mrsko ustati, samo ležim i slušam te oštre, čiste udarce, koji mi u mašti vode male razgovore, pjevaju pjesmice, čak i pričaju pripovijetke. Ugodno me uspavljuju. Najmanji kret poremećuje lijepu ravnotežu temperature u spavaćoj vreći, pa mi studenim zrakom zapuhuje leđa i želudac. Koža mi se ježi pri pomisli, da ću bosom nogom stati na pod. Ali ustati moram, jer me u osam sati čeka meteorološko motrenje. I tako ležim skupljajući snage za odluku da se trgnem i suknem u mrak. Pošto izađem iz spavaće vreće, pipam okolo na polici kraj čela krevetnoga, dok se ne namjerim na svilene rukavice, koje nosim, da bi mi zaštitile prste, dok baratam hladnom kovinom. Pošto ih navučem, zapalim fenjer, koji visi s čavla ponad kreveta. Rijetko da se lako upali fitilj, otvrdnuo od mraza. Plamen zaplamti, pa zgasne, zaplamti, pa zgasne. A kad se ustali na fitilju, svijetlo malo pomalo izbacuje bistar blijesak po sobi, dovodeći predmete jedan po jedan u svoju titravu žutu putanju. Po uobičajenom shvaćanju tmurno je to svijetlo. Jedva dopire do predmeta na suprotnoj stijeni. No meni je ta slaba zažara čudo dana. Svjetlošću mi počinje dan, duša mi se oslobađa mraka i ukočenost mi ostavlja tijelo. Spavam u rublju, a hlače, košulju i čarape metnem na stol. Ne treba napose ni da ističem, kako se obučem brže od vatrogasca...

Eto tako počinje moj dan na Istaknutom uporištu. Sutradan, točno mjesec dana kako sam doletio iz Male Amerike, sjedim i opisujem, u časovima, što su mi pretekli od posla, točno cijeli svoj rad, otkako se probudim pa dok ne zaspim. Čitav iskaz iznosi otprilike tri tisuće i pet stotina riječi. Baš je slučajno nedjelja, ali ne smeta, jer je tok

mojih sati u Istaknutom uporištu jednak na blagdane i na radne dane. Kako sam tamo opisao tipičan dan, barem za to razdoblje, odlučio sam da ga ovdje uvrstim. Samo ću ga malo dotjerati, da ne bude nepotrebnih ponavljanja.

22. travnja

...Pošto se obučem, prvo mi je svakako da odmah zavatrim peć. Gorivo je ulje obično nešto zamrznuto, pa treba desetak minuta dok poteče iz spremnice, da se napuni gorač. Žudim ujutro za vrućim čajem. Da ne čekam dok se zagrije peć, pogrijem kvart vode (od leda, dabome) s meta-tabletama, inč dugim oblatama od zgusnutog alkohola. Bacim ih pola tuceta u limenku i tada stavim lončić nad vrući modri plamen.

Tišti me uvijek tišina za vrijeme prvih časova dana. Čini mi se kao da neki tmurni kritik u tami smišlja i baš hoće da mi kaže nešto neugodno. Povodeći se za njegovom ćudi, ja mu tek progunđam dobro jutro. Tjelovježba mi pomaže da se otresem toga stanja. Ispružen ravno na krevetu petnaest minuta protežem mišiće u različitim smjerovima. Dok završim gimnastiku, i voda je vruća. Skuham paint čaja u velikoj porculanskoj šalici i dometnem dosta šećera i mlijeka u prahu. Nakon dva gutljaja stavim šalicu nad plamen i držim je tamo, dok se čestito ne ugrije, tako da mi gore i usta i grlo. Tako ojačan pripreman sam za motrenje.

Nekoliko minuta prije osam sati zabilježio sam barometarski pritisak (28.79 inča). Trenutačnim pogledom na unutrašnji termograf, upravo prije nego što sam zakopčao platneni nepromočivi kaput, ustanovio sam, da je vanjska temperatura minus četrdeset. Džepnu sam svjetiljku grijao čas dva iznad peći, da se ne bi smrzle baterije. I ne nastojeći upaliti svijetlo jurnuo sam kroz mrkli mrak na verandu, a odatle ljestvama naizvan. Tu sam malu rutu znao napamet: od vrata korak naprijed, dva koraka ulijevo i šest prečka na ljestvama do gore.

Preklopna su vrata nešto zapinjala. Pod težinom drugoga udarca cijeli pljusak ledenih kristala prosu mi se niz leđa. Od toga sam se sav stresao. Još je bila nevidjelica, ali je neopipljiva magla plazila tik uz površje, a snijeg je neumoljivo lepršao u lice. Još upotrebljavam riječ »dan« i »noć«, jer nemam drugih jednakoznačnica, kojima bih odredio dobu, koja se sastoji samo u trajanju vremena. »Dan« je beznačajan pojam za vlažan mrtvački pokrov, što se rasprostro Barijerom. Dok sam se ogledao unaokolo, bio sam svijestan samo o samoći i zapuštenosti.

Termograf u zaklonu za instrumente pokazivao je minimalnu temperaturu od 48.5 stupnjeva ispod ništice i maksimalnu od 46 stupnjeva od posljednjeg očitavanja. Opet sam stavio iglu u minimalni termometar, a mraz i snijeg očetkao četkom perušnjačom,

što sam je nosio u džepu. Svega sam bio vani tek pet minuta, ako u to ubrojim i vrijeme, što sam ga proveo bilježeći stanje oblačnosti, maglovitosti, vijavice, oborína i ostaloga. No dosta mi je i to bilo da ustanovim, kako se sprema oluja.

Premda vatra nije još izagnala studen iz sobe, ipak mi se pri povratku prostorija učinila toplom i udobnom. Ponajprije sam upalio svjetiljku i postavio je na stol, da mi posvijetli sredinu sobe. Dok sam tako stajao s kaputom na sebi, na brzinu sam pribilježio na komadiću papira sve podatke, što sam ih vani bio skupio. Odviše mi je bilo hladno da sjednem. Međutim sam popio još jedan paint čaja. Uz biskit, koji je bio tvrd kao kamen, to mi je bio cio zajutrak.

Osam i pol sati ujutro. Stopilo se nešto leda u vjedru. Prije nego što sam donio još jedan komad leda s verande, nalio sam u lavor dovoljno vode da operem ruke. Sad je bilo vrijeme da odlučim, što ću za večeru i da počnem hranu topiti. Izabrao sam juhu od graška, tuljanovinu i pirjani kukuruz. Iz mesne kutije uzeo sam plošku tuljanovine od pet inča, crnu i netečnu, pa sam je objesio na čavao iznad peći, da se otopi. Konzervu kukuruza digao sam sa studenog poda na policu, koja se nalazila odmah iza peći. Spremnicu goriva od četiri galona za peć treba puniti svaki treći dan. Danas je opet red. Zatvorio sam plamen, skinuo spremnicu i odnio je u tunel za gorivo, oko trideset i pet stopa daleko kod najdaljeg suda. U zid sam zatakao čavao, da mi posluži kao klin da objesim svjetiljku. Pri njezinu slabom svjetlu našao sam gumenu usisaljku smotanu na jednoj od valjkastih posuda. Morao sam povući iz sve snage, da bi tekućina potekla. Dok sam čekao da se spremnica napuni, pregledavao sam krov tunela, da se uvjerim, da se nije možda opet slegnuo. Međutim, sad je držao kako valja.

Oko devet sati počela je moja uobičajena mučna priprema za razgovor preko radija. Jedva sam svršio na vrijeme, da smuknem van i da vršim motrenje polarnoga svijetla u deset sati prije podne. Nije se dalo ništa učiniti. Još su gusti oblaci prekrili krajinu. Kad sam navio primač, Dyer je nazvao KFY. Danas je bio zanimljiv razgovor. Opći ciljevi velike proljetne kampanje bili su već zacrtani, prije nego što sam otišao iz Male Amerike, ali je nakon pomnog ispitivanja trebalo, čini se, napraviti izvjesne revizije. O tome je izvijestio Charlie Murphy, nakon raspravljanja s Poulterom, Juneom, Innes-Taylorom, Rawsonom, Sipleom i štabom znanstvenika. S predloženim ispravcima potpuno sam se složio.

Upravo prije nego što smo završili razgovor, Dyer mi je dao znak točna vremena, što ga je dobio ili od Američkog pomorskog opservatorija ili iz Greenwicha, ne sjećam se više. »Kad ti kažem 'sada',« opomenuo me Dyer, »bit će deset sati i pedeset i tri minute.

Još trideset i pet sekundi... još dvadeset sekundi... još deset... sad.« Jedan mi je kronometar išao naprijed dvije minute i deset sekunda, a drugi trideset i jednu sekundu, dok je treći kasnio jednu minutu i dvadeset sekunda. Zabilježio sam te podatke u knjigu zabilježaka. Moram znati točno vrijeme, da bih udesio istodobnost mojih motrenja s onima u Maloj Americi. Potom sam brižljivo navio sva tri kronometra.

Nakon razgovora imao sam jedan sat posvetiti iskopavanju u Tunelu za nuždu. Napravio sam tek trećinu, zapravo trinaest stopa. Još sam daleko iza moga plana da napravim stopu na dan, ali moje bolno rame u tome me ponešto smelo. Jutros sam završio sječenje polica sa strane za suvišne knjige. Kasnije ću po svoj prilici napraviti udubine u tunelu za ostali namještaj. Nema nimalo slobodna prostora ni u jednom kutu u sobi. To je zato, što sam iz tunela unio mnogo materijala iz sanduka. Ogledavši se, gotovo sam se preplašio, kad sam vidio, kolika je količina odjeće, hrane, oruđa, instrumenata i ostaloga potrebno za uzdržavanje samo jednoga čovjeka i znanstvene postaje na Južnome polu. Mnogo toga materijala moglo bi doduše ostati i vani, ali mislim da bi mi dosadilo, kad bih bez prestana trčkarao tamo amo, kad mi štogod ustreba...

* * *

Kao i uvijek najzaposleniji sam između dvanaest i trinaest sati. Točno u podne natintim registratorska pera, promijenim papir i navijem sat. Crta je nepravilna, a to znači, da su spojišta nečista.

Sa svjetiljkom privezanom oko vrata, te s četkom i otvorenim nožem u unutrašnjem džepu *parke* izlazim napolje. Kad dospijem na vrh anemometarskog stupa, skinem šaknjače od sobove kože, koje mi također vise o uzici oko vrata, i dajem se na posao oko vjetromjera. Podignem ga s njegova postolja, očetkam snijeg s čaša, sastružem led s priključaka, cijelo vrijeme proklinjući studen, koja me ujeda za prste i lice.

Ručna ura pokazuje trinaest sati. Kako je još oblačno, ne može se motriti polarno svijetlo. No vrijeme je da se navije unutarnji termograf i da se izmijeni registratorski papir. Izatoga ručak. Pročitao sam pol romana Somerseta Maughama *Of Humane Bondage (O ljudskom robovanju)*. Za vrijeme jela čitam jedno poglavlje. Kad jedeš obrok u osami i na miru, nemaš užitka. Tako sam navikao da čitam, dok jedem. Barem na neko vrijeme zaboraviš vanjski svijet. U one dane, kad ne čitam, čini mi se da sam kao barbarin, koji se skutrio nad komadinom mesa.

Upravo časak prije nastade strašna tutnjava, kao da su cijele tone dinamita eksplodirale u nutarnjosti Barijere.* Zbog daljine zvuk je prigušen. A ipak se zloslutno prolama kroz tišinu Barijere. Ipak priznajem, da mi je dobro došao svaki zvuk, koji remeti jednoličnost toga mjesta. Imam osjećaj kao da se Barijera pomalo giblje. Ručka fenjera zvekeće o kositrene stijene. Džepna svjetiljka, što visi o klincu na polici preda mnom, kao da se malko ljulja. To je takozvana trešnja Barijere, splasnuće velikih područja snijega, koji se steže od studeni.

U poslijepodnevnom programu ima sat odgrtanja snijega. Prije nego što sam otišao van, podigao sam kabao s prljavom vodom, koja se već napol smrzla, kako je bila na podu. Pazio sam dobro da bacam snijeg prema zavjetrini, da ne bi napravio humak, koji bi zadržavao nanose. Pol sata čistio sam snijeg oko kolibe. Danas nisam imao mnogo muke. Na krovu je ležao oko dvije stope debeo snijeg i čini mi se, da zasad ne će postati deblji. Po svršetku toga posla skinuo sam komad ventilatorske cijevi, koja se pomaljala izvan krova i odnio ga dolje, da se otopi na peći. Ovaj put je bilo tek malo leda, koji je otpustio, pošto je bio tek nekoliko minuta na peći. Tada sam ga izbio čekićem. Iz komada tuljanovine ponad peći neprestano su prokapavale crnkaste kapi sukrvice.

Idući sam sat posvetio sebi. Dijelom sam unosio grube meteorološke zabilješke u formular br. 1083 Američkog meteorološkog zavoda, a onda sam namjestio ručku gramofona, koja mi se sinoć odvinula. Nešto prije četiri sata obukao sam nepromočivi kaput i izašao van, da vidim, šta je s polarnim svijetlom. Oblačnost nešto manja, a snijeg prestao. Međutim, nikakva znaka polarnome svijetlu osim blijedog drhtavog žara u tamnom obrubu oblaka. Miran dan u ogranku polarnog svijetla, rekoh u sebi i odoh na šetnju.

Nakanio sam da se ne odalečujem mnogo zbog magle i opasnosti oluje u zraku. Kad imam vremena, običavam šetati jedno dva sata na dan. To mi je promjena, a ujedno i jedna vrsta tjelovježbe. Pošto napravim nekoliko koraka, obično zastanem i pravim svoje omiljele vježbe sagibanja koljena, grbljenja i drugo. Danas sam se oslobodio toga, jer me malo bole pluća, kada dišem. Bit će da sam osamnaestoga promrznuo malko više nego što sam mislio.

Posljednja polovica šetnje na čistom zraku najljepši je dio dana. Duša mi je tada izmirena i sa samom sobom i sa svijetom oko sebe. Misli o životu i o biti stvari teku glatko, tako glatko i prirodno, te živim u iluziji da skladno plivam u prostranoj struji Kozmosa. Za vrijeme toga sata kao da sam u nekome intelektualnom

* Po zemljotresnim mjerenjima idućeg ljeta ustanovili smo, da Istaknuto uporište počiva na sloju leda i snijega, debelu oko sedam stotina stopa. Nazočnost toga vječnog ledenog oklopa na cijelom Antarktiku jedna je od glavnih značajka, po kojoj se razlikuje od Arktika, gdje je ljeti uz male iznimke tlo nepokrito. — Bilj. pisca.

snoviđenju, premda mi se misli kreću oko zemaljskih praktičnih stvari. Sinoć sam prije lijeganja čitao esej o prijateljstvu iz Santayanine knjige *Samorazgovori u Engleskoj*. Mislio sam o tome, pa o strukturi socijalnih odnosa, o mehanici prijateljstva kako je djelovala u mome životu. Sve negativne aspekte: izdaje, razočaranja i gorčine, potpuno sam isključio. Tek kad sam nemilosrdno odagnao sve razočaravajuće i neugodne misli, uspio sam potkrijepiti osjećaj prave odvojenosti od svih vanjskih zbivanja, osjećaj da sam potpuno izvan dosega sebičnih rasuđivanja. Više sam puta išao gore dolje, prije nego što sam se konačno odlučio da siđem u kolibu. Bilo je tamno kao u rogu, tako tamno da nisam vidio krova kolibe ni anemometarskog stupa, dok nisam došao tik do njih. Tako sam završio svoju šetnju svijetleći džepnom svjetiljkom. Na putu niz ljestve opazio sam, da je jedna prečka otrgnuta, pa sam odlučio da ću je sutra pričvrstiti. Pošto sam svukao tešku odjeću, dao sam se na poslijepodnevni ritual da upalim svjetiljku na zgusnuti benzin. Ja sam barem napravio od toga pravi ritual. Njezino je svijetlo dvaput jače od onoga iz fenjera. Ono dopire u svaki kutak sobe. Ali prisilio sam sebe da ga upotrebljavam štedljivo, jer troši odviše benzina, a osim toga daje od sebe izvjesne neugodne gušljive pare. No znam, kako žudim za svijetlom kao što žedan čovjek žudi za izvorvodom. Upravo mi je od neizmjerne radosti činjenica, što mi ta svjetiljka svijetli u noćnim satima. Osjećam se zbog toga kao kakav bogataš.

Kad sam zamočio prst u vodu, što se grijala u vjedru na peći, oćutio sam, da je vruća, upravo kako valja da napravim juhu. Nakon velika klopota tava i zviždanja raznih melodija, što su mi na um dolazile, spremio sam večeru: vruću graškovu juhu, prženu mladu tuljanovinu, koja je bila vrlo mekana, pirjani kukuruz, čaj, mlijeko u prahu i kao zasladu konzervirane breskve. Sve je bilo izvrsno. Malo prije zaslade otišao sam van na motrenje polarnog svijetla u devetnaest sati. Nebo se malo razvedrilo. Rasplinut svijetli pojas pružio se sjeveroistočnim i sjeverozapadnim dijelovima neba, ali je imao malo boje i života. Podatke sam savjesno unio u bilježnicu: struktura RL (ravnomjerni mirni lukovi), jakost 2, visina oko 35 stupnjeva iznad obzorja. Slab žar oko deset stupnjeva na desnu stranu, u smjeru Male Amerike.

Kad sam pojeo breskve, odgurnuo sam knjigu i posudu na jednu stranu, a prihvatio se karata i zaigrao dva tri »štiha« samačke partije. Nemam sreće. Ugovorivši dolar po poenu, zadužio sam se cijelih petnaest dolara svome zamišljenom bankaru. A sada dolazi jedina moja prava razonoda: glazba. Navijem svoj stučeni zeleni gramofon, izaberem Straussov valcer »Vino, žene, pjesma«, otkopčam zavor i ujedno jurnem na pranje zdjela. Namislio sam da svršim pranje suđa, prije nego što gramofon prestane svirati.

Kako ima ocjelno pero dvostruke duljine, i kako sam skalupio nekakav grubi ponavljač, to trebam samo jednom naviti, a mala ploča svira četiri pet puta. Noćas međutim nikako da dadne od sebe glasa. Uzrok: smrzlo se ulje u pogonu. Postavio sam aparat na ugao peći. Zamalo se ploča stade okretati, najprije sasvim polagano, odzvanjajući tugaljivim zvucima, a onda sve brže i brže. Prenio sam aparat na stol i kao pomaman udri prati zdjele. Noćas je pranje trajalo dulje za petnaest sekunda nego svirka: slaba pobjeda, premda pripisujem svoj poraz tome, što sam morao spočetka grijati gramofon na peći.

Pišući dnevnik najedamput sam se sjetio, da sam gotovo zaboravio svoju motrilačku službu u dvadeset sati. Brže bolje nabacao sam na se kaput, kapu, šaknjače i popeo se van. Još je bilo oblačno. Kazaljka u minimalnom termometru stajala je na pedeset stupnjeva ispod ništice. Smjer vjetra još je bio od sjeverozapada. Bio je vrlo slab. No ipak zrak miriše olujom. Drago mi je bilo kad sam se vratio u svoju udobnu sobu.

Osim motrenja polarnog svijetla u dvadeset i dva sata završen je moj današnji posao. Ovo malo preostalih sati provodim uz svirku gramofona i dopunjavanje dnevnika... Dan se bliži kraju. Upravo sam završio večerašnje kupanje, ili točnije trećinu kupanja, jer svake večeri perem različitu trećinu tijela. Ne znam kako sam došao do te samovoljne raspodjele. Bit će da sam otkrio, da će mi savjest moći biti umirena, budem li obavljao taj ritual u ratama. Bilo kako bilo počeo sam tim pranjem još za prvog svog boravka u Maloj Americi, pa sam pronašao, da sam njime zadovoljan. Ovdje se zapravo i ne mogu zaprljati. Ta Barijera je čista kao vrhunac Mount Everesta. Ali običajima se mora udovoljiti, a istini za volju valja da kažem, kako mi je to kupanje donosilo i zabavu. A moje tijelo uvijek se izatog osjeća osvježeno.

Primiče se ponoć. Začas ću poći spavati. Točno znam, što mi je još uraditi. Olovkom ću prekrižiti protekli dan na kalendaru. Onda ću donijeti snijega i alkoholne tablete za sutrašnji čaj. Napokon, uvjerit ću se, da li sprave funkcioniraju kako valja. Kad ih pregledam, trenutno ću pogledati s vrata, da li se štogod neobično događa u odjelu polarnoga svijetla. Pošto zaklopim preklopna vrata, svući ću se, ugasiti svjetiljku na zgusnuti plin, utrnuti vatru, otvoriti vrata i uskočiti u spavaću vreću, ostavivši fenjer da gori nad glavom. Dio tih posala potpuno je automatski. Dok bude još topline u sobi, čitat ću. Noćas dolazi na red drugi svezak *Života Aleksandrova*. Pri koncu sam. Taj dio poslova po mojem je izboru. Kada mi se ruke ukoče, podignem se i utrnem fenjer, ali ne prije nego se uvjerim, da sam džepnu svjetiljku stavio negdje u spavaću vreću, gdje će se baterija ugrijati od topline moga tijela.

Ne pokušavam da se silim na spavanje, kao što to činim katkada kod kuće. Ta cijeli je moj ovdašnji život neka vrsta harmoničnog doživljaja, pa stoga puštam neka se tjelesni procesi odvijaju po prirodnoj ravnoteži. Obično ne trebam dugo dok zaspim. No čovjek može proživjeti i svoj vijek u nekoliko poluzasanjanih časova između lijeganja i spavanja, vijek uranjanja u svoju nutrinu, ponovnog sređivanja i uređivanja svoga bivstva, čime udovoljava zahtjevima svoga duha, koji se neprestano mijenjaju.

* * *

Kao što sam prorekao, ponedjeljak dvadeset trećega travnja donio je mećavu. Ujutro me probudilo klepetanje anemometarskih čašica. Kad sam odsunuo preklopna vrata, vjetar se oborio i vijavica nadošla u bijeloj prašini. Vjetrina je isisala svu toplinu iz sobe, tako da je nisam bio kadar zagrijati. Zbog zračne struje u dimnjaku peć je nemirno gorjela. Otvoreni odušni ventilator nije bio dovoljan da protumači, zašto nadire tolika studen u sobu. Zaključio sam, da propustljivost snijega ima udjela u tome. Iako su preklopna vrata bila čvrsto zatvorena, a dvije stope debeo snijeg ležao na krovu i tako me izolirao od vanjskog nevremena, ipak je jaka zračna struja neprestano navirala u tunele.

Travanj je odmicao kao brod s vjetrom u krmu. Od dvadeset trećega do dvadeset devetoga vjetar je duvao prilično postojano, premda se ni u jednoj prigodi njegova brzina nije popela preko dvadeset i sedam milja na sat. Ali kako vjetar počinje dizati snijeg pri petnaest milja brzine na sat, a pri dvadeset milja brzine uzrokuje žestoku vijavicu, možete shvatiti, da vremenske prilike vani nisu bile baš ugodne. Bijesni su vjetrovi brazdali Barijeru *sastrugima*, koji su bili simetrični poput valova, tvrdih na kresti a mekih u udubini, tako da je hod bio otežan. Danju je zrak bio prilično miran, pamučna siva magla umrtvljivala je sutonske sate, a tmasta crvena nijansa mazala je sjeverno obzorje opodne. I dalje sam radio u tunelu za nuždu. Desno mi je rame gotovo posve ozdravilo. Preko radija sam doznao, da neprestane mećave zavijaju u Maloj Americi. Stoga je onemogućen svaki posao izvan taborišta. Inače je sve u redu.

30. travnja

Danas je lijep i vedar dan. Tako je sjajio mjesec na početku šetnje, da sam mogao pročitati minutnu kazaljku na ručnome satu. Čitavo se nebo kupalo u moru svijetla, a Barijera kao da je isjajivala svoje vlastito blago, unutarnje svjetlucanje. Isprva ne bješe nigdje ni oblačka, a zvijezde su blistale nadnaravnim sjajem. Sjajno polarno svijetlo bijaše iznad glave u obliku velike elipse. Teklo je nebom od sjevera prema jugu. Kratki promjer elipse išao je od istoka prema zapadu, a istočni odsječak krivulje bio mi je u zenitu. Valovi svijetla brzo su prolazili kroz pojavu. Iza južnog kraja elipse, cakleći se na nebu, bile su kao neke zavjese, koje su

visjele preko Južnoga pola. Poput gorostasa zastora visjele su u naborima, sastavljene od sjajnih svjetlosnih zraka.

Snijeg se prelijevao u raznim nijansama srebrnastosive boje (a ne bijele, kako bismo pretpostavljali), s najsjajnijom sivoćom koja je označivala stazu mjesečevu. A prema istoku bijaše još jedna slabašna krpica polarnoga svijetla.

Vjetar je blago duvao s pola, a temperatura je bila između četrdeset i pet stupnjeva ispod ništice. Kad Antarktik razotkriva svoju ljepotu, kao da zaustavlja vjetrove, koji u to vrijeme vazda utihnu.

Iznad mene je polarno svijetlo započelo mijenjati svoj oblik te se pretvorilo u veliku sjajnu zmiju, koja je polagano plazila po zenitu. Mala krpica na istočnome nebu sada se proširila i postala sjajnija, a gotovo u isti čas nabori na zastoru preko pola počeli se talasati, kao da ih je takla ruka neke božanske nazočnosti.

Zvijezda je za zvijezdom nestajala, kako su koju pokrivali zmijasti nabori. Bilo mi je kao da prisustvujem kakvoj tragediji kozmičkih snaga: zmija predstavlja snage zla, uništavajući ljepotu.

Najedamput je nestalo zmije. Gdje je bila maločas, nebo se opet razvedrilo. Zvijezde zasjale, kao da nikad nisu potamnjele. Potražio sam svijetlu krpicu na istočnome nebu, ali je i nje nestalo. Zastor se dizao s pola, kao da ga je razgrnuo vjetar, koji je u taj čas stao zavijati Barijerom. Podilazio me osjećaj, da sam prisustvovao prizoru, koji je uskraćen svim drugim smrtnicima.

* * *

No taj je sklad većinom sklad moje duše. Fizički zaokupljeno tijelo svladano je privremenim mirom. Međutim, drugo je nebesko, a drugo zemaljsko blaženstvo. Čak i u najuznesenijim časovima nikad me sasvim ne napušta osjećaj da lebdim nad miniranim tlom, te sam poput čovjeka, koji prelazi preko ponora i zastaje, da se nadivi smiraju sunca, ali dobro pazi, kamo će kročiti nogom. Čak i u travnju ima malo dana, koji me ne podsjete na različite opasnosti osame. Mraz neprestano zabrtvljuje pećnu cijev, ventilatore, pa čak i ispusnu cijev od radio-generatora, sprečavajući tako ventilaciju i pogodujući stvaranju gušljivih plinova u kolibi. Premda mi je šetnja uvijek bila glavna razonoda, gotovo se nikad ne usuđujem odalečiti s pogleda anemometarskog stupa ili snježanog tornja od deset stopa, što ga je oko dvadeset i pet jardi zapadno od kolibe podigla Južna skupina. To su jedino raspoznajni biljezi između Brda kraljice Maud i Male Amerike. Kad bi vijavica nenadano nadošla ili se magla spustila, u času bih se izgubio, kao što se pokatkad i dogodilo.

Opasan život postaje podnošljiv time, što ljudski duh ne može vazda ostati osjetljiv na bilo što. Otupljenost ponavljanja brine se za to. Strah od nenadane smrti prestravi čovjeka samo na neko vrijeme. Tada ga se otrese, baš kao što se otrese prosjaka, koji se umiljava za-

obilaznim riječima, jer se boji govoriti otvoreno. Dok smo Bennett i ja bili na putu prema Sjevernome polu, nismo bili ni na pol avionske staze, kadli se dogodi nešto u jednome od avionskih motora. Pruge ulja, šibane vjetrom, gusto su se cijedile i premazivale motorsku kućicu. Bennett je problijedio, a mene je nešto steglo u grlu, kao da ću se udušiti. Tada je nestalo te tjeskobe. »Drži kurs!«, načrčkao sam na svitku, koji nam je služio za sporazumijevanje. Bennett je trznuo palcem pokazujući na gromadni led, dvije tisuće stopa ispod nas, napravivši kiselo lice. Iako je panike nestalo, rupa, kojom otječe benzin, obojicu nas je očarala. Moje su oči neprestano lutale od motorske kućice na tlakomjer i obratno, da bih se uvjerio, povećava li se prodor. »A šta, ako bude gore?« Bennett mi je urlao u uho. Znajući, da su njegovi vozački nagoni odmjerili već sve mogućnosti, nisam se trudio da mu odgovorim. Ili će sve ulje iskapati, prije nego što uspijemo doći do Kraljevskog zaljeva, ili ne će. Ma što se dogodilo, rezultat je izvan naše moći. Tada oštar vjetar zaokupi Bennettovu pozornost, te je morao paziti, kako će držati kurs, a ja sam usredotočio pažnju na vjetrokaz. Za vrijeme preostalog leta malo smo više obraćali pozornosti prodoru u motoru.

Od svih čovjekovih uzbuđenja najbrže prođu strah i bol. Budući da se tako lako zaboravljaju, neprestano sam utuvljivao ljudima, kojima sam bio zapovjednik, da je vazda prijeko potrebno držati se sigurnosnih pravila. Ovako bih govorio početniku: »Ne samo danas ili sutra, nego dokle god si na ovoj ekspediciji.« Omlitavi li se jednom u polarnim krajevima, lako bez ikakve opomene popusti umjetni bedem sigurnosti, što ga je čovjek tako mučno podigao. Tu samostegu prenio sam i na Istaknuto uporište. Premda sam se katkada morao siliti na oprez, potreba opreza neprestano je bila nazočna.

Iskusio sam, da su mi prije svega prijetile tri opasnosti. Prva je opasnost od požara, druga da se izgubim na Barijeri, a treća da se ozljedom ili bolešću onesposobim. Od sve tri spomenute pogibelji posljednju je najteže predvidjeti i za nju se pripremiti. Mogućnosti su bile dovoljno vidljive te sam o njima brižljivo razmišljao. Zdravlje mi je bilo dobro. To mi je potvrdio i temeljit liječnički pregled, prije nego što sam otišao iz Nove Zelandije. Što se tiče bolesti nisam se trebao mnogo bojati. Antarktik je u tome pogledu pravi raj. Na bijelome kontinentu nema klica. Prostrani oceani, većinom zamrznuti, hermetički su ga zatvorili od kliconosne civilizacije na sjeveru, a hladne temperature aktivnog ledenog doba, koje se čak i u ljetu (a i tada tek nekoliko sati) rijetko penju od ledišta, smanjile su ograničen život preživjelim mikroorganizmima. Jedino može klice čovjek sa sobom donijeti. I u cičoj zimi vidio sam kako se ljudi tresu od periodične epidemije malarične groznice, koju su uhvatili u tropskim krajevima. Za jedne zimske polarne noći bolovala je od influence polovica posade u Maloj Americi. Liječnik je ustanovio, da je uzrok bolesti otvaranje jednog sanduka stare odjeće.

Sve kad bi se preživjele klice i održale na Istaknutom uporištu, mislim, da ne bi čak ni u sobi imale pogodnu temperaturu da se aktiviraju.

Uz pomoć prijatelja liječnika, opskrbio sam Uporište liječničkom knjižnicom, koja je među ostalim knjigama sadržavala i medicinski rječnik, Grayevu *Anatomiju* i Strumpellovu *Praktičnu medicinu*. Uz pomoć tih knjiga, kad bih listao po njima, mogao bih raspoznati simptome bilo koje bolesti, sve od trakavice pa do truleži zubi. Imao sam malu zalihu narkotika i anestetika (kao novokain), kao i potkožne igle. Ljekarije su bile smještene na jednoj polici u tunelu za hranu, odmah pokraj kirurških sprava, od kojih sam imao prilično potpunu seriju, dovoljnu za sve slučajeve operacije do rezanja noge. Bog mi je svjedok, da nisam imao nikakve želje da upotrebljavam te sprave, a uostalom jedva sam i slutio, čemu koja služi. No one su tamo bile, sjajne i oštre, ulijevajući mi pouzdanje za slučaj potrebe.

Nisam očekivao, da će se dogoditi bilo što ozbiljno. Čovjek to nikad ne očekuje. Moje su pripreve bile planske, bezlične, kako sam naučio u zrakoplovstvu. Tako sam recimo uzimajući gorivo za peć uveo praksu da ga crpem iz posuda na najdaljem kraju hodnika. Tako bih, u slučaju da se toliko pozlijedim pa da ne mogu da se daleko krećem ili da mnogo tereta nosim, bio kadar da se nekako dovučem do obližnjih posuda pri ulazu u hodnik.

Vatra je bila ozbiljna opasnost, na koju sam veoma mnogo mislio. Imao sam dosta tekućih protupožarnih bomba, ali većina ih se rasprsla zbog prevelike studeni, pa sam se bojao, zahvati li kolibu vatra, ništa je više ne spasi. Stoga sam imao u zalihi potpunu putnu opremu, složenu na kraju Hodnika za gorivo. Tu je bio šator, spavaća vreća, kuhalo, primus-peć, pa buktinja i čak zmaj za davanje znakova. Ostanem li ikad bez kolibe, mogao bih malo dalje izdupsti tunel, razapeti u njemu šator i tako se opet smjestiti. No čuvao sam se, da nikad ne dođe do takve nužde. Polazeći na šetnju uvijek bih zatvorio peć pri polasku iz sobe, a obnoć bih je utrnuo, prije nego što bih upuzao u spavaću vreću, znajući da mi čitanje knjiga uzrokuje pospanost, a mogla bi mi doći i napast, da ostavim vatru neka gori sve do jutra.

To začepljivanje svih mogućih rupa i pukotina, to neprestano bdijenje podsjećalo me, kako smo se kao djeca igrali rata moja braća, Harry, Tom, i ja. Premda je Harry bio već toliko odmakao u godinama, da je nekako prezirno gledao na naše dječje igre, Tom i ja neprestano smo gradili tvrđave. I to ne bilo kakve tobožnje tvrđave, klimave gradnje od kutija, koje bi se uklonile, čim se igre zasitimo, nego pomno izrađene obrambene nasipe od zemlje i utvrde, koje su pretvorile Byrdovo imanje u pravi oboružani grad, a majku dovodile do srdžbe i straha, jer bismo joj uništavali vrt, i svaki nesmotreni korak u kome bilo času doveo bi iz nevidljive zasjede do oponašanja paljbe, od koje ti se krv ledi. Ni jedan opsjednuti grad nije bio junačkije branjen. Osim drugih dječaka, koji su se od zgode do zgode nabacivali kamenjem,

da iskušaju jakost posade, naše su obrambene bedeme ugrožavali i neprijatelji, kojih je broj, kako bi Tom znao reći, bio »uništavajući«. Bojeći se, da ne bi ti dušmani udarili, kad mi tobože zaspimo, prokrali bismo se iz kuće i zaposjeli stražarske kule, sve dok ne bi jedan od nas polagano opomenuo, da tata, kojega smo mogli vidjeti u biblioteci, rasprema svoje pravničke knjige, a to je bio znak za uzmak, dok je još prolaz slobodan.

Ako izuzmemo činjenicu, da sam bio sam, Istaknuto je uporište bilo nekako poput te naše dječje tvrđave. I ono je bilo tvrđava, čiji su neprijatelji bili na sličan način nevidljivi, a često, mislim, ne manje izmišljeni. Dnevni posao nadgledavanja obrane, čišćenje leda iz ventilatora dugim štapom sa šiljastim klincem, te slaganje znanstvenih zabilježaka na sigurno mjesto u hodniku, činilo mi se katkad smiješnom igrom. Pa ipak sam igrao tu igru s nepokolebljivom ozbiljnošću, makar se odnosila i na jednostavnu moju dnevnu šetnju. Sjeverno i južno od kolibe obilježio sam stazu, dugu oko stotinu jardi, i prozvao sam je olujnom palubom. Na svaka tri koraka zadjenuo bih u snježnu koru bambusov štap od dvije stope, te sam napokon te štapove povezao sigurnosnom vrpcom. Držeći se rukom za nju, kao kakav slijepac, mogao sam napipati put natrag i naprijed za najgoreg vremena. Često je zrak bio tako nabijen snijegom, da nisam vidio ni okrajke svoga zaštitnog kaputa, a ipak me ta vrpca poput Arijadnine niti provela kroz taj kaos.

Za vedrih dana produljio bih stazu u kome bilo pravcu. Smotao bih svežnjić rasječenih bambusovih štapića pod pazuho, pa bih na svakih tridesetak jarda zabo jedan od štapića u snježnu površinu. Kad bih iscrpio cijelu zalihu, vratio bih se natrag, kupeći usput štapiće, od kojih bi me posljednji doveo do moje ustaljene staze. Kako štapići nisu bili bogzna kako teški, lako sam ih mogao nositi dovoljan broj, da označim stazu četvrt milje dugu. Premda sam često mijenjao rutu, zapravo nije bilo nikakve razlike. U kom god smjeru pošao, svugdje istovita jednoličnost. Makar pješačio sto sedamdeset i pet milja sjeveroistočno do Rockefellerovih brda, ili trista milja južno od Brda kraljice Maud, ili četiri stotine milja prema zapadu do Zemlje Južne Viktorije, nigdje ne ćeš vidjeti različitosti.

S malo mašte mogu ipak učiniti, da mi se svaka šetnja *pričini* različitom. Jednog dana zamislim, da mi je staza Esplanada, uz obalu Beacon Hilla u Bostonu, gdje se u duhu često šećem sa svojom ženom. Usput se susrećem s poznanicima i uživam u divoti bostonskoga proljeća. Nema opasnosti, da će mi moja staza postati monotona. Poput gumene trake mogu je rastezati po miloj volji: naprijed i natrag u vremenu i prostoru. Tako sam, na primjer, usred čitanja Yuleove knjige o *Putovanjima Marka Pola* razdijelio stazu na odsjeke toga divnog puta, pa sam u šest dana i osamnaest milja putovao od Venecije do Kine i vidio sve, što i Marko Polo. Katkada me staza odvela natrag u pradavna

vremena, te motrim kako polako vibrira ledeno doba, koje sada okiva nekoć polutropski Antarktički kontinent, baš kao što je jednom okivalo Sjevernu Ameriku. Brzajući vjekovima svojim duševnim očima gledam, kako se plimoviti val ledene poplave ruši od Arktika meljući sve pred sobom. Vidim ga kako nadire, dok mu istaknuti brid ne zaokrene u zavojitoj crti od sadašnjeg New Yorka do sadašnje Kalifornije, sravnjujući sve osim vrhova brda i tvoreći kulovite barijere na rubovima mora. Vidim bezdane provalije i goleme gorske lance kako se stvaraju pod ledenim pritiskom i kako se ledene gromade rasiplju u strašnoj zbrci. Cijela stoljeća ne vidim ništa doli uništavajući led, ne čujem ništa nego zavijanje vjetra i ne osjećam ništa nego krutu zebnju smrti. Vidim napokon kako se led neopazice spušta, a ocean se diže uslijed njegova topljenja. Zemlja uskrsava pod suncem, brda se izlizala i poravnala, a rijeke probile nova korita. Duž rubova zemlje u Evropi i Aziji vidim ljude s primitivnim oruđem kako postavljaju temelje povijesti.

Tako je bilo u Sjevernoj polutki, a tako će biti jednoga dana i u Južnoj, gdje je još led gospodar nad zemljom. Osim, govorio sam u sebi, ako davno prije nego što se led počne vraćati, ne budu brodili izletnički brodovi od Sandy Hooka, i ako na svakoj plasini ne bude sagrađen turistički hotel.

Sve je to bila šala. Ali, da nisam bio oprezan, moglo bi se i zlo svršiti, kao što će posvjedočiti doživljaj, što sam ga doživio upravo nekako u to vrijeme. Kako sam bio osobito dobre volje, odlučio sam da se prošećem dalje nego obično. Ponešto je sniježilo i Barijera je bila prilično mračna, ali nisam se mnogo na to obazirao. Pošto sam se jedan sat šetao amo tamo, okrenuo sam kući. Vrpce bambusovih štapića nigdje! U svojoj rastresenosti prošao sam mimo nju. Pitajući se, kamo da udarim, uhvatio sam se, da nemam ni pojma koliko sam otišao i da ne znam u kom sam smjeru. Posvijetlio sam džepnom svjetiljkom, ne bih li raspoznao tragove, ali tvrdi sastrugi nisu primali nikakvih znakova mojih čizama. Bilo mi je strahovito pri duši. Došlo mi je isprva da bježim. Svladao sam taj poriv i trijezno promislio, šta mi je uraditi u tom pogibeljnom položaju.

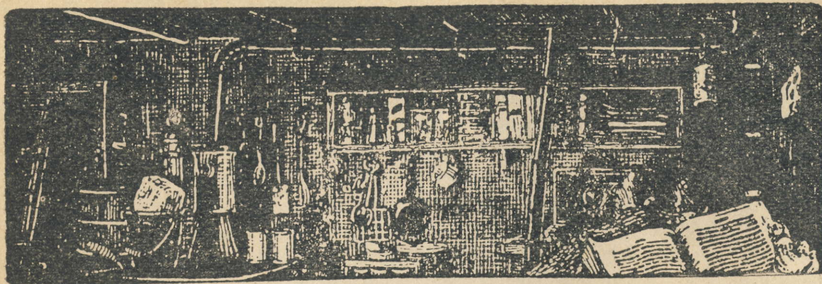
Kako je jedina sigurna činjenica, s kojom sam mogao računati, bio pravac otkuda sam došao, opet sam izvadio džepnu svjetiljku iz hlača, gdje sam je nosio da se ne smrzne, i u snijegu debljim krajem načrčkao strelicu odakle sam došao. Sjećam se također, da sam pri polasku pogledao vjetrenjaču i opazio, da vjetar dolazi s juga. Tada mi je duvao u lijevi obraz, kao i sada. Ali to je nesiguran oslonac, jer se vjetar može u međuvremenu promijeniti, a ja podsvijesno svoj smjer s njegovim. Bio sam izgubljen i bolan.

Da ne bih odlutao još dalje od kolibe, napravio sam biljeg. Petom sam odlomio nekoliko komada stvrdnutog snijega i nagomilao ih na hrpicu oko osamnaest inča visoku na debljem kraju strijele. To mi je

oduzelo malko vremena. Uspravivši se i pogledavši na nebo, vidio sam dvije zvijezde u istoj liniji sa smjerom, kojim sam išao, prije nego što sam zastao. Sretna zgoda, jer je dotad nebo bilo naoblačeno i svijetlilo samo na dva mjesta. Kako bi rekli navigatori, zvijezde su mi davale smjer, a oznaka udaljenje. Oprezno idući i pogledajući zvijezde odmicao sam. Stao sam nakon stotinu koraka. Skrenuo sam svijetlom svjetiljke naokolo i vidio samo golu Barijeru.

Ne usuđujući se ići dalje od straha da ne bih izgubio snježni tornjić, vratio sam se natrag, gledajući preko ramena na dvije zvijezde, koje su mi davale smjer. Nakon stotinu koraka nisam naišao na snježni tornjić. Načas sam bio na rubu bezglavosti. Međutim, otkrilo ga je svijetlo dvadesetak stopa na lijevu ruku. Nisam se imao zbog čega radovati toj jadnoj gomili snijega, ali ona me barem držala daleko od osjećaja da lutam naslijepo. Na svom drugom jurišu iz opsjednutog mjesta skrenuo sam kurs za trideset stupnjeva nalijevo. Nakon stotinu koraka nisam vidio ništa kao ni prije.

E sad ti je odzvonilo, rekao sam sam sebi. Zgrozio sam se. Uvidio sam, kako sam po svoj prilici pošao predaleko od tornjića i tako se izložio pogibli da izgubim jedini siguran oslonac. Ali nije bilo drugoga izbora, ako nisam htio da se smrznem, a to mogu i onako učiniti na udaljenosti tisuću jarda od kuće, kao i na pet stotina. Stoga sam odlučio ići naprijed u istome smjeru još trideset koraka, pošto sam nagomilao malko snijega, da mi označi biljeg od stotinu koraka. Na dvadeset devetom koraku nabasao sam na prvi od bambusovih štapića, koji je bio udaljen tridesetak stopa. Onako ne bi mogao biti izvan sebe od veselja ni jedan brodolomac, koji u daljini ugleda brod.

SVIBANJ I: MIG

PRVI dani mjeseca svibnja nisu mi donijeli nikakva miga o nesrećama, koje će me zadesiti pri njegovu kraju. Naprotiv, bili su jedni od najsretnijih, što sam ih ikad proživio. Oluje se stišale, studen se od Južnoga pola smirivala, a nasuprot mjesecu na ugljenitocrnom nebu odražajna svjetlost sakritoga sunca plamtjela poput krijesa. Za prvih šest dana poprečna je temperatura bila minus 47.03 stupnjeva. Većinom se kretala između četrdeset i pedeset ispod ništice. Vjetar jedva da je pirkao. Nečujnost prekrila Barijeru. Nikad ne upoznah tako posvemašnjega mira. Katkad bi me uspavao i potpuno mnome ovladao poput slapa ili kakva drugog jednolična dobro znana zvuka. Drugi opet put usjekao bi mi se u svijest odlučno poput nenadana štropota. Pomislio bih tada na sudbonosnu praznínu, koja nadođe, kad se avionski motor najednom prestane okretati u letu. Barijeru pokriva čistina i bezmjerje. Usprkos samome sebi naprežem se da slušam, i to zapravo ni zbog čega drugog nego zato, što mi ta tišina uzbuđuje nutrinu. U mojoj kolibi pod snijegom ta je šutnja postala napetija i usredotočenija. Usred posla ili pri čitanju najednom se žestoko prenem, sva mi se sjetila uzbude i postanu napeta kao u vlasnika kuće, koji misli da u svom domu čuje provalnika. Tada sitni zvuci iz kolibe: zviždukanje peći, brbljanje meteoroloških sprava, sustižući udari kronometara, sve se to najedamput uskovitla protiv te mučaljivosti, kao da se sve samosvijesno nekamo žuri. Nakon jedne oluje nenadano sam se prenuo iz tvrda sna i ne znajući zašto, dok nisam uvidio, da je iznenadna tišina poremetila moju podsvijest, koja se bila privikla na tropot pećne cijevi i na busove oluje, koji su mlatarali kao vali o hridi.

Čudan osjećaj. Kao da su mnome tresnuli na drugi planet ili me prebacili u drugo geološko obzorje, o kojemu je čovjek izgubio znanje i sjećanje. A ipak sam to smatrao za svoje dobro, za veliko dobro, jer sam naučio, što filozofi bez prestana gude: da život može imati duboki sadržaj bez mnoštva stvari. Uza sav moj realizam i skepticizam, koji su me odviše snažno obuzeli a da bih to mogao poreći, zahvatio me uzvišeni osjećaj istovitosti, istote s vanjskim svijetom, koji je dijelom mističan ali i stvaran. Došao sam do spoznaje, šta je Thoreau mislio, kad je rekao: »Moje tijelo sve u sebi ćuti.« U tim sam se časovima osjećao životniji nego ikada u životu. Moja su sjetila, oslobođena materijalnih rastresenosti, upravila svoje šiljke u novim smjerovima, te su slučajni ili obični događaji na nebu, na zemlji i u duši, preko kojih bih inače nehajice prelazio ili ih uopće ne bih opazio, postali uzbudljivi i svečani.

1. svibnja

Danas sam poslijepodne, u zavjetrini sastruga, što ih je nanio posljednji vjetar, naišao na nekakav izvanredno pahuljičast snijeg. Bio je tako lagan, da je trebalo samo da dahnem pa da kristali polete kao oprašak maslačka, a tako loman, da bi se pri jačem zapuhu razbio u kristaliće. Prozvao sam ga »snježanom pahuljicom«. Premda većina kristala nisu bili veći od srebrnog kovnog novca četvrtine dolara, neki su bili kao kuglice, a drugi kao guščja jaja. Bit će da ih je nameo jutrošnji povjetarac zapadnjak. Zgrnuo sam toga snijega toliko, da sam napunio kutiju. Nije bio baš lagan posao, jer bi se već pri dodiru ruke kristali razletjeli. Kutija je sadržavala oko šest stotina kubičnih inča, a veličina joj je bila kao u kutije za cipele. Kad sam cijeli taj snijeg stopio u kotliću, dobio sam tek pol čaše vode...

Kasnije za vrijeme šetnje ugledao sam mjesečev kolut, prvi put otkako sam ovdje. Već sam prije opazio, kao da mjesec svijetli gotovo bih rekao neprirodno, ali nisam više mislio o tome, sve dok nešto — možda je to bila tanana promjena u sjaju mjesečine na snijeg — ne privuče opet moju pozornost na nebo. Kad sam uzgledao, maglica bješe prekrila mjesečevo lice. Dok sam to promatrao, svijetli se krugovi umilno otkali oko njega. Odmah gotovo mjesec potpuno opkoliše koncentrične trake boje, baš kao da se ovila oko golema srebrnjaka. Najdalja široka traka bješe boje svijetlozelene, a promjer joj je po mome mišljenju bio devetnaest puta veći od mjesečeva. Ta je pojava trajala otprilike pet minuta. Tada se boje s mjeseca svukoše, baš kao što se izbrišu dugine. Gotovo u isto vrijeme kao da izroni iz mjesečeva čela desetak masivnih zraka polarnoga svijetla, grimizom obojenih i crnkastim prugama optočenih. A onda i njih nestade.

3. svibnja

...Opet sam na jugoistoku ugledao neobično blistavu zvijezdu, koja je dodirivala obzorje. Kad sam je prije nekoliko tjedana ugledao prvi put, načas sam se podao čudnovatoj misli, da mi netko

kuša dojaviti nešto znakom. Ta mi je misao opet navrla ovo poslijepodne. Čudna je to zvijezda, koja se sad pojavi a sad je nestane poput kakva trepetljivog svijetla.

Vjetrokaz se u posljednje vrijeme nekako prozlio. Moram se penjati na stup jednom dvaput svaki dan, da bih sastrugao led sa spojišta. Temperatura je prilično stalna, između pedeset i šezdeset stupnjeva ispod ništice. Moram priznati, da mi je studenije nego što sam se nadao. Stara je priča, da mi se svaki put kad se penjem na stup smrznu ruke, nos i obrazi, svaki dio napose ili svi zajedno, a danas za promjenu smrznulo mi se i bradište. Ali sve to nije tako strašno kao što zvuči...

5. svibnja

Danas je bio divan dan. Premda je nebo bilo gotovo bez oblačka, neopipljiva je magla visjela u zraku, bez sumnje stoga, što su padali snježani kristali. U sredini poslijepodneva razmakla se maglica, a Barijeru prema sjeveru poplavila neobična ružičasta svjetlost kao pastel nježna. Crta obzorja bješe kao dug raspor od grimiza, sjajniji od krvi. A nad time navukao se slamnožuti ocean, kojega su se obale gubile u bezgraničnom plavetnilu noći. Dugo sam motrio nebo i došao do zaključka, da je takva ljepota namijenjena dalekim, opasnim mjestima i da Priroda ima opravdana razloga, što ište posebne žrtve od onih ljudi, koji su odlučili da tim ljepotama budu svjedoci. Postupno me obuzimao predosjećaj osame. To hladno ali živahno isijavanje bješe mi nadoknada za gubitak sunca, kojega su toplina i svjetlost obogaćivale svijet s one strane obzorja.

Da promijenim, to sam poslijepodne odlučio da se otputim na šetnju uz radio-antenu, koja se pružala crtom gotovo točno prema istoku od kolibe. Studen nije bila pretjerana — nešto između pedeset i šezdeset stupnjeva ispod ništice — pa sam se začudio, kad sam vidio, koliko se inja nakupilo na žici. Prerasla je više puta svoju naravnu debljinu; toliko je udebljala, da sam je jedva mogao zaokružiti prstima. Pod težinom leda uleknula se u velikim sagibima između stupova.

Dan dva prije zamaka sunca pobio sam bambusov štap oko dvadeset jardi iza posljednjeg antenskog stupa. To bi mi imalo služiti kao putokaz, zabludim li kadgod u magli ili oluji. Taj sam dan našao biljeg bez ikakve poteškoće.

Dok sam tu stajao, misleći o nečemu, nenadano mi dođe na pamet, da pri polasku nisam utrnuo peći. Okrenuo sam se i usmjerio prema posljednjem antenskom stupu, kojega sam olovčasti obris još mogao raspoznati. Glave zarinute u kukuljicu kaputa štitnjaka, nisam točno pazio, kamo stupam nogom. Najednom me obuze strašan osjećaj padanja i da sam u isto vrijeme odbačen nastranu. Ne sjećam se da sam izatog išta čuo. Kad sam se povratio svijesti, bio sam izvaljen koliko sam dug i širok na snijegu, a jedna mi se noga njihala nad otvorenom provalijom.

Ležao sam tu mirno, ne usuđujući se ni maći, da ne bi popuznuo izbojak poda mnom. Zatim sam puzao odatle inč po inč. Kad sam odmakao oko dva jarda, polako sam se osovio na noge sav dršćući od blizine propasti.

Provalio sam hodajući snijeg, koji je premošćivao sakritu provaliju. Njezina pokrova nisi mogao naslutiti po čvrstom površju. Posvijetlio sam uzmak džepnom svjetiljkom i pogledao: rupa, koju sam nogom provalio, imala je tek dvije stope promjera, a pokrov je imao debljinu oko dvanaest inča. Ležeći na želucu označio sam krov provalije obilježnim štapom u razmaku od više stopa, a zatim obrnuo svjetiljku prema pukotini. Nisam sagledao dna. Bit će da je imala najmanje više stotina stopa dubine. Na površini je bila široka tek tri stope, ali se odmah malo dalje od vrha stala izbočivati tvoreći golemu spilju. Okraji su se prelijevali od modre pa do smaragdnozelene boje, kao što je obojen morski led. Nisu kitili zidove uobičajeni kristali, što su ih stvarale zgusnute isparine toplijih dubina. Budući da ih nije bilo, značilo je da je pukotina nedavna porijekla.

Kolika li veselja što sam otišao s toga mjesta! Sva je sreća pa sam prešao preko pukotine duljimice. Da sam išao kojim drugim smjerom, sigurno bih se strovalio na dno. Čudno da se nisam namjerio na nju kad sam prelazio preko nje na putu iz kolibe. Bit će da sam tek pri povratku naišao na slabo mjesto. Da se ne bih opet prevario, donio sam dva bambusova stupa i postavio ih pred rupu.

6. svibnja

Danas sam razbio toplomjer, što sam ga držao u kolibi. Zapravo nije ni važan, jer unutrašnju temperaturu ne unosim u meteorološke podatke. No ipak bih rad znati, kakva je studen u kolibi noću, kad je vatra utrnuta.

Radoznalost me mamila da upitam Malu Ameriku, kako idu tečajevi na njujorškoj burzi. Bješe to grdna pogreška, jer ionako ja ne mogu izmijeniti položaja, pa zašto da se onda zbog toga uzrujavam. Prije nego što sam pošao od kuće, uložio sam svoje papire, smatrajući to mudrim, u nadi da ću nešto zaraditi i tako smanjiti dug za ekspediciju. Povrh operativnih troškova, koji se sveudilj povećavaju, još jedan novi gubitak bio bi grozan. Ali, ovdje barem ne trebam novaca. Najpametnije je ne misliti o neugodnim stvarima vanjskoga svijeta, koje mi samo zadaju bol i jad.

* * *

Jedno je naložiti duhu pokornost, a drugo prisiliti ga da naloženo posluša. Bit te razlike bila je temelj moga samoodgoja na Istaknutom uporištu, kakó se vidi iz stavke dnevnika, pisane u to vrijeme. Tamo se veli: »Nešto me tišti, samo ne znam što. Cio sam dan bio nekako čudnovato razdražljiv, a iza večere zahvatila me prava depresija... Ne bi to bilo važno, kad bih mogao pokazati prstom na nevolju, ali ne mogu da pronađem ni jedne jedincate stvari, koja bi bila povod i uzrok mome neraspoloženju. A ipak je ono tu. Noćas prvi put moram priznati, da je ozbiljan problem održati duh u ravnoteži...«

Čitava odulja stavka nalazi se sada preda mnom. Točno se sjećam, kako je došlo do toga da je napišem. Večeru sam svršio, suđe oprao, motrenje u dvadeset sati obavio i sabrao se da čitam. Uzeo sam Veblenovu *Teoriju otmjene klase*. Već sam je pročitao do sredine. Predmet te knjige fantastično je daleko od samovlade Istaknutog uporišta. Izatog sam prešao na sredovječni roman *Héloïse et Abélard*, koji mi je odvajkada prirastao srcu. Nakon nekog vremena najedamput mi riječi počeše treperiti. Začudo, zaboljele me oči i glava, ali ne toliko, da bih se zabrinjavao.

Uzvinuo sam nešto fitilj svjetiljke, misleći da je možda krivica u tome, što je preslabo svijetlo, pa pokušah nekoliko partija solitairea. No ni to nije koristilo. Ni očima nije bilo od koristi, što sam ih oprao u borovoj kiselini. Nikako se nisam mogao sabrati. Cijelo mi je biće postalo nemirno i nerazjašnjivo zbunjeno. Ustao sam i stao koračati po sobi. Kretnje su mi bile automatske. Dva koraka, prigni glavu zbog svijetla, zaobiđi peć, još jedan koračaj, kod kreveta puni okret, opet natrag, tri koraka od vrata do radioaparata, tri nazad, i tako dalje do beskraja po prostoru u obliku slova L. Cijele mjesece po odlasku s Istaknutog uporišta, kad mi se bol smanjivala u zaboravi, još uvijek sam hodao tako. Moji su se koraci nesvijesno upravljali prema opsegu sobe i neprestano sam trzao glavom, da se ne bih sudario s tobožnjom svjetiljkom.

Te se noći nije povratio uobičajeni mir. Bio sam poput sata, koji je navijen, da otkucava u praznoj prostoriji. Sav moj posao kao da je bio nesvršen i sirov, bez ikakva odnosa s nedokučivim težnjama moga duha. Jednostavan čin ustajanja sa stolice simbolizirao je jalovost i prazninu moga žića. U svakidašnjim ljudskim navikama ništa nije tako nabito svrhovitošću kao baš to ustajanje. Brz zamah pri tome činu može nagnati čovjeka na tisuću raznih poslova i zgoda. A mene je vodio tek do zidova bez prozora i ukrasa.

Kušao sam se urazumiti, kako posvjedočuje dnevnik. Odvojio sam svoje raspoloženje i proučavao ga baš kao i anemometarski registar. Da mi se nije štogod zlo dogodilo toga dana? Nije. Taj mi je dan bio ugodan. Premda je temperatura bila minus pedeset, svojski sam radio na Tunelu za nuždu. Večerao sam dobro: pileću juhu, grašak, isušeni krumpir, spinat i konzervirane breskve. Da nisam imao razloga brizi oko prilika

na sjeveru? Naprotiv, vijesti za vrijeme posljednjeg razgovora preko radija bile su ohrabrujuće. Moji kod kuće svi zdravo i sve u redu u Maloj Americi. Dug mi se vrzao po glavi, ali ja sam navikao na dugove. Odužit ću ovaj kao što sam i ostale. Da nije kriva boljetica? Samo me bole oči i glava, inače sam zdrav kao dukat. A i boljeglavica me muči samo po noći i prestane, čim zaspim. Možda su neraspoloženju krivi otrovni plinovi iz peći. Ako je tako, ne će biti druge nego priotvoriti vrata, kad peć gori po danu i više vremena provoditi izvan kolibe. Možebit je krivnja na hrani? Sumnjam, jer se savjesno brinem, da trošim dosta vitamina.

»Najvjerojatnije tumačenje jest,« zaključio sam te noći u svome dnevniku, »da je krivnja u mojoj duši. Očito je, da ću opet naći svoj mir, pođe li mi za rukom uskladiti različitosti u sebi samome i uspijem li se bolje prilagoditi svojoj okolini. Možda su jednoličnost, tamnina i odsutnost života odviše za me da ih odjednom upijem. Ne mogu to usvojiti kao činjenicu. Ovdje sam već četrdeset i tri dana i morat ću još proživjeti mnogo mjeseci, koji se ne će ni u čemu razlikovati od prvoga... Ako se mislim održati, ili barem sačuvati svoju duševnu ravnotežu, moram nadzirati i usmjeravati svoje misli. A to mi ne smije biti teško. Svaki intelektualac mora biti sposoban da pronađe sredstva, kako će urediti svoj unutrašnji život...«

I iz sadašnje udaljenosti držim, da je to moje stanovište bilo razumno. Jedina je pogreška, da ima previše lijepih riječi. Sada to uviđam, a nisam imao predviđanja da to onda uvidim. Ispravno je bilo, što sam mislio te svibanjske noći, da su moj život poštedjele brige i poslovi vanjskoga svijeta. Dokaz su tome cijeli tjedni potpune mirnoće. I to je istina, kako sam zaključio, da su im spriječili ulazak cenzorstvo i kontrola duha. Ali iznad toga bila je jedna istina, koju te noći nisam priznao, a ta jest: da je čitav složeni živčano-mišićni organizam moga tijela rekao bih suspregnuta daha čekao, da mu vanjski svijet nametne navikle poticaje i nije mogao shvatiti, zašto su mu uskraćeni.

Čovjek se može izlučiti iz običaja i udobnosti — namjerice kao ja, ili slučajno kao mornar brodolomac — i prisiliti svoj duh na zaborav. No tijelo se ne da lako skrenuti na sporedne tračnice. Ono se bez prestana sjeća. Navika je u srž bića ubrizgala cijeli sistem automatskih fiziokemijskih akcija i reakcija, koje uporno traže da se ponove. Eto, tu je sukob. Mislim, da čovjek isto tako ne može bez zvukova, mirisa, glasova i dodira, kao što ne može ni bez fosfora i kalcija. To je ono što shvaćam pod maglovitim nazivom »jednoličnost«.

Tu sam pouku naučio na osamdesetom stupnju osmoj minuti južne širine. Drago je čovjeku stajati na Barijeri, promatrati nebo i uživati u ljepoti, za koje posjedovanjem ne čezneš. U nazočnosti takve ljepote uzdignuti smo iznad običnih grubosti. Divno je bilo i to predati se iluziji intelektualnog oslobođenja, osjećati kako ti duh putuje prostorom glatko i sretno kao da prolazi kroz predmete svojih odraza. Tijelo ostaje priko-

vano uza zemlju, a duh slobodno bludi. Smiono i pokretno prolazi svemirom kao wellsovski stroj, koji ne zna za vrijeme i prostor.

Sjetila se osamila u nečujnoj tami. I duh isto tako. Samo tijelo stoji, a duh ima sokolova krila. Slobodni izbor i pogodnost potonjega vječno ističe siromaštvo prvoga. Iz dubine moga bića provri katkada neutaživa želja da budem nekim čudom prenesen na mjesta živih toplina i pokreta, što ih duh posjećuje. Ta želja nema obično usredotočenosti. Ne čezne za jednom jedinom stvari. Ona radije srne i zatitra iznad panorame ljudskih aspekata: zaželim se svoje obitelji kod večere, žagora djece u donjim odajama, mlakog osjećanja pri padanju kiše.

Sve same sitnice. Nisu stvarnosti, nego njezina očitovanja. A ipak mi te i tisuće drugih sličnih uspomena naviru po noći. I to ne mirnom, oživljujućom snagom skupljenih spomena, nego me čemerno i izazovno muče, kao da su krpe neke goleme cjeline, koja se ne da potpuno raspoznati, a izgubio sam je zanavijek. Eto to je bio temelj moga duševnoga stanja te svibanjske noći. Poput prsta što čupkaju po posteljnoj pokrivci, moje su se misli vrzle po danima i noćima života, koji kao da je zavazda odbjegao. U takvom sam raspoloženju nemirno lutao prije, a lutat ću i opet. Žarka mirnoća, koja me držala za vrijeme popodneva, iščezla je kao potrošena raketa.

* * *

Uza sve to, i dalje sam vježbao svoj duh u stezi. Ili možda »stega« nije prava riječ. Zapravo sam usredotočivao ili sam barem nastojao da usredotočujem svoje mišljenje na zdrave, konstruktivne misli i pojmove, a nezdrave sam iz sebe izgonio. Sazidao sam bedem između sebe i prošlosti, nastojeći izvući iz svoje neposredne okoline svaku unču razonode i stvaralaštva. Svaki sam dan okušavao nove planove, da bih povećao sadržinu svojih sati. Santayana veli, da »ugodna okolina nadomješćuje sreću,« jer nas potiče na dobro izvana, kao što nas dobra djela mogu poticati iznutra. Moja je okolina doduše u svojoj suštini podmukla i opasna, ali ja sam tražio puta i načina da je napravim ugodnom. Pokušavao sam brže kuhati, stručnije obavljati motrenje vremena i polarnoga svijetla, sistematičnije vršiti svakidašnje poslove. Cilj je bio da intenzivno iskoristim svaki čas, koji nadođe. Sve dalje sam šetao i sve više čitao, usmjeravao svoje misli na bezlične stvari. Drugim riječima, odlučno sam kušao da prianjam uza svoj posao.

Cijelo sam vrijeme pravio pokuse, kako ću usavršiti svoje odijevanje kao zaštitu protiv studeni. Kad sam bivao u kolibi, obično bih imao na sebi: debelu vunenu košulju, hlače i poludebelo rublje. Zatim dvoje vunene čarape, jedne debele a druge poludebele, čizme od domaćeg platna, potplaćene prugama bezdlačne tuljanove kože, podstavljene sa pol inča debelim pustom, te kožnim remenima stegnute u članku i pričvršćene za potplate. Noge su najveće zimomornice. Najbrže ostudene i najdulje ostanu tako. Djelomično stoga, što kolanje krvi zbog daljine srca nije u nogama dobro kao u ostalome tijelu, a onda one su najbliže snijegu, pa odatle prodire studen i uzrokuje zgusnuće vlage. Kako domaće platno propušta zrak, donekle je time riješena druga poteškoća. Optok krvi opet pospješuje činjenica, što su čizme dva inča dulje i za polovicu šire od običnih cipela. Po ljepoti bi se mogle porediti s vrećama za krumpire, ali najvažnije je da služe svojoj svrsi. Kad god bih bio dulje vremena na studeni, uvijek bih mijenjao čarape i unutrašnje podstavke, da bih mokre osušio na peći. Unutrašnji potplati čizama bili su prekriti ledenim slojem, koji se nije nikad otapljao. Studen nije nipošto bila za mene novost. Iskustvo me naučilo, da tajna zaštite nije toliko u količini ili težini odjeće, nego u veličini i kakvoći, a nada sve u načinu, kako se nosi i u brizi, kojom se održava.

Poslije oduljeg boravka na Istaknutom uporištu mogao sam samo pogledom na termograf ustanoviti sasvim točno, kakva mi odjeća treba za boravak vani. Kad bih morao izvršiti samo brzo motrenje, tek bih utren navukao na sebe platneni štitnik, šaknjače i vunenu kapu, kojom bih poklopio uši. Ako sam pak trebao odgrtati snijeg, tada bih mjesto kape uzeo šljem, nepropusne čarape, hlače i eskimsku bluzu. Na šetnji bih ispod kaputa štitnika nosio vuneni zobunac, koji nije ništa drugo doli fino tkani prijesni pamučni kombinezon, napravljen od materijala, koji nije nimalo deblji od običnoga platna za ponjave. Iskusio sam, da vjetar probija kao ništa kroz vunu, pa makar bila debela pola inča, dok će jedva prodrijeti kroz štitnjače tanke kao papir i zatvorene vrpcom ili elastikom na člancima, vratu i u pasu. Idealan materijal nije potpuno nepropustan, nego onaj koji propušta baš toliko zraka, koliko je potrebno da se ne nakupi vlaga uslijeg isparivanja tijela. Pri studeni od šezdeset i pet stupnjeva ispod ništice obično sam nosio masku, jednostavno sastavljenu od žičane naprave, presvučene nepropusnim platnom. Dva su lijevka vodila prema nosu i ustima, a gledao sam kroz jajasti raspor. Udisao sam kroz nosni lijevak, a izdisao kroz usni. Kad se ovaj potonji zabrtvio ledom napravljenim od smrznutog daha, a to bi bilo odmah, morao sam ga četkati šaknjačom. Za vrlo stulenih dana, kad bih morao biti vani dva sata ili više, obično bih nosio krznenu odjeću (hlače, kukuljicu, šaknjače i čizme, napravljenu od sobove kože, najlakše i najgipkije od svega toploga krzna. Tako zaštićen mogao sam hodati po svom negostoljubivom prostoru isto onako izoliran kao ronilac u svome.

U svibnju i travnju uvijek je bilo nekakva posla. Uza svu tišinu, jednoličnost i polagano bilo polarne noći život mi nije bio nipošto statičan. Bio sam nadglednik snježanih oluja i polarnoga svijetla, stražarnik zimske noći i ispovjednik samoga sebe. Uvijek se nešto događalo, pa bilo zlo ili dobro. Tako sam, recimo, da prištedim benzina, izostavio utorkom razgovor preko radija s Malom Amerikom. Iza te praznine nastala je mrtva točka u mojim radnim satima, ali su zato preostala dva razgovora postala živahnija. Vazda su dolazile poruke od mojih kod

kuće po našoj ugovorenoj šifri, koju bi Dyer uvijek čitao svojom milom i neutrudivom uljudnošću: »A kao Amerika, L kao Luka, C kao citra...« Još ga čujem kako nastavlja. Katkad bi došle poruke od prijatelja. Tako je jedna stigla od moga starog prijatelja Franklina D. Roosevelta iz Bijele Kuće. Poručuje mi, kako se nada, da mi »noć nije prehladna ni vjetar prejak, da mogu prigodice tumarati po mraku«. Gotovo bi vazda ulazili u razgovor Poulter, Rawson, koji se sasvim oporavio, Siple, Noville, Haines, Innes-Taylor, da bi sa mnom raspravili koji problem ekspedicije ili tek da im u ćeretanju prođe vrijeme.

Kad bih u jednome pravcu dobio, kao da bih u drugome odmah izgubio. Upravo kad sam čestitao samome sebi, što sam uspješno svladao posao promatrača vremena, izvanjski termograf započe provoditi svoje hire. Ta se vražja naprava nalazila u zakloništu sprava vani, pa je inje popalo po traci, i po peru, i po valjku, čak je zadrlo i u nutarnji pogon. Jednom sam je unio u kolibu, da promijenim papir i da nešto udesim, ali je razlika u temperaturi djelovala, pa se kovina pokrila injem i aparat stao. Nije mi drugo preostalo nego da ga popravljam u studenom tunelu, a kao zaštitu od studeni na rukama sam imao samo svilene rukavice. I te su bile vraški nespretne, kad je trebalo da uredim regulator za brzinu. Bit će da je taj đavo pronađen samo zato, da muči i kinji ljude, koji se bave mjerenjem vremena.

Tako ima mnogo posla osamljen čovjek, čak i u sred sreca Rossove ledene barijere. Evo što piše u dnevniku: »Eto, večeras sam dobio dvije partije u kartanju. Divota! Samo sam dvije i odigrao.« Ili opet ovako: »...Jedna od mojih omiljelih ploča jest »Doma na imanju«. To je druga pjesma, koju sam uopće u životu naučio pjevati. Prva je: »Vodi me natrag u staru Virginiju«. Ni tu se nisam usudio pjevati nikada doli u pilotskoj kućici u avionu, gdje me nitko nije mogao čuti. A večeras sam je pjevušio perući suđe. Osama nije smekšala moga glasa, ali sam se pjesmom divno zabavio. Zaista divna večer.« Dnevnik mi je postao više nego jednostavno bilježenje činjenica. Postao mi je sredstvo glasnog mišljenja. Tako sam pišući divno ispunjao posljednji sat u radnome danu. A to mi je ujedno pomoglo, da se ustali moj nazor o svijetu. Evo na primjer:

9. svibnja

...Ustrajno sam se trsio da uklonim utučenost, koja bi me zahvatila poslije večere. Do večeras je moje raspoloženje bivalo sve bolje i bolje. Sad sam opet očajan. Razbor mi veli, da nemam razloga utučenosti. Napredujem bolje nego što sam očekivao odstranjujući neodrediva podražila. Kao da sam naučio, kako ću održavati u ravnoteži svoje misli i osjećaje, jer me više ne tišti pretjerana tjeskoba. Stoga sve mislim, da su me jadi popali zbog neke tjelesne boljetice, možda zbog plinova iz peći, iz svjetiljke ili generatora na benzinski pogon. Ako je tako, onda bi možda moje duševno stanje moglo pri-

pomoći da kompenziram depresivne posljedice trovanja, ukoliko me baš ono mori.

Prijeko je potrebno da budem krajnje oprezan, jer je neprijatelj lukav i prepreden. To opet ne znači, da sam postao odviše sklon promatranju svoje duševnosti, ili da sam sebe uzimam odviše ozbiljno. Moje su misli dovoljno stvarne. No ako nešto truje moje tijelo ili mu inače udi, kakav će to utjecaj imati na moj duševni mir? Neke boljetice sigurno tište dušu. Sad je pitanje, kako se taj utjecaj može prebroditi, ili da se na nj ne obzire ili da se niječe i samo njegovo postojanje. Uzmimo da je taj poremećaj organski i da duboko zadire u tijelo. Da recimo dolazi od loše prehrane, od otrovnih klica ili od otrovnih plinova, što ih ispušta peć. Ako je duh vođen kako valja, koliko otporne snage može podati tijelu?

Možda zaista od nečega bolujem i samo pogoršavam svoje stanje podsvijesno negirajući tu bolest. Onda bolujem i na tijelu i na duši i moram svakako izići iz zatvorenog kruga. Postoje li duša i tijelo zasebno, uporedo? Je li tjelesni dio većinom duševan, ili je duša tjelesna? Ukoliko duševno vlada tjelesnim? Koliko se dijele duša i tijelo? Tijelo može zapovijedati duhom, ali zar nije prirodnije i bolje da duh zapovijeda tijelom? Mozak je dio tijela, ali ja nisam svijestan svoga mozga. Čini se, da je duh onaj pravi »ja«...

Šta je dakle bolesno? Duh, tijelo ili oboje? Od bitne je važnosti da budem načistu. Izuzmem li malu smetnju s očima i činjenicu da su mi pluća preosjetljiva na studen, ne uviđam da mi zdravstveno stanje ide na gore. Prehrana zasigurno nije kriva mojoj zlovolji. Jedino su plinovi u pitanju. Bol u očima i glavi javlja se u rane večernje sate, pošto je peć već odavna gorjela. Katkada je u tunelu zagušljiv zrak, pošto je benzinski motor radio za vrijeme razgovora preko radija. No teško mi je vjerovati, da su zaista škodljivi ispusni plinovi bilo iz peći bilo iz motora. Ventilacija je, čini se, u redu, samo moram vazda oduške čistiti od leda...

Sjećam se, kako sam nakon napisane gornje stavke ustao i pregledao peć. Obilazio sam oko nje i tajom je pomno istraživao, kao prijatelja, u kojega počinjem sumnjati. Ali nisam je promatrao ozbiljna lica. Više mi se činila smiješna nego nemila. Baš je u taj čas obavljala skromnu dužnosti zagrijavajući kotlić vode, u kojemu je bilo namočeno moje rublje. Čak mi se činilo nemoćnim i umilno pištanje žiška, a opreka između sitne peći, koja mi je dolazila tek do iznad koljena, i šaljivo stanjene duge cijevi bila mi je smiješna kao ništa na svijetu. Ipak je ta peć, po mome mišljenju, imala dva nedostatka. Gorište je krivo, što je iz posude, u kojoj se topio snijeg, štrcala voda i dimilo se. Drugi je nedostatak u tome, što bi se pećna cijev napunila ledom, koji bi se onda otapljao, i tako bi kapala voda u peć. Stoga sam već napravio rupu na desnom spojnom članku, da bi kroza nju tekla voda, prije nego što bi

dospjela do gorišta. Ako to ne bi bilo dovoljno, lako mi je spojno koljeno savinuti u obliku slova V i tako napraviti odvodni kanal.

Osim toga nisam smatrao da treba učiniti bilo što važno. Ventilatorske su cijevi dobro vukle, uzev u obzir okolnosti u kojima su djelovale. Svakako sam imao dosta svježega zraka. Od zgode do zgode otkučio bih vrata inč dva, a kad bi se soba ohladila, da bi me zeblo za nos, opet bi ih zatvorio. Da bih privlačnijima učinio razmjerno udaljene dosege, jedan sam kut nazvao Paomino Žalo, a drugi Malibu. Ali kad su vrata bila otvorena, rijetko bih se baš udobno osjećao bilo gdje bez krznenih hlača. Ovo što ću vam sada kazati, čista je istina. Čaša vode, koju bih stavio kraj aparata na početku razgovora preko radija, više puta se nabrala po vrhu ledom, prije nego što bih dospio da je ispijem.

Kako svjedoči dnevnik, bio sam uvjeren, da mi određena količina hrane pruža dovoljno vitamina. Suzio sam istina remen za dvije rupe, a do isteka mjeseca još ću za jednu. Ali to sam i očekivao. Premda sam iscrpno proučavao higijenu ishrane, osobito vitamine, u vezi s prehrambenom opskrbom svojih ekspedicija, da budem sigurniji, ipak sam zavirio u izvrsnu i mjerodavnu knjigu *Nova dijetetika*, što mi ju je poklonio moj prijatelj John H. Kellogg. Premda sam pregledao svaki zakutak, nisam je isprva nikako mogao naći. Napokon sam zamolio Dyera preko radija, neka nekoga pošalje po Siplea i neka od njega dozna, gdje je knjiga metnuta. Nakon deset minuta Siple je poručio, da je posljednji put vidio knjigu u sanduku na verandi. I tamo sam je uistinu našao.

Pogledavši u njoj na brzu ruku, potvrđeno mi je, što sam već i sam otprije znao, naime, da je s obzirom na izbor hrane moja prehrana uravnotežena. No da budem posve siguran, zamolio sam svoje u Maloj Americi, neka upitaju za savjet poznati Zavod za prehrambenu kemiju u Rochesteru (New York). Tamošnji stručnjaci za prehranu dobrzo su odgovorili, da je moja prehrana primjerena u svakome pogledu.

11 svibnja

Petnaest minuta poslije ponoći. Kasno je, ali upravo sam nešto doživio, što bih želio zabilježiti. U ponoć sam izišao van, da posljednji put pogledam polarno svijetlo, ali vidio sam samo pjegav žar kako se na obzorju širi od sjevera prema sjeveroistoku. Dok sam čekao ponoć, svirao je gramofon. Upotrebljavao sam kod kuće napravljeni ponavljač i ploča je svirala jedan odlomak Beethovenove Pete simfonije. Noć mirna i vedra. I sobna i preklopna vrata ostavio sam otvorena. Stajao sam u tami i gledao svoja omiljela zviježđa, koja su te noći svijetlila divnije nego ikada.

Odmah me obuzela tlapnja, da je isto i ono što gledam i ono što slušam, tako se divno glazba stopila s onim, što se na nebu događalo. Dok su se razlijegali zvuci glazbe, sumorna je zora na obzorju kucala, brzala i preoblačila se u lukove i lepezaste zrake, koje su se pružale preko neba, sve dok nisu u mome zenitu razvile svoj

crescendo. Glazba i noć postadoše jedno. Onda sam u sebi kazao, da su sve ljepote srodnice i da izviru iz istoga izvora. Tada sam se sjetio divnog, nesebičnog čina ljubavi prema ljudima, koji je istoga bitka kao glazba i polarna zora.

Dvadeset sati. Osama je divan laboratorij, u kojemu možeš promatrati, do koje se mjere uvjetuju manire i navike. Moje vladanje pri jelu do krajnosti je loše. U tome sam pogledu zaostao stotine godina. Pravo da kažem, uopće nemam nikakva ponašanja. Svidi li mi se, jedem prstima, ili ravno iz zdjele, ili stojećke, drugim riječima, kako mi je najzgodnije. Preostalo jelo jednostavno hitim u vjedro za sudoperine, koje mi stoji odmah do nogu. Kad dublje promislim o tome, a zašto i ne bih. To je udoban način jela. Čini se, da sam čitao neku izreku Epikurovu, koja veli, da čovjek u osami živi vučjim životom.

U samačkome životu gotovo uopće nestaje potrebe da na vanjski način izražavaš svoja čuvstva. Sada rijetko psujem, premda sam spočetka jedva čekao da saspem vatru zbog bilo čega, što je dovodilo u iskušenje moju strpljivost. Kad se usredotočim na rad oko električne struje na anemometarskome stupu, isto mi je studeno kao i spočetka, ali sada radim u šutljivu muku, znajući da huljenje odzvanja u pustoj noći prazne Barijere i ne vrijeđa nikoga doli mene samoga.

Ostao mi je smisao za humor, a jedina su mu hrana moje knjige i ja sam. Vrijeme za čitanje nažalost mi je ograničeno. Kad sam jutros ušao u kolibu s vjedrom vode u jednoj ruci a sa svjetiljkom u drugoj, stavio sam svjetiljku na peć, a vjedro objesio. Nasmijao sam se toj zabuni. No sada je moj smijeh unutrašnji, bezglasni. Kao da sam zaboravio, kako se glasno smije. Po tome mislim, da se čovjek glasno smije uglavnom zato, da bi s drugim podijelio svoju radost.

Kako ni s kim ne razgovaram, uvidio sam, kako mi je teško misliti u riječima. Katkada za vrijeme šetnje vodim samorazgovore i slušam svoje riječi, ali mi zvuče šuplje i čudne. Tako sam, na primjer, danas mislio o izvanrednom utjecaju, što ga vrši na moj život pomanjkanje rastresenosti. Ali nikako ne mogu da to opišem. Osjećam jasno razliku između ovdašnjega svoga života i normalnoga života kod kuće, vidim tu razliku svojim duševnim okom, ali te finoće ne mogu kako treba izreći riječima. Možda je to stoga, što već sada živim dubljim unutarnjim životom, pa kad mi sjetila upravo intuitivno i točno osjećaju, ne smatram potrebnim da to definiram riječima...

Nisam se šišao cijele mjesece. Pustio sam kosu, jer mi se razrasla preko vrata pa me grije. Brijem se jednom na nedjelju dana, a i to samo zato, jer mi brada vraški smeta, kad sam vani: smrzne se od daha i tako mi ledi obraze. Kad sam se jutros ogledao u zrcalu,

došao sam do uvjerenja, da čovjek prestane biti tašt, kad nisu žene oko njega. Jagodice mi se oljuštile, nos se zacrvenio i nabrekao od tisuću nazebina. Nije mi uopće važno, kako izgledam, nego mi je samo stalo do toga, kako se osjećam. Međutim, držim se čisto, kao da sam kod kuće. No čistoća nema ništa zajedničko s etiketom i očijukanjem. Biti čist jednostavno je udobno. Moja sjetila uživaju, kad se kupam svaku večer i neugodno mi je dodirnuti prljavo rublje.

Pokušavao sam analizirati učinak osame na čovjeka. Kako rekoh, teško mi je to izreći riječima. Samo mogu osjetiti odsutnost izvjesnih stvari, a pretjeranost drugih. Moj život u civilizaciji, koji je po potrebi druževan, opsjenio me bezbrojnim svojim razonodama i zabavama, pa nisam jasno uviđao zaista životnu važnost tih rastresenosti u životu. Kako su iznenada nestale, uvidio sam, kako mi je bol odricanja mnogo teža nego što sam mislio. Najviše mi fali da mi se od zgode do zgode netko naruga. Bit će da je krivo tome ono virginijansko u meni.

12. svibnja

...Tišina ovoga mjesta stvarna je i ispunjena kao zvuk. Ako ćemo pravo, stvarnija je od povremene škripe Barijere ili još bučnijih trešnja snježanih urvina... Kao da se ta tišina stopila i postala dijelom neopisive *jednoličnosti*, kao što su i studen, i mrak, i neumoljivo tiktakanje satova. Ta jednoličnost ispunja zračište svojim ugođajem nepromjenljivosti. Sjedi nasuprot meni za stolom, odlazi noću sa mnom u postelju. I ni jedna misao da bi odlutala, a da je ona ne bi zadržala u svome krugu. Eto to je ono krajnje značenje bezvremenosti. Moje se raspoloženje prečesto uzvine nad to, ali kad ga nestane, opet žudim za promjenom: da gledam stabla, stijene, šaku zemlje, glas signalnih rogova za maglovita vremena, bilo što iz svijeta pokreta i živih stvari.

Ali ne dam se ja olako smesti. Velik je to doživljaj. Kao da je nestalo očaja, koji je nadolazio iza večere, jer je to vrijeme kad očekujemo drugarstvo i prijateljevanje. Uzgred da pripomenem, kako sam uspio da se budim ujutro. Tako se tajanstveno taj dar vratio kao što je tajanstveno i iščeznuo. Svako jutro ima petnaest dana budim se u ono vrijeme, kad sam sebi odredio. Možda ima pet minuta razlike.

Rastresen sam. Sinoć sam metnuo šećera u juhu, a večeras sam na stol, gdje je trebalo da bude tanjur, istresao punu žlicu kukuruzne kaše. Čitam pripovijetke iz više starih engleskih časopisa. Započeo sam jednu pripovijetku o umorstvu, ali da me ubiješ ne mogu pronaći dva odlučna nastavka. Tako nema druge nego da pokušam čitati ljubavne novele, i čudno mi je pri pomisli, da se tamo iza obzorja nastavljaju radosne strane života. Na ovaj kontinent nije još stupila ni jedna ženska noga. Ne znam baš, je li za to ovdje

ljepše. Činjenica je, da su pri povratku s prve moje antarktičke ekspedicije njezini članovi bezglavo trčali pred oltar. To čini se snažno potkrepljuje činjenicu, da bi ljepše bilo sa ženama. Od četrdeset i jednog ondašnjeg člana u Maloj Americi bilo je trideset neženja. Mnogi su se oženili prvim djevojkama, s kojima su se sastali u Novoj Zelandiji. Većina ostalih poženilo se odmah po povratku u Sjedinjene Države. Dvojici od tih neženja bilo je pedeset godina, i oba su se oženili ubrzo nakon dolaska kući. Ostalo je tek nekoliko neženjaka, a sve sumnjam, da se to i u njih dogodilo potpuno s njihovom voljom.

16. svibnja

Upravo je prošla sedmica dana, otkako me zahvatila posljednja depresija za vrijeme večere. Ne želim biti presamosvijestan, ali mislim, da sam je izbio iz sebe...

17. svibnja

...Imam više dokona vremena nego što ću ga možda imati ikada u životu. Zahvaljujući smišljenom planu, po kojemu radim poslove, upravo su beskonačne zgode i mogućnosti intelektualnog rada. Ako želim, mogu cijele sate provesti nad jednom jedinom stranom knjige. Baš sam noćas mislio, kako je život pun u jednostavnosti. Zapravo mi ne manjka ništa osim napasti.

Djelomično onako od zabave razmišljao sam o skladu mišljenja. Ako je čovjek, kako ja mislim, bitni dio svemira, a kako su dražest i glatkoća obilježja pokreta većine stvari u njemu (kao elektrona i protona kod atoma, planeta unutar sunčeva sustava, zvijezda unutar mliječne staze), onda se kod normalna čovjeka i njegov duh kreće u istome skladu.

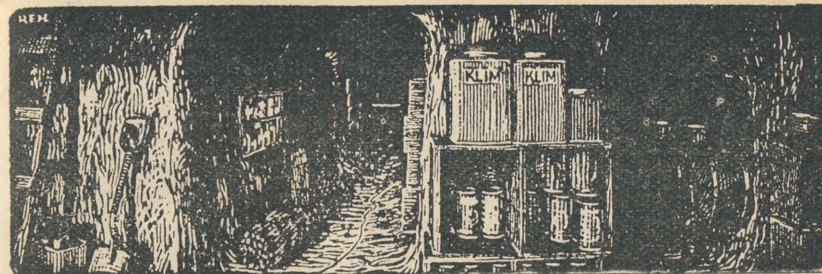
Barem moje misli kao da se povezuju i teku glađe negoli ikada prije...

* * *

Bješe to predivno razdoblje moga života. Duša mi je uživala potpuni mir, kao da se prepustila struji glatkih, romantičnih valića mašte, pa se poput broda podaje snažnom i ciljovitom mediju, koji je okružuje. Čovjek ima malo radosnih časova u životu, ali ono nekoliko drže ga za cijeli život. Pronašao sam onda svoju mjeru unutarnjeg mira. Ta se unutarnja jeka još dugo razlijegala, jer mi je tada svijet bio poput poezije, a ta je »uzbuđenje što odzivom uzječi u tišini«.

Možda se tada obnavljala moja mladost. Katkada mi se tako čini. Kad sam odrástao, iskrao bih se noću iz kuće i pošao u prošetnju šumom Glass, koja se nalazila nedaleko od naše kuće. U gustim sjenama Shenandoah Valley tamnoća mi je ulijevala malko straha, kako se obično

događa dječačićima. No kad bih zastao i uzgledao na nebo, zahvatilo bi me neko čuvstvo u sredini između pokoja i bodrosti. Kao dječak nisam nikad uspio analizirati to čuvstvo, a ni kasnije kad bi me osvojilo kao pomorskog časnika na noćnim stražama na moru, ni još kasnije kad bih kao istraživač prvi put uzgledao na brda i kraje, kojih nikad prije mene nije nitko vidio. Bez sumnje, djelomično je to životinjsko: vidiš da si živ, da rasteš i da se više ne strašiš. Ali ima nešto i više nego samo to. Ima onaj osjećaj istovitosti s golemim svemirskim kretanjima: upozorenje sudbine, koja je dio svakoga čovjeka; i osjećaj da čekaš neko časovito otkrivenje.

SVIBANJ II: UDAR NESREĆE

SVIBANJ se spuštao žalom vremena kao što se kamen oblutak valja za vrijeme osjeke. Vremenu se nije nimalo žurilo, pa su dani neopazice tonuli jedan u drugi. Ono malo vijesti o velikome svijetu, što bi mi ih Dyer od zgode do zgode čitao, činile su mi se gotovo besmislene i zamućene, kao da dolaze do uha kakvome stanovniku s Marsa. Moj je svijet bio izoliran od udaraca, koji su zadešavali daleke ekonomije. Istaknuto uporište vladalo se prema drukčijim zakonima. Pri jutarnjem ustanku dovoljno je bilo da reknem samome sebi: danas moraš promijeniti papir na barografu, ili: danas se puni spremište goriva za peć. Noć se uistinu spuštala na kontinent. Sedamnaestoga svibnja, mjesec dana nakon sunčeva zalaska za obzorje, podnevni se suton pretvorio u malu pukotinu u tami, koju je obasjavala hladna crvenkasta zažara. U dane, kad bi se zametnuli sjevernik ili istočnik, Barijera bi se pretvorila u golemu nepokretnu sjenu, iznad koje su se nadule gromade oblačina: jedan sloj tame nagomilan na drugi. To bijaše polarna noć, bolećivo lice Ledenoga doba. Ništa se nije micalo, ništa nije bilo vidljivo. Prava duša mrtvila. Gotovo si mogao čuti daleko škripanje, kao da se spušta velik uteg.

Iz duboke grobnice tame izbijala stud. Devetnaestoga svibnja na uobičajenoj mojoj šetnji temperatura je bila šezdeset i pet stupnjeva ispod ništice. Prvi put platnene čizme nisu bile kadre da zaštite noge. Mraz mi jednu petu zakvačio svojim kliještima, pa sam bio prisiljen da se vratim u kolibu i da obujem čizme od sobove kože. Bijedno sam se osjećao taj dan. Trgavi bolovi raspinjali mi tijelo baš kao da sam otrovan plinom. I bio sam po svoj prilici, jer sam pregledajući ventilatorske cijevi sutradan ustanovio, da je usisna potpuno zabrtvljena injem, a odušna napunjena njime dvije trećine. U nedjelju, dvadesetoga svibnja, bilo je najstudenije. Minimalni termometar spustio se do sedamdeset drugoga stupnja ispod ništice, a unutarnji termograf, koji je vazda

pokazivao za malenkost niže od sprava u zaklonu, bio je na minus sedamdeset i četiri stupnja. Termograf u zakloništu potpuno je stao, jer se zamrzla i tinta, premda je bila čestito prorijeđena glicerinom, i mazivo. S takvom se žestinom zrak u spremištu goriva proširio, pošto je upaljena peć, da je ulje štrcalo po sobi. Da bih izolirao spremište goriva od sličnih širenja temperature, omotao sam ga gumenim jastučićem, koji je nekom sretnom zabunom zalutao među moju opremu. Para koja se dizala iz pećne cijevi i ispusnog ventila pri svijetlu džepne svjetiljke izgledala je kao da suklja iz dvije lokomotive. Pri radu na termografu silno su me pekli prsti od velike studeni i potrošio sam cijele sate, dok sam spravu uredio. Gorivo nije htjelo da poteče iz valjkastih sudova. Morao sam uzeti valjak u kolibu i zagrijati ga kraj peći. Cijeli božji dan dvije primus-peći gorjele su u tunelu.

U nedjelju, dvadesetoga svibnja, bio je razgovor na radiju. Vraški sam se namučio, dok sam se spremio za nj. Cijeli sat nije motor htio da pođe. Krpeći rasplinjač tako su mi prsti postali lomni i prozebli, da sam jedva mogao otkucavati znakove, kad sam uspostavio vezu s Malom Amerikom. Najprije sam zatražio, neka zamole Hainesa da dođe. Dok je Hutcheson pretraživao tunele Male Amerike, ne bi li našao glavnog meteorologa, ja sam nakratko čavrljao s Murphyjem. Mala se Amerika mogla pohvaliti sa samo šezdeset stupnjeva ispod ništice. »Ali baš se spremamo da mjedene naprave unesemo dolje,« pripomenu Charlie. »Ovdje je sada sedamdeset i jedan ispod ništice,« ja ću mu nato. »Neka ti bude,« zaključi glas sa sjevera.

Tada se u slušalicama oglasi veseli glas Billa Hainesa. Protumačio sam mu poteškoće s termografom. »Nas je zadesila ista nevolja,« nato će Bill. »Bit će da se zamrzlo ulje. Svjetujem vam da spravu unesete u kolibu i da je namočite u benzin, da bi tako izašlo sve ulje. Tada je isperite u eteru. Zamrzlu tintu još više prorijedite glicerinom.« Bill je je bio veselo raspoložen. »A gledajte mene, Admirale,« zatutnja odonuda. »Ja vam nemam ama baš nikakve smetnje sa spravama. Cijelo je umještvo u tome da imate častohlepna poučljiva pomoćnika.« Tome sam se od srca nasmijao, jer sam znao s prve ekspedicije, kako prolazi Grimminger, pomoćni meteorolog: Bill uz vatru i s laskom na jeziku nagovara mladoga nevježu, kako mu dužnost i prilika za samoizgradnju nalažu da ode van u olujnu mutninu i udesi neposlušnu spravicu. Tako Bill pjevucka lijepo u toploj sobici, dok pomoćnik u otvorenom snježnom rovu naravnava teodolit i hidrogenom napunjeni balon, koji strši visoko u noć, mucajući u telefon različite stupnjeve ljestvice, a iz toga Bill proračunava brzinu i smjerove vanjskih zračnih struja. Taj sam dan i ja poželio da imam pomoćnika. Sigurno bi me odmijenio na anemometarskom stupu. Mrazovitost sa željeznih kuka probijala je kroz krznene potplate čizama, pa mi se zamrzle izbočine stopala. Dah pravi prskav štropot na vjetru. Pluća, ionako bolna, kao da se skvrče pri disanju.

Rijetko je kada sjajnije plamtjela polarna zora. Cijele je sate noć plesala pri njezinu pomamnom uzbuđenju. Od zgode do zgode odjeknula bi trešnja Barijere kao detonacija teških topova. Jezik mi nabubrio i boli me, jer pijem uzavreli čaj, a vrh nosa bridi od nazebina. Predviđao sam, da će se iz te tihe studeni poroditi vjetrina. Trebalo je da pripazim na krov kolibe. Odnio sam gore više kablova vode i prolio je oko rubova krovnih. Još nije ni dospjela do tla, već se smrzla. Led je poput oklopa obložio zbijeni snijeg.

Kad sam se u ponoć uspeo da izvršim motrenje polarnoga svijetla, obuzeo me začudan osjećaj gušenja onoga časa, čim sam proturio ramena kroz preklopna vrata. Pluća su čeznula za zrakom, a njega nije bilo. Smeten, a možda malo i prestrašen, potekao sam niz ljestve i nasrnuo u kolibu. U toplome zraku nevoljkost je prošla kao što je i došla. Radoznalo ali oprezno pokušao sam ponovo. Opet mi se dogodilo isto: izdao me dah. Samo sada sam znao uzrok: laka je struja vjetra istočnjaka svojim britkim dodirom udarala u lice i stezala mi prolaze za disanje. Stoga sam od nje odvratio lice, disao u rukavice i tako obavio motrenje. Prije nego što sam se vratio u kolibu, napravio sam zanimljiv pokus. Stavio sam termometar direktno na snijeg, ostavio ga tamo neko vrijeme, i pronašao, da je temperatura na površini snijega za pet stupnjeva hladnija negoli na razini skloništa za sprave, koje se nalazilo četiri stope više. Kad sam kasnije čitao u spavaćoj vreći, smrznuo mi se jedan prst, premda sam neprestano mijenjao knjigu iz jedne ruke u drugu, turajući brzo nezauzetu ruku u toplinu vreće.

* * *

Iz studeni i s istoka nadođe vjetar. Polako se šuljao, kao da je olovnu težinu studeni bilo mučno pokrenuti. U noći dvadeset prvoga svibnja barometar je pao. Bio je mrkli mrak, kad sam prvi put izišao. Zategnutost u zraku i prikupljanje noćnih sjena bili su znak, da se stvara novo olujno središte. Sutrašnjega jutra bješe mi drago, što imam izgovor da radim ispod krova. Dugo sam radio na Tunelu za nuždu pri svijetlu crvene svijeće, koja je bila postavljena u udubini snježnoga zida. Taj sam dan izlaz u slučaju nužde dotjerao do razmaka od dvadeset i dvije stope, a dalje nisam ni predvidio da ga kopam. Po svršetku toga posla sjeo sam na jedan sanduk, snatreći kako je lijepo crvenilo svijeće u bjelilu grubo otesanog snijega. Naskoro začuh sve veći klopot anemometarskih čašica. Znajući da je vjetar osilio, izišao sam da se uvjerim, je li sve osigurano. Čudan je doživljaj promatrati, kako nastaje snježna vijavica. Najprije vjetar sune, ne znaš otkuda. Zatim se Barijera otrgne od svoga pokoja. Površje, koje je maločas bilo stameno i glatko poput kovine, započne se micati kao uzbibalo more. Ako vjetrina snažno udari, katkada mećava sune Barijerom poput bijela oblaka što hiti, bačen stotine stopa u zrak. Drugi put se opet postepeno šulja. Kao da je nastalo

opće klizanje na sve strane. Kad se uskomešaju prvi odvojni kristali, zračište se ispuni struganjem, klizanjem i šuštanjem. Zamalo se pokrenu poput plime, koja najprije opjeni gležnje, pa se uzbiba do pasa i napokon do grla. Išao sam po tako gustoj mećavi, da nisam vidio prsta pred sobom. A kada sam uzgledao, vidio sam kako nada mnom kroz tanku koprenu prosjajuju zvijezde.

Kad sam završio pregled, već su snježane hvataljke puzale uz anemometarski stup. Brže bolje zabrtvih vrata, kao što bi mornar preklopio otvor na palubi. Uvjeren da mi je brod osiguran, povratio sam se u kabinu, da usidren prenesem oluju. Do mene nije mogla doprijeti, jer sam bio sakrit duboko u kori Barijere. No ipak je do mene dolazila orljava izvana. Od vjetra su jecali ventilatori, tresla se pećna cijev, tako da sam pomislio, e će se iščupati iz podnožja; tutnjio krov kao da kovač tuče nesmiljeno teškim svojim batom. Uistinu sam osjetio njegov učinak usisavanja kroz propustljivi snijeg. Vjetrić je treperio u sobi i u tunelima. Svijeće zatitrale i zgasle. Jedini mi je posvjet bila slaba olujna svjetiljka tumarača.

No ni tada nisam imao pravoga pojma o nevremenu, sve dok nisam uzišao na promatralište. Čim sam potisnuo preklopna vrata, dočekao me bus vjetra kao kakav pokretni zid. Bilo je tek nekoliko stopa od ljestava do zakloništa sprava, a učinilo mi se kao da je cijela milja. Zrak je nasrtao na me u snježnim mahovima. Opirao sam mu se kao snažnom mlataranju valova o obalu. Ni jedna mi se noć ne učini tako mračna. Zraka džepne svjetiljke zagušila se u vlastitim raljama. Nisam bio kadar vidjeti ruke ispred lica.

Dok sam sišao u kolibu, nepromočno odijelo oblijepilo mi se snijegom. Obuzeo me neodređen osjećaj, da se nešto izmijenilo za moga izbivanja, ali što je, ne bih znao reći. Namah sam opazio, da je u kolibi znatno hladnije. Podigavši pećni poklopac iznenadio sam se, kad sam opazio, da se vatra utrnula, iako je spremište gorivog ulja napol natočeno. Pomislio sam, da sam prije izlaska zavrnuo sigurnosni pipac, ali kad sam prinio šibicu gorištu, propuh niz cijev utrnuo mi je plamen. Bit će dakle da je vjetar vatru ugasio. Opet sam zavatrio peć i pazio sada na nju brižno.

Vijavica se pretvorila u pravcatu oluju. Duboki, napeti šobot drndave radio-antene pa klopot anemometarskih ocjelnih žica podsjetiše me vjetra, kad počne zavirati u brodsku opremu. Zabilježač smjera vjetra počeo je škripati po papirnoj ploči. Zaključio sam, da je vijavica zasigurno napravila kratki spoj na električnim kontaktima. Znajući da je beznadno da ih i pokušam očistiti od snijega, pustio sam ih njihovoj sudbini. Ta bilo je i drugih načina da odredim smjer vjetra. Tako sam, na primjer, privezao rubac za bambusov štap i proveo ga kroz ispusni ventilator. Pri svijetlu džepne svjetiljke mogao sam ustanoviti, u kojemu smjeru platno vijori. Radio sam to svaki sat, bilježeći svaku promjenu smjera na papirnu ploču. Ali oko dva sata ujutro dodijalo mi već

to periskopsko motrenje. Ako mi je bilo stalo da ujedno i spavam i održim automatsko bilježenje vremena, nije bilo druge nego očistiti spojišta.

Vjetrina je strašno duvala, a Barijera je stenjala od sraza prasnaga na njoj. Bila je takva orljavina, kao da se cijeli ovaj svijet raspada u komade. Jedva sam otvorio preklopna vrata. Čim sam dospio na čistinu, zaronio sam u zagušljivu snježanu prašinu. Puzao sam pribljujući se uz ručku vrata, sve dok nisam bio siguran, u kakvu se položaju nalazim. Tada sam vrata zatvorio ne htijući da mi se tunel napuni snijegom. Nisam ništa vidio. Milijuni sitnih krugljica rasprskivali su mi se u očima i pekli me kao sitna sačma. I disao sam mučno, jer mi je snijeg odmah zabrtvio usta i nosnice. Na rukama i koljenima otpuzao sam do anemometarskog stupa, bojeći se da me busovi vjetra ne otkotrljaju kao loptu, ako bih se uspravio. Samo jedan korak ukrivo, i zauvijek sam izgubljen.

Nabasao sam na stup tek kad sam se glavom sudario s kukom na njemu. I uspeo sam se na nj, premda me trgalo deset milijuna aveti, zabijajući mi palce u oči. No sav mi je trud bio zaludu. Snažna vijavica pobrkala bi spojišta, čim bi ih očistio. Usto su se tako strelovito vrtjele vjetrene čašice, da je sva sreća pa nisam pri tome poslu izgubio prste. Slazeći niza stup imao sam osjećaj da se vrtoglavo okrećem zrakom, bez ikakva nadzora nad svojim kretnjama. Preklopna vrata bjehu sasvim zavijana snijegom, kad sam ih opet napipao, pošto sam neko vrijeme razgrtao snježne nanose šaknjačama. Otiskivao sam ručku najprije jednom rukom, a onda sa obje. Ali ni makac. Čvrsto prilegla neprobojna naprava, gunđao sam u sebi. Vijavica je po svoj prilici zatisla snijeg u uglove. Stojeći raskrečenih nogu, podupro sam se i gruhnuo sa svom snagom. Baš bih tako mogao pokušati da dignem i Barijeru!

Zahvatila me bezglava strava, moram priznati. Odbjegao razbor. Zakvačio sam se kao kakav luđak za drvo od tri četvorne stope. Lupao sam po njemu šakama, nastojeći olabaviti snijeg, koji je ukijao. Kad ni to nije pomoglo, legao sam potrbuške i gurao, sve dok mi ruke ne oslabiše od studeni i od iscrpljenosti. Tada sam svinuo lakat, podnimio lice i ponavljao u sebi: »Jadna ludo, jadna ludo! Cijele se tjedne obranjuješ od opasnosti, da ne svisneš zatvoren u kolibi, a eto, mjesto toga, nalaziš se nadomak propasti izvan kolibe. Opasnost je bila gadna, jer sam pod nepromočivom gornjom navlakom imao samo vunenu košulju i hlače. A samo dvije stope ispod tebe nalazi se pribježište: toplina, hrana, oruđe, sva sredstva, da s njihovom pomoću preživiš. Treba samo da pružiš ruku i da sve to dohvatiš, a zaludu je, kad ne možeš.«

Noćna mećava na Antarktiku ima u sebi nešto upravo bezumno. Njezina se osvetljivost ne može mjeriti na anemometarskoj traci. Nije to tek vjetrina, nego čvrsti snježani zid, koji se miče poput snažnog orkana i poput zahuktalih valova, kad pljusnu o kršnu obalu. Zbog toga zasljepljivog i zagušljivog nameta, antarktički vjetrovi, i kad su

umjerene brzine, imaju žešću snagu od punokrilih uragana na drugim područjima. Cijeli njihov pakosni juriš usredotoči se na te, kao da si mu osobni dušmanin. U bezumnom glomotu orljavine postaneš tek crvić na rubu svijeta koji se raspada. Ne vidiš, ne čuješ, jedva se možeš micati. Pluća očajnički vape za zrakom, koji se silom iz njih isisava, a mozak ti je potresen. Ništa na svijetu ne može tako brzo osamiti čovjeka.

Tako napol prozebao vukao sam se mučno prema jednome od ventilatora, udaljenu nekoliko stopa. Šaknjače dotakoše nešto okruglo i hladno. Obujmio sam to rukama i uzdigao se. Bio je to ispusni ventilator. Ne znam pravo zašto, ali sam nagonski pokleknuo u prislonio lice na otvor. Ništa ne vidjeh u kolibi doli mutnu mrlju svijetla, koje je osvjetljivalo pod. Ozarila me toplina, što je doprla do lica. To me osnažilo.

Sve klečećke okrenuo sam leđa mećavi i razmišljao, šta mi valja uraditi. Pomišljao sam, da se probijem kroz otvore na krovu, ali oni se nalaze dvije stope u tvrdoj ledenoj kori, a usto su pojačani žičanim prečkama. Samo da imam čime kopati, probio bih koru i provalio nogama kroz otvore. Cijev, koju sam obujmio rukama, navela me na dobru misao: možda bi njome mogao probiti koru. Ali i ona je stajala čvrsto uleđena kao da je klinom zabijena. Trzao sam njome, dok me ruke ne zabolješe, ali ni da bi se makla. Potratio sam toliko vremena, i obuze me očajna misao, da sam se izgubio u bezuspješnom poslu. Tada sam se sjetio lopate. Prije tjedan dana, pošto sam očistio snijeg nakon posljednjeg zapuha vjetra, negdje sam u zavjetrini zabio lopatu u snježnu koru s drškom nagore. Ta bi me lopata spasila. Ali kako da je nađem u snježanom usovu?

Legao sam i ispružio se čitav. Još se držeći za cijev mlatarao sam okolo nogama, ali sam udarao samo po praznome zraku. Tada sam se dovukao natrag do vrata kolibe. Čvrsti rubovi otvora pružali su mi još jednu hvataljku, pa sam se ponovo ispružio i stao udarati nogama. Nisam se usudio odmaći, dok ne nađem za što bih se priljubio. Noga mi je nabasala na drugu ventilatorsku cijev. Upro sam se na nju leđima i iz novoga sidrišta ponovio manevar. Ovaj put mi gležanj udari o nešto tvrdo. Kad sam osjetio i prepoznao držak lopate, došlo mi je da ga zagrlim i poljubim.

Obgrlivši to triput blagoslovljeno oruđe postepeno sam se pomicao preklopnim vratima. Držak lopate bio je upravo toliko malen, da je pristajao ispod drvenog mostića, koji je služio kao hvataljka. Stavio sam obje ruke na lopatu i pokušao otkrčiti vrata, ali nije mi dostajala snaga. Onda sam legao potrbuške i poduhvatio se ramenima ispod lopate. Čim sam nadigao, vrata su se širom otvorila, i ja sam se skotrljao u rov. Kad sam ljosnuo u svijetlo i toplinu sobe, neprestano sam u sebi ponavljao: »Divno! Predivno!«

* * *

Stao mi je ručni sat. Kronometri su pokazivali, da je moje izbivanje potrajalo blizu jednog sata. Peć se opet utrnula, ali mi nije bilo stalo da je opet zavatrim. Bilo je dovoljno toplo, da se mogu svući. Bio sam kao prebijen. Jedva sam bio kadar da se uzverem na postelju. No spočetka nisam spavao. Mećava mi je nad glavom tukla i udarala divovskom snagom. Nisam se nikako mogao otresti misli, šta bi bilo sa mnom, da ne bješe ondje lopate. Možda bih se još borio, a možda i ne bih. Ima i strašnijih smrti od zamrznuća. Omamljujuća ukočenost i pokoj što ti uspavljuje dušu, kad uši prestanu slušati razbješnjeli gromot vijavice, kao da bi olakšali smrt.

Kad sam se sutradan ujutro probudio u sedam sati, vjetrina je još duvala, ali ne onako žestoko kao prije. Dok sam se oblačio pri žućkastome svijetlu olujne svjetiljke, drhtala mi je svaka koščica. Odijelo ukočeno od studeni, u čudnoj je hrpi ležalo na podu, baš onako kako sam ga zbacio sa sebe prije nekoliko sati. Kad sam ga oblačio, pucketalo je kao papir. Penjući se ljestvama zlovoljno sam rogoborio u sebi, da će vrata zasigurno biti okovana ledom. Stoga nisam osjećao straha, kad sam ih našao zametena. Oboružan pilom, lopatom, alpskim konopom i svjetiljkom otišao sam do kraja Tunela za nuždu. Zamalo sam probio rupu u krovu, koji je na tome mjestu bio debeo tek dvije stope.

Prije nego što sam izašao iz tunela, u krov sam zabio čvrstu toljagu, za koju sam privezao jedan kraj konopa. Drugim sam se krajem utvrdio oko pasa i tako se mučno popeo na površinu preko ljestava od sanduka. Snijeg je još svesebice kijao, ali sam ipak uz pomoć džepne svjetiljke mogao vidjeti jard dva ispred sebe. Nakon malo tapkanja nabasao sam konačno na anemometarski stup. Snijeg, što se sakupio u čašicama, bio je zbit kao cement. Očistio sam ga i sastrugao spojišta. Gadan posao, ali morao sam ga obaviti, jer je zabrtvljenost usporavala čašice i prema tome nije se mogla očitavati brzina vjetra. Ali nisam se imao šta tužiti, ako tu nevolju poredim s onom, što sam je sinoć pretrpio.

Dnevna šetnja jednom je izostala. Svaki slobodni čas, što sam ga uspio otkinuti od rada na instrumentima i od osobnih potreba, posvetio sam odgrtanju snijega oko krova. Srećom se novi snijeg nije čvrsto uhvatio. Samo sam ga dizao na lopati u zrak, a onda ga je vjetar nosio u zavjetrinu. Po svršetku toga posla zatvorio sam prodor u Tunelu za nuždu dûgama drvenih sanduka, a preklopna vrata otvorio. U mrklici je iščezavalo slabo svjetlucanje, štono bješe nadošlo s podnevom. Teške sjene pritiskivale Barijeru kroz sablasnu ustalasalost snijega. Ali vjetar je utihnuo, a privremeno i hladnoća. Temperatura se strelovito spustila do deset stupnjeva ispod ništice. Zavučen u postelju slatko sam zaspao snom čovjeka, koji je tavorio tisuću godina.

U četvrtak, dvadeset četvrtoga svibnja, bješe nevjerojatno toplo. Pri jutarnjem motrenju, u osam sati, maksimalni je termometar poka-

zivao dva stupnja iznad ništice. Vjetar je još poput aveti obilazio istokom. Na mahove bi nadolazili busovi vijavice iz toga područja, zgušćujući postojano padanje snijega, koji je kijao ravno s neba. Razgovor preko radija okasnio je gotovo cijeli sat, jer je srušena antena, a nisam toga opazio, sve dok nisam pregledao odašiljač i primač. Žurno sam je svezao na prekinutom mjestu i privremeno je objesio o dva stupa. Dyer je još strpljivo zvao, kad sam uspostavio dodir. Rekao mi je, da su mi znakovi slabi, ali razumljivi. Osim što smo raspravljali o pripremama moga sudjelovanja pri posebnoj radio-emisiji, nismo imali mnogo razgovarati. U Maloj je Americi temperatura bila dvadeset i pet stupnjeva ispod ništice, i Bill Haines službeno je objavio »val vrućine«.

Obavijestili su me, da će u subotu Mala Amerika imati posebni program preko radija za Svjetski sajam u Chicagu, pa bi li mi bilo pravo da i ja pošaljem svoje pozdrave. A šta mi ne bi bilo pravo? Složili smo se, da ću šifrirati »Pozdravi sa dna svijeta«. Tu bi poruku preuzela i dalje odaslala Mala Amerika svojim jačim odašiljačem. Poruku sam pretvorio u točke i crte i onda je savjesno vježbao. Kad je došla subota, Charlie Murphy prije razgovora preko radija saopćio mi je, da iz New Yorka žele da reknem: »Pozdravi s Antarktika« mjesto onoga, što smo prije ugovorili. »Ako sam dobro razumio,« mudro će Murphy, »misle tvoju poruku prenijeti vatrometom.«

»Onda oni za to odgovaraju,« ja ću mu na to

Charlie se tiho smijao i rekao mi: »Ako vatromet zaista prenese, što mu ti pošalješ, onda će Chicago doživjeti najdivljiji sjaj od velikog požara.«

S uzbuđenjem kao glumac pred prvi nastup, sjedio sam na Istaknutom uporištu i pažljivo slušao radio-vijesti iz Male Amerike. Kad je netko zaviknuo: »Sada ćemo pokušati uspostaviti vezu s Admiralom Byrdom,« dohvatio sam tipkalo i stao pomamno otkucavati. No bilo je uzalud, jer je Dyer nakon nekoliko minuta javio, da su oni čuli jasno, ali da u Chicagu nisu ništa razumjeli. »Bit će da je vatromet ipak prasnuo,« pripomenuo mi je odsječito.

Pretkazanje Billa Hainesa o »valu vrućine« ne bijaše nipošto šala. To poslijepodne termometar se popeo do osamnaest stupnjeva iznad ništice, druga najveća točka do koje se uopće ikad popeo. Igrajući se na istoku vjetar je preplavio Barijeru toplim zrakom s dalekog oceana. Otada pa do kraja mjeseca najhladnija zabilježena temperatura bijaše dvadeset i tri stupnja ispod ništice. Ali većinom je do kraja svibnja bila iznad ništice ili blizu nje. Uzmemo li pak općenito, iz zabilježenih se podataka vidi, da svibanj nije bogzna kako topao mjesec. Prvih dvadeset dana od trideset i jednoga temperatura je općenito bila četrdeset stupnjeva ispod ništice. Od toga dvanaest dana ispod pedeset stupnjeva, tri dana ispod šezdeset, a dva dana ispod osamdeset.

Snijeg je neumorno lepršao. Barijera je postala zgusnuti mrak, osim što bi mjesec, na povratku sa svoga petnaestdnevnog puta, probio kadgod sloj oblaka i okupao se načas u svijetlu koje se stezalo.

25. svibnja

Ovo mi je šezdeset četvrti dan na Istaknutom uporištu, i baš se tako dogodilo, da imam slobodna vremena. Okoristio sam se tom dokonicom, da razmislim malo o svome ovdašnjem boravku i da prosudim svoj položaj.

Zbog triju stvari osobito sam sudbi zahvalan. Prvo: bilježenja vremena dosad su potpuna (premda su formulari malo zaprljani i zapackani). Drugo: dovršio sam svoje obrane. Treće: prilagodio sam se životu u ovakvim prilikama, osobito sa psiholoških strane. Sad se osjećam kadrim da se oduprem svim jurišima noćnih opsjedatelja. Zaista s radošću očekujem ostatak ovdašnjeg boravka.

Premda sam lakši na vagi nego kad sam došao ovamo, ipak mi je sa zdravljem kako valja. Možda sam se bio malko odviše razgojio. Možda su i otrovni plinovi učinili svoje, što sam smršavio, premda, zbog poduzetih mjera opreznosti, mislim, da ih u prostoriji ima manje nego na početku.

Vidim, da je ovdašnji život većinom duševni. Polagano razmišljanje postalo mi je drug. Da, osama djeluje jače nego što sam prije mislio. Mijenja mi se osjećaj vrednovanja, i mnoge stvari, koje sam prije u duši tek mutno rastaljivao, sada se kristaliziraju. Sada mogu bolje rastaviti pšenicu od pljeve. Mijenja se dapače i moja definicija uspjeha u životu. Odnedavna moji se nazori o čovjeku i o njegovu mjestu u kozmičkom obrascu počinju ocrtavati otprilike ovako:

Da nisam nikada vidio sata, kad bi mi ga pokazali prvi put, bio bih siguran, da se njegove kazaljke miču po nekoj osnovi, a ne onako nasumce. A zar nije još razboritije, kad dokučim, da točnost i red u svemiru nisu proizvod slijepoga slučaja. Cijelo to poimanje može se sažeti u jednu riječ: sklad. Onima, koji taj sklad traže, pružit će se neiscrpljivi dokazi razuma koji sve prožima.

Instinktivno mi poimanje veli, da i ljudski rod nije nešto izvan kozmičkog zbivanja, da nije slučajan. On je isto tako dio svemira, kao što su to stabla, gore, polarno svijetlo i zvijezde. Moj razum to odobrava, a potvrđuju to i znanstveni pronalasci, kako ih ja gledam. Kako je čovjek dio kozmosa i podvrgnut njegovim zakonima, ne vidim razloga sumnji, zašto ti prirodni zakoni ne bi djelovali na psihološkom kao i na fizičkom području i zašto se to njihovo djelovanje ne bi očitovalo u svijesnim činima.

Stoga mi se čini, da se uvjerenja o tome, što je pravo a što krivo, kao proizvodi svijesnosti, moraju također oblikovati prema tim zakonima. Ja na svijest gledam kao na određeni mehanizam,

koji nas neposredno upoznaje s tim zakonima i njihovim značenjem i služi nam kao veza s univerzalnim razumom, koji tim zakonima daje oblik i skladnost.

Vjerujem nadalje, da su vjekovima iskušana uvjerenja o pravdi i krivdi, iz kojih moramo isključiti pojedinačna zastranjenja, isto tako manifestacija kozmičkog zakona i razuma, kao i druge pojave.

Stoga ono, što je čovječanstvo spoznalo i iskušalo kao pravo, vodi skladu, napretku — ili miru; a ono, što je spoznalo kao krivo, koči napredak i dovodi do nesklada. Ono što je pravedno dovodi do razumna vladanja (da razum zamijeni silu), a ono što je krivo, dovodi do surove sile i ropstva.

No, mir, što sam ga opisao, nije pasivan. On se mora izvojštiti. Pravi je mir rezultat borbe, koja podrazumijeva nastojanje, stegu i oduševljenje. To je put do snage. Neaktivan mir vodi u putenost i mlohavost, a ti su poroci nesklad. Često je potrebna borba da se smanji nesklad. Eto, to je paradoks.

Kad čovjek uspije postići priličan sklad u sebi samome i u svojoj obitelji, postigao je mir. Narod, koji se sastoji od takvih pojedinca i skupina, sretan je narod. Kao što se sklad zvijezde u njezinu toku očituje ritmom i dražešću, tako se sklad u čovjekovu životu očituje srećom. To je po mome mišljenju prvotna čežnja čovječanstva.

»Svemir je gotovo netaknuti rezervoar značenja i vrijednosti,« kako je netko rekao, i čovjek ne smije da klone, što ne može sve dokučiti. Njegov nazor o životu tek je blijesak u vremenu. Pojedinosti i promjena ima bezbroj. Prirodno je dakle, da nikad ne vidimo cijele slike. Ali jasan je kao sunce opći cilj: postići sklad. Spoznati taj cilj i bez prestana težiti prema njemu, to nas zbližuje i postaje samo sebi ciljem.

* * *

U četvrtak, trideset prvoga svibnja, još je sniježilo. Jutro dosadno i nepokretno. Temperatura oko pet stupnjeva iznad ništice. Zidni me kalendar opominjao: »Danas je emisija na radiju.« Dao sam se na sustavne pripreme. Sada su preda mnom poruke, što sam ih taj dan odaslao Maloj Americi. Jedna je bila upućena glavnome pilotu Juneu i navigatoru Rawsonu, podsjećajući ih neka odrede devijaciju kompasa na avionima. Drugu sam poslao svojoj ženi, predlažući joj neka se stavi u vezu s mojom tajnicom, gospođicom McKercher, i s mojim predstavnicima u Sjedinjenim Državama, da bi našli puta i načina, ne bi li se kako smanjili troškovi ekspedicije.

Dyer je te poruke primio, a zatim ih pročitao preko radiotelefona. Pripomenuo mi je, da je Poulter došao na moj poziv u radio-sobu. Dugo sam razgovarao s njime i s Charliem Murphyjem o namjeravanim proljetnim pothvatima, a osobito sam ih upozorio na pogibelji, koje traktorima prijete od pukotina. Pošto je Poulter svršio svoj razgovor sa mnom, još sam s Charliem Murphyjem ostao u riječi, da se dogovorimo o nekim stvarima, među kojima je bila i ta, da najmi jednoga peljara, koji će u prosincu dovesti natrag u Malu Ameriku brod *Jacob Ruppert*. Razgovarali smo oko sat i pol o koječemu. Od svoga pisaćeg stola u kolibi mogao sam čuti, kako radi motor u tunelu. Ne znam ni sam zašto, započeo je prekidati. »Pričekaj!« otkucao sam Dyeru. Skinuvši svjetiljku pođoh u tunel. Zrak je bio pun ispušnih plinova. Misleći, da je krivnja na mješavini, sagnuo sam se iznad rasplinjača i utiskivao iglu plovka u njemu. No to je slabo koristilo. Sjećam se, kako sam ustao. Bio je to posljednji moj svijesni čin, kojega se sjećam. Zatim se sjećam slike, kako klečim na koljenima i rukama. Kroz polusan, poput jeke iz daljina, uporno mi se nametala misao, da imam uraditi nešto neobično važno. Ne bih znao reći, što mi je točno bilo na pameti. Osjećao sam se bespomoćnim da bilo što uradim. Ne znam ni to, koliko sam ostao u takvu položaju. Možda me studen razbudila. Svakako sam nakon malo vremena ugmizao u sobu. Iz mutnoće mi je iskrsnuo radio-stol, i onda sam se sjetio, šta mi valja učiniti. Napipao sam tipkalo i otkucao posljednje znakove, misleći u sebi, kako je teško izgovoriti ono, što mi je na srcu. Je li došla ikakva potvrda prijema, nisam čuo, jer nisam uopće mogao držati slušalica. Iz radio-knjige, koju su vodili u Maloj Americi, vidio sam kasnije, da je prošlo oko dvadeset minuta, otkako sam otkucao Dyeru »Pričekaj!« i vremena kad sam konačno javio »Javit ću se u nedjelju.« To je otprilike vrijeme, što sam ga proboravio u tunelu.

Šta sam radio izatoga, ne bih znao poistini reći, jer ne znam, što je bila mòra, a što činjenično stanje. Sjećam se samo, kako sam onako u odijelu ležao na postelji, kako sam kao s nekim iznenađenjem začuo nepravilno udaranje motora u tunelu i kako sam uvidio, da ga moram smjesta ustaviti, ako ne ću da se ugušim. Skotrljao sam se s postelje i oteturao do vrata. Zahvatila me vrtoglavica, i srce mi je fantastično lupalo. Kao iz velike daljine, mogao sam vidjeti, kako se sive gušljive pare ispusnoga dima lelujaju u spirali ispod najgornje ploče. Kad sam ušao, gornji je dio tunela bio tako zamagljen, da nisam mogao vidjeti udubine, u kojoj se nalazio stroj.

Bit će da sam se bacio na ruke i koljena, jer sam uvidio potrebu, da držim glavu ispod plinova, u nepokvarenom zraku blizu tla. Bilo kako bilo, znam da sam bio na koljenima, kad sam stigao do udubine i zakrenuo sklopku. Čim sam se okrenuo, svijetlo se u prolazu utrnulo. Bilo mi je to začudno, sve dok se nisam prisjetio, da je jedino svijetlo u sobi bila električna žarulja iznad radio-stola, koja je svijetlila samo dotle, dok je motor davao struje. Na svu sreću, još je gorjela svjetiljka na sanduku, gdje sam je ostavio, prije nego što sam otišao da ustavim

motor. Gurajući svjetiljku pred sobom, dovukao sam se natrag do sobe i do kreveta.

Šta se uistinu dogodilo za preostalog dijela toga posljednjega svibanjskoga dana, ne znam više. Mnogo je toga bilo po svoj prilici maštanje, polagano i zamorno maštanje. Možda sam se zaista skotrljao s kreveta i pokušao promijeniti papirne ploče na registratoru. Odakle bi mi inače bilo mutno sjećanje, da sam negdje toga poslijepodneva vidio na podu registratorski stakleni okvir. Ostalo — strašna bol u čelu i u očima, mučnina, žestoko udaranje srca, iluzija da sam kao plamičak među dvije praznine — sve to možebit nije uistinu ni bilo. Samo je studen bila zaista stvarna: ukočenost mi zahvatila ruke i noge, i šuljala se poput paralize kroz cijelo tijelo. S njome sam se barem mogao boriti. Zgrabio sam vrh spavaće vreće i puznuo u nju.

Najednom me iz te omame trže tiktakanje satova. Ne sjećam se sigurno, jesam li ih navio, ali se sjećam, kako me progonila prisilna misao, da ih moram naviti i da moram promijeniti papire na registratoru i termografu. Bit će da sam obavio te zadatke, jer su strojevi išli sutradan, a registri, koji se sada nalaze u Američkom meteorološkom zavodu, pokazuju, da sam promijenio papire u četrnaest sati, dakle sa dva sata zakašnjenja. Jedino se posve jasno sjećam iz toga vremena, kako sam ustao misleći da sam slijep. Oči su bile otvorene, a nisam mogao ništa vidjeti. Onda sam došao do zaključka, da sam okrenut licem prema zidu. Svjetiljka se utrnula, jer nije imala goriva, ali je slab odsjaj dolazio od peći.

Nema ništa stravičnije nego kad izgubiš vid. Nikad ne ću zaboraviti smrtnu tjeskobu u glasu Floyda Bennetta, kada sam ga strašno skrhana izvukao iz ruševina uništenog aviona. »Gotovo je sa mnom,« šaptao mi je; »ne vidim ništa.« Cijelo mu je lice bilo ljepiva mrlja ulja. Kada sam mu to obrisao, pa je ponovo progledao, divan je bio izražaj, koji mu je preobrazio lice.

* * *

Bolno mi je da se zadržavam kod pojedinosti moga sloma, osobito kad se događaji na Istaknutom uporištu gube s vida u tananoj mutnoći prošlosti. O tome nerado javno raspravljam, jer čovjek svoje boli kao i svoju ljubav najradije krije u sebi. Od mladosti sam uvijek mislio, da je bolest nešto ponižavajuće, nešto što treba skrivati. Ali, posljedice toga moga sloma nisu se mogle odvojiti za vrijeme preostaloga boravka na Istaknutom uporištu. Osim toga, borba protiv te opće sigurnosti ljudske igrala je odviše golemu ulogu u mome tamošnjem životu, da se ne može jednostavno izostaviti iz ovoga izvješća.

Imam prilično jasnu, gotovo prejasnu predodžbu o svemu, što se tada sa mnom dogodilo. No, ne ću se oslanjati samo na sjećanje. U iduće dane, nastavio sam pisanje dnevnika, koliko sam bio kadar, o

svemu, što sam znao i čega sam se sjećao. Kako je prirodan nagon, što goni osamljenika da uzme olovku i papir, kao da sudba od njega traži da za kasnija vremena ostavi svoje najskrovitije misli u riječima i rečenicama.

To mi je poslijepodne brzo proteklo. Premda je bol u očima i sljepočicama i dalje trajala, ležanje u spavaćoj vreći stišalo je lupanje srca. Postepeno mi se mozak bistrio, pa sam pokušao iznova predočiti sebi događaje prije epizode u tunelu. Zaključio sam, da se ispusna cijev nad motorom napunila ledom, pa su se tako otrovni plinovi vraćali natrag u tunel. Bio sam prilično siguran, da je to bio ugljični monoksid. To potvrđuje iznenadni pad, odsutnost bilo kakve svijesti o gušenju, pa ostali simptomi: cijepanje u glavi, mučnina, probadanje po cijelom tijelu, osobito u očima, vrući i hladni nastupi vrtoglavice. U tunelu sam se spasio samo zato, što sam odmah pao kao da sam bio maljem udaren. Kako se monoksid diže, bit će da je zrak po tlima tunela bio čist, a kisik koji je ulazio u krv, osvijestio me sasvim.

U svemu tome duh je tražio jasan smjer. Spoznaja da sam izbjegao propasti u jednom obliku bila je samo prethodni korak da se pripravim na otklanjanje takve opasnosti ubuduće. Očevidno je bilo, da sam barem zaonda bio bespomoćan. Jedva sam smogao snage da upalim svijeću, koja je stajala na malome izbojku odmah iznad glave. Ako me takva mala kretnja bila kadra lišiti ono malo snage, koja mi se povratila, kako sam se onda mogao uzdati, da ću moći unijeti hrane i goriva iz tunelâ, a da i ne govorim o tome, kako ću poslužiti meteorološke sprave. Bez hrane sam mogao živjeti mnogo dana. Da ugasim žeđ, mogao sam sisati snijeg. Ali, onako bolestan i slab, nisam više mogao živjeti bez topline, a spremište goriva mora se puniti svaki treći dan. Previše me zamaralo mozganje o tako teškim problemima. Duša mi je bila smetena. Kad sam se probudio i pogledao na ručnu uru, bilo je sedam sati. Nisam se osjećao onako slabim a žudio sam za vodom.

Izvukao sam džepnu svjetiljku iz spavaće vreće i podupro je preko kreveta, da bi se svjetlosna zraka upravila ravno na peć. Kad sam je tako osvijetlio, spuzao sam s kreveta podupirući se o bok. Valovi vrtoglavice spopali me od glave do pete, ali sam zamalo uspio dohvatiti stolicu i vući je prema peći. U vjedru na peći ostalo je malko vode. Zahvatio sam je limenkom. Smučilo mi se od prvih nekoliko gutljaja, ali sam ustrajao, dok nisam popio cijelu čašu. Pitajući se, zašto mi zubi cvokoću, stavio sam ruku na peć. Utrnula se, očevidno tek prije nekoliko minuta, jer bi se inače voda bila smrzla. *Četvrtak... Četvrtak... dan kad moram napuniti spremište.* Ni u peći ni u svjetiljci nema petroleja. Želim li svijetla i topline, moram odmah oboje napuniti.

Bilješke, što sam ih nakratko i nabrzo pribilježio nekoliko dana nakon toga, uporno tvrde, kako sam teturao po mraku s najvećom promišljenošću. Možda je tako i bilo, jer između boli i slabosti jedva da je ikakva druga misao uspjela naći uporište. Nekako sam navukao

na se krzneni kaput i šaknjače i zatim uzdigao prazni sud s njegova mjesta. Držeći njega za ručku jednom rukom, a ručnu svjetiljku drugom, krenuo sam u tunel. Najbliža valjkasta posuda za gorivo, snabdjevena pipcem na svu sreću, bila je tek četrnaest stopa udaljena od vrata. No morao sam najprije zastati i oko vrata objesiti zamku privezanu za svjetiljku, da tako oslobodim jednu ruku, kojom ću se odupirati pri hodu. Išao sam polagano i nesigurno, kao nekoć nakon teškog bolovanja od tifusne groznice, koju sam navukao kao pomorski kadet na kružnom putovanju po Engleskoj.

Lijevak je bio na jednoj bačvi. Utakao sam ga u sud, i dok se sud punio, ja sam počivao na jednome sanduku. Iako sam smogao snage da podignem sud, koji je napunjen do vrha težio oko dvadeset i jedne funte, daleko ga nisam mogao nositi. Nakon nekoliko koraka stalo mi lupati srce i spopala me vrtoglavica. Spustio sam teret na tlo i srušio se na sanduk s oruđem, koji se nalazio blizu ulaza u tunel. Koliko sam ostao tako, ne bih znao reći. Svakako dotle, dok me nije stala studen tresti. Iako nisam mogao nositi sud, mogao sam ga barem gurati ispred sebe, nekoliko stopa najedamput. Sjećam se, da sam ga tako dogurao.

Kad sam ušao u kolibu, izlio sam u posudu oko pol galona te dragocjene tekućine. Bit će dosta za svjetiljku. Mnogo sam prolio po podu. Odmah mi je pošlo za rukom da podignem sud s gorivom na njegovo mjesto iza peći. Pošto sam to učinio, načas me obuze neki osjećaj olakšanja. Sada sam se mogao odupirati studeni barem dva dana, a možda i tri, budem li štedio. Ipak nisam pokušao da zavatrim peć, bojeći se napora i znajući, da moram odmah u postelju. No kako sam nakon duge tame žudio za svijetlom, upalio sam svjetiljku. Svjetlo me tako obradovalo, da sam se čak odvažio da pokušam i motrenje u dvadeset i dva sata. Zapravo je to bilo dvadeset sati po mome starom vremenu, jer sam dan dva prije toga navio sat da ide dva sata naprijed, da bih pokušao uskladiti svoj radni dan s mjesečinom.

Prevario sam se s obzirom na poboljšanje u svome zdravlju. Uspio sam se popeti uz ljestve, počivajući na svakoj prečki. Vrata sam otvorio glavom, časak pričekao, a onda došepao do zakloništa instrumenata, osjećajući vrtoglavicu i krajnji očaj. Procijenio sam brzinu vjetra na sedamnaest milja po satu, a na registratorskoj traci bila je označena tek sedam milja, te zabilježio odsutnost polarnoga svijetla. Kad sam stigao na dno ljestava, bio sam neizrecivo slab i bolestan. Nešto je u meni govorilo: moram spavati, moram spavati. Premetao sam po Tunelu za nuždu, dok nisam pronašao kutiju s fenobarbitalnim pilulama. S kutijom u ruci uteturao sam u sobu. Skinuo sam krzneni kaput i hlače, izuo čizme, ali košulje nisam mogao svući. Upotrebljavajući stolicu kao uporište, objesio sam svjetiljku na klin iznad postelje, popeo se u krevet, pritisnut osjećajem potpune ništavosti.

Čim se svijeća ugasila, tama je nahrupila u sobu. Strašno sam gladovao za snom, ali nije htio doći, jer su me osvojile velike boli u

glavi, u leđima i u nogama. Dok sam tako ležao, došla mi je misao, da ne ću nikad ozdraviti. Otrovanje ugljičnim monoksidom neobično je podmuklo. Smanji li se jednom hemoglobin u krvnom optoku i u plućima, jetra i slezena trebaju dugo vremena dok nadoknade taj materijal, koji raznosi kisik po krvi. Čak i uz najbolju bolničku njegu treba za ozdravljenje sedmica, katkada i mjeseci. A mene čeka još najgori dio zime i najtamniji dio polarne noći. Još za tri mjeseca ne će biti sunca. Nisam mogao sebe uvjeriti, da ću imati snage sve to izdržati. Nekim ljudima s bolešću dolazi želja da budu sami, poput životinje, koja po nagonu upuže u svoju rupu i liže osamljena svoju ranu. Prije je i sa mnom tako bilo. Ali te noći, kao nikada prije u životu, otkrio sam svoju samotnost. Ta spoznaja izazvala je neopisivu težnju da budu kod mene oni, koji me najbolje poznaju. Prevrćući po spomenima upravo cjepidlačarske pripreme, mjere opreza, koje sam morao poduzeti radi svoga održanja, duša mi je gorko predbacivala. Moja tvrđa postala je mojom zamkom. Nisu krive noć ni studen. Kudio sam svoju ludost, i protiv nje sam se morao prije svega oboružati.

Čak i u mrtvilu, koje me zahvatilo, kao da sam spoznao, da nije mojoj nesreći kriv samo radio-motor na benzinski pogon. On mi je doduše zadao konačni udarac, ali sam odavno prije toga djelomično osjećao slabost, koja je postajala sve veća. Sjetio sam se rupica na remenu, koji sam morao stezati, pa boljeglavice i probadanja u očima na početku mjeseca. Možda je krivnja i u prehladi pluća, a možda je i neka organska griješka. No sumnjao sam, da bi me sve to samo po sebi toliko iscrplo. Na kraju sam ipak kao na vrhovnog krivca došao na peć, iz koje su izlazili zagušljivi plinovi. Otrovanje monoksidom ne mora biti trenutačna djelovanja. To može biti postepen proces, koji se nagomilava, kad se čovjek na mahove izlaže njihovu djelovanju. Što sam više mislio na koljena peći, kroz koja je prolazio plin, sve sam više sebe grdio.

No sve mi je to kao sjena lebdjelo u duši za te posljednje svibanjske noći. Nalazio sam se između samooptužbe i nade, između boli i praznine bez ikakva čuvstva. Znao sam, u kakvo sam zbrkano stanje zapao, te bi od toga mogli imati loše posljedice i moji kod kuće, i ekspedicija, i bogzna tko sve još. No teško se bilo domisliti, kako ću se izvući iz takva položaja. Zapalio sam svijeću, nakanivši napisati neke poruke, ali nigdje papira nadomak. Malo poslije toga zgasnuo sam svijeću. U ruci mi je bila kutija s pilulama za spavanje. Neodlučan sam bio da jednu uzmem, i to ne iz straha od gadljivosti, nego da me ne bi još više oslabila. Govoreći sam sebi, da ću pričekati do četiri sata, prije nego što se utečem tome umirujućem sredstvu, odložio sam kutiju. Nešto poslije tri sata zaspao sam strahovitim snom.

LIPANJ I: OČAJANJE

PRVI dan mjeseca lipnja pao je u petak. Bio je to za me crni petak. Mòre nije više bilo. Oko devet sati izjutra tako sam se naglo trgnuo iz sna, kao da me netko bacio u bunar. Zatekao sam se, kako buljim u tamu sobe, ne znajući gdje sam. Slabost mi spopala tijelo. O tom sam se rječito uvjerio, kad sam se okrenuo u spavaćoj vreći i kad sam pokušao džepnom svjetiljkom osvijetliti ručni sat. Zamislio sam se: Richard Evelyn Byrd, pripadnik američke mornarice, izvan pomorske službe, s privremenim boravkom na osamdesetom stupnju i osmoj minuti južne širine, ne vrijedim ni pušiva boba ni sebi ni drugome. Usta mi se osušila i zaudaraju. Kako sam samo žedan, bože moj! No, jedva imam snage da se s mjesta krenem. Pripiljio sam se uz spavaću vreću, koja mi je jedini izvor udobnosti i topline. Turobno razmišljam o ono malo mogućnosti, što su mi još preostale.

Dvije su činjenice jasne kao sunce. Prva: slabi izgledi da ću se oporaviti. Druga: tako sam slab, da se ne mogu njegovati. Očajni zaključci, ali u takvom duševnom stanju nije bilo drugih. Jedino sam se mogao razložno ponadati, da ću produljiti unekoliko svoje dane, skupim li dovoljno snage, što mi još preostaje. Potrebne stvari moram obavljati *vrlo polagano* i *vrlo promišljeno*. Uz te pretpostavke i u takvu duševnome stanju kadar se održati i najbolesniji čovjek. Tako sam barem ja rázložio. Nije bilo druge. Moja nada u dalji život morala se oslanjati na tu teoriju.

Šaptao sam sam sebi: »Moraš se uzdati, moraš imati *vjere* u izlaz iz toga stanja. Zamisli, da letiš, letiš u neizvjesnost. Kad si jednom krenuo, nema više povratka. Moraš letjeti sve dalje i dalje, naprijed, pouzdavajući se u svoje instrumente, u kurs što si ga zacrtao na kartama i u razboritost događaja. Što god pođe po zlu putu, tvoja je pogreška. Snađe li te tragedija, bit će to sasvim obična tragedija ljudske ranjavosti.«

Najpreče su mi potrebe bile toplina i hrana. Vatra se utrnula ima već dvanaest sati, a bit će gotovo trideset i šest, otkako nisam ništa okusio. Da namirim te potrebe, počeo sam mobilizirati svoja oskudna sredstva. Da je bila filmska kamera i da je hvatala sve moje pokrete, vidjelo bi se konačno, kako sam se polagano vukao. Svaki sam čin obavljao s najvećom strpljivosti. Digao bih svjetiljku, i pričekao. Ispuzao bih polako iz spavaće vreće, i općinuo malko na stolici kraj peći. Navlačio bih hlače dižući ih malo pomalo. Izatog košulju, pa čarape, pa čizme i napokon, krzneni kaput. Sve je to dugo potrajalo. Tresao sam se od studeni. Kad sam jednom udario laktom o zid, odjeknulo je, kao da je netko odlučno zakucao na vrata. Odviše kukavan da bih ustrajao, povukao sam se u spavaću vreću. Pol sata nakon toga jeziva studen po tijelu natjerala me da opet pokušam doći do peći.

Spopala me omaglica, kad sam dotakao nogom pod. Jedva sam došao do stolice. Sjedio sam na njoj nekoliko časaka, ne mičući se, nego samo buljeći u svijeću. Tada sam okrenuo pipac i otvorivši pećne poklopce čekao, dok se fitilj zasiti hladnim, sporim uljem. Žeđ me i dalje mučila. U vjedru se skrutilo nekoliko inča leda. Posvratio sam ga na pod s otvorom nadolje. Otkinula se treska leda, koju sam sisao, sve dok mi zubi nisu zacvokotali od studeni. Na stolu je bila kutija žigica. Pritakao sam jednu gorištu. Iznad metalnoga prstena izbio je crven plamen. Divno ga je bilo gledati. Sjedio sam tako petnaestak minuta upijajući stup topline. Umjesto da je plamen bio modar i jasan, bio je crven i zadimljen. Razmišljajući o tome, došao sam do spoznaje, da je manjkavo izgaranje jedan od glavnih izvora mojih nevolja. Vatra mi je bila dušmanin, a bez nje nisam mogao opstojati.

Tako je započeo taj beskonačni dan. Dosadilo bi čitatelju, kad bih ga do sitnica opisivao. Zapravo se nije ništa dogodilo, a ipak nije bilo sudbonosnijeg dana u mome životu. U njemu sam proživio tisuću godina, a sve su bile silno tjeskobne. Malo sam dobio, a mnogo izgubio. Na kraju toga dana ako se uopće može reći da je imao kraj, mogu samo to reći, da sam još bio na životu. Uzevši u obzir prilike, u kojima sam živio, nisam ni imao prava da više očekujem. Ta život se rijetko svršava dražesno i uviđavno. Tijelo protiveći se podliježe poput broda što tone sa svjedodžbom sposobnosti za morsku plovidbu, koja mu je čvrsto prikovana u pregradi kormilarnice. A duh, poput kapetana na zapovjedničkom mostu, spoznaje napokon slabost brodskoga trupa pa podrugljivo razmišlja o ishodu, koji je drukčije zamišljen. Ako se cijela ta parada odulji kao što se moja oduljila, onda čovjek postaje žalosno svijestan o biti svega vremenskoga. Osim ako se dotle ne smota u stegnuti mali otpadak, što ga možeš odbaciti, a onda od znanja nema više koristi.

U šumi boli najveće je stablo bila žeđ. Tunel za nuždu kao da mi je bio daleko stotinu milja, ali ja sam krenuo noseći sa sobom vjedro i svjetiljku. Negdje usput posrnuo sam i pao. Lizao sam snijeg, sve dok me nije jezik zapekao. Predaleko mi je bio Tunel za nuždu. Ali u Tu-

nelu za hranu čizme su izgazile utrenik osamnaest inča širok i šest inča dubok, a bio je pun sipkoga snijega. Bio je prljav, ali ja sam strugao vjedrom po njemu, sve dok se nije napunio, a onda ga odvukao u sobu, odmičući stopu po stopu.

Snijeg je trebao mnogo vremena, dok se stopio u vjedru, a ja nisam mogao čekati. Izasuo sam ga malo u tavu i grijao ga s alkoholnim tabletama. Kad sam prinio k usnama, još je to bila raskvašena snježana masa. Ruke su mi drhtale, a voda se prolijevala niz krzneni haljetak. Tada sam povratio. Sve što sam popio, povratio sam. Zamalo sam opet pokušao, pijući u odviše malim gutljajima, da bih mogao povratiti. Tada sam upuzao u spavaću vreću, prevukao pokrivač preko glave nadajući se, da ću se nekako opet domoći snage.

Ipak sam bio kadar izvesti cijeli niz poslova, više puta kradomično i promišljeno provaljujući iz opsade posteljne. Poslužio sam unutrašnji termograf i registrator, promijenio svitke, navio satove i pera opskrbio tintom. Dvije trećine ispusnoga ventilatora bile su zabrtvljene ledom. Do njega sam mogao doći s kreveta štapom, koji je na kraju imao veliki klinac. Poslije svakoga napora malo sam opočinuo. Mučila me bol u rukama, leđima i glavi. Napunio sam termosicu toplom vodom, kojoj sam dodao mlijeka u prahu i šećera, i odnio posudu u spavaću vreću. U želucu sam osjećao mučninu. Uzimajući tek čajnu žličicu odjednom konačno sam uspio popiti cijelu čašu. Nakon nekog vremena nestalo je slabosti, pa sam se osjećao dovoljno jakim da odem do zakloništa instrumenata. Dospio sam do vrata i otvorio ih, ali dalje nije išlo. Noć se zaogrnula sivom maglom i sjenama, baš kao što je moju dušu prekrila tuga. U kolibi sam povratio mlijeko, što sam ga bio popio. Na rubu nesvjestice dokopao sam se postelje.

* * *

Ne ću ni da se prisjetim svih nujnih misli, koje su mi se vrzle mozgom toga dugog popodneva. No moram poistini reći, da ni u jednome času nisam imao osjećaja, da moram baciti koplje u ledinu. Cijelo se moje biće bunilo protiv potištenosti. Kako je popodne odmicalo, osjećao sam, kako malaksavam. Uplašio sam se. Ne stoga, što bih tada prvi put gledao smrti u lice. Ta mnogo sam se puta sastao s njome u zraku. Ali tada kao da je bilo sasvim drukčije. Pri letenju se sve događa strelovitom brzinom: u času odlučiš i odmah gledaš posljedice odluke. Kada ti nevidljivi i zaboravljeni neprijatelj nasrne na pilotsko mjesto, to je jedna od bezbrojnih promjena. Ali sada je smrt bila kao stranac, koji sjedi u smračenoj sobi, sa sigurnim znanjem, da će on biti tu, čim mene nestane.

Veliki valovi straha, straha što ga nikad dotada nisam poznavao, projurili su kroza me i duboko se u meni nastanili. Nije to bio strah pred patnjom, pa čak ni pred samom smrću. Bila je to strašna strepnja pred posljedicama za moje najbliže, u slučaju da se više ne vratim.

Govorio sam sebi, da sam pogriješio što sam uopće išao na Istaknuto uporište. I u tim grkim časovima gledao sam kako mi se cijeli život niže kao u kakvoj smotri. Uvidio sam, kako je kriv bio moj osjećaj vrednovanja i kako sam pogriješio, kad nisam uvidio, da su jednostavne, priproste i čedne stvari najvažnije u životu.

Nisam se mogao smatrati mučenikom znanosti, makar koliko to priželjkivao. Nisam mogao kriviti ni prilike, koje su me spriječile, da prema prvotnoj osnovi budu u uporištu trojica ljudi. Pošao sam tamo, da potražim mira i prosvjećenosti, misleći da će mi nekako obogatiti život i učiniti me korisnijim. Otišao sam također oboružan opravdanjem u znanstvenu misiju. Sada sam se zbiljski uvjerio i u jedno i u drugo: prvo je bila sljeparija, a drugo ćor-sokak. Misli su mi bile pune jeda i gorčine. Ogadio mi se cijeli svijet, osim mojih prijatelja i moje obitelji. Satovi su tiktakali u mraku i prigušen zuj dolazio je od registratora kraj nogu. Samosvijest, koja je bila uključena u tim polaganim i odmjerenim zvucima, još je više isticala moje potišteno stanje. Kakva su razloga imale sprave da budu samosvijesne i da odmjereno hodaju? Ta bez mene bi za jedan dan zanijemjele.

Jedina nada u opravdanje moga tamošnjeg boravka bila je hrpica meteoroloških podataka, što sam ih skupljene držao na jednoj polici Tunela za nuždu. Ali, čak kada i o tome ozbiljnije promislim, uviđam svu labavost takvih opravdanja. Romantično racionaliziranje, kao što je većina pothvata, prema kojima ljudi žele da ih prosuđuju. Mi ljudi akcije, koji služimo znanosti, samo smo odraz u ogledalu. Zadaci teški, objekti daleki. Učenjaci sjede među svojim knjigama i upućuju nas, kamo ćemo ići, šta ćemo istraživati, dapače šta smo kadri pronaći. Isto tako hladno mozgaju o svemu, što im donesemo. Mi smo tek blistavi posrednici između teorije i činjenica, materijalisti koji mešetarimo jezgrom općih istina.

Ako izuzmem činjenicu da sam mnogo trpio prikupljajući te podatke, šta ja zapravo znam o teoretskom značenju podataka u Tunelu za nuždu, o izvodima, po kojima se razlikuju od sličnih podataka skupljenih u Keokuku? Zapravo ništa. Luđak, koji se izgubio na ludome poslu — eto, šta će o meni suditi.

Na kraju krajeva, samo dvoje u životu svakoga čovjeka, makar tko bio, ima pravu važnost i značenje: sklonost i razumijevanje njegove obitelji. Bilo što drugo i sve drugo, što stvara, nije bitno. Sve je ostalo poput brodova, što su prepušteni na milost i nemilost vjetrovima i plimama predrasude. Jedino je obitelj vječno sidrište, spokojna luka, gdje se čovjekovi brodovi ljuljaju, privezani konopima ponosa i vjernosti.

* * *

Nije više bilo studeni u kolibi. Vrućina iz peći, koja se nagomilala u sloju zraka ispod stropa, zaogrnula mi postelju poput kakva pokrivača. Nešto poslije osamnaest sati, ukoliko sam se kasnije dobro sjetio,

ispio sam posljednje mlijeko, što mi je preostalo u termosici. Tijelo mi je trebalo jače okrepe, ali nisam imao dovoljno snage da skuham večeru. Zgriskao sam eskimski biskit i komadić čokolade, a u želucu mi se strašno komešalo. Ustao sam i napunio termosicu toplom vodom i mlijekom u prahu. Teško sam to obavio, jer sam se morao uhvatiti za stol da ne padnem. Više sati izatoga — potpuna praznina. Kada sam kasnije bio kadar da pribilježim, što mi se dogodilo, uopće se ničega nisam mogao sjetiti. Možda sam spavao. Kad sam ponovo pogledao na sat, bilo je oko dvadeset i jedan sat i trideset minuta. Bio sam omamljen i iscrpen. Došla mi je misao da moram utrnuti peć, da bih se mogao odmoriti od plinova. Osim toga, tko zna kada ću imati snage da opet napunim spremnicu. Čim sam zavrnuo pipac, zatamnje soba. Sjećam se, kako sam se izatoga našao na podu. Nekako sam se dovukao do peći. Još je bila topla. Bit će da nisam dugo bio u nesvijesti.

Spustio sam se u stolicu, uvjeren da mi je blizu kraj. Dosada me držalo uvjerenje, da je jedini način, kako ću osujetiti svoju pogrešku i pribaviti zadovoljštinu svojoj obitelji, da natkrilim sama sebe i da se održim na životu. Ali sada kao da je bitka bila izgubljena. Prebacio sam ruke preko stola, spustio glavu i prolio čašu vode, što mi je bila u ruci. Nije više bilo u meni gorčine na druge, nego je samo ostala kivnost na sama sebe. Dugo sam tako ležao jecajući: »Šteta, neizmjerna šteta!« Tako sam izgubio i ponos. Kao Virginijanac odgojen sam u vjerovanju, da gentleman ne smije nikada popustiti svojim osjećajima. Nisam se tada toga sramio, iako se sada sramim. Nestalo je i straha. Kad nestane nade, nestane i nesigurnosti, a ljudi nemaju straha pred sigurnim stvarima.

Jedina svijesna odluka, koja mi je preostala, bila je da napišem poruku svojoj ženi — posljednji tapajući dodir ruke. Osim posve osobnih obavijesti, htio sam joj protumačiti, zašto nisam pokušao obavijestiti Malu Ameriku o svome nepovoljnom položaju (zaboravio sam, da joj to uopće nisam trebao tumačiti) i iznijeti joj razloge, zašto sam išao na Istaknuto uporište. Morao sam to napraviti. Olovka i papir bili su na polici pokraj mene. Kada sam ih htio dohvatiti, nisam mogao ispružiti ruke. Rukav mi se smrznuo od prolivene vode. Istrgao sam ga iz leda. Ludo oduševljenje da pišem pridalo mi je snage. Nakon nekoliko prvih odlomaka smirio sam se. No bio sam preslab da pišem sjedećke. Glava mi je neprestano trzala naprijed. Osim toga, kako je vatra utrnuta, u sobi je bila nepodnosiva studen.

Cijeli se kontinent ispriječio između mene i postelje, pa sam morao prijeći beskonačnu ravan da dođem do nje. Kad sam se konačno smjestio u spavaćoj vreći, ležao sam tako dulje vremena, drhtureći od studeni i boreći se za dah. Tada sam završio pismo i pritom pomislio na posljednju stavku iz Dnevnika kapetana Roberta Falcona Scotta: »Za ime božje, obezbrižite preostale na životu!« Često sam razmišljao o toj jednostavnoj rečenici, ali uvijek samo umom. Te sam noći iz iskustva

spoznao, šta je Scott mislio. Žalosno je da ljudi moraju proživjeti takve kataklizme u životu, da bi mogli spoznati tu najjednostavniju istinu.

Svjetiljka je pucketala i pomutila se. Uspio sam zažeći dvije svijeće, koje su stajale na izbojku iznad postelje. Čim je druga zaplaminjala, svjetiljka se utrnula. Zamalo sam napisao pismo svojoj majci, pa djeci, zatim nekoliko poruka, vrlo kratkih, dajući upute doktoru Poulteru i Charlieu Murphyju s obzirom na uspjeh ekspedicije, te konačno pismo momčadi u Maloj Americi. Na polici je stajala zelena metalna kutija, u kojoj su bile moje osobne isprave, i koju sam godine i godine nosio sa sobom. U nju sam spremio pisma svojoj obitelji. Šta je dalje bilo, ne sjećam se jasno. Bit će da sam zapao u duboki san. Obuzeo me osjećaj da se smrzavam. Sjećam se zatim, kako sam se ispravio u sjedeći položaj i sastavio poruku Murphyju, kako će raspolagati mojim ispravama. Tu i ostale poruke zavezao sam vrpcom i objesio o klinac, s kojega je obično visjela svjetiljka.

Neki osjećaj zahvalnosti prostrujao mnome. Još su mi nad glavom gorjele dvije svijeće. Obje su bile crvene. Jedna je stajala na napuklome porculanskome stalku, a druga učvršćena u svome vlastitome loju. Gledao sam ih i pomislio onako kroz maglu, kako ne ću gledati nikada više tako nešto umilno, kad one zgasnu. Nakon malo vremena smirio sam stijenj o zid. Odmah je u meni nastala promjena slika. Mašta mi odlutala u prošlost. Činilo mi se, da se natječem o prvenstvo polulake kategorije u Pomorskoj akademiji. Tjeskobna bol zahvatila mi tijelo. Okanio sam se svake nade u pobjedu. Preostala je samo suluda namisao, da ne ću osramotiti majku, koja se nalazi među gledaocima. To je snoviđenje bilo to življe, što sam se eto opet nalazio u gotovo istom položaju, samo što je uložak bio neizmjerno veći, a vjerojatnost pobjede manja. Natrag se ustalasala ista odlučnost, koja me onda nagonila da izdržim do kraja. Iako se činilo, da sam posve izbačen iz igre života, ipak je postojala vjerojatnost, da nije tako. Bilo kako bilo, opet ću pokušati.

Drugoga lipnja oko tri sata izjutra opet su došli svijetli časovi. Bezuspješno sam nastojao da sapnem tijelo okovima sna. Spavaće pilule bijahu na polici. Uz pomoć džepne svjetiljke pronašao sam bočicu i izasuo pilule na dlan kao u kakvu čašu. Bilo ih je poviše od dvadeset, sve bijelih i okruglih. Napastovale su me divnim obećanjima o miru i zaboravi. Opet sam uzeo bočicu. Ali onda sam zastao. Nemoguće je bilo tako nastaviti. Ta zar ću postati luđak, koji preza pred svakom sjenom, pred najmanjom boli. Pronašao sam žigice i užegao svijeću. Na krevetu je bio neupotrebljen arak papira, navrh dnevnika. Na tome sam papiru napisao:

> Svemir nije mrtav. Postoji razum, koji sve prožimlje. Barem jedna svrha, možda krajnja svrha toga Razuma jest postignuće općega Sklada.
>
> Koji nastoji oko Mira (Sklada), koji se bori za njegovo postignuće, taj udovoljava tome Razumu.

Poželjno je polučiti to suglasje s Razumom.

Stoga ljudski rod nije sam u svemiru. Premda živim odsječen od ljudskih bića *Ja* nisam sam.

Kroz bezbroj tisućljeća čovječanstvo je imalo svijest o tome Razumu. Sve se religije slažu u tome, da vjeruju u njegovo postojanje. Taj Razum zovu različitim imenima. Mnogi ga nazivaju Bogom.

To je jezgra filozofije, koju mi je donijela travanjska tišina. Smirivši svijeću smuknuo sam u spavaću vreću, bez prestana obnavljajući osjećaje, koje sam spomenuo. Domalo eto i sna. Opet me stala mučiti mora, u kojoj sam se, čini mi se, očajnički borio da se probudim i da se domognem svojih snaga. Borba se nastavila u beskraj u nekoj poluosvijetljenoj zemlji graničnici, koju je rastavljao veliki bijel zid. Više sam puta bio gotovo preko zida u području poplavljenom zlaćanim svijetlom, ali sam svaki put uzmakao u kovitlavu tamu. Nagon me trgao za rukav: »Moraš se probuditi. Moraš se probuditi!« Uštinuo sam se za meso iznad rebara. Teglio sam se za dugu kosu. Tada je napetost popustila. Pao sam preko zida. Umjesto tople sunčane taline našao sam tamu. Drhturio sam od studeni i žeđao vode.

* * *

Drugoga lipnja bila je subota i produljenje tužnih doživljaja prošloga dana. Osjećao sam se slabijim nego ikada i sigurnim, da sam na izmaku svojih snaga. Anemometarske čašice zujile su gotovo cijeli dan. Snijeg se probijao kroz ventilator u nježnim česticama i u toplim pucketavim kuglјicama iz pećne cijevi kapao na pod. Na registratoru sam pročitao, da duva sjeveroistočnjak, i to brzinom od dvadeset milja na sat. Žarko sam želio da bi ostao u tome području, jer bi to značilo nastavak toploga vremena. Premda se uvečer temperatura spustila do minus devetnaest, u jednome dijelu dana bila je čak iznad ništice. Kad ne bi bilo hladnoće, mogao bih dulje vremena izdržati bez peći i tako bih dao svome organizmu prigode da se oslobodi štetnih posljedica otrovnih plinova. Sve u svemu, nisam mogao biti izvan postelje više od dva tri sata u cijelome danu.

Kao i prije obavljao sam potrebne poslove malo pomalo, porazdjeljujući svoju snagu na škrte mrvice, radije pužući nego idući i dugo opočivajući nakon svakog malog napora. Prema sredini dana više bi se puta išuljao u tunele, jednom po snijeg a tripul po gorivo. Gorivo sam za promjenu donosio u kositrenom vrču, koji je sadržavao oko jednoga galona, jer mi je pećna spremnica bila preteška. Kad se kasnije stopio snijeg, pomiješao sam više mlijeka u termosicu. Želudac mi još nije podnosio čvrste hrane. Uspio sam tek probaviti šalicu čaja.

Mutno se sjećam, kako sam se popeo uz ljestve, da vidim kakav je dan. Tada je bilo razdoblje mjesečine. Ali ja se ne sjećam, je li se pokazala. Samo pamtim potištujuću tamninu i snježne iglice, koje su me zapekle po obrazima. Kasno poslije podne, kad se koliba zagrijala, utrnuo sam peć. Termograf je pokazivao minimalnu dnevnu temperaturu od minus dvadeset i dva stupnja. Zaista umjereno za to područje. No voda koju sam izbacio smrzla se na podu. Ledena mrena miljela je uza zidove. Vjedrica za sudoperine bila je čvrsta, prljava komadina leda.

Koliko mogu procijeniti, te sam noći spavao sedam do osam sati. Nedjeljno jutro donijelo mi je još jednu tjeskobnu borbu buđenja. U nedjelju je bio i razgovor s Malom Amerikom, a ujedno i laganje o mome zdravstvenom stanju, premda me svako bolno vlakance zaklinjalo da reknem istinu. Bog sami zna, odakle mi snaga, da uguram u kolibu motor od trideset i pet funta težine, da ga dignem na peć i da ga spremim u tunel, dakle da prevalim pri takvu zdravstvenom stanju udaljenost od četrdeset stopa. Sva je sreća pa sam našao spremnicu gotovo napol napunjenu benzinom. Najposlije sam štapom, koji je imao na kraju bodu, očistio led iz vanjske ventilatorske cijevi, koja je bila gotovo sasvim zabrtvljena. Nije onda nikakvo čudo, što se za posljednjeg razgovora tunel ispunio otrovnim plinovima.

Po službenoj radio-knjizi u Maloj Americi, zakasnio sam s razgovorom oko dvadeset minuta. Čuo sam Dyera kako istim onim svježim, poslovnim glasom govori: »KFZ zove KFY,« ali nakon toliko patnja taj mi je glas bio upravo čudesan.

Trebao sam samo pritiskivati prstom i davati Morzeove znakove. Tako sam barem bio uvjeren, da me šifre ne će izdati. Nekoliko dana prije toga zamolio me Charlie Murphy da mu dadnem neka obavještenja o vremenu. Već su gotovo tjedan dana podaci ležali preda mnom na stolu. Poslao sam mu ih. Tada su neki terenski časnici izlagali svoja gledišta o namjeravanim proljetnim operacijama. Nisam posve siguran, jesam li razumio sve, što su mi kazali, jer mi je opet nadolazila mučnina. Odgovarao sam samo sa »da« ili sa »ne« ili »razmislit ću o tome«. Konačno sam kroz smetenost čuo dostojanstveni Dyerov glas: »Zahvaljujem, gospodine. Do ponovnog viđenja u četvrtak.« Do krajnosti iscrpen zatvorio sam aparat.

Često su me pitali, zašto nisam u Malu Ameriku javio svoje pravo zdravstveno stanje. Odgovarao sam im, da je bilo preopasno govoriti ljudima da dođu po me. To je uvjerenje bilo tako snažno, da sam ga smatrao neprijepornim. Ali uza sve to ne znači, da sam bio osjećajni automat. Kad je uspostavljena veza i kad je Dyer na početku razgovora pripomenuo: »Nadamo se, da je s vašim zdravljem u redu,« nemojte misliti, da mi nije bilo teško pri duši, kad sam na to odgovarao: »Sve u redu.« Ali još bi mi teže bilo, da sam mjesto toga odgovorio što drugo. Između mene i mojih ljudi u Maloj Americi ispriječile su se: tama, studen, praznine Barijere, usjeline. Sve su to bile nepobitne činjenice. Za

Istaknuto uporište ja sam odgovoran. Nisam mogao ni zamisliti, da bih dobrovoljce u Maloj Americi navukao na patnje, koje su bile skopčane s putovanjem do mene.

To poslijepodne umalo da nisam sišao s pameti. Krajnji napori za razgovor strašno su me zamorili. Znam, da sam se raspinjao od boli i da me nije ostavljala misao, da ću umrijeti. U neko vrijeme te večeri oslobodio sam se delirijuma, žedan i gladan. S nešto mlijeka uspio sam progutati desetak posoljenih hrskavaca. Bila je to prva čvrsta hrana od četvrtka ujutro. Te sam noći spavao nešto dulje, iako mi je san ometan neizrecivim morama. U ponedjeljak jedva da sam uopće izlazio iz spavaće vreće. Počinak mi je godio, a možda i to, što je vatra bila utrnuta većinu poslijepodneva. U noći sam ustao i okrijepio se zaslađenim mlijekom, osoljenim hrskavcima, bademima i suhim jabukama, namočenim u toplu vodu. Čudna mješavina! Ne znam je protumačiti drukčije, nego da sam mutno naslućivao, da od svih jestvina u kolibi jedino te podnosi moj bolesni želudac.

Još nisam imao ustrajnosti. Bol je dolazila i prolazila u očima, glavi i leđima. I vazda mi je bilo studeno.

Te sam noći kao i prije obišao redom cijela prostrana područja pakla, prije nego što me osvojio san. Ujutro sam lakše ustao, i to mi je ulilo hrabrosti. I zaista, sve je nekako išlo lakše. Čak sam uspio i izliti vjedro sa sudoperinom u Tunel za hranu. Popodne sam smogao snage pa sam navio gramofon. Najprije sam odsvirao pjesmu »Ciganski život«, pa vinsku iz Heidelberga i »Adeste Fideles«. Veličajno je bilo slušati zvuk mnogih glasova, kako odzvanjaju iz svakog kutića kolibe. A neki mi unutrašnji glas govori: *Ide nabolje. Imaš izgleda. Jedan od sto, ali je ipak tu.*

* * *

Ležeći kasnije u spavaćoj vreći, pokušao sam analizirati mogućnosti svoga održanja. Probio sam se već kroz pet dana, pet beskonačnih, vječnih dana. Zabludio sam u golemu pustinju boli, gdje su svi klanci zakrčeni. Trpio sam i borio se, nadao se i očajavao. A ipak, čovjek ne pogiba tako lako. Nešto životinjsko i automatsko drži ga na nogama, i kad je već odavno u srcu zgasnula svjetlost. Dok sam ležao misleći, konačno sam se zapitao: »A koji su zapravo tvoji aduti? Šta imaš još učiniti, što već nisi učinio?«

Ponajprije, ima dvije izvjesnosti. Jedna je, da ne možeš očekivati pomoći izvana, jer se Barijera ispriječila između tebe i njih poput kakva bedema. Druga je izvjesnost, da malo možeš učiniti da bi popravio ventilaciju u kolibi. Čak kad bi i imao materijala za svrsishodnu promjenu, očevidno je, da si preslab da štogod poduzmeš. Toplikasto vrijeme došlo je kao neočekivani saveznik. Tako sam bio kadar izdržati bez peći u dugim razmacima dana, a oslobođenje od otrovnih plinova davalo mi je

tijelu odaha. No to je baš bio sretni slučaj. Ta najljuća zima ima još da dođe i može nadoći koji god dan.

Eto, to su činjenice. Ukoliko čovjek može određivati svojom sudbinom, i ja ću gledati da se izdignem nada nju. Malo ljudi u svome životu dolazi do toga da moraju iscrpsti sve snage, koje u njima borave. Ima dubokih izvora snage, koje čovjek nikad ne upotrebljava. A mogu li ja naći načina da probudim te tjelesne mogućnosti, koje su u meni skrivene? Recimo da mogu. Još to samo po sebi mnogo ne znači, jer je jasno, da moji preostali materijalni izvori ne mogu biti golemi. Stoga moram pronaći druga vrela obnove. U takvim časovima, kada sve karte i mogućnosti ljudi, koji se nalaze u škripcu, propanu, oni se obraćaju bogu. To sam i ja učinio, na svoj način.

Članci moje vjere djelomično su izloženi u recima, što sam ih napisao nakon očajanja u petak. Nisu to zapravo nikakva nova uvjerenja. Ja sam ih uvijek mutno u sebi imao. Razlika je samo u tome, što je mirnoća travnja i svibnja kristalizirala moja stara vjerovanja, dodajući neka nova. Došlo je vrijeme da ta vjerovanja okušam.

Kao praktičan čovjek spoznao sam ipak veliku razliku između pukog ispovijedanja vjere i njezina djelotvornog vršenja. Želja za harmonijom, za mirom, ili kako god nazvali osjećaj istovitosti s redovitim procesima života, svakako je korak u tome smjeru. Ali to samo po sebi nije dovoljno. *Mora se raditi u tome smjeru.* Iznad svega, moja vjera mora biti logična, mora se upravljati prema prirodnim zakonima. Nije mi ni dolazilo na pamet da riječima formuliram molitvu. Sva moja molitva sastojala se u djelovanju. Uostalom, i sam glad za životom dovoljna je molitva.

U toj mojoj situaciji bilo je prijeko potrebno ovo: ako hoću da preživim, moram i dalje štedljivo upotrebljavati svoju snagu, potrebne stvari obavljati najjednostavnije i bez naprezanja. Moram spavati, jesti i prikupljati snage. Da se uklonim daljem trovanju plinovima, moram štedljivo upotrebljavati peć, a svjetiljku na zgusnuti plin nikako. Odreći se svjetiljke, znači odreći se njezina sjajnog svijetla, koje je bilo jedna od malo mojih raskoši. Ali na neko vrijeme mogu biti i bez raskoši. S obzirom na peć, bio je samo ovaj izlaz: ili se smrznuti ili se neminovno otrovati. Studen osjećam, ali ugljični monoksid ne vidim i ne mirišem. Ipak sam odabrao studen, znajući da mi spavaća vreća pruža utočište. Odlučio sam, da ću se odsada držati strogog pravila, da budem svako popodne dva tri sata bez vatre.

Toliko o praktičnoj strani posla. No kad bi se samo na to oslanjao, poludio bih od neprestanog sjećanja na svoju beskorisnost. Potrebno je bilo dakle nešto više: volja i želja da izdržim te tegobe. One moraju doći iz dubine moje duše. Ali kako? Jedino tako, da nadzirem svoje misli. Moram iščupati svaku tugaljivu pomisao, čim se pojavi, a zaustavljati se samo kod onih pojmova, koji me umiruju. Rasječena duša, obuzeta zbrkom i očajem, može mi zadati isto tako grozan udarac kao i

studen. Stega duše nije laka. Čak i za travanjske i svibanjske vedrine nisam uspio da budem potpuni njezin gospodar.

Te sam večeri očajnički nastojao da stvorene odluke ostvarim. Iako mi se želudac bunio, silom sam pojeo veliku zdjelu žitke juhe, nešto povrća i mlijeka. Zatim sam utrnuo vatru. Zaštićen od studeni u spavaćoj vreći pokušao sam igrati soliter. No, sjećam se, nisu mi išle karte, i to me strašno rasrdilo. Pokušao sam čitanje knjige Bena Amesa Williamsa *Sva su braća bila hrabra*, ali nakon dvije stranice nisam razaznavao slova, a i oči su me boljele, premda zapravo nije nikad ni prestajala bol u njima. Kleo sam u sebi, govoreći, da je loša sreća u kartama i bol očiju tipičan znak zle kobi. Zapravo mi je mutno svijetlo svjetiljke počelo ići na živce. Usprkos prijašnjoj svojoj odluci, da ne ću upotrebljavati tu svjetiljku na zgusnuti plin, rado bih je zapalio, samo sam bio preslab da je nacrpem. Tek onda, kad prođete kroz poteškoće, kroz koje sam ja prošao, počet ćete shvaćati, kako je svijetlo neobična dragocjenost.

Nešto mi je govorilo, da skinem brijaće ogledalo s klinca blizu police. Iz njega je na me gledalo lice slaboga starca. Obrazi upali i hrapavi od ozebina, veliki podočnjaci kao u čovjeka koji je cijelu noć pijančevao. Nešto se u meni slomilo. Ta šta ću uopće dobiti svojom borbom da ostanem živ. Ako uopće ostanem na životu, uvijek ću biti tjelesni bogalj, samo na teret svojoj obitelji. Strašna spoznaja. Sve se lijepe iluzije popodneva raspršile u crnom očaju noći.

Tamna strana ljudske duše kao da je neka antena, koja hvata tmurne misli iz svih smjerova. Barem je moja duša takva bila. Proživio sam paklensku noć. Kao da se sva osvetljivost svijeta usredotočila na me kao na svog osobnog dušmanina. Pao sam u duboko razočaranje, koje dotad nisam smatrao mogućim. Dosadno bi bilo da o tome duljim. Tuga je napokon najotrcanija od svih ljudskih emocija. Samo bih spomenuo, da mi se ponovo stalo vraćati pouzdanje. Držeći ga se i ponovo utvrđujući svoju istinu o svemiru, opet sam bio kadar ispuniti svoju dušu plemenitim i utješnim mislima, za koje mi se činilo da sam ih zauvijek izgubio. Okružio sam se u mašti svojom obitelji i svojim prijateljima, prenio sam se u sunčano blistavilo, usred razbujalog zelenila. Mislio sam o svemu, što ću raditi kad stignem kući, o tisuću stvari, koje su mi vazda bile sporedne, a sad su mi postale nenadmašivo privlačive i važne. No od vremena do vremena opet bi me zgrabila melankolija. Teško bih se sabrao, i tek uz neobičnu ustrajnost oslobodio bih se takva stanja. Naposljetku je ipak prestao duševni metež. Kada sam smirio svijeće i utrnuo svjetiljku, stao sam živjeti životom mašte. Bio sam u priprostome, nezamršenom svijetu, sastavljenom od ljudi, koji jedan drugome žele dobro, koji su miroljubivi, dobroćudni i prijazni.

Bolovi i boli nikako da splasnu. Mučio sam se više sati, dok nisam zaspao. No te sam noći spavao bilje nego i jedne sve tamo od trideset prvoga svibnja. Ujutro sam se osjećao bolje, i tjelesno i duševno.

* * *

Melankolija je počela jenjavati, pa sam bio kadar da posvetim malo više brige svojim poslovima. U srijedu, šestoga lipnja, uspio sam čak da izađem van na motrenje vremena u osam sati. Premda je jutro bilo vedro, snijeg je zamutio obzorje i obasuo mi lice. Pri svakome koraku pao bih do koljena u meki snijeg. Divno je bilo nakon uskoće sobice osvajati prostranost Barijere. Ručnom sam svjetiljkom osvijetlio vjetrokaz i opazio, da vjetar dolazi s jugoistoka. To navješćuje studen, mrmljao sam u sebi. Inje pokrilo svaki pedljić. Odušne daščice sa strane zakloništa za instrumente bijahu pune snijega, ali nisam bio zdravstveno sposoban da ih očistim. Bio sam zadovoljan, što sam pročitao termometar, stresao ga i povratio se u kolibu.

Kasnije sam otpuzao do kraja Tunela za hranu, da uzmem komadić azbesta, kojim ću omotati vrh peći. Mislio sam, da će mi azbest pomoći da zadrži početne plinove, koji su probijali kroz rešetke, dok je gorište bilo još hladno i zadimljeno. Stoga sam odrezao komad, koji će pristajati oko pećne cijevi i koji će obuhvatiti pećne rubove.

Popodne sam se uključio na tjednu radio-emisiju Male Amerike u Sjedinjene Države. Bila su dva sata poslije podne po vremenu Male Amerike, a dvadeset i jedan sat po vremenu Istočnih država. Nalagala mi je razboritost, da iskušam svoju spretnost baratanja baterijskim primačem, ali glavno mi je bilo da udovoljim upravo gladi, da čujem poznate glasove. Mnogo toga nisam razumio, ali sam dobro shvatio svečanu buku o tri krave u Maloj Americi. Jedna je stajala cijelo vrijeme i nije uopće lijegala. Druga je ležala samo po noći, ali kad je nadošla polarna noć, nije se uopće nikada dizala. Treća jadnica nije uopće znala što bi sa sobom, pa je pasla svoje oči na tesaru Coxu, koji bi najradije lunjao po staji. Slatko sam se tome nasmijao kao i Sclossbachovu baritonskom solu pjesme »Ljubav je smiješna stvar«. Zaključio sam, da i drugi ljudi na Antarktiku imaju svojih problema.

LIPANJ II: BORBA

DOGOVORENI razgovor preko radija, koji je pao u sutrašnji dan, četvrtak sedmoga lipnja, potvrdio mi je, što sam već odavna slutio: da mi se poboljšalo prije duševno nego tjelesno stanje. Premda sam i tjelesno malo osnažio, trebalo mi je najmanje tri sata, dok sam iscrpao gorivo, ugrijao motor, prenio ga u sobu i opet iznio te dovršio sve ostale pripreme. Vukao sam se mlitavo kao oklepan starac. Jednom sam se naslonio na zid tunela, preslab da poguram motor za cigli inč. Šaptao sam sam sebi: »Baš si poludio. Bolje bi bilo da ostaneš u krevetu i da izrezuješ lutke od papira, nego da se kinjiš tim prokletim poslom.«

Taj je dan još više zastudilo. Termograf je pokazivao četrdeset stupnjeva ispod ništice. Po svim znacima, minuo je »val vrućine«. Glatka bijela naslaga leda na zidovima popela se od poda do pol puta prema stropu. Kao da je nestalo sve moje otpornosti prema studeni. Koža mi se namreškala, a prsti su neodoljivo bubnjali po svemu, čega bi se dotakli. Uhvatilo me malodušje, što sam tako predan na milost i nemilost elementu, od kojega mi nema trajna spasa. Ovda onda zgurio bih se iznad peći, da se ogrijem. No ta je toplina bila tek površinska. Krv mi je bila studena kao led.

Usprkos svim najstojanjima zakasnio sam na razgovor. Dyer je svirao neku gramofonsku ploču, kao obično kad bi se izmorio uzaludnim zvanjem. Napokon sam prepoznao glazbu. Bila je »Poklonikova pjesma« iz *Tannhäusera*. Veoma uzbuđen čekao sam dok se ploča izigra. Kad sam uskočio zovom, pokarao me Charlie Murphy riječima: »A, sigurno si obaspao, Dick?«

»Nisam, nego imam mnogo posla,« odgovorio sam mu.

Charlie nije imao bogzna šta da mi kaže. No Siple je čekao da mi pročita cijelu nekakvu čitulju. Koliko se sjećam, bilo je govora o teoretskom razmještaju neotkrivenog obalnog područja prema Pacifiku, gdje sam ja imao u proljeće izvršiti izviđačke letove. Vrlo zanimljivo,

i hvala od srca Sipleu, što se toga sjetio. Usprkos očajničkom nastojanju da razgovor što prije dokrajčim, nisam se mogao suzdržati a da ne razmislim, kako je to zapravo divno smišljena ironija sudbine: ja sjedim zgrbljen nad stolom da ne padnem, i slušam teoretska razglabanja o obali, koje nisam nikada vidio, a možda je ni vidjeti ne ću.

Ako se pravo sjećam, rekao sam: »Vrlo zanimljivo. Predložite to štabu stručnjaka.« Dyer me zatim zapitao, imam li još kakvih poruka prije svršetka razgovora. Zamolio sam ga, da li bi se mogle premjestiti emisije s prijepodneva na popodne. On mi je odgovorio, da pričekam jedan časak. Čuo sam nekakve glasove u pozadini, premda nisam razabrao, o čemu govore. Dyer mi je kazao, da su sasvim voljni da po mojoj želji premjeste emisiju, ali da onda moraju promijeniti i vrijeme svojih emisija u Sjedinjene Države, koje su utvrdili nakon dugih pokusa. »Ništa onda,« rekao sam. Privremeno sam se okanio toga, da ne bi pobudio kakve sumnje. Odmah nakon emisije, otišao sam u postelju i jedva da sam se makao iz nje cijeli dan. Opet me spopala bol, a s njome gorčina i malodušje.

Šta se toliko izjedaš? stale mi se rugati. Zašto ne pustiš da sve mutna voda nosi? To ti je najjednostavnije. Tvoj nazor o svijetu veli ti, da uranjaš u opće svemirsko zbivanje. U redu, to je zbivanje usmjereno prema neprestanom raspadanju. To je pravac vječnoga mira. Šta da se onda uopće opireš?

Od toga dana počeo sam se pobojavati razgovora s Malom Amerikom. Posao oko pripremanja motora uz neprestano trovanje plinom lišili me i ono malo snage i otpornosti, što sam ih u međuvremenu prikupio. Činilo mi se gotovo bolje da bacim radio u zapećak. Nastojao sam izmisliti isprike, što prekidam uopće emisije preko radija, i mislio sam im to priopćiti prigodom idućeg razgovora, ali vidio sam, da su to isprike nasilu. Ta zar bih mogao reći, da su mi razgovori počeli dodijavati, ili da će mi se odašiljač naskoro posve pokvariti, ili neka ne taru oni glavu, zamukne li zračna veza s Istaknutim uporištem. Ponajprije, ostalo je još mnogo problema ekspedicije, koji se imaju raspraviti s Poulterom i Murphyjem. Osim toga, nisam se mogao oteti dojmu, da bi trajna šutnja s moje strane natjerala moje ljude na kakav nepromišljen korak, premda sam s obzirom na to izdao izričite zapovijedi časnicima u Maloj Americi i ponovio ih traktorskoj momčadi pri polasku s Istaknutog uporišta.

Tako sam se zapleo u čarobni krug. Budem li i dalje održavao razgovore, onda će trošenje snage i otrovni plinovi gotovo sigurno donijeti kraj mome životu. Ne budem li ih pak održavao, i onako je bolje da me nema. Tako sam barem ja gledao tadašnji moj položaj, a mislim, da bi ga tako promatrao i svaki član moje ekspedicije, da je bio na mome mjestu. Kao što bi zasigurno svaki normalan čovjek, i ja sam čvrsto pregao da predusretnem svaki pokušaj, koji bi možda doveo do katastrofalnog spasavanja.

Počeo sam se pobojavati razgovora i iz drugoga razloga: da ne bih odao stanje, koje sam nastojao prikriti. Znao sam, da me Murphy vazda proučava, cinično i prodorno kako on već zna. S vremenom sam mu slao vesele obavijesti, da bih odvratio njegovu pozornost. Moram ipak priznati, da mi je većina tih »zabavnih« poruka bila kasnije prilično glupa. Ali, kada ti je jasan smjer nekoga djelovanja, neminovno ideš svijesno prema njemu. Kada si preslab da izdržiš u tome pravcu, goni te dalje sila zadobivena zamahom. Ironičnim spletom prilika radio mi je postao najveći dušmanin, a morao bi mi biti najveći spasilac.

Te noći od četvrtka na petak zaista sam uvidio, do koje sam mjere pao. Naveče sam upisao u dnevnik: »... Ovi rani jutarnji razgovori upravo me ubijaju. Cijeli sam dan nakon toga kao prebijen. Strašno mi je teško da zaspim ma i na časak. Čudni mučni bolovi u rukama, nogama, ramenima i prsima... Činim sve moguće da se nekako provučem. Kad bih samo mogao čitati, ne bi mi sati bili ni upola toliko dugočasni, tama ni upola nesnošljiva, a male nezgode ni upola tako strašne...«

Tamo na policama, izvan dosega svijetla fenjera, cijeli redovi knjiga, velikih knjiga, u kojima je destilirana mudrost dubokoumnih ljudi. Ali, kad me bole oči, pa ne mogu da ih čitam. Ondje je i gramofon, ali ne mogu ga naviti, jer treba da štedim snagu za životnije poslove. Kud god pogledam po sobi, sve mi zbori o mojoj slabosti: titravi zadimljeni plamen u svjetiljci, mlohavi obrisi odjeće na zidovima, smrznute kutije hrane na stolu, glatke krpice leda na podu, crne mrlje prolivenog benzina, žućkasta mjesta gdje sam povraćao, prevrnuta stolica kraj peći, za koju nisam ni mario da je dignem, pa knjiga na stolu — *Lord Timothy Dexter of Newburyport* od Johna Marquanda.

* * *

8. lipnja

Nastojim da pribilježim u pojedinostima od dana do dana sve, što proživim. Postojano se držim dnevnoga reda, jer tako ima najviše vjerojatnosti da ću se iskopati. Premda se grstim od same pomisli na hranu, ipak se silim da jedem doduše — tek zalogaj po zalogaj. Treba dvije do tri minute dok pojedem cigli zalogaj hrane. Jedem većinom suho povrće: limski grah, rižu, kukuruz i konzervirane rajčice, koje sadržavaju potrebnu količinu vitamina. Ovda onda jedem hladnih žitarica, pomiješanih s mlijekom u prahu. Kad se pridignem, skuham i svježe tuljanovine.

Životnu nesigurnost osjećam osobito u noći, kad utrnem svijeće, jer ne znam, hoću li imati snage da ujutro ustanem. Kad se osjećam jače pri zdravlju, napunim spremnicu goriva za peć. Sada upotrebljavam samo čisti petrolej, jer mi se čini, da njegovi plinovi ne nanose toliko štete zdravlju kao oni iz mješavine. Ne nosim više spremnicu u tunel kao spočetka. Jedina prazna posuda drži tek jedan galon, pa moram ići četiri puta u tunel, da napunim spremnicu i ulijem goriva za svjetiljku. Malo pužem, onda malo opočinem. Jutros sam na taj posao ostavio cijeli sat. Prilično mi se smrzla ruka. Malo pomalo donosim zalihu hrane na police pokraj postelje. Tako punim skrovište robe za slučaj nužde. Neposredno prije negoli zaspim, uvijek se osvjedočim, da li je svjetiljka napunjena gorivom. Ako se koje jutro ne mognem dići iz postelje, imat ću pri ruci dosta hrane i svijetla da izdržim za neko vrijeme.

Najviše sam zbunjen, što nemam ama baš ništa rezervne snage. Penjući se van uz ljestve moram počinuti na svakoj drugoj prečki. Danas je bila temperatura samo četrdeset stupnjeva ispod ništice. Uza sve to, premda sam bio omotan krznom, kao da mi je studen skvrčila kosti. Prilično stalno duva s jugoistoka, pa mi se čini da stoga ne mogu zadržati topline u kolibi. Noću me bez prestana muče bolovi u tijelu. Najviše mi je potreban san, a on mi je tako rijedak gost. Utonem u neko mrtvilo, isprekidano strašnom morom. Mučno mi se jutrom izvući iz spavaće vreće. Kao da sam pod utjecajem opojnih sredstava. Ali neprestano sam sebi govorim, da ne smijem popustiti. Dopustim li da ovlada mnome mrtvilo, možda se nikad probuditi ne ću.

Malo pomalo osovljujem se na noge i zadobivam vlast nad samim sobom. No poboljšanje dolazi tako postepeno i prekidaju ga toliki napadaji, da se opaža tek nakon duljega vremenskog razdoblja. Najočitije izbija u nešto povećanoj sposobnosti da prebrođujem svoje depresivne krize. Premda sam pokušavao da opet započnem motrenje polarnoga svijetla, zaista sam preslab da izdržim vani više od nekoliko minuta. Mjesto toga poduprem vrata štapom i zirkam odozdo priljubljen uz ljestve. Nadošla tmurna i topla nedjelja. Registrator ne pokazuje jači vjetar od daška. Skrenuo je od sjevera prema istoku i jugoistoku. Temperatura se popela na četiri stupnja iznad ništice. Hvala bogu. Većinu poslijepodneva vatra je bila utrnuta. Osvjedočio sam se, da mi je od velike pomoći da se riješim iscrpenosti, kad prestanu plinovi nakon razgovora preko radija.

Kako mi se sada smanjuje bol u očima i glavi, najteže mi se pomiriti s mrakom u kolibi. Prije sam čeznuo za svijetlom, a sad me obuzela prava požuda za njim. Olujna svjetiljka i svijeće tek su žute barice u spilji. Bojim se žeći svjetiljku na zgusnuti plin. Ponajprije moram crpsti zrak malim cilindrom, a to zahtijeva više snage nego što sam voljan da je utrošim. A onda, gorište se ima najprije zagrijati meta-tabletama, i pritom uvijek nastaju plinovi. Nitko ne bi mogao biti oprezniji od mene u to vrijeme.. Za vrijeme svoga kratkog razgovora s Malom Amerikom zamolio sam ih, da bi se doktor Poulter posavjetovao preko radija sa s Uredom za mjere i težine u Washingtonu i saznao: 1. da li svjetiljka sa stijenjem pušta manje plinova od one na zgusnuti plin; 2. da li vlaga u petroleju ili u mješavini Stoddard, koja nastaje uslijed topljenja sni-

jega u pećnoj cijevi, pogoduje stvaranju ugljičnog monoksida. To sam sve pitao onako mimogred, a Guy Hutcheson, drugi radio-inženjer, koji je slučajno odmjenjivao Poultera, rekao mi je, da će izručiti poruku Poulteru i da ću po svoj prilici dobiti odgovor iz Washingtona do idućeg razgovora u četvrtak. Tadašnji moj način života sadržan je u stavci dnevnika za taj dan:

10. lipnja

...U rijetkim časovima kad se nalazim izvan postelje prisiljavam se da dovučem gorivo iz što dalje posude u tunelu. Krov se na kraju opet uleknuo, ali nemam dovoljno snage da ga poduprem potpornjima kako valja. Može mi se desiti da ne uzmognem napraviti tih nekoliko posebnih koraka, pa stoga želim da imam kraj sebe pri ruci punu posudu goriva. Pa i sada mi se katkada dogodi da jedva dođem do obližnjega valjka.

Slobodno mogu reći, da je iz mene istrebljena i posljednja trunka sebičnosti. A ipak i danas kad pogledam svežnjić meteoroloških podataka u tunelu, obuzme me neki ponos. Samo kad ne bi ti instrumenti bili vazda neumoljivi u svojim zahtjevima, makar čak i ne tražili toliki ulog snage. O kako su samo nemilosrdno odlučni i vjerni! U studeni i tamnoći ove polarne tišine oni postojano vrše svoje određene zadatke, škljocajući obdan i obnoć, sveudilj zahtijevajući obnovu, koje ne mogu sam sebi dati. Katkada, kad me tijelo boli i kada prsti ne će da se pokoravaju, te su sprave upravo okrutne. Kao da bez prestanka zbore: »Ako mi prestanemo kuckati, i ti ćeš; ako ti prestaneš, i mi ćemo.«

11. lipnja

Nastojim smanjiti širenje plinova omatajući pećnu cijev kirurškim obližem. Većinu dana peć gori poslabije, a da budem siguran da je dobra ventilacija, gotovo su uvijek otvorena vrata, koja vode u tunel. Stoga je uvijek studeno. Komad mesa, koji je ostao na stolu, nije se odmrznuo za pet dana.

Popodne utrnem vatru, da spriječim plinove, i boravim u spavaćoj vreći sve do osamnaest sati i pol. Tako je jaka bol u ramenima, da pokatkad ne mogu ležati na leđima. Žudim za umirujućim sredstvima, a ne usuđujem se da ih uzmem. Odviše je tanak most koji vodi propasti, pa se ne usuđujem boraviti na njemu čak ni jedan sat.

Još ne mogu jesti kako valja. Moram silom žvakati hranu, sve dok se ne raspadne. Da zaboravim želučane jade, katkada igram pri jelu pasijans. Uzmem tri hrpe karata. Označim ih sa A, B, C. Brojim poene i kladim se sam sa sobom. Ruke mi se zamore čak pri

samome dijeljenju karata. Večeras sam svršio cijelu partiju, a nisam progutao ni tri zalogaja hrane.

Dotle je već došao red na meteorološko motrenje u dvadeset sati. Poslije toga sam se odmorio, a onda opet otišao gore da promatram polarno svijetlo u dvadeset i dva sata. Moje je bistvovanje, dakle, uređeno poput najobičnijeg života po točno određenom redu — obrazac se beskonačno i neumoljivo ponavlja. Usprkos stalnome redu, od trideset prvoga svibnja gotovo je uvijek u opasnosti.

Noću je padao snijeg. Kada sam jutros uspuzao ljestvama, vidio sam, da ne mogu ni maknuti vratima na uobičajeni način. Počinuo sam i pokušao ih podići ramenima. Ni makac. Otišao sam u sobu po čekić. Konačno su se pod udarima otvorila. Bio sam od toga iscrpen još dugo zatim.

13. lipnja

Za lipanj na Antarktiku vrijeme je bilo neobično blago. Dok ovo pišem, izvalio sam se u spavaćoj vreći i imam pokraj sebe termografske trake i formulare Meteorološkog ureda. Iz njih saznajem, da je najmanja temperatura od prvoga lipnja bila četrdeset i šest stupnjeva ispod ništice, i to sedmoga ovog mjeseca. Juče je najniža temperatura bila trideset i osam stupnjeva ispod ništice, a danas trideset i četiri. Zrak je gotovo bez ćuška vjetra, a i to je od velike koristi.

Kako je vatra većinom utrnuta, led na zidovima nikako da se otopi. Promatrao sam kako pomalo mili prema stropu. Svaki dan se popne po prilici jedan inč. Usprkos svemu, čini mi se, da se popravlja moje zdravstveno stanje. Uzgred da pripomenem, odrekao sam se čaja ujutro. Teško mi je bilo, jer sam cijeli život bio čajopija. Ali, čini se, da je najbolje, odreknem li se svih podražila, makar kako blaga bila.

U četvrtak, četrnaestoga lipnja došao je na red razgovor s Malom Amerikom. Murphy je bio neobično dobre volje. Rekao mi je, kako je sve lijepo i dobro u Maloj Americi i prenio mi nekoliko šala, koje je doznao brbljajući s nekim u New Yorku za vrijeme pokusnog prijenosa. »Ne mogu baš jamčiti da su autentične,« otržito će mi, »jer su iz druge ruke.« Tada je razgovarao sa mnom doktor Poulter, odgovarajući mi na moja pitanja o plinovima iz peći i svjetiljaka. Po elegantnom stilu, kojim je govorio, sudio sam, da čita iz pripremljenoga izvješća, a sve mi se činilo, da čujem i šuškanje papira u mikrofonu. Ne bi ozbiljnije i bezličnije govorio, da drži predavanje iz fizike na metodističkom sveučilištu u Iowi.

Što se tiče dviju vrsta svjetiljaka, doktor Poulter je mislio, da je olujna sigurnija. Opomenuo me, ako stalno ima vlage u gorivu, da se od toga u peći ili svjetiljci stvara prljavi žućkasti plamen, koji ispušta

CO. Svjetovao me također, da popravim sve pukotine oko gorišta u peći, gdje kapanje vode ili ugrijana kovina isparavaju petrolej, i tako se stvaraju plinovi, što sile na mučninu.

Tako je bio privremeno riješen problem, barem što se tiče doktora Poultera. A i što se mene tiče, jer sam radio sve, što je u ljudskim mogućnostima, da bih izvršio date upute. K tomu sam nerado tjerao mak na konac, da ne bih pobudio sumnje. Nato je moj znanstvenjak zaveslao u omiljele svoje razgovore o meteorima. Sve otkako je popala tama, on je sa svojim pomoćnicima, i uz suradnju promatračnica razasutih diljem svijeta, bez prestanka motrio nebo u potrazi za meteorima. Kako sam se i ja za to zanimao i često nailazio na odlomljene krhotine u snijegu, koji sam topio za vodu, obavještavao me od zgode do zgode izravno doktor Poulter ili preko Charliea Murphyja, kako napreduju ta promatranja. Na krovu svoje kolibe u Maloj Americi doktor Poulter je sagradio prozirni tornjić, gotovo u istoj razini s površinom snijega, koji je bio okrenut na sve četiri strane neba, te su u njemu za vedrih noći neprestano vršili motrenja. Rezultati su bili upravo izvanredni. Zbog osobite vedrine antarktičkoga zračišta vidio se golem broj meteora, koji se u umjerenijim područjima ne mogu vidjeti kroz slojeve prašine i vodene čestice, što zamračuju nebo. Važno je bilo to astronomsko otkriće, koje je stubokom izmijenilo uobičajene procjene, koliko materijala zemlja neprestano dobiva iz toga izvora.

»Oduševljeni smo tim istraživanjem,« pripomenuo je doktor Poulter. »Ni pomisliti nisam mogao, da će se tako dobro okrenuti. Sada smo zasnovali korak dalje. Demas, kako znate, pomno pregledava traktore. Platnene krovove zamjenjuje čvrstom drvenom armaturom, i sva kola opskrbljuje posteljama, pećima i radiom — drugim riječima, to su potpuno opremljene istraživačke skupine. Sada bismo htjeli uzeti jedna kola i uspostaviti drugu meteorološku postaju na Barijeri, oko trideset milja odavle na Južnoj stazi.«

»A koliko mislite ostati na toj postaji?« otkucao sam.

»Bude li vedro, samo dva dana,« čuo sam odgovor u slušalicama. »Tako ćemo imati uporište, koje će nam omogućiti da izračunamo radijante, visinu pri kojoj meteori ulaze u atmosferu, i tako dalje.«

»A kada će traktori biti spremni?« upitao sam zatim.

Poulter nije znao sigurno kazati. To ovisi o Demasu i mehaničarima. »Ali prva kola mogu poći za nekoliko dana.«

»A kamo ćete izvršiti pokusnu vožnju?« priupitao sam.

»Prema Amundsenovu rukavu* i natrag,« reče znanstvenjak. »To je dovoljno da nam pokaže, dokle su putokazi zameteni snijegom, i hoćemo li moći udariti stazom prema jugu.«

»Kada ćete to obaviti?«

* Rukav Zaljeva kitova, pun glečerskih rasjelina. Leži desetak milja južno od Male Amerike. — Bilj. pisca.

»Pa, za mjesec dana poprilici. Vidjet ćemo, kako se osnova razvija, pa ćemo o svemu s vama opširno porazgovarati.«

»Dobro.«

Tada sam na kraju otkucao Dyeru: »Onda u nedjelju?«

Dyer upade: »Da, očekujemo vas u nedjelju, u uobičajeno vrijeme. Laka vam noć, gospodine. Ovime KFZ završava svoju emisiju.«

Bješe to Dyer, najsjajniji mladić, što sam ga ikad imao pod svojim zapovjedništvom, nikad uzrujan, nikad zbunjen, a uljudnosti njegove nije mogla prekinuti ni duga polarna noć.

Zanimljivo je, kako su strelovitom brzinom prošle mojim mozgom sve mogućnosti, što ih uključuje takav prijedlog. Tako mi je uzgred rečen, a možda sam bio i preumoran da vidim sve opasnosti, koje u sebi krije. Samo je jednom prije toga poduzeto dulje putovanje za vrijeme antarktičke polarne noći, naime glasovito zimsko pješačenje, što su ga od Rta Evans do Rta Crozier izveli doktor Wilson, Cherry-Gerrard, Evans i Bowers, članovi Scottove ekspedicije. Za pse je bila odviše velika studen, a za avione gotovo nepremostive poteškoće, osobito ako bi se morali prisilno spuštati. No, mjesec dana dugo je vrijeme u Antarktiku, pa i najtemeljitije osnove mogu se raspasti kao mjehuri od sapunice. Vidjet ćemo, promrsio sam u sebi, dok sam posrtao u tunel, da ustavim motor. Ni na tili čas nije mi došlo na pamet, da bi takav razvitak događaja imao bilo kakve veze s mojom kobnom sudbom. A nisu na to mislili ni u Maloj Americi.

I taj me razgovor iscrpao poput ostalih, samo je u tome razlika, što sam se ovaj put brže oporavio. Pošto sam odležao više sati u postelji, prema večeri sam se osjećao dovoljno snažnim da šetam vani — prvi put u posljednjih petnaest dana. Ili možda »šetati« nije prava riječ, jer sam se oslanjao na bambusov štap i nakon svakog koraka počinuo, da uhvatim daha i da primirim brzo kucanje srca. U svemu nisam šetao više od dvadeset jarda, ali sam bio zadovoljan i sa to malo. Kreće nabolje, govorio sam sam sebi. I te su riječi zvučile uvjerljivo.

Ne sjećam se, da sam ikada vidio aktivnije polarno svijetlo. Čak sam kroz ventilator vidio plamsanje. Uz redovita motrenja, i inače sam više puta odlazio van, da promatram taj divni prizor. Cijeli je dan nebo bilo zamračeno, ali uvečer kao da su se oblaci razmakli, da bi došla na pozornicu Aurora. Ispočetka bješe tek svežnjić drhtavih zraka, koji se pretvorio u srebrnu rijeku išaranu plamenom zlatninom. Oko dvadeset dva sata i pol, kad sam otvorio preklopna vrata, da ga se posljednji put u toj noći nagledam, nabujala masa magličaste pare nemirno se razgranala zenitom, između sjevernoga i južnoga obzorja. Počela se ritmički zibati, isprva polagano, a zatim sve brže i brže. Cijelo se zdanje razvilo u sistem zelenih svodova, upravo izazovnih za oko. Ponad toga svodovlja okretale se cijele baterije reflektora, koji su se svojom pojačanom sjajnošću širili nebom poput lepeze. Cijelo tamno nebo oživjelo. Blijedozeleno, crveno i žuto snoplje boja dodirivalo te divne građevine.

Umilne uzdrhtale kretnje bile su nekako ženstvene. Sjedio sam i promatrao, zaboravljajući časomice svoju slabost. Njišući se sve brže i brže unakrsne zrake pretvoriše se iznenada u kovrčave spirale, pa nabujaše u cijeli sistem golemih vojeva, silno uzdrhtalih i lako obojenih. U tilome času nestade sve te goleme udezbe, kao da je otekla kroz kakvu slavinu. Preostalo je tek nekoliko zraka, koje kao da su davale znak svojim krepkim uzbuđenjem: »Nije još gotovo, nije još gotovo.«

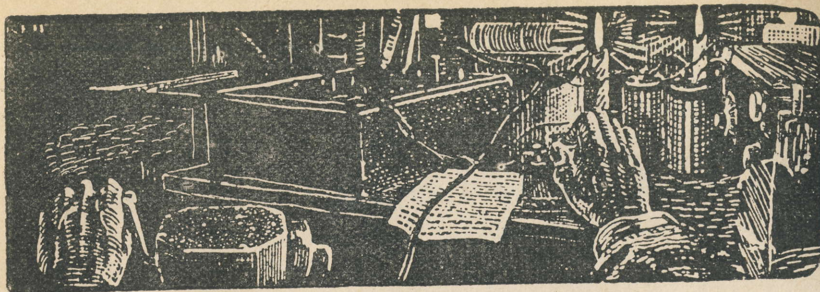
Promatrajući s preklopnih vrata nagađao sam, da vrhunac slavlja tek dolazi. I zaista, posvuda okolo obzorja, na sjeveru, istoku, jugu i zapadu, iskočilo nebu pod oblake bezbroj zraka, kao da se kakav gorostasi velegrad budi od sna, da pokaže stazu avionima. Stupovi svijetla jurnuli dvije trećine puta do zenita, onda kliznuli natrag smanjujući obojenost, pa se ponovo uzdizali. Konačno se uz golem zamah oslobodili obzorja i sa silnom umilnošću šiknuli sve do zenita. Tamo na visokome nebu, rascvjetali se u izvanrednoj geometriji korone, optočene sjajnim zrakama radijalnog svijetla. Uza nj su i crveni Mars i Južni Križ i sjajom opasani Orion bili poput blijedih svijeća u kolibi.

* * *

U petak, petnaestoga lipnja izjutra, temperatura se popela do sedmoga stupnja, a onda se okomito srušila do dvadesetoga stupnja ispod ništice. Snijeg sve obložio debelom izolacijom. Vjetrenica zapela, pa sam se prije podne morao popeti na anemometarski stup, da je oslobodim i da u isto vrijeme očistim spojišta. U dnevnik sam zapisao: »Nemam dovoljno snage da obavljam takve poslove, jer traže grozan napor.« U subotu je bilo crno kao u rogu. Barometar nakon dugog polaganog padanja spustio se do 28.04 inča. Mirne dane pomutio vjetar, koji je opet dunuo sa sjeveroistoka. Snijeg pao, mećava se digla po Barijeri i vije u jurišima. Cijeli se dan snijeg bez prestana kovitlao u zavojima kroz ventilator i dio pećne cijevi. Nakon bezvjetarne tišine udar oluje neobično me uzbudio. Njezino udaranje iz daljine sjećalo me vraćanja moje snage i sigurnosti. Uvjerio sam se, da mogu opet čitati bez štete po oči, pa sam proveo cijeli sat čitajući svršetak Marquandove priče o čudačkom gentlemanu iz osamnaestoga stoljeća, Lordu Timothyju Dexteru. Kasnije sam svirao gramofon, prvi put u gotovo sedmici dana. Čini se čudno, što čovjek nema snage da navije tako maleno ocjelno pero, ali tako je. Sjećam se dobro i ploča, jer sam ih upisao u dnevnik. Jedna je bila »Smotra drvenih vojnika«, a druga »Badnja noć«, koju je pjevala Lucy March. Ova je potonja bila moja omiljela pjesma. Osobito mi se sviđao njezin početak:

O Badnja noći, tvoje zvijezde svijete,
Ti nam rodi sveto božje dijete.

Nakon toga je bila neka nerazumljiva rečenica, a iza nje rijek o drhatu nade. Prije sam svirao tu ploču nebrojeno puta, kušajući uloviti riječi, ne bi li ih mogao pjevati. Ali nikad mi nije posrećilo da ih razumijem. Taj sam se dan zavjetovao, ako živ ostanem nakon ove pustolovine, da ću se staviti na čelo reformatorima, koji će od soprana zahtijevati razgovjetniju dikciju, na duševno smirenje istraživačima, koji bi pokušali da se prihvate pjevanja u kasnim godinama svoga života.

LIPANJ III: PRIJEDLOG

MJESEC lipanj označuje razdoblje prodora i uzmaka, pobjeda i poraza. Tada me zadesio prvi ozbiljni udarac nakon kobnoga svršetka mjeseca svibnja. Sedamnaestoga lipnja bila je nedjelja, dan razgovora preko radija. Taj dan nisam ništa zapisao u dnevnik, jer uopće nisam smogao volje za pisanje. U jednom jedinom jutru izmaklo mi se ispod nogu cijelo tlo, što sam ga bio s teškom mukom osvojio.

18. lipnja

...Jučer me ponovo udario moj podmukli neprijatelj. Kako je motor pri kraju prijašnjega razgovora slabo išao, sada sam ga pol sata prije ugovorenog vremena stavio u pogon, da bih štogod na njemu udesio, bude li potrebe. Najprije sam, kao obično sve od kobnoga trideset i prvoga svibnja, poduzeo mjere opreza očistivši led iz ventilatora nad motorom. Zatim sam prebirao oko dvadeset minuta po pipcu rasplinjača. Upravo je motor bio lijepo pošao, kadli me zahvati vrtoglavica i instinktivno padoh na koljena. Pužući dovukao sam se do sobe, zatvorio vrata i legao na postelju da pričekam vrijeme razgovora. Mislim, da sam zakasnio i da mi je bilo vrlo teško izdržati cijeli razgovor. Nadam se, da je Charlie bio zadovoljan odgovorima na svoja pitanja.

Kad sam zatvorio motor, glavu sam držao nisko pri tlima. Kako je išao glađe nego onaj put, bilo je manje plinova. Uhvatio me strah, da sam spao na isto stanje, u kojemu sam bio prva četiri dana ovoga mjeseca. Rad bih još govoriti o tome, ali nekako mi je muka noćas pisati. Najgore mi je bilo, što su tamo bili Murphy, Poulter i Innes-Taylor, koji su htjeli razgovarati o tome, kako bi se pomakao naprijed datum početka proljetnih operacija. Zapravo su oni u Maloj Americi govorili o mogućnostima, da se već početkom kolovoza s pomoću traktora uspostave baze, da bi se tako produljila sezona operacija, a s njome i opseg znanstvenoga programa. Bit će da ih je na taj pokušaj potakao uspjeli popravak traktora. Ali sve su to još bile prilično maglovite zamisli.

Ovo je očitovanje važno za mene po onome, što nije u njemu rečeno i što mogu čitati između redaka. Premda je trpko, u njemu nije ni izdaleka napisano sve, što sam pretrpio. Cijelo sam vrijeme namjerice ublažavao činjenice, jer je dnevnik poglavito pisan za moju obitelj, pa u slučaju da poginem ovdje, bit će tako njima prištеđene mnoge neugodne pojedinosti iz posljednjih mojih dana. Tako sam, recimo, te večeri bio preslab da odem gore i da izvršim motrenje u dvadeset sati, pa čak i to da prenesem podatke s automatskih sprava na formular Meteorološkog ureda. Te noći nisam gotovo uopće spavao, nego sam se bacao amo tamo po spavaćoj vreći; bol me raspinjala, a lupanje srca doslovce me treslo. Katkada sam mislio, potraje li to dulje, da ću sići s pameti. Povratio sam i ono malo mlijeka, što sam ga s teškom mukom progutao, a ruke su mi bile čak i za to preslabe da uklonim prljavštinu, što sam je povraćanjem napravio. Skvrčen na postelji mrmljao sam poput samostanca, koji prebire čislo. Kad mi je glas zapeo, nahrupila je šutnja. U zatišju između nasrtaja bola obuze me osjećaj nekog iščekivanja. Čekao sam i osluškivao, ne bi li se što dogodilo. Bilo je to neko zatomljeno iščekivanje: ni strah ni nada, nego lebdenje između njih.

Uvijek mi je bio težak početak dana, a sada je za to trebalo izvršiti herkulski napor. Morao sam od sebe odgurnuti noć i pred sobom pogurnuti dan. Kao da se svalila na me težina cijeloga sunčanog sustava. Jedva sam se prisiljavao da se izvučem ujutro iz spavaće vreće. Dotle je peć bila utrnuta najmanje dvanaest sati. Usne su mi krvarile, gdje god bi zubi u njih zagrizli. Neki mi je unutrašnji glasić šaptao: »Što si tražio, to si dobio!« Uza svu svoju odlučnost, sumnjam da bih preživio ovaj drugi udar, da nije bilo onih pet šest »jastučića vrućine«, koje sam pronašao u jednoj kutiji u tunelu za hranu.

Ti mali plosnati jastuci, poput listovnih omotnica i teški oko jedne funte, sadržavaju neku kemikaliju poput pijeska, koja ispušta vrućinu, ako se polije vodom. Noću bih uzimao dva takva jastučića sa sobom u postelju, zajedno s termos-bocom punom vode. Kad bih se probudio, izlio bih malko vode na jastučiće i trljao ih polagano, dok ne bi nadošla toplina. Tada bi ih zavezane nosio oko struka, jednoga sprijeda, a drugoga straga, između hlača i donjega rublja. Tako bi ostali topli bez punjenja oko jedan sat, a za to bi vrijeme peć zagrijala kolibu. Štedljivo sam upotrebljavao te jastučiće, ne znajući koliko će mi potrajati zalihe. Blagoslivljao sam opskrbnika, što je i ne misleći došao na pobudu da ubaci te stvarce u opremu za Istaknuto uporište.

Idući su dani bili kao čvrsti čvorovi u pletenom konopu vremena. Uspio sam da i dalje obavljam motrenja, navijam satove i mijenjam papire. Kad ne bih mogao otići gore, vjerno bih prenosio podatke na formular broj 1083. Ali ništa od toga kao da nije imalo ama baš ni-

kakva odnosa sa stvarnosti. Dok je jedan »ja« tapajući obavljao te zadatke, drugi je dio mene kanda uvijek motrio s postelje. Obnoć nije bivalo ništa bolje. Podnimljen u spavaćoj vreći, s poklopcem kutije na koljenima, kušao sam se kartati. Neshvatljiva slaboća u rukama za vrijeme dijeljenja karata neprestano me ljutila bez ikakva razloga. Kad mi ne bi išle karte, bacio bih sve na pod. Uzeo sam Ludwigovu romansiranu biografiju *Napoleon*, ali su mi se nakon stranice dvije slova stala mutiti, a oči me boljeti. Ne možeš nastaviti, uporno je u meni kljucao gunđavi glasić. Navika te goni naprijed, a ne ti sam. Ti si gotov.

U srijedu o podne, dvadesetoga lipnja, s opasanim toplinskim jastučićima oko struka i zamotan u krzno popeo sam se napolje, da se uklonim neumoljivoj nujnosti svoga nastana. U zavjetrini pećne cijevi bio je cijeli namet snijega. Sjeo sam na nj, odviše iscrpen, a da bih mogao šetati. Polako je trunio snijeg iz oblaka. Na istoku i jugu crno obzorje kao i sama Barijera. Ali na sjeveru je razvodnjena mrlja grimiza zarumenila crtu obzorja. Ta je zažara, posljednji odraz sunca, iščezla iza ruba površja. Zimska se noć primicala svome vrhuncu. Za dva dana bit će zimska suncostaja, pa će sunce imati najveću svoju deklinaciju od dvadeset tri i pol stupnja ispod obzorja. Tada će se sa svog puta prema sjeveru okrenuti prema Južnoj polutki.

Iza Barijere, iza Male Amerike, iza smrznutih prostorja Rossova mora sunce još sveudilj izvodi svaki dan svoja čudestva. Začudno mi je bilo, kad sam mislio, kako u određenom času toplina i svijetlo kupaju jedan dio svijeta, dok s drugoga dijela nestaju; kako na nekim zemljopisnim dužinama milijuni ljudi liježu, dok na drugim dužinama drugi milijuni, koji govore različitim jezicima, bude se u punom rasvitu dana i odlaze na svoje poslove. Sve mi se to činilo nesnosno udaljenim. Na mome mjestu suncu će trebati isto toliko dok se vrati, koliko je trebalo za odlazak. Sada je lipanj. Tek dvadeset sedmoga kolovoza, po nautičkom godišnjaku i po malom aritmetičkom računu, vratit će se na osamdeseti stupanj i osmu minutu južne širine. A dotle, šta će biti sa mnom?

Ali, najgore si preturio, zbori mi neki nutarnji glas; sad je vrijeme da napraviš inventar. Svakim danom nakon suncostaje sunce će se malko više penjati, i svijetlo će na sjeveru o podne pomalo jačati. I svaki dan, kako se bude jačalo praskozorje nad Barijerom, malo pomalo izdizat će se iz tame i osvjetljivati zastavama označena putanja između Istaknutog uporišta i Male Amerike. Samo ti ne ćeš toga dočekati, opet se javlja glas iz nutrine. A opet se u meni nešto očajnički opiralo tome zlogukom proroštvu, jer ipak mi je ostalo barem jedno tvrdo nadanje: da ću ugledati kako sunce i bijeli dan promiču Barijerom. To barem moram doživjeti. Volja za životom ne bi bila djelotvorna, kad bi mi se to uskratilo.

Dok sam tako sjedio, najednom mi dođe na misao onaj isprazni razgovor, što ga je nedavno vodila Mala Amerika sa mnom, da bi se

počelo uspostavom operacionih uporišta povratkom sunca u mjesecu kolovozu. Prvi put sam shvatio mogućnost veze toga pothvata s mojim jadnim stanjem. Moraju doći ovuda, *moraju doći ovamo*. Sada sam konačno imao velik poticaj da poželim vidjeti ogranak sunca. Dotada sam poklanjao malo pozornosti razgovorima o uspostavi uporišta, prepuštajući znanstvenjacima u Maloj Americi, neka oni odluče o pojedinostima prethodnih operacija. Bila su dva pravca, kuda bi se imale kretati: jedan na istok, prema Zemlji Marije Byrd, a drugi na jug, prema Brdima kraljice Maud. Drugi bi put vodio pokraj mene. Kad je tako, uvriježilo mi se u duši osvjedočenje, da sam dužan prema svojoj obitelji i prema samome sebi da ih nagovorim, da prvo udare ovim potonjim putem, i to što prije, ukoliko je to u skladu sa sigurnošću. To je bilo jedino razumno rješenje. Sutradan je bio razgovor s Malom Amerikom. Kad uzgovorim s njima, dat ću Poulteru brižno sastavljenu uputu, potaći ga neka požuri pripreme za što raniji početak, a ipak će biti sve tako uvijeno, da se ne mogu dosjetiti, da ima u toj poruci bilo kakva moga osobnog požurivanja. Moram napraviti tako ili nikako.

Pošto sam tako namislio, sišao sam u kolibu s tvrđom nadom nego što sam je osjećao ima četiri mjeseca. Te sam večeri zapisao u dnevnik: »...Prvi put nakon šesnaestoga osjećam se snažnim da pisanje ne smatram gnjavažom. Još je daleko do ogranka sunca, ali do listopada je cijela svjetlosna godina. Ako još izmijene radio-emisije na poslijepodne, e onda će se čaša moje radosti preliti preko vrha.«

* * *

Ujutro sam bio točan na sekundu da započnem razgovor. »Čestitam na točnosti,« odmah će Charlie Murphy. »Kako to da si bio onako kratak prošle nedjelje?«

Neposrednost toga pitanja načas me osupnula. No, kakve štete, reknem li istinu. Natipkao sam kratku poruku, u kojoj sam istakao, da su me plinovi iz motora »oslabili«, pa sam odlučio da ga ugasim, dok ne pronađem, na čemu je krivnja.

»Je li sada sve u redu?« želio je znati Murphy.

»Sve u redu.«

»Dobro.«

Zahvalio sam mu na brizi. A tada, da uklonim svaku sumnju, ukratko sam mu izložio, kako ja predusrećem monotoniju — nemilo i za me otužno pobrajanje doskočica, koje sam upotrebljavao u mjesecu svibnju, a sada mi se čini, da se otada isprriječila cijela vječnost.

»A ja brojim kako milijuni ovaca prolaze kroz strugu,« veselo će Charlie. »Nego da ne zaboravim, traktor broj 1 polazi sutra na izviđanje, bude li lijepo vrijeme. Poulter i Demas poći će s njime na kratku pokusnu vožnju, samo ako bude dovoljno ljudi da odgrnu oko pedeset tona snijega, što se isprriječio pred kosinom garaže, da bismo mogli izvući toga đavla napolje.«

Srce mi je veselo zakucalo na tu vijest.

»Imam poruku za Poultera,« dodao sam.

»U redu. Evo tu je John.«

Premda tada nisam znao, Poulter je nešto imao posla u sobi za radio-emisije; zapravo je bio odmah uz Dyera. Poruka je bila kratka i činjenična. Spominjući kao razlog slabo stanje u blagajni ekspedicije, iz toga sam izveo potrebu da što brže započnemo posao nakon dolaska brodova s Nove Zelandije. Dodao sam, da mi je na srcu da što prije počnemo na terenu, i, ako je izvedivo, možda bih želio, da se prvenstveno obavi putovanje na jug, jer bih i ja želio stići u Malu Ameriku nešto ranije nego što sam očekivao. Završio sam uobičajenom opomenom, neka se brižljivo pripreme i neka čekaju izdašnije danje svijetlo na Barijeri.

Dyer mi je pročitao poruku bez komentara.

»U redu,« odgovorio sam.

Dyer mi je prije svršetka razgovora rekao, da će se odsada, prema prijašnjoj mojoj molbi, pomaći radio-emisije na četrnaest sati.

»Nadam se, da ćete biti time zadovoljni,« dodao je.

»Krasno.«

Tada smo završili.

* * *

Petak, dvadeset drugoga lipnja, neobično me razveselio. Taj je dan sunce nekako oklijevajući stajalo na skretnici suncostaja. Polumjesec klizio bijelim vunastim oblačićima. Temperatura pedeset stupnjeva ispod ništice, dotada najstudenije vrijeme u mjesecu lipnju. Sutradan isto takva studen, isto takva vedrina. Samo se mjesec zaokruglio poput kakva starinskog srebrnjaka, malko splošten na jednu stranu. Doznao sam nove stvari o sebi. Dok sam se sedamdeset i dva sata prije bio pomirio sa sudbinom, da ću morati čekati pomoć čak u listopadu, sada sam držao kao u desnoj ruci, da će mi doći krajem kolovoza. No u tome nadanju nisam imao smirenja. Nije mi ga dao zdrav razbor. Budu li svi ostali uvjeti povoljni, još će biti borbe za ljude, koji se odvaže da prijeđu prostor između Male Amerike i Istaknutog uporišta. Sjeverno sedlo na Mount Everestu nije ništa opasnije od Barijere potkraj zimske noći. Ne smije biti pomutnja ni brzih planova, jer bi inače cijela zamisao mogla propasti.

23. lipnja

Gadno mi je bilo posljednjih nekoliko dana. U nastojanju da svoje tijelo oslobodim trovanja i da natrag zadobijem svoju snagu, sat na sat ležao sam u spavaćoj vreći, s utrnutom vatrom i ugaslom svjetiljkom. Nemam teka, ali se prisiljavam na jelo.

24. lipnja

Još sam slab. Na današnjem razgovoru Bailey me zamolio da premjestimo emisije opet na prijepodne, tumačeći mi, kako novo vrijeme prekida podnevne emisije Male Amerike sa Sjedinjenim Državama. Kad sam upitao Dyera, da li je to po njegovu mišljenju važno, on mi je odgovorio, da o meni ovisi, a njemu da je pravo da i dalje ostanu za poslijepodne. »Pa neka onda ostanu,« ja sam mu nato rekao. Iako mi se Baileyjev zahtjev spočetka činio sebičnim i nemilim, kad sam bolje promislio, uvidio sam, da je to zapravo dobar znak. To je bio dokaz, kako su ljudi u Maloj Americi nezavisni i osjetljivi na svoja prava, pa su moj zahtjev tumačili kao samovoljan hir zapovjednika, koji hoće da svoje provede.

25. lipnja

Ništa... ništa...

26. lipnja

Brojio sam kalorije, pa sam se uvjerio, da trošim poprečno tisuću dvjesta na dan. To nije dosta. Trebalo bi da bude prosjek oko dvije tisuće pet stotina. Jutros sam, radi dodatnih kalorija, stopio veliki komad maslaca u vrućem slatkom mlijeku. Jestvenik od večere: suhi grah, riža, rajčice, konzervirana repa i virginijska butina. Danas više jedem, premda nemam volje za jelom.

27. lipnja

Ništa, a ipak bezbroj stvari čeka, da o njima pišem, samo nemam volje da gledam...

Sutradan novosti u izobilju. Na vrijeme sam došao na razgovor. Dyer će žustro i s karakterističnim jenkijskim ublažavanjem: »Čekaju doktor i Charlie. Držim, da će vas zanimati, što će vam reći.«

Traktor broj 1, prije dva dana bio je s Poulterom na pokusnoj vožnji kroz Amundsenov rukav sve do vrhunca Barijere iza Rukava, poprilici jedanaest milja na jug od Male Amerike. »Sve je išlo kao po loju,« dalje će Poulter. »Obašli smo rasjeline i nismo imali posebne poteškoće da idemo tragom. Zastave stoje kako valja i čini se, da ih vjetar nije mnogo raščupao. Upravo dok smo prolazili kraj jedne, već su velika svijetla otkrivala drugu. Kad bismo postavili privremene reflektore, bili bi nam od velike pomoći.«

Tada glavni znanstvenjak, bez ikakvih prethodnih riječi, zaveze o svome prijedlogu. Sastojao se u tome, da bi otprije namjeravano putovanje radi proučavanja meteora protegli sve do Istaknutog uporišta. Prvih dana mjeseca kolovoza moći će se odatle promatrati cijeli roj meteora. Tako bi se jednim hicem pogodila dva zeca. Putom do Istaknutog uporišta promatranja bi bila od veće koristi zbog duljine razmaka,

a promatrači bi mogli imati zaštitu u mojoj kolibi. Što se mene tiče, mogao bih prema želji da se vratim traktorom, mjesto da čekam, dok se kasnije uspostavi ekspediciono uporište. Ne zna još točno, koliko će ljudi poći, ali zasada računaju na petoricu. Dvojica će od njih ostati mjesec dana na Istaknutom uporištu, da nastave meteorska i vremenska motrenja.

Prema sadašnjoj osnovi, nastavio je Poulter, krenuli bi iz Male Amerike, čim bude lijepo vrijeme između dvadeset trećega i dvadeset devetoga srpnja. U to je vrijeme mjesec o ponoći pun na jugu ispred njih, a sunčano je svijetlo najjače opodne za njima. Poulter ne bi htio da okasni, jer bi zora koja nadolazi spriječila prigodu da se izvrše nekidna motrenja. S druge opet strane, ni on ni ostali časnici u Maloj Americi ne smatraju pametnim da se krene ranije. Osim toga, Demas misli, da će biti potrebna najmanje tri tjedna, dok se izvrši popravak još dvaju traktora. Nije, čini se, razborito krenuti s trećim, prije nego što prva dva budu pri ruci u slučaju potrebe.

Štura priča kao kakav meteorološki izvještaj. Nisam mogao vjerovati riječima, koje su sipale kao šljunak u slušalice. Bijahu kao jedna od onih tlapnja, što su me zbunjivale nakon prvoga pada. Ali ne: mirni i odmjereni Poulterov glas neprestano je raspredao različite možebitnosti toga putovanja s takvom dosljednošću i razborom, da prijedlog nije mogao potjecati iz grozničava maštanja. Nikad tako neočekivano ne primih takve velike i divne novosti. Sinulo mi je zatim mozgom: ako su Poulter i Murphy, obojica neobično razboriti ljudi, zasnovali taj put, ne može se u Maloj Americi smatrati kao preopasan. Unutrašnji mi je glas govorio: oni su dali povoda za taj pothvat, nisi ti. Oni žele ovamo doći iz vlastite pobude, pa stoga nema potrebe da se stidiš.

Naposljetku me zapitao Poulter: »No, a šta ti misliš o svemu tome?«

Iako su mi ruke bile na tipkalu, duh mi je bio neodlučan. »Pričekaj časak,« odgovorio sam mu na to. Što god bi se dogodilo, ipak bih ja za to odgovarao, kada bih dao jesan odgovor. Posljedice neuspjeha survale bi se na moju glavu. Ne znajući, što bih mu zapravo odgovorio, kazao sam mu, neka napravi još nekoliko pokusnih vožnja i neka me obavijesti o ishodu. Iako sam mu tako rekao, znao sam u dnu duše, da nikad ne bih smogao odlučnosti da mu se oduprem. Previše sam pretrpio, da bih odbio ma i jednu slamku, koja mi se pruži na spas. Osim toga, posljedice toga pothvata ne koriste samo mojoj obitelji i meni. Uvalio sam se u golem dug, a pred ekspedicijom lebdi velik zadatak u proljeće. Nestane li mene, eto neminovno velike zbrke. Ne stoga, što bih umro ja, Richard Byrd, jer napokon svi ljudi umiru, nego zato, što bi mojim nestankom bila prekinuta privremeno napeta veza, koja je spajala stotinu ljudi prema jednome cilju. Ne bi bilo više vođe, plana, a ni imena, koje je bilo kadro namaći sredstva da se plati oprema brodova, traktora, aviona i ljudi, da primami ljude u dvorane za predavanja, u kino-dvorane, pred radio-zvučnike. Eto, to je *ime* bilo vrijednost, a ne izmučeno, propalo tijelo, koje ga je nosilo. Ali šta ima to ime sada posla sa mnom?

Cijelo to poslijepodne i duboko u noć sjedio sam skrštenih nogu u spavaćoj vreći odvagujući razloge »za« i »protiv«. U krilu sam imao: nautički godišnjak, logaritmičke tablice, olovku, toplinski jastučić i kartu Južne staze. Kao što je rekao Poulter, mjesec će se povratiti u drugoj polovici mjeseca srpnja, a u trećemu tjednu bit će pun. Sunce pak, penjući se sve više prema obzorju, toliko će se približiti, da će davati nešto svijetla opodne. Cijeli sam papir prekrio brojkama. Pokušao sam procijeniti potrošak goriva i nosivost traktora, razmisliti o mjerama opreza, koje se moraju istaći traktorskoj posadi. Sve napokon stoji do ljudi. Ako su oni odlučni, razboriti i upućeni, pogibli ne mogu biti prevelike ni tegobe prenaporne.

Preostaje još veliko pitanje, može li se ići po toj stazi uz onoliko svijetla, što ga ima u mjesecu srpnju. Zbog opasnosti od provalija, osobito onih što se nalaze u dolini upravo onkraj Spremišta pedesete milje, putovanje ne može biti u ravnoj crti od Male Amerike do Istaknutog uporišta. Traktoristi se moraju držati staze, što im je zastavama obilježila Južna skupina, ako misle sigurno prevaliti zaobilazni put s one strane Spremišta pedesete milje. Na svome povratku u Malu Ameriku s Istaknutoga uporišta u mjesecu ožujku traktorska je skupina udvostručila te zastave, porazmjestivši ih u razmacima od jedne šestine milje. Opasnost je samo, da ih nije vijavica zamela ili mnoge posve uništila, ostavljajući tako velike praznine u stazi od sto dvadeset i tri milje.

Međutim, ne možeš biti siguran u sve to, dok ne pokušaš putovati. Ohrabruje, istina, Poulterova pokusna vožnja, a i činjenica, što su mi se činile u redu sve zastave u blizini Istaknutog uporišta, kad sam ih posljednji put vidio pri mjesečini. Snijeg se nije bio nakupio više od pet šest inča oko motaka, premda je u jednom ili dva slučaja zahvatio rubove platna i pribio ih uz tle, tako da si ih teško mogao vidjeti. Zastave na ravnoj stazi bijahu četverouglasti komadi platna, široki oko jedne stope. Bijahu narančaste boje, na raskoljenim bambusovim štapovima od dvadeset i četiri inča. Osim tih, bilo je dakako i uskih dugih barjačića te trokutastih, koji su u pravome kutu opkoljavali spremišta. Ovdje je međutim Barijera ravna, a snijeg se toliko ne gomila. U udubinama i uvalinama pak zastavâ može sasvim nestati. Ako su zametene i ako se ne može slijediti trag, onda je kraj putovanju, barem dok se ne vrati sunce.

Kako sam zaista uvelike nastojao da budem bezličan u svojim računanjima, poteškoće toga putovanja počele su iskrsavati sve više. Pomalo je zamirala tvrda nada, što me držala poslije podne, a na njezino mjesto nadošla reakcija. Utrnuo sam svijeću, potišten i bezmjerno umoran.

* * *

Mjesec su lipanj ispraćivale sve manja mjesečina a sve veća studen. U četvrtak, dvadeset osmoga lipnja, igla na minimalnom termometru spala je na pedeset i devet stupnjeva ispod ništice; u petak na pedeset i pet, a u subotu na pedeset i šest stupnjeva. Ledena prevlaka na zidovima popela se toliko, da je trebalo samo tri stope do stropa, idući u vijugavoj crti, koja me podsjećala na karte u školskim knjigama, gdje je bilo označeno, kako ledeno doba prodire na zemlju.

Posljednji pad podsjetio me na prvotni strah, da bi mi slaboća mogla jedan dan onemogućiti da donesem goriva. Kad sam se osjećao zdravstveno bolje, počeo sam u sobu namicati zalihu za slučaj nužde puneći petrolejem sve prazne limenke za hranu. Većinu sam ih spremio u uglove sobe, a ostale sam pokrio starim rubljem, da bi zadržalo snijeg i sklonio ih na verandi, upravo ispred vrata. Da bih namakao još posuda, ispraznio sam velike limenke, u kojima je bio grah i riža, a ovo sam zbacao u poštansku vreću, za koju se bez sumnje pobrinuo opskrbnik.

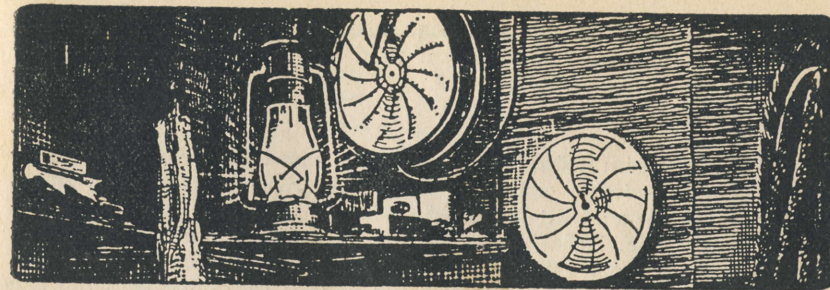
Oponoći posljednjeg sata u posljednjoj noći najduljega mjeseca u svome životu počeo sam okretati lipanj na kalendaru iza ostalih mjeseci. Tada sam učinio nešto čudno. Izmjerio sam površinu plohe toga lista. Bio je dvanaest inča širok i četrnaest dug. Brojke visoke jedan inč bijahu bijele na modroj pozadini. Natpis je bio:

ARL. Hislop, Ltd.
Strojarske potrepštine
Wellington, Nova Zelandija.

Sa strane su u pristalim kvadratićima bili poredani ostali mjeseci u godini.

* * *

Čak i sada treba samo da zatvorim oči pa da se do u pojedinosti sjetim toga kalendara pred sobom, prvog podsjetnika ujutro i posljednjeg prijatelja u noći kroz dvjesta i četiri dana. Na okrajcima je bio bijeli obrub, a na njemu načrčkane različite bilješke: posude nisu napunjene gorivom... ventilator držati bez prestanka otvoren... emisija na radiju... napunio spremnicu gorivom. Dok sam u travnju i svibnju prekriživao ili precrtavao datume crvenom olovkom, u mjesecu lipnju ostalo je pol dánâ bez slične pažnje. No šta je napokon jedan dan u moru vječnosti?

SRPANJ I: STUDEN

1. srpnja

Opet zastudilo. Danas je na minimalnom termometru pokazivalo šezdeset i pet stupnjeva ispod ništice. Imam osjećaj, da će ovaj mjesec biti vrlo studen, da se odšteti za lipanjsku umjerenost. Velika sreća po me, što je lipanj bio razmjerno topao. Prema podacima, studen je u tome mjesecu prešla preko četrdesetoga stupnja ispod ništice trinaest dana; pedeset stupnjeva pet dana, a nikad ispod šezdesetoga. Da nije bilo tako, teško da bih ostao živ. Kad sada gori u peći, vrata su mi odškrinuta, koliko god mogu izdržati, a kad su dovoljno bila otvorena, da nestane svih nečistih plinova, prnjama (pravo da kažem iznošenim košuljama i donjom odjećom) začepim motorski ventilator u tunelu i ulaz u nutrašnji, tako da mi se tunel i koliba odviše ne rashlade. Zapravo sam bez loženja dvanaest do četrnaest sati na dan. Vjerujte mi, da treba krajnji napor za takvu hrabrost. Noćas mi se u spavaćoj vreći smrzlo jedno uho.

Uznemiren sam zbog snježnih nameta. Otkad ih ne čistim, nakupilo se sila snijega na krovu. Kad sam jutros izašao na motrenje, opazio sam visoke smetove iznad Tunela za nuždu i Tunela zapadno od kolibe. Možda ću ipak biti kadar da to dobrzo uklonim. Otkad sam premjestio razgovore preko radija na poslijepodne, golema mi je to pomoć da se osovim na svoje noge. Sada imam više vremena da se pripremim, pa napor nije tako težak. Premda me i današnji razgovor zamorio, nije me utukao kao prijašnji.

Nema važnih novosti iz Male Amerike. Hutcheson mi kaže, da su Charlie i John Dyer izašli na skijanje, a da se doktor Poulter nalazi s promatračima meteora. O bože moj, kako im zavidim zbog tolikih zabava u Maloj Americi, premda, bit će da i oni zavide onima kod kuće, kad s njima brbljaju preko radija...

Poslao sam poruku, da mogu krenuti na promatranje meteora na jug, samo ako budu oprezni pred svim poteškoćama toga pothvata.

2. srpnja

...Opet sam počeo čitati — pročitao sam dva poglavlja iz knjige *Kuća progonstva*, i nadam se, da ću večeras moći nastaviti. Divno je čitanje da zamisliti ne možeš — barem izađem iz sebe za ta blažena dva sata. Noćas sam također poslije večere navio gramofon: »U samostanskom vrtu«, »Šišmiš«, »Priče iz bečke šume« i »Labud«. Dok sam slušao glazbu, obasjala me nada u ozdravljenje, samo ako ne bude ponovnog teškog napadaja. Premda još mrtvarim, bolje mi je bilo prošloga tjedna. Ta mi spoznaja podaje radosti...

3. srpnja

...Još drži kruta studen. Danas šezdeset i dva ispod ništice. Ledena prevlaka na zidu za stopu viša. Konačno sam se uspio riješiti velikog dijela smrznutih sudoperina, koje sam većinom izlijevao u tunel, odmah iza vrata. Sjedeći na rubu vrata izvukao sam smrzlotine vjedrom i užetom i pobacao ih malko u zavjetrinu. To je datkako značilo ići desetak puta gore dolje uz ljestve i napuniti vjedro. Mislio sam, kako bi divno bilo, kad bih imao kakva Petka napolju pa da mu samo viknem: »Povuci, Petak, puno je vjedro!« A ovako moram sjesti i otpočinuti iza svakoga puta. Ipak se muka isplatila: tuneli su sada mnogo uredniji.

4. srpnja

Uvelike sam se ohrabrio, kada sam se uvjerio, da sam kadar odgrtati snijeg. Ipak se na to silim, jer je temperatura oko minus pedeset, a usto poput životinje nagonski se uklanjam svemu, što me pozljeđuje. Čudnovato, koliko sam se promijenio. Prije mi nije nikad bilo stalo do studeni. Štoviše, volio sam je, jer je pospješavala čistoću a sprečavala gnjilež. A sada kao da imam vrlo malo otpora. Tako, na priliku, danas poslije podne, prilično mi se žestoko smrznuo nos. Kada sam pak na čas dva izvadio ruke iz rukavica, da bih ga protrljao, ofurio sam svih pet prsta.

Dobro mi je po zdravlje, što sam bio vani. Bit će da sam bio na zraku u svemu oko dva sata, iako ne dulje od pol sata najednom. Noć je još veoma mrkla, ali opodne boje na sjevernome obzorju daju mig sunčeva rođaja. Sada je sunčev ogranak bliži za dvanaest dana... Oduvijek sam cijenio život, ali nikada nisam kao sada. Riječi su nemoćne da opišu, šta znači, kada život ponovo u meni ključa. Mislio sam o svim novim poslovima, što ih kanim učiniti, kao i o starim stvarima, koje ću drukčije obavljati, ako se i kad se

izbavim iz ove nevolje. Po svoj prilici ne ću biti poput samostanca iz pjesme, koja ide ovako nekako:

Bolan monah moli, patnik,
A zdrav živi ko razvratnik...

Tada sam proživio prekrasne dane bez sjene. Jedva da bi koji oblak unakazio nebo. Uzgledajući prema njemu kao da sam progledao u dubine, kroz koje bih kod kuće jedva prodro i teleskopom. Ponovo sam mjerio koračanjem svoj hod, nikada daleko ne odmičući, ali ipak dovoljno da zadobijem samosvijest, što posjedujem konstelacije, zvijezde i bogata pronašašća, što ih priređuje Aurora australis. Za ciče zime polarno je svijetlo bilo na vrhuncu savršenstva. Cijele se sate Barijera kupala u studnoj bijeloj užarenosti njegova uzbuđenja. Ovda onda kolala bi nebom golema svijetla rijeka, stotinu puta šira od Mississippija. Drugi bi se put rasule nebom latice blijeđanoga svijetla, pri kojima sam pomišljao na sase, a sjaj njihov u ventilatoru bijaše poput odsjeva šume u plamenu.

Kada bi se temperatura spustila na minus pedeset ili šezdeset, iz te bi studi zaurlala vjetrina i svojim oštrim dahom poput sablje prilično zarezala kožu na licu. Okretao se, previjao ili trzao koliko ti drago, ne možeš se ukloniti njegovu gvozdenome stisku. Najprije bi se zastudenili i umrtvili nožni prsti. Dok bih plesao gore dolje, da ih progibam i da povratim optok krvi, smrznuo bi mi se nos. Dok bi njega njegovao, smrzla bi mi se ruka. Zapešća, grlo, koje je šljem nažuljao, šija, članci, sve je kuckalo i gmizalo u izmjeničnoj vatri i ledu. Umirati od smrzavice bit će da je poseban doživljaj. Kadkada se divno osjećaš. Ukočenost popusti potpunoj bezosjećajnosti. Postaneš neosjetljiv za bol kao u opijumskoj omami. A kada te opet stane studen omatati, tvoja je pečal kao da se pomalo utapaš u usplamtjelim kemikalijama.

Barijera se zgrčila od studeni, kao da su došli samrtni časi zemljanoj kori. Glečerski potresi udaraju s velikom žestinom. Katkada se prolama poput groma, i udara trijes za trijesom. Moj se zaklon trese od toga drmanja, koje je višeput tako žestoko, da me probudi iz tvrdoga sna. Učinilo mi se kao da sam u epicentru potresa, jer sve veći udari svakoga mjeseca kao da su posvuda rastvorili pukotine oko Istaknutog uporišta. Možda su to bili zloslutni znaci. Poput Barijerine kore, i moja je nanovo oživjela sigurnost počivala na sumnjivoj ravnoteži — jedan snažan udar, i raspolovljen sam.

* * *

Taj je udar zaista nadošao u četvrtak petoga srpnja. Taj je dan posve zatajio radio-generator na benzinski pogon. Bio sam sve pripremio za razgovor. Čak je i motor išao. Slučajno sam zvrcnuo sklopku, da vidim, kolika je napetost. Kazaljka se nije micala s ništice. Pomislio sam, da nije možda slab spoj. Ali nije. Kad sam tragajući za griješkom došao

do dinama, uvjerio sam se, da se ne okreće oko osovine. Loše je to, vrlo loše, rekao sam sam sebi. Bolje da sam izgubio ruku, nego da mi se to pokvarilo.

Potpuno se odrekavši namjere da razgovaram s Malom Amerikom, radio sam oko motora. Do večeri svega sam ga rastavio. Pogreška je bila sudbonosna. Bio je odsječen navijak osovine. Nije koristila nikakva improvizacija, premda sam pokušao sve, čemu sam se god domislio. Neprestano sam radio sve do ponoći, samo što bih katkada zastao, da što pojedem ili da se odmorim. Oponoći je stol bio krcat dijelova motora, a krevet oruđa, ali rješenju sam bio blizu isto onako kao i opodne. Jedini spas bila bi nova osovina. A gdje da je uzmem, za boga svetoga?

Pokunjen od umora i očajanja napokon sam spoznao, da se cijeli moj svijet pretvorio u ruševine. Imao sam još doduše spravu na ručni pogon u slučaju nužde, ali sam sumnjao, hoću li imati dovoljno snage da njome baratam. Obično treba da dva čovjeka rade s tim aparatima: jedan okreće ručku, proizvodeći struju za odašiljač, a drugi morzira. Ja, koji nisam imao snage ni od pol čovjeka, morao sam sâm obavljati oboje. Nažalost je kvar nadošao u kritičnome času, baš kad se imalo odlučiti o sudbini putovanja traktorima. No ni to nije bila jedina žalost. Mašta mi je radila strelimke. Zamišljao sam, kako Dyer cijele sate zove KFY, kako je zabrinut, možda uplašen. Zbilja kvar nije mogao doći u gore doba. Sve što sam pretrpio u lipnju, da bih mogao održati vezu s njima, sada je upropastio kvar jednoga tako neuglednoga komadića čelika.

U petak sam se probudio jadan i neodlučan. Otpakovao sam nadomjesnu napravu. Kako sam prijamnik iskušao prije više sedmica, znao sam, da je s njime u redu. S odašiljačem je sumnjivo. Bio je spremljen u čeličnu kutiju, koja je imala promjer oko sedam četvornih inča, a bila je pričvršćena na čelični tronožak, od kojega je jedna noga služila kao sjedalo za radiotelegrafistu. U strane kutije bile su ukladene dvije ručke. Njihovim okretanjem proizvodio se »sok«. Uz pomoć naputnice napokon sam uspio spojiti sve kako valja. Bakrena poluga, spojena s antenskim vodom, omogućavala mi je da ukopčam ili odašiljač ili primač. Tako opremljen i uređen tik do radio-stola izgledao mi je majstorski i jednostavan. Ali kao da me upozoravao, šta mi valja uza nj pretrpjeti.

Gledmuo sam na ručni sat. Bilo je blizu trinaest sati. Radio sam četiri sata gotovo bez prekida. Propustio sam, dakako, emisiju u devet i pol sati, određenu u slučaju nepredviđene pogibelji. No Dyer mi je rekao, da će me slušati i u četrnaest sati, izgubim li redovito vrijeme emisije. Na brzinu sam popio malo toploga mlijeka i juhe i pojeo nekoliko hrskavaca. U četrnaest sati prvi sam put pokušao s novom napravom. Ukopčao sam na anteni odašiljač, a ispod tipkala podložio knjigu, tako da Mala Amerika čuje neprestano znak, bude li uopće slušala. Tada sam s raskrečenim nogama na sjedalu počeo okretati sa obje ruke.

Napor je bio čak i veći, nego što sam mislio. Ne znam, šta znači svladati teret magnetskoga otpora, ali za me je taj posao bio dugo i teško uzbrdno turanje teškoga tereta. Čim se počelo brže okretati, izmaknuo sam knjigu s tipkala, te, još okrećući lijevom rukom, pokušao otkucati KFY — KFZ. Jeste li ikada pokušali društvenu igru, koja se sastoji u tome, da jednom rukom trljate želudac okolo naokolo, a drugom tuckate po tjemenu glave ravno gore dolje? Eto, taj moj posao bio je takav, samo s tom razlikom, što je kod mene organizacija pokreta bila neizmjerno zamršena zbog moje slabosti i zbog nesigurnog baratanja morzeovim znakovima.

Zvao sam pet minuta, a onda ukopčao na prijamnik. Prsti su mi drhtali, dok sam navodio na valovnu dužinu, koju mi je bio Dyer označio za taj aparat. Čuo sam samo struganje vazdušne struje. Pokušao sam i druge dvije frekvencije, koje mi je Dyer dao na izbor. Ni tamo ništa. Onda sam išao po kazalu gore dolje. Potpuna tišina. Ili mi je odašiljač loše udešen, ili nisam primač namjestio kako valja, ili Mala Amerika uopće ne sluša. Plakao bih od očaja, tako mi je bilo pri duši. Pošto sam počivao u postelji desetak minuta, opet sam nazvao, iako je bilo jasno, da će mi se tako iscrpsti naskoro sva snaga. Kad sam ukopčao prijamnik, bio sam preumoran, a da bi mi bilo stalo ma do čega. Tada na tren provali iz tišine Dyerov glas i namah se izgubi. Očajnički sam vrtio tamo amo po kazalu, ne bih li nagodio prijem točno na dlaku.

»Naprijed KFY. Čuli smo vas. Naprijed, molim vas, naprijed. Čuli smo vas.« Bio je Dyerov glas. Kakve li divote, prekrasno, pomislio sam u sebi.

Ukopčao sam odašiljač i u nekoliko riječi objasnio Dyeru, da mi je motor »crko« i da mi je teško s pomoćnim aparatom.

»Žao nam je to,« odgovori Dyer, »i kušat ćemo da svoje obavijesti zbijemo na najpotrebnije.«

Zatim je nadošao Murphy i pročitao službenu obavijest, što je kani poslati u Sjedinjene Države u vezi s putovanjem radi meteora. Što je govorio o meni, nije više bilo važno. Kada je završio, ja sam samo rekao: »U redu. Odsada radio-emisije nesigurne. Nemojte se uznemirivati, ako ne uzmognemo razgovarati.«

Tada će Charlie lagano i mirno: »Kako znaš, putovanje prema Istaknutom uporištu moglo bi biti tegotno, a izvjesno je, da je nesigurno. Mi ga tako promatramo. Stoga vagamo sve mogućnosti i spremamo se s najvećom brižljivošću. Da sam na tvom mjestu, ne bih mnogo računao s mogućnosti, da će traktori stići tamo prije kraja srpnja. A možda i znatno kasnije.«

Načas sam se zasupnuo. Došla mi je misao, da su oni svijesni opasnosti puta, a ipak na nj sréu. Da nisam svojim neoprezom štogod o sebi izdao? Srce me zaboljelo pri pomisli, da nisam slučajno napravio takvu glupost. Upao sam oštro prosvjedujući, da moraju odustati od puto-

vanja, ako misle da je opasno. Još je bilo toga da im poručim, ali jednostavno nisam bio kadar okretati više ručkom.

Usprkos do krajnosti lošem odašiljanju, oni su očito sve razumjeli, jer je Murphy onim istim mirnim tonom odgovorio, da mu je žao, što sam onako krivo razumio njegovu poruku. Nastavio je ovako: »Ja sam samo mislio ovo: znajući, kako su se oduljila posljednja tri mjeseca i pol, mogu misliti također, kakvo bi razočaranje doživio, kad bi poslije svih ovih razgovora dočekao, da se dolazak traktora odviše odulji.«

Dugo je govorio, ali ja nisam mnogo toga čuo, jer mi je srce strahovito lupalo, a u glavi mi se vrtjelo. Da bude više jada, i znak se s nekog nerazjašnjiva razloga sada čuo, a sad opet nije.

Poulter je zatim ukratko izložio pripreme. I od toga sam mnogo prečuo. No jasno sam razabrao, kako pita, imam li kakvih posebnih prijedloga s obzirom na izbor ljudi, koji će poći.

»Nemam,« nakratko sam odgovorio.

Pokraj mene je stajala duga poruka, što sam je sastavio jučer, a odnosi se na različite mjere sigurnosti: da treba mnogo rezervnog goriva za traktor, lične maske za ljude, krznene zaštitne duge rukavice, da ponesu dvije potpune opskrbe hrane i šatorskog pribora, i da jednu natovare na saonice iza traktora, a drugu u traktorsku kabinu, u slučaju da bi jedno ili drugo propalo u provaliju. Kada je Poulter svršio, ja sam poslao, koliko sam god mogao od te poruke, prije nego što su mi ruke malaksale. »Dobro se pripremite i ponesite više zastava!«, tako sam zaključio i otkucao znak, da mi to ponove. Jesu li ponovili ili nisu, ne znam, ja ih nisam čuo. Onda sam ja ponovio tu rečenicu i dao zaključni znak, proklinjući svoju slabost, jer sam već klonuo preko generatora. No ipak sam crpao snagu iz činjenice, da po mome mišljenju ne sumnjaju ni o čemu u Maloj Americi.

Temperatura je bila šezdeset stupnjeva ispod ništice, a ipak mi je znoj curio niz prsa. Zatvorio sam peć i doteturao do postelje. To je treći ozbiljan povratak u bolesno stanje, a kako je nadošao po vrhu pet tjedana teškog bolovanja, gotovo sam skončao. Da mi ne bješe rezerve goriva za sedmicu dana, pa zalihe hrane za tri nedjelje, što sam je poput vjeverice naslagao pokraj sebe, sumnjam, da li bih to preživio. Ponovo sam sve potrebne poslove morao obavljati puževim koracima. Sablasna karikatura mojih htijenja! Ponovo nadošla bol sa svojim pratilicama: povraćanjem i besanicom.

7. *srpnja*

Sve, uključivši i mene, upravo je zasićeno studeni. Cijela dva tjedna termograf luta oko minus četrdeset, pedeset, šezdeset. Kad sam časak prije osvijetlio džepnom svjetiljkom unutrašnji termograf, pero je pokazivalo minus šezdeset i pet stupnjeva. Led iznad krovnog prozora lepezasto se širi, da bi se sastao s onim po zidovima, koji se uzdigao do razine mojih očiju. Kako žarko želim, da

popusti studen, jer jednostavno moram imati više topline, pa makar na račun toga imao manje ventilacije i više plinova.

Još sam u groznome stanju. Kao da mi je mozak neizrecivo umoran i zbrkan. Sinoć sam bio u agoniji. Današnje jutro jedno od najgorih. Mrak, studen, jednoličnost Barijere pritištu moju dušu. Kao da je ravnoteže i mirnoće sasvim nestalo. Ovo novo pogoršanje bolesti iza oporavka sjeća me onoga, što sam ga doživio nakon napadaja tifusne groznice, koju sam uhvatio u Engleskoj za vrijeme kružnog kadetskog putovanja. Cijele tjedne tresla me groznica. Onda se spustila temperatura. Onaj dan, kad sam opet mogao jesti čvrste hrane (a skapavao sam od gladi), opet je nastala recidiva. Tako sam ponovo morao podnijeti cijelu kalvariju. I sada, kao i onda, nalazim se pred još jednim bolovanjem, slab i tijelom i dušom.

Danas sam opet promašio razgovor s M. A. Zvao sam i osluškivao najmanje pol sata, jer dulje i nisam mogao izdržati. Ali nisam imao sreće. Tada sam u nadi, da će me možda ipak čuti, zazvao naslijepo: »Ništa ne čujem. Primač nije u redu. Inače sam ja u redu, u redu, u redu.« Uočajilo me cijelo to stanje te sam se kolebao na uskom bridu zaborava.

* * *

Donesena južnim vjetrovima, koji sada vladaju, studen je okovala Barijeru. Od toga dana pa sve do sedamnaestoga srpnja minimalna dnevna temperatura nije se dizala od pedeset četvrtoga stupnja ispod ništice. Mnogo je vremena bila minus šezdeset, a četrnaestoga je iznosila sedamdeset i jedan. Mraz se nakupio unutar zakloništa instrumenata, kao što se skupi vlaga na posudi, u kojoj se nalazi hladovito piće sastavljeno od whiskyja, šećera, smrvljenoga leda i mladica svježe metvice. Zrak bi katkada upravo oživio od ledenih kristala, koji su se zgusli u suhu, studnu kišu. Da tako kažem, mogao sam vidjeti kako studen pada, jer kad god bih otvorio vrata, stvorila bi se gusta magla, kako se premrzli zrak s Barijere sastajao s toplim zrakom u tunelima i kolibi. Makar peć gorjela i petnaest šesnaest sati na dan, ne bi širila dovoljno topline, da se stopi led, koji je puzio uza zid jedan inč dnevno. Strop je bio napol pokrit kristalima, koji su se rijetko topili. A međutim ledena se prevlaka penjala po zidovima, dok nije konačno došla do stropa na svakoj strani osim na zapadu, gdje je toplina iz peći ustavila njezino puzavo napredovanje. Usprkos opasnosti od požara ostavio sam svjetiljku da noć na noć gori ispod registratora, da se ne bi smrzle baterije.

Cijelo to vrijeme živio sam od hrane, što sam je pometao ispod postelje i po policama. Monoton jelovnik: Klim, eskimski dvopek, rajčice, konzervirani grašak, repa, riža, kukuruzna kaša, limski grah, čokolada, voćna hladetina, konzervirane smokve i još malo divne šunke,

što mi je bila poklonila majka. Glavno je, da su ta jestiva imala dovoljno hranjivosti, a za njihovu se jednoličnost nisam brinuo. Jednostavno mi je bilo nemoguće da u te jadne dane priredim štogod složenije. Makar hrana u limenkama stajala cijele sate pokraj peći, često sam je morao kršiti čekićem i dlijetom. Prsti bi me strašno zapekli od studeni, čim bi se dotakao ledenog metala. Makar koliko hrane nabio u želudac i ma koliko odjeće na se obukao, činilo mi se, da je nemoguće oživjeti tjelesni aparat, koji proizvodi toplinu. Jedne noći, kad sam bio zdravstveno sposoban da se kupam (prvi put u tome tjednu), zgrozio sam se, kad sam opazio, koliko sam smršavio. Rebra probila kroz meso, a koža se na rukama objesila. Kad sam otišao na Istaknuto uporište, bilo je u meni sto i osamdeset funta, a u srpnju ne znam, jesam li imao više od sto dvadeset i pet.

9. srpnja

Osjećam se kao šala, kojoj se ne možeš smijati, ili još prikladnije, kao kornjača na leđima. Ubija me ova prokleta jednoličnost. U posljednje vrijeme niti mogu čitati niti navijati gramofon. Moram se nekako iz tog stanja iskoprcati, a jedino je sredstvo da prizovem u pomoć svoju vjeru, koja mi je posljednji mjesec bila jedini oslonac. Gotovo sam posve izgubio unutrašnji mir, koji sam onda zadobio i koji me spasio. Moram nekako ponovo steći tu unutarnju harmoniju. Bit će da sam negdje skrenuo s puta.

10. srpnja

...Kako bez prestana ujeda ljuta studen, toliko mi gori peć, da se sve bojim, e sam probavio veliku dozu plinova. Poznajem već dobro simptome trovanja: bole me oči, glava i leđa. Teško je reći, što me više ranjava: studen ili plinovi. Mnogo sam naučio iz iskušenja i griješaka, ali još nisam siguran, gdje je srednji put.

Sinoć mi se nije dalo zaspati, pa sam prvi, a bit će i posljednji put, uzeo jednu pilulu za spavanje, znajući, ne zaspim li nekako, ne ću se moći izvući sutradan iz spavaće vreće. Cijeli sam dan kao skršen. Bit će da je kriva pilula...

11. srpnja

...Sinoć osjeka raspoloženja. Ne samo da mi je mozak umoran, nego i zbrkan. Žeđ za svjetlošću bila je tako velika, da sam usprkos svojoj odluci konačno upalio svjetiljku na zgusnuti plin i pio njezino sjajovito svijetlo cijelo pol sata. Bilo mi je gotovo kao da gledam opet sunčev sjaj, jer je nestalo mraka iz onoga kuta i jer sam odahnuo od vječnog sumora i treperenja...

Moj je jad u tome, kako sam zaključio, što mislim riječima, a ne osjećam njihova značenja; što ponavljam svoja uvjerenja o svijetu i svemiru, a ne shvaćam im smisla. Eto, to je ono zastranjenje sa staze. Kad bih mogao osjetiti unutrašnje značenje istine, kao što ispovijedam vanjske riječi o njoj, onda bih opet stekao unutarnji mir...

Još mi je teže, što sam izgubio vezu s Malom Amerikom. U ponedjeljak, devetoga srpnja, kao i u utorak, slušao sam, ne bih li ulovio emisiju, ali zaludu. Odrekao sam se zvanja. Odviše treba snage da se pokrene motor. Jasno mi je, da je pogreška u mome aparatu. Cijele sate svaki dan bezglavo se uzrujavam i s primačem i s davačem. Rastavim ga na dijelove makar dvanaest puta. Zaludu potanko proučavam knjigu uputa kao i priručni vodič o udešavanjima, što ga je pripremio Dyer. Pronašao sam jedino, da je kod davača labav spoj. U četvrtak, dvanaestoga, čuo sam Dyera kako vrlo slabo naziva. Nastojao sam da ga ulovim. »Čuo sam vas. Smetnje na radiju. Zovite dalje,« javljao sam morzeom, a u svojoj fanatičnoj želji da me čuje čak sam glasno izgovarao riječi. Ništavi morzeovi znakovi kao i riječi! Ništa se nije čulo nego Dyerov zov KFY i molba da se javim. Dvaput sam u razmaku od pet minuta okrenuo ručkom i otkucao: »Čujem vas. Ovdje sve u redu, u redu, u redu.« To sam jedino smogao. Nikad nije doprlo do njih. Pri kraju sam uhvatio Murphyjev glas. Nerazumljive su mi bile njegove riječi. Zatim muk. Bilo mi je kao da propadam u živ pijesak i doživljem gluhaka.

14. srpnja

...Hvala bogu, čini mi se, da sam pronašao kvar na radiju. Pronašao sam labav spoj na antenskom priključku. Tome sam se iznenadio, jer sam ga pregledao sutradan nakon prvoga razgovora. Otada točno pregledavam i stiskujem sve spojeve u primaču i davaču.

Ne mili mi se ova neprekidna ljuta studen. Temperatura se u termografu spustila do sedamdeset i dva stupnja ispod ništice, pa moram miješati više glicerina u tintu kod svih instrumenata, da se ne smrznu.

15. srpnja

Danas ima i dobrih i loših vijesti. Napokon sam uspostavio vezu s Malom Amerikom. To je povoljno. Ali me iscrplo okretanje. To je nepovoljno. Najviše me ohrabrila činjenica, što sam otkrio, da očevidno moja šutnja nije uznemirila Malu Ameriku. Zadržali su hladnokrvnost. Premda sam neobično želio doznati, kako tumače moj muk, mislio sam, da ipak nije razborito da pitam. A kako sam se usto bojao, da ne bi Murphy započeo unakrsno ispitivanje, odjednom sam banuo s uputama, što sam ih bio sastavio za Poultera. Zbio sam ih ovako: »Vratite se u Malu Ameriku, ako izgubite stazu. Ponijeti dosta zastava, benzina, hrane, krzna i šatora. Ali nadasve

morate budno paziti, da ne izgubite stazu i da vam ne ponestane goriva.«

Jedva sam čuo Dyera kako veli, da je uhvatio moje riječi samo djelomično pa me moli da ih ponovim. Ali jednostavno nisam mogao. Mjesto toga završio sam posljednjom opomenom: »Ne stavljajte na kocku ljudske živote!«

Uto je došao Charlie i rekao mi, kako mu je drago, što je uspostavljena veza. Razjasnio mi je, da me ne kani pitati, što mi se dogodilo, jer mi ima prenijeti mnogo važnih obavijesti. Pripomenuo je, ako se ponovo izgubi veza, da će pokušati krenuti na put prvoga lijepog dana iza dvadesetoga srpnja. Iz njegovih sam riječi razumio, da su moj muk protumačili, kako sam i želio: tehničkim smetnjama. Charlie je još dodao, izgubi li se veza sa mnom u budućnosti, oni će računati, da radi moj primač, pa će mi stoga prenositi obavijesti u devet sati i pol i u četrnaest sati. Na kraju sam načuo, da još govori nešto o anemometarskom stupu, ali nisam shvatio, šta je rekao...

Nakon znaka govorio je Poulter brižljivo i staloženo, kako on već zna. U skupini će se, veli, nalaziti: on, Waite (radiotelegrafist), Skinner (vozač), pa Petersen i Fleming. Dva potonja ostat će na Istaknutom uporištu kao promatrači. Ne misli, da će biti teškoća pri pronalaženju staze, ali ipak predlaže, da svaki dan nakon njihova polaska zapalim opodne posudu benzina, i tako im plamenom dadnem putokaz.

Harold June je govorio malo o problemima putovanja, ali sam veoma slabo razumio, što je zborio. Potom je Murphy ukratko ponovio cijeli razgovor ponavljajući se više puta, da bih sigurno razumio. Kazao je, da je prva vožnja pokusna; da su se konačno sporazumjeli, da se ne će izlagati nepotrebnim pogiblima; ako prilike budu nepovoljne, Poulter će se vratiti u Malu Ameriku i pričekati bolje svijetlo. Na kraju je rekao: »Nazvat ćemo te u četvrtak kao obično, a zatim dvaput na dan u određeno vrijeme.«

Sve me to nedvojbeno ohrabrivalo. Pokušao sam da potvrdim prijem, ali mi je ponestalo snage. Dyer me molio da ponovim, a ja sam dao znak kraja emisije.

U službenom zapisniku Male Amerike stoji ovako: »...Byrd je tada rekao: ‚U redu. Slušajte deset minuta svaki dan mhindh dolkng k.' Dyer ga je zamolio da ponovi. Čulo se samo gadno cviljenje generatora, kako je okretao ručkama. Onda je rekao ‚Doviđenja'. Zamolili smo ga neka nam da zaključni znak... a od njega ni crne ni bijele.«

* * *

Čak i sada, nakon četiri godine, cijela ta stvar izgleda mi čudnovata. Ja sam lagao, jer mi nije onda drugo preostalo. Ali lagali su i oni iz Male Amerike. Razlika je samo u tome, što su oni počeli sumnjati, da ja kazujem crno za bijelo, isto kao što su ušli u trag da izmišljam koješta, ne bi li ih omahnuo, pa su i oni sa svoje strane izmišljali, da mene žedna preko vode prevedu.

Čini se, da je Charlie Murphy nekako potkraj mjeseca lipnja počeo podozrijevati, da nije nešto u redu na Istaknutom uporištu. Nije, doduše, imao ništa opipljivo, na čemu bi gradio svoje sumnje, »ništa doli uobraženje i pronicavost, a začudo i činjenicu, što nisam od tebe imao vijesti,« kako mi je kasnije objasnio. No dvoumica je postojala. Sjedeći na drugome kraju radio-prijamnika, promatrajući kako se moje poruke oblikuju na Dyerovu stroju za pisanje, bio je Murphy poput liječnika, koji pipa bilo bolesnikovo. Nestanak obavijesti u srpnju pridao je nešto konkretnosti Murphyjevim sumnjama. Još su više ojačale, kad je opazio, kako se zaludu mučim oko ručnog pogona, pa kako su moji znakovi nerazumljivi, kako su duge stanke između riječi. Sve to nije mogao lako drukčije tumačiti nego mojom tjelesnom slabosti.

Ostali u Maloj Americi nisu Murphyjeve tvrdnje smatrali ozbiljnima. Govorili su, kako on nije nikakav vidovnjak, a moje nespretnosti s radijem da su posve razumljive. Uza sve to, nisu iz njegove duše iščupali sumnju, da sam ja u neprilici.

Iako je Poulter vazda uporno tvrdio, da na nj nije imala nikakva utjecaja Murphyjeva intuicija, kada je predložio putovanje prema Istaknutom uporištu radi meteora, ipak mi nije mogao izbiti iz glave sumnju o tome. Poznavajući njegovu učtivost sve sam više pomišljao, da je on to rekao zato, da poštedi moje osjećaje. No sigurno znam, kad su on i Murphy stali kovati osnove, da se putuje prema Istaknutom uporištu radi motrenja meteora, da su naišli na kremenitu oporbu. Prema ustavnoj vladavini, koju sam uspostavio u Maloj Americi, bili su primorani da sve važne prijedloge podnesu grupi od šesnaest časnika, koji su tvorili glavni štab i imali pravo veta dvotrećinske većine glasova protiv bilo kojega čina izvršnih časnika. Borba se vodila u zatvorenom, i kako sam čuo, bila je prilično žučljiva. Debata je trajala cijele dane. Podzemne nastambe u Maloj Americi vrele su od prepiraka. Glavni oslonac opozicije bio je manjak moga posebnog dopuštenja da krenu prema Istaknutom uporištu prije granuća sunca. Tvrdili su da je prema izvornim mojim strogim nalozima zabranjeno upravo takvo putovanje pod ma kakvom pogodbom. Isticali su, kako sam dopuštajući raniju uspostavu uporišta prema jugu napose upozorio Poultera, neka ne kreće, sve dok ne bude obilno svijetla.

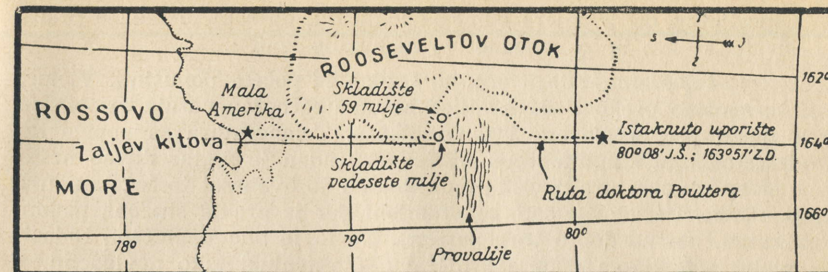
No Murphy je ostao pri svojim predviđanjima i uporno zahtijevao odlučan zahvat, premda je dopuštao pred članovima štaba, da nema ništa konkretno. »Dopuštam,« rekao im je, »da je moja intuicija odviše klisko tlo, da bi se na njegovu temelju ljudi dali u pogibli, ali ako ja imam pravo, a vi krivo, do groba ćemo se svi zajedno kajati, što smo propustili da učinimo ono, što treba.« Poulter je opet sa svoje strane sasvim ozbiljno zagovarao akciju, jer da je vrijedna već samo radi me-

teorskih motrenja. No izvjesnim je ljudima, od kojih su mnogi mornari ili su služili prije u mornarici, pa su navikli na samovoljne naloge, predloženo putovanje bilo svojevoljno izmicanje izričitoj zapovijesti, nesmotren potez, koji se temelji jedino na slutnji, a možebitna nezgoda mogla bi donijeti sramotu i vođi ekspedicije i njima samima. Ako je to, kao što se nagađa, putovanje radi izbavljenja, onda nalaže zdrav razum i upute zapovjednikove, da se izravno upita čovjeka, za kojega se misli da treba pomoć, da li je zaista treba.

Murphy se odlučno opro tome prijedlogu s razloga, što čovjeku na Istaknutom uporištu, ako mu se izlože te činjenice, ne preostaje drugo nego da put zabrani. Njegov je zaključak, da se tim putovanjem mogu jednim udarcem ubiti dvije muhe: pribaviti Poulteru uporište, koje mu je potrebno za motrenje, a u isto se vrijeme uvjeriti, kako je meni sa zdravljem. Na tome su temelju Murphy i Poulter napokon nagovorili štab, da naum odobri. Tako su mogli slobodno da mi i dalje prikazuju to putovanje kao čisto meteorski nacrt, znajući vrlo dobro, da ja ne ću imati odlučnosti da se oduprem velikim Poulterovim znanstvenim osnovama. Onoga časa, kada sam dao svoj pristanak, makar i uz spomenute ograde, njima su bile odriješene ruke. Ako me Poulter nađe živa i zdrava, to bolje, jer će onda imati samo uspostaviti uporište za promatranje meteora, i nikome ništa, osim što će Murphyja do smrti zadirkivati kao loša polarnog proroka. Ako sam pak ja odista u nevolji, onda će to putovanje poslužiti dvostrukoj svrsi.

Za cijele te gungule, pa čak kad je naša veza postala neredovita, neprestano su me uvjeravali, da je sve u redu, da pripreme za putovanje idu kao po loju, da ne očekuju većih poteškoća i da se vesele, što će se dobrzo sa mnom sastati.

Sada ja znam sve to. Ali nisam mogao znati u mjesecu srpnju godine 1934. Charlie Murphy odlično se brinuo, da nemam ama baš nikakva povoda da bilo o čemu posumnjam. Kroz četiri godine, koje su međutim prošle, došla je do mene istina, ali u odlomcima. Sumnjam, da i sada sve znam kako je doista bilo. Ljudi koji su u srž poznavali cijelu stvar, teško su od sebe otkidali podatke o tome. Drugi znaju tek po koju činjenicu i tome pridodaju svoja nagađanja. Ali, kako su ti događaji isto tako dio prikaza o Istaknutom uporištu kao i moje nesreće, osjećam se obvezan da reknem, što god sada znam..

SRPANJ II: TRAKTORI

JOŠ uvijek se vrlo polagano širio dan po sjevernom nebu. Igra boja trajala je oko pol sata. Sivo praskozorje popostalo bi jedan sat na obje strane podneva. Sjedeći jedan dan na snježnoj izbočini u zavjetrini pećne cijevi motrio sam kako svijetlo raste i jenjava, govoreći sam sebi, da će se uskoro na obzorju valovitog površja Barijere pojaviti žuta mutnoća traktorskih svijetala. Ali nisam smio dugo o tome misliti: odviše sam pretrpio a da bih se izvrgao pogibli novoga razočaranja. Govorio sam sam sebi: divno će biti, ako uistinu dođu; vrate li se pak, ne će ti biti ništa gore nego i prije. Kad su prvi sijerci izblijedjeli, zarudjela polarna zora i poput otvorene mahalice rasprostrla se nebom. Za nekoliko časaka cijela je Barijera blistala bjelinom, tako da je bilo vidljivo cijele milje. Ako me nisu prevarile sjene, u pol milje razmaka nabrojio sam tri zastave na stazi prema Maloj Americi.

16. srpnja

Danas su mi zbog nekog neodrediva razloga poskočile nade, da će se traktoristi zaista probiti. Poulter je odviše izdržljiv da bi stao, a momčad je, to znam, sigurna u njegovim rukama. Zaista mislim, da mi je malo bolje. Možda moje zdravlje pothranjuje nada, da se u redu odvijaju pripreme u Maloj Americi. Ali stegla je ciča zima. Danas je temperatura bila minus pedeset. Jučer je dotjerala do minus šezdeset i osam, prekjuče do sedamdeset i jedan, a prekprekjuče isto toliko.

17. srpnja

.. Termograf je danas pokazivao šezdeset i jedan stupanj, ali se penje prema minus četrdeset. Molim boga, da bi bio kraj ovoj cičoj zimi. Danas se skrutio benzin u posudama. Primus-peć je gorjela u tunelu, ali s malo učinka. Stoga sam cijelo poslijepodne ostavio otvorena vrata kolibe, pa je toplina koja se širila po tunelu

naposljetku do te mjere odmrzla tekućinu, da sam je mogao prelijevati. No sve je to nepodnosivo rashladilo kolibu.

U srijedu, osamnaestoga srpnja, studen je počela popuštati. Vjetar, koji se spuštao preko Brda kraljice Maud upornošću pasata, probio se kroz zapad prema sjeveru i tamo ojačao. Temperatura se popela do dvadeset osmoga stupnja ispod ništice. Sutradan je vjetar duvao nešto jače, pa se temperatura povisila maksimalno do dvadeset trećega stupnja ispod ništice. Uzradovao sam se promjeni, jer je prekid studeni, makar i nakratko, bio na dobro traktoristima. No to je bila pomućena radost, jer vjetri s toplinom donose i mećavu, otežavajući tako navigaciju. I zaista, popodne me preko radija obavijestila Mala Amerika, da vijavica bjesni taborištem i da se ne vidi ni prsta pred okom, ali da ipak meteorolozi predviđaju, da će nevrijeme biti kratka vijeka. »Dopusti li vrijeme,« veli Murphy, »traktor će se otputiti ujutro u šest sati.« Zamolio me, da u to vrijeme budem spreman s izvješćem o vremenu.

»Možeš li se probuditi tako rano bez budilice?« upitao me.

»Ići će nekako.«

»Želiš li možda, da ti štogod ponesu?«

»Da, natrijeva bromida, jetrenog bakalareva ulja i sladora od škroba.«

»U redu, vidjet ćemo, kako će funkcionirati Južna pošta,« pripomenu Charlie. »Nego uzgredice da ti kažem, kako je Poulter ponio sa sobom hrane za tri mjeseca i kako je napravio sebi zaista domišljat reflektor od stare kovine.«

Slabo sam čuo kao i prije. Makar naravnao u najmanju dlaku, sretan sam bio, ako bih ulovio pol riječi. Kasnije sam pronašao, da je potan greška u slabom spoju duboko u labirintu žica kod prijamnika. Stoga sam ih morao moliti, da mi ponove mnoge obavijesti, isto kao što sam i ja morao njima. Bio sam iscrpen od tolikog okretanja. Najednom sam mogao izbaciti tek riječ ili dvije. Morao sam ih moliti, neka pričekaju, dok otpočinem.

»Žao mi je, što te moram siliti da još okrećeš,« pripomenu Charlie. Tragajući za kakvim vjerojatnim razjašnjenjem sjetio sam se, kako sam povrijedio rame pri kraju mjeseca ožujka, za što je Murphy znao.

»Još me boli rame, pa mi je teško okretati,« ispričao sam se.

»Boli li te jako?« htio je znati.

»Ne boli strašno, ali se ipak mučim pri okretanju ručke motora.«

Prije svršetka razgovora uglavili smo promjene u budućim prijenosima. Počevši od sutradan opodne, petka dvadesetoga srpnja, Mala će Amerika svaka četiri sata javljati preko radija, kako napreduju traktoristi. Ne će trebati da ja odgovaram na to, osim ako želim dati kakve upute. Naposljetku mi je Dyer dao vremenski znak, što ga je primio upravo prije nekoliko sati iz Arlingtona.

Nisam gotovo uopće spavao te noći, koje od uzbuđenja zbog polaska traktorista, a koje opet od straha, da se ne ću probuditi na vrijeme da prispijem na razgovor u šest sati ujutro. Prije nego što sam utrnuo svjetlo, napunio sam termosicu vodom, te spremio nju i preostala dva toplinska jastučića u podnožje spavaće vreće. Obistinjenje, da će odista ljudi iz Male Amerike krenuti za nekoliko sati, tako je na mene djelovalo, da nisam mislio na boli. Zapisao sam u dnevnik: »... Tako je to divna vijest, da naprosto ne mogu pojmiti činjenicu, da ću opet vidjeti ljude. Ta bilo je mnogo prigoda, kad sam bio uvjeren, da nema više ama baš nikakve mogućnosti da se sastanem s ljudskim bićem. A kakve li povoljne činjenice, da je vrijeme otoplilo. Dobar predznak. Crvena crta na termografu popela se na minus trideset. Barem jedamput da je sve kako valja. Osjećam se kao preporođen. No ipak ne mogu reći, da još nisam slab, vrlo slab...«

Zaspao sam malo nakon toga. Kad sam se probudio, na ručnome satu bilo je pet sati i pol. Tada sam imao malo volje a još manje snage. No nekako mi je pošlo za rukom da se mučno izvučem iz spavaće vreće i uvučem u odjeću i da se probijem na vrata. Jak bridak sjevernjak sunuo Barijerom; no nebo je bilo izvanredno vedro. Dobar znak, potkrijepljen dizanjem barometra. Prenerazio sam se međutim, kad sam džepnom svjetiljkom osvijetlio termograf. Temperatura se naglo spustila sa minus dvadeset i četiri stupnja na minus četrdeset šest stupnjeva i pol; i još se okomito obarala. Premda je peć gorjela punom parom, slabo je davala topline, kao i toplinski jastučići, kojima su se kemikalije gotovo iscrple.

Čuo sam Dyerov glas gotovo u isti čas, kad sam sjeo raskrečenih nogu na sedlasto sjedalo odašiljača.

»Dobro jutro,« nazvao mi je po prijemu zova. »Imate li spremljeno izvješće o vremenu? Haines ga čeka.«

Pošto sam ga dao, Poulter me obavijestio, da je prema preporuci stručnjaka za vrijeme, Williama Hainesa, polazak odgođen do podne, dok stigne još jedno izvješće o vremenu s Istaknutog uporišta. Iako se jučerašnja vijavica u Maloj Americi po svim izgledima razbila, Haines je još nerad da presudi »vrijeme čisto za vožnju«, sve dok mu njegova mjerenja balonom na otvorenome i moje povoljno izvješće s Istaknutog uporišta ne potvrde, da su se vremenske prilike ustalile. »Uza sve to, Bill vam poručuje, da vrijeme izgleda prilično dobro, dobro i hladno,« utješljivo mi je rekao naposljetku Poulter.

Taj dodatni napor, što sam izišao iz kreveta, prije nego što sam štogod pojeo ili se zagrijao, dotukao me na neko vrijeme. Više puta za vrijeme okretanja izdala me snaga, pa sam morao zamoliti Dyera neka pričeka, dok počinem. Vruće mlijeko i žitnu kašu, što sam ih doručkovao, povratio sam u grču napinjanja, prije nego što sam i dospio u tunel. Tako sam gadno zaprljao pod. Zatim sam se sprtio u postelju, da dočekam podne. Sati uduljili kao gladna godina. Uz svijetlo olujne svjetiljke vidio sam kako termografska crta pada, neprestano pada. Kad sam opodne izašao da vidim, kakvo je vrijeme, termometar je pokazivao

šezdeset i jedan stupanj ispod ništice. No vjetar se smirivao, barometar se još dizao, a nebo se razvedrilo. Na sjeveru se čak oblilo ružičastom nadobudnom zažarom.

»Haines je zadovoljan,« reče Murphy, pošto sam mu prenio te pojedinosti. »I ovdje je gadno zastudilo: eto jučer je bilo četrnaest stupnjeva ispod ništice, a danas je četrdeset. Ali Poulteru je glavno, da je vedro, a to mu je očigledno posrećilo. Veli, da će se otisnuti za jedan sat.«

»Reci mu, neka bude na oprezu.«

»Svakako. Oprosti, što sam bio ovako kratak. Do čuvenja u šesnaest sati.«

* * *

Oklijevajući opisujem iduće događaje. Ni jedan osuđenik na smrt, koji korača ćelijom u nadi, da će mu za jedanaest sati možda stići odgoda izvršenja smrtne kazne, nije mogao prepatiti, što sam ja prepatio u tim časovima. Jer, ne samo da sam imao misliti o svojoj vlastitoj koži, nego sam imao na duši i drugih pet života. Splasnulo je u meni sasvim pretpolazno raspoloženje. Mjesto njega nadošla grižnja savjesti, što sam odobrio taj put, a zatim me uhvatio strah, kakve će biti posljedice. Nisam mogao mirno ni ležati ni sjediti. Jednom sam se, ni sam ne znam zašto, popeo van i buljio u nebesa, kao da bi nekako ona imala biti svjedok zametku toga junačkog čina. A ugledao sam tek mjesec, omotan velom ledenih kristala. Tako je bio leden, da me zazeblo pri samom pogledu njegova lica.

Temperatura dotjerala do šezdeset drugoga stupnja ispod ništice. U kutiji navigacionih sprava bješe osam devet buktinja, nasađenih na drvene drške, a kad si ih upalio, gorjele bi bujnim blistavilom. Odvojio sam ih šest i pohranio u kutijici na podnožju ljestava. Prekapajući naokolo pronašao sam dva preostala dijela ventilatorske cijevi, duga oko tri stope. Dovukao sam ih na površinu konopom, a onda ih osovio na snijegu i preko njih stavio dasku. To mi je bila radna klupa, a ujedno povišena platforma za lončiće s benzinom. Zamislio sam, da stavim benzina u otvorene limenke na klupu i da ih zapalim jednu za drugom.

Usred tih priprema nadošao je razgovor u šesnaest sati. Dyer je bio prezauzet, pa je rekao samo nekoliko riječi. Poulter je, kaže, krenuo iz Male Amerike u četrnaest sati i pol i upravo je javio, da je odmakao četiri milje i da se približuje uglu Amundsenova rukava. Pošlo mi je za rukom da prije večere napunim benzinom četiri prazne limenke, od kojih je svaka zapremala galon, i tri sam iznio na površinu. U dvadeset sati termograf se spustio na minus šezdeset i pet stupnjeva. Mala Amerika me obavijestila: »Prešli su Amundsenov rukav i sada se nalaze na pučini Barijere, oko jedanaest milja na jugu, i pripremaju se da skrenu

na Južnu stazu. Očito imaju poteškoća da otkriju sve signalne zastave. Do čuvenja u ponoći.«

Ciča zima. Još se niže spustio crveni trak na termografu. Bogme su baš zloguke kobi, kad su izabrali najstudenije godišnje doba da ovamo krenu! uskliknuo sam u sebi. Dyer mi je javio valovne dužine, na kojima će izmjenjivati svakog sata obavijesti s traktorom. Pokušao sam ne bih li štogod naučio. Ali uhvatio sam samo prometnu vrevu, a morziranje je bilo za me prebrzo. Oko ponoći je vjetrokazna traka na registratoru svjedočila, da je vjetar opet zašaptao sa sjeverozapada, pošto je nakratko odlutao na zapad. Barometar se još dizao, što je svakako dobar znak. No temperatura je posljednji sat naglo pala; spustila se do sedamdeset petoga stupnja ispod ništice, najstudenije točke u godini, za preko dva stupnja niže nego što je ikada zabilježena najstudenija temperatura u Maloj Americi. Iako sam znao, da je u njih toplije, ipak sam bio izvan sebe pri pomisli, da petorica ljudi na Barijeri nastoji da se održi zajedno s motorom po takvu vremenu.

Oponoći mi se učinilo, da je Murphyja uhvatilo malodušje. »Upravo smo čuli vijesti od Poultera,« rekao mi je. »Traktor se nalazi sada sedamnaest milja južno od nas. Usporili su, ali još idu naprijed.«

Mučno sam otkucao pitajući: »Je li sve u redu?«

Glas u slušalicama kanda je dopirao iz velike udaljenosti, dok mi je Murphy polagano ponavljao: »Očito nije. Premda je ovdje vedro, oni javljaju, da tamo snijeg kija i vije, a da se ne vidi prsta pred okom. Bit će da je snijeg zameo sve signalne zastave. Na površju se vide tek dva inča tkanine barjaka, pa tako moraju ići zaobilaznim putem od zastave do zastave. Kad koju ne nađu, zaobiđu, dok ne nabasaju na nju. A kako su neke sasvim oborene, nastale su pukotine na stazi, pa je razumljivo, da polagano napreduju.«

Zbog manjkavosti u mome prijamniku molio sam Murphyja da mi ponovi dva tri puta, ali ipak sam dao ovdje glavni sadržaj njegova izvješća. Pri takvu stanju nije bilo nikakva opravdanja mojoj nadi. Ta ja sam se dosta naputovao po polarnim krajevima, pa da znam prociјeniti, šta se sve događa u oceanskoj mrklini na sjeveru. Kao da sam gledao Poultera kako sjedi raskrečenih nogu na kapi motora, držeći reflektor u ruci, pa kuša, ne bi li otkrio krpe platna, koje nisu šire od podlanice, a nalaze se dvjesta devedeset i tri jarda u razmaku jedna od druge. Zna kurs, što mu ga je zacrtao Innes-Taylor, koji je označio stazu prije gotovo pet mjeseci, ali te su mu obavijesti od male pomoći, kad mora prelaziti od jednoga znaka do drugoga. Psi nikada ne idu u ravnoj crti, nego pomalo zavijaju, sad na jednu sad na drugu stranu. Bit će stoga, da su i zastave dvadeset jardi i više na desnu ili na lijevu stranu od pravoga smjera. Zato moraju zaobilaziti, pošto je traktor prošao razmak po brzinomjeru, a nije uhvatio biljega.

»Dick, nema smisla da budeš na nogama cijelu noć,« obavijestili su me iz Male Amerike. »Mi ćemo biti u vezi s Poulterom. Kako bi bilo da se opet porazgovorimo u osam sati sutradan ujutro.«

Sastavio sam poruku Poulteru, u kojoj mu velim, da će zastave biti vidljivije na ovoj strani, samo ako se probiju. Još sam htio poslati jednu obavijest, ali nikad nije zabrujala zrakom, jer su me izdale ruke. To mi se događalo prije, a dogodit će mi se opet, pa mi ništa u životu nije ulilo takav osjećaj potpune uzaludnosti.

Te sam noći utrnuo svijetlo i zavukao se u postelju s uvjerenjem, da više nisam gospodar svojih čina. Opet se vratile boli, muke i more. Nakon strašne noći, u subotu ujutro opet mi se činilo, da lebdim na onoj čudnovatoj sakatoj pograničnoj zoni između svjesnosti i besvjesnosti. Jedva jedvice sam ustao. Kad sam osvijetlio termograf, vidio sam, kako se u tri sata ujutro crveni trak spustio do osamdeset stupnjeva ispod ništice i nije se više podigao. Borna kiselina, kojom sam ispirao oči, rasprsla je bočicu od smrznuća. Smrzlo se čak i mlijeko u termosici. Sada je bio pokriven bijelom prevlakom i onaj dio zida iza peći, koji se dosad odupirao lednom prodiranju. Svrnula mi se koža s prstiju, kad sam se motao golim rukama iznad peći. Preslab sam bio i da stojim na nogama, pa sam se složio u spavaću vreću. Kad sam se prenuo, bilo je već blizu podne. Propustio sam tako prvi razgovor na radiju.

Pokušao sam uspostaviti vezu s Malom Amerikom u dvanaest i četrnaest sati. Čuo sam samo kvrčanje uzdušne struje. Termografski znak stoji na osamdesetom stupnju ispod ništice kao da se tu skamenio. Bio sam izvan sebe od tjeskobe. U šesnaest sati, kad se nije ništa odazvalo na moj treći pokušaj da uspostavim vezu s glavnim uporištem, naslijepo sam otkucao: »Ako je Poulter još na putu, neka se smjesta vrati u Malu Ameriku. Neka pričeka toplije vrijeme.« Dyer nije toga čuo, ali odakle da ja to znam.

Ništa mi želudac ne drži doli toploga mlijeka. Veći dio vremena proveo sam zgrčen u spavaćoj vreći, u nekoj vrsti omame. Cijeli je dan gorjela vatra u peći, a u kolibi je ipak gotovo nesnosna studen. Uvečer sam došao k sebi. Oči me peku i suze; boli me glava i leđa. Šta je drugo, nego koliba se puni zagušljivim plinovima. Prisilio sam se iz postelje, da napravim, što se da. Ispusni ventilator bio je gotovo sami led, koji sam otkrnjivao zašiljenim štapom. Kad sam stavio ruku na vrh pećne cijevi, bila je studena kao mraz. Dakle je i ona zabrtvljena. Uvidjevši, da je moram nekako izolirati, prekapao sam po verandi, dok nisam pronašao komadić azbesta. Ponesavši to i komadić uzice ispeo sam se van. Unutrašnji je termograf pokazivao osamdeset i dva stupnja ispod ništice. Bridjela je tako ljuta zima, da nisam mogao disati, kad sam otvorio vrata, tako su mi se bili stegli dišni prolazi. Bit će da je sloj zraka odmah do površja imao najmanje osamdeset i četiri stupnja ispod ništice. Bilo kako bilo, morao sam zaroniti u kolibu, ako sam htio da dođem do daha. Ovaj sam se put oboružao maskom i zadržavao sam

dah, dok nisam izašao van. Opet sam se uputio prema dimnjaku. Iz kuta oka mogao sam vidjeti, kako ventilator riga kao kakav razvaljeni dimnjak.

Nastojao sam odvratiti pogled od sjevera, znajući da ću se samo razočarati. No ipak sam pogledao, da se ne bi slučajno pomolila traktorska svijetla u daljini. Sledila mi se krv od uzbuđenja, kad sam ugledao trepetavo svijetlo. Ali bila je to tek zvijezda na obzorju. Nebo vedro kao riblje oko, samo što je blijedi luk Zornjače presvodio sjeveroistočni njegov dio. Bilo mi je to drago zbog traktorista; barem će im biti vidljivo. No, gdje bili da bili, govorio sam sam sebi, koji će smrtnik putovati zadugo po takvoj studeni. Kao da su mi se pluća kvrčila pri svakom udisaju, a izdahnuti zrak isparivao se kroz ispust maske, pa sve zujao i pucketao.

Tada se zgodi jedna čudnovatost. Puzao sam na koljenima. U jednoj sam ruci držao džepnu svjetiljku, a na leđima azbest. Nisam dospio ni do pol dimnjaka, a sve mi pred očima potamnje. Najprije sam pomislio, da mi se od studeni utrnula svjetiljka. Ali kada sam uzgledao, nisam vidio polarnoga svjetla. Šta sam mogao zaključiti, nego da sam oslijepio. Prvo mi je došlo na pamet, da su mi se zamrzle očne jabučice. Tapajući naslijepo uputio sam se u smjeru vrata, kadli mi se glava sukobi s jednim od ocjelnih užeta, koja su držala anemometarski stup. Čučnuo sam tu i razmišljao. Nisam osjećao nikakve boli u očima. Skinuo sam rukavice i počeo polako trljati očnice. Kuglice leda prilijepile se uz trepavice i zamrzle ih. Kad sam to skinuo, progledao sam. Ali međutim su mi se zamrzli prsti na desnoj ruci, pa sam morao staviti ruku ispod želuca, da ih zagrijem.

Dugo je potrajalo, dok sam obavio azbest oko pećne cijevi. Ruke u šaknjačama nezgrapne i nesigurne. Cijev zabrtvljena ledom. Jedini otvor bijaše rupica, koja nije bila mnogo veća od palca. Prije nego što sam završio taj posao, opet mi se smrzle trepavice. Taj sam put ofurio zimom dva prsta lijeve ruke. U žurbi da se što prije oslobodim studeni više sam kliznuo ljestvama nego niza nje sišao. Kad sam skinuo ličnu masku, ogulila mi se koža s podočnjaka. Prošlo je pol sata, dok nije opet zakolala krv prstima uz tople suktaje mučne boli.

Makar koliko bio umoran, nisam se usudio leći, prije nego što pokušam da oslobodim dimnjak zaleđenosti. Naprije sam napunio jušnik meta-tabletama te sam obigravao plamenom gore dolje niz cijev, primećući tako toplini peći, da se otopi led. Pošto je voda započela teći, toplina peći bila je dovoljna da podrži dalje topljenje i otjecanje. Prije nego što je prestala teći, napunila se cijela vjedrica vodom iz izbočnog zavoja. Termografska traka prešla je osamdeset treći stupanj ispod ništice, a voda se na podu smrzavala onako kako je propadala. Krzmao sam da ugasim peć, da od studeni ne bi zastali instrumenti, a i moj krvotok. Ležao sam u vreći misleći o toplim, tropskim krajevima. Či-

nilo mi se, da će mi tako biti toplije. Malo kasnije ustao sam i ugasio peć.

* * *

U nedjelju, dvadeset drugoga srpnja, bio sam gotovo izvan sebe od uznemirenosti, šta je s traktoristima. Kad sam se probudio, vrh spavaće vreće bio je ledena masa. Morao sam zagrijati gorućim alkoholom odvodnu peć iz spremnice, da bi gorivo moglo poteći u peć. Triput sam — ujutro, poslije podne i navečer — pokušao uspostaviti vezu s Malom Amerikom. Premda su mi ruke bile u kukavnom stanju, ipak sam posve rastavio prijamnik, ali bez ikakva učinka. Kao da je i eter zamrtvao i zamrznuo se. Barem sam desetak puta popodigao preklopna vrata, da pogledam prema sjeveru. Gotovo bi me uvijek prevarila drhtava i treptava svijetla, koja ne bjehu ništa drugo doli zvijezde. Temperatura se snizila na šezdeset stupnjeva ispod ništice, ali je s njome uzeo maha vjetar jugoistočnjak s brzinom od šesnaest milja na sat. Opet se zamrznuo benzin, pa sam morao zagrijati tunel na štetu topline u sobi.

To poslijepodne zamrle mi nade, a s njima i radosno uzbuđenje, što ga je porodio najavljeni dolazak prijatelja. Praznina mi ispunila dušu. Pokušao sam sve, čemu se kadar domisliti ljudski um, a ni za što. Sve me više podilazila tjeskobna slutnja, da je Poultera zadesila tragedija. Strahota je to dopustiti, ali nemaš razloga da misliš drukčije. Ipak sam se u petnaest sati ispeo na površje i upalio dvije limenke benzina kao znak raspoznavanja. Vjetar mi utrnuo cijelo tuce žigica u ruci, prije nego što mi je pošlo za rukom prinijeti plamen tekućini. Načas mi se opsjeniše oči, dotle navikle na tamnoću, kad je petrolej uz žestok mlaz svijetla uhvatio vatru.

Stup dima vinuo se nebu pod oblake povijajući se za vjetrom. Na to se ne odjavi nikakvo signalno svijetlo sa sjevera. Kasnije sam zapalio magnezijevu buktinju, koju sam privezao za bambusov štap i podigao. Zasinula je blistavije od benzina tvoreći golemu modru udubinu u polarnoj noći. Plamtjela je oko deset minuta. Zatim je opet mrknula noć, a mene obuzelo čuvstvo samote u osami.

23. srpnja

Ni cigle riječi iz Male Amerike. Toliko sam puta izlazio na površinu zaludu — ništa ne vidjeh doli varljivog plesa zvijezda. Premda sam znao, da nema koristi, ipak sam u kasno poslijepodne zapalio dvaput benzinsku vatru. Neka vrsta mahnitanja o zimskom Ivanjdanu. Nisam se smio olako podavati nerazboritim nadama. Ali usprkos očajanju raspoloženje mi podižu sunčevi sijerci, što se sve više šire o podnevu i navještaj sunčeva bojila, što se penje prema obzorju. Sve to navješćuje dan, od kojega nas dijele tek četiri sedmice.

Unutrašnji je termograf pokazivao jutros sedamdeset tri stupnja i pol ispod ništice. Neko vrijeme nisam mogao ustati iz kreveta. Možda sam se počeo smrzavati. Po lijevom obrazu ozebine, a skuti spavaće vreće, pa čak i moja kosa, ukočili se od mraza uslijed disanja.

24. srpnja

Opet muk. Da mi je znati, bože moj, gdje li je sada Poulter. Nikad ne ću sebi oprostiti, ako mu se štogod dogodi. Prilično snažno duva i sniježi s jugoistoka. Ali temperatura je popustila na minus pedeset i šezdeset...

25. srpnja

Ništa, osim vjetra i još više snijega. Ponovo sam demontirao radio, a ipak nisam čuo ništa. Katkada velim samome sebi, da zato ništa ne čujem, jer nemam šta čuti, kad je nesreća poklopila Malu Ameriku i ušutkala radio. No ipak *ne* može tako biti. To ja samo bilježim odraz svoga duševnoga stanja.

U četvrtak, dvadeset šestog srpnja, još je sniježilo, duvalo i zavijalo. No vjetar je, pošto se tri dana ukotvio na jugoistoku, počeo popuštati. Barem se jedno dobro iz tog porodilo: ponos vjetra raspršio je studen, a termografska se traka popela do deset stupnjeva ispod ništice, najtoplije razine ima trideset i dva dana. Rekao sam u sebi, da će se toj utihi vjetra obveseljeti Poulter i njegovi ljudi, makar gdje se nalazili. To sam jutro dvaput slušao Malu Ameriku, ali zaludu. Složio sam se u postelju i, dok su gorjele dvije svijeće, promatrao kako snijeg probija niz dimnjak pišteći i topeći se pri dodiru vrućeg željeza cijevi.

U četrnaest sati opet sam ustao, da pokušam uspostaviti vezu. Baš sam namjerio da se okanim zvanja, kadli se gluhom tišinom prolomi Poulterovo ime. Dršćućim sam prstima nagodio prijamnik. Eterom se pročuo darmar riječi, koje su se gubile u zračnoj struji. Prepoznao sam glas Charlieja Murphyja. Očevidno je govorio veoma promišljeno ponavljajući rečenice dva tri puta. Jedva sam se usudio da dahnem, samo da ne bih štogod propustio. Iz ulomaka sam sastavio u mašti sliku onoga, što se dogodilo traktoru. Ujutro trećega dana Poulter je stigao do Skladišta pedesete milje, na rub Doline provalija. No zaobilazeći prema istoku posve se zameo trag zastavicama. Ne mogavši dalje, naposljetku se vratio u Malu Ameriku, pokoravajući se mome nalogu, da ne odmiče, izgubi li stazu. Iz čestog spominjanja vjetra zaključio sam, da ga je na pol puta pri povratku snašla strašna oluja (zapravo uragan, kako mi je Poulter kasnije opisao), pa su se morali neko vrijeme zaustaviti. Uza sve to, Poulter se ipak pripremao na drugi prodor.

Tako je zapravo bilo. Ali kako mi je duša bila smućena, nisam onda bio siguran, da li sam sve razumio. Pokušao sam se umiješati i uhvatiti

Dyera. Otkucao sam pozivna slova, ali su me nakon nekoliko okretaja izdale ruke i zacrnjelo mi se pred očima. Smučilo mi se u želucu i povratio sam svu žitnu kašicu, što sam je pojeo za doručak. Okanio sam se razgovora, jer mi nije preostao nikakav oslonac. Kasnije sam razmišljajući u krevetu smislio novi način, kako ću upotrebiti svoju snagu, koja je na izmaku.

Skinuo sam prednji dio generatora s tronoška i pričvrstio ga za tešku škrinju, koju sam pribio uz pod. Tako sam sjedeći na stolici i okrećući lijevom nogom bio kadar primijeniti više snage, nego kada sam okretao rukama. Pošto sam iskušao taj način, pronašao sam da zadovoljava. Premda se generator pri okretanju drmao, činilo mi se, da sam trebao nekako manje napora. U tome je načinu bila još jedna prednost: mogao sam okretanje prebaciti s nogu na ruke, kad bih se umorio. Upis u dnevnik toga dana završio sam utješnom misli: »On (Poulter) je dobro uradio, što se živ i zdrav vratio u Malu Ameriku. Moje je olakšanje bezgranično. Vijest mi je stigla baš u pravi čas, jer sam bio veoma usplahiren.«

Petak je donio sa sobom naoblačeno nebo; temperatura se podigla gotovo do ništice. Kako se vrijeme smekšavalo, porasla su mi krila nade, jer se tada Poulteru pružila prava zgoda. A ipak, odvagnu li se mogućnosti, jasno je, da se uz tolike što oborene što zametene zastave ne može očekivati ama baš s nimalo vjerojatnosti, da će doći do Istaknutog uporišta, ako ja ne opozovem prvotni nalog, da se drže stare staze. U svome očajanju i namjerio sam da to učinim. Priznajem, da bih se toga poslije sramio, ali u ono vrijeme nije bilo druge. Bilo je pitanje, dokle ću moći izdržati, osobito uzmu li se u obzir toliki napori oko radija. Svako vrijeme neumoljivoga okretanja ostavilo bi me tako utučena, kao da sam na smrt isprebijan.

Do razgovora u četrnaest sati radio sam sad ovo sad ono, samo da utučem vrijeme. Premećući po uporištu, da pronađem još buktinja, namjerio sam se u tunelu na dijelove signalnoga zmaja od sedam stopa u obliku slova T, koji sam posve zaboravio. Nije mi trebalo mnogo vremena da ga sastavim. Preudesio sam ga da mi posluži kao zračni putokaz napravivši mu odulji rep od antenske žice, za koju sam privezao komade papira i tkanine. Kad bude došlo vrijeme, namočit ću te komade u benzin, upaliti žigicom i pustiti zmaja da leti kao znak. Ponosio sam se tim pronalaskom.

U četrnaest sati čuo sam Dyera kako nejasno zove KFZ. Prislonio sam stolicu uza zid, stao nogama tjerati ručke generatora poput bicikla i tako započeo davanje vijesti. Rekao sam, ako misle još jednom pokušati, onda je bolje da to učine sada za topla vremena, kada su se sastale sve povoljne prilike, i mjesečina i praskozorje i blaža temperatura. Neka udare novom stazom oko provalija. Na anemometarskom stupu neprestano će gorjeti svijetlo, a u petnaest sati i u dvadeset puštat ću zmaja sa svjetlosnim putokazom na njemu. Mučno mi je bilo to okretanje. Morao sam zastati više puta, da otpočinem. Kad sam završio davanje, rekao sam, da ću pokušati primiti odgovor.

Nisam siguran, je li mi odgovorio Dyer ili Murphy. Nisam mogao razabrati točno, što govori, samo sam čuo jasno zamolbu, da ponovim svoju poruku. Pokušao sam pet puta, ali sam se napokon morao okaniti, da sačuvam ono malo snage, što mi je još preostalo. Koljena su mi klecala, a noge same klizile s ručki. Ukopčavši na prijamnik, čuo sam gdje netko govori, samo mi je sve bilo mutno. Pustio sam slušalice iz ruku. Unatoč nesposobnosti uspio sam više nego što sam mislio.

Evo ovako su skrpili tu moju poruku u službeni dnevnik Male Amerike: »Ako me čujete, dođite sda (sada za) vrlo topla vremena. Udarite novptem (novim putem) oko i onkr (onkraj)... čekajte.« Čekali smo dvije tri minute, kadli zakuklja generator. »...onkraj provalija, što bliže stroj (staroj) stzi (stazi?). Imat ćemo svijetlo vani. Čekajte.« Opet smo čekali dvije tri minute. Onda se opet čulo: »u tri i osom (osam) popodne jću (ja ću) baciti uvis zmaja zmaja zmaja sa svjetlošću. Čekajte.« Ponovo smo čekali. A tada je nadošlo: »... Poulter donijeti zmaja i baciti uvis isto vrijeme...«

Bez moga znanja Mala je Amerika već stvorila svoju nepokolebljivu odluku. Nakon vijećanja s ostalim časnicima Poulter se odlučio da odmah pokuša prodrijeti prema Maloj Americi. Smanjio je ekipu na trojicu: on, zatim zapovjednik traktorskoga odjela Demas, i radiotelegrafist Waite. Poulter se nadao, da će prvu polovinu puta brzo svladati, jer će ići po vlastitome tragu do Skladišta pedesete milje. Što se tiče zaobilaska Doline provalija, smislio je svoj posebni strpljivi način. Blizu magnetskoga pola nije se mogao osloniti na točnost običnih kompasa pri manevriranju, jer su u visokim širinama kompasi tromi i nepouzdani. Osim toga, nitko u Maloj Americi nije još bio kadar izmisliti uspješan način, kako da se montira kompas u traktor, a da nema smetnja od blizine željeza. Rawson je kasnije za proljetne operacije zgodno izumio jedan način. Kompas je montiran na saonice, koje je vukao traktor na dovoljnu razmaku. Navigator je ležao potrbuške i obavještavao vozača električnim prekidačima, koji su palili dvije žaruljice na ploči s instrumentima: jednu kao znak za pokret nalijevo, a drugu nadesno. Poulter je zamislio da na otprilike svako pet stotina jardi izgradi snježane kule visoke deset stopa, a na vrhu montira svjetlašca, koja će dobivati električnu energiju od baterija džepnih svjetiljaka. Napredujući obzirali bi se na ta svijetla kao putokaze za smjer. Premda je taj način mučan i težak, ipak je prilično siguran, da se uspostavi ravan kurs po rasjelinama i oko rasjelina Doline provalija.

* * *

Nije mi više vrijeme strujilo poput rijeke brzice, nego kao u kakvoj dubokoj ustajaloj baretini. Bilo je dovoljno da samo unutra zagnjurim,

mirno, pasivno, bez borbe. Prošlosti više nema, a budućnost će donijeti svoj primjereni rasplet. Jedina mi je misao bila da dalje ne ugrožavam krhku ravnotežu, što sam je privremeno stekao, i da nastojim zadržati dušu u pokoju i postojanosti metodama, koje sam prokušao. Svu sam još preostalu snagu usredotočio na radio. Neprestano sam unosio vremenske podatke, vršio motrenja i navijao satove. No sve sam to vršio automatski, nesvijesno. Ono što je bilo odista svijesno i umno u meni, posvetio sam održavanju veze s Malom Amerikom, i to ne samo sebe radi, nego radi ljudi, koji mi opasnom stazom hite u pomoć u Istaknuto uporište. Otpočetka mi je radio bio mrzak, a sada sam ga mrzio neshvatljivom mržnjom. Svaki dan poslije razgovora bio sam posve nemoćan cijele sate. Da sam ga skrhao čekićem, kao što sam više puta pokušavao, možda ne bih ni ublizu toliko pretrpio. Ali obuzdavao me moralni obzir. Pokrenuo sam stanovite snage, kojima nisam više mogao biti gospodar. Dok god ljudi tapaju po tami između mene i Male Amerike, ne može biti predaha.

U subotu, dvadeset osmoga srpnja, vjetar je titrajući zakrenuo prema jugu i utihnuo. I snijeg je prestao, pošto se napadao tri dana. U nedjelju ponovo zastudilo. Temperatura je pala na minus pedeset i sedam stupnjeva. Čuo sam zov Male Amerike, ali Dyer nije čuo moga. Mislio sam isprva, da je Poulter opet na putu, ali sam kasnije zaključio da nije, jer Dyer nije toga uopće spominjao, nego je bez prestana ustrpljivo ponavljao zov. Ipak sam poslije podne upalio dva signalna lončića. Obuzela me umornost. Na podnožju ljestava u tunelu nalazila se galonska limenka etilnog alkohola, koji se upotrebljava za instrumente. Natočio sam nešto u jednu posudu, pomiješao s vodom i naglo progutao. Umjesto da mi pruži olakšanje, taj me napitak potpuno dotukao. Ostao sam gotovo bespomoćan veći dio dana. U želucu me pekle strašne boli, a tjeme kao da će se raspući i odletjeti. Dosta mi je bio taj pokus.

29. srpnja

Još sam mamuran. Usprkos mutnoći u duši, teško mi je, što sam opozvao nalog Poulteru s obzirom na put... Traljavo vodstvo, a što je još gore, vraška zbrka.

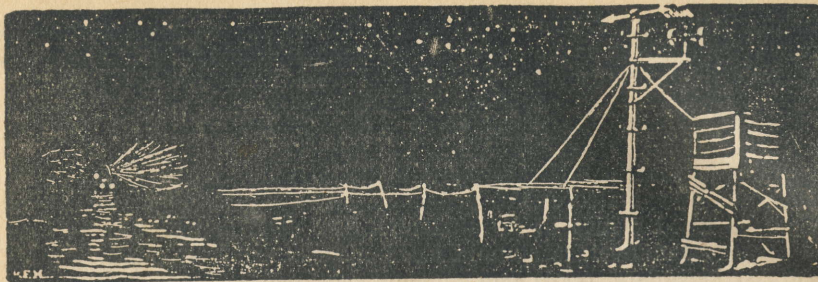
U ponedjeljak je minimalni termometar u zakloništu spuzao do šezdeset četvrtoga stupnja ispod ništice. U dnevnom prosjeku bilo je toplije tek šest stupnjeva. Sutradan jedva da se štogod poboljšalo. Smrzlo mi se uho, dok sam iz tunela nosio kukuruzno brašno. Ni taj dan nikakva glasa na radiju. Izdala me hrabrost. U dogovoreno vrijeme emisije naslijepo sam poslao poruku, uporno zahtijevajući od Poultera, da ne ide silom preko opasnih provalija, nego neka se vrati u Malu Ameriku, ako mu je prodor težak. Nisu me čuli. Umirio sam barem savjest tako, da sam upalio još dvije limenke napunjene benzinom i

zublju, koju sam svezao za uzicu i prebacio preko antene, gdje je gorjela petnaest stopa od zemlje. Pomamno njezino svijetlo nije ipak izmamilo nikakva odgovora.

* * *

Tako je završio mjesec srpanj. Rodio se i umro u studeni. Preda mnom su sada meteorološki podaci. Dvadeset dana bilo je šezdeset stupnjeva ispod ništice ili još studenije. Šest dana temperatura je prešla preko sedamdesetoga stupnja ispod ništice. Kad sam presavio mjesečni list kalendara, rekao sam samome sebi: ovo je šezdeset prvi dan, otkako sam prvi put pao u tunelu. Stvarno se nije otada ništa promijenilo. Još sam samòsâm. Ljudi iz Male Amerike nisu mi nimalo bliže. Sve oko mene rječito svjedoči o mome rasulu. Po podu razasute limenke, napol pojedene, smrznute hrane. Dijelovi raspremljenog generatora pobacani na hrpu u kutu, gdje sam ih prije tri tjedna odgurnuo. Knjige spale s polica i ostavio sam ih tako neka leže porazbacane. Sada je ledena mrena prekrila pod, četiri zida i strop. Nema više prostora da ga osvaja.

A ipak se moj položaj ne može označiti kao neprekidno raspadanje. Ne vraća mi se život natrag. Iako sam na nekim frontama izgubio, na drugima sam dobio. Jer dan se bliži. Teško si prokrčuje put na sjeveru svaki dan malko više razgoneći tamu, paleći svoje divne signalne lončiće uzduž obzorja čovjeku, koji samo to traži. Na mojoj je dakle strani: čudesno širenje i porast svijetla, tihog preteče sunca, od kojega me dijeli još samo dvadeset i sedam dana.

KOLOVOZ: REFLEKTOR

KOLOVOZ je započeo u srijedu s crnom prijetnjom. Nikad nisam vidio, da je barometar tako nisko. Pri pritisku od 27.72 inča pero je odletjelo s papira. Motreći ga kako pada, imao sam osjećaj, da je isisan sav zrak s Barijere. Anemometarske čašice njihale se tromo na nehajnu povjetarcu, a to je bilo dovoljno da se vjetrulja kompasa zavrti i potom se odmah smiri. Inače se ništa nije dogodilo. Pa ipak sam cijeli dan mislio, da Barijera suzdržava dah i da čeka nasrt uragana.

Ta neizvjesnost u prirodi otrovala mi raspoloženje. Prvi sam put bio zaista na rubu da mi se izoglavi samokontrola. Nisam više mogao sjediti od nervoze. Napunio sam benzinom limenke ispred vrata, što sam ih bio ispraznio za vrijeme posljednjeg bolovanja; zatim sam unio još hrane iz tunela, dok nisam napokon u sobi imao rezerve najmanje za dva tjedna. Taj posebni napor stavio me na kušnju, ali nisam htio, a ni mogao prestati, dok ne svršim. Navika i nužda natjerale me da automatski obavljam cijeli niz poslova, usprkos samome sebi.

Strah mi se povećao, kako već pet dana nemam vijesti iz Male Amerike. Možda je Poulter na putu, a možebit je sasvim blizu, a ja i ne slutim. Sabrao sam posljednju snagu i zapalio još jednu limenku benzina, ali okolna noć ne javlja se protuznakom. Stoga sam otišao spavati i sanjao sam na mahove o traktorima, o provalijama i čudnim neprijaznim licima, što su se natisla oko kuće i brane prilaz nečemu maglovitom, ali žarko željkovanom.

2. kolovoza

Danas nisam ništa čuo. Za svaku sigurnost zapalio sam jednu limenku benzina poslije podne, a drugu navečer. Vrijeme omekšava. Od jučerašnje minimalne temperature, pedeset i dva stupnja ispod ništice, noćas u dvadeset i tri sata bila su minus dva. Maglica i neznatan vjetar.

3. kolovoza

Providnost mi se smilovala. Poulter je živ i zdrav u Maloj Americi. Sve ono moje nespretno krparenje oko radija čini se da je urodilo plodom. Danas sam razumio poruke. Poulter se nije još otputio, ali se sprema da pođe, čim mu Haines dadne dobro vremensko izvješće. Malu Ameriku upravo sapela magla, a ovdje nebeska pučina vedra kao umivena. O podne se nebo na sjeveru okitilo finom ružičastom šarom i navuklo plašt u smjeru Rossova mora. Jutros je maksimalna temperatura bila na ništici, ali sve više zastuđuje, tako da je sada, u dvadeset sati, blizu četrdeset stupnjeva ispod ništice. Sve veće svijetlo svaki dan smanjuje Poulterove opasnosti. Ja sam dospio tako daleko, da mi je gotovo sve svejedno. Neka ukočenost ovladala mnome.

Mora da je Dyeru paklenski teško sa mnom razgovarati. Jadan položaj, kad ne možeš odgovoriti na žurna pitanja Male Amerike. No moram istaći, da su Dyer i Hutcheson divne strpljivosti.

4. kolovoza

Poulter je krenuo. Rekli su mi danas poslije podne, da se otputio pet sati prije toga s hranom za dva mjeseca i s velikom rezervom benzina. Vrijeme izgleda povoljno, jer je praktički legao vjetar, a temperatura je bez prestana na minus trideset. Činjenica, da je Poulter krenuo opet prema jugu razbila je u meni mrtvilo, pa je opet mojim srcem oživjela nada.

Nedjelju bih najradije izbrisao iz uspomene. Kad sam se probudio, bio sam strahovito oneraspoložen — prebolestan da jedem i preumoran da se gubim u letimičnim poslovima. Ševrdao sam malo oko registratora, ali su mi oči neprestano dodijavale, pa sam se naposljetku složio u stolicu kraj peći, da tamo čekam podnevni razgovor. Doznao sam loše vijesti. Poulter zaglibio u provalijama Amundsenova rukava sa strane male Amerike. Nije pogodio prolaza, kroz koji je sigurno prošao prvi puta. Kušajući da pronađe novi prijelaz, zašao je s puta i upravo je onda kušao, kako bi izvukao kola iz duboke provalije, u koju su zapala.

Kako je primač opet slabo djelovao, trebalo je nešto vremena dok shvatim kako valja, što se dogodilo. Ali kad sam sasvim doznao činjenice iz spojenih izvještaja Murphyja i Hainesa, učinile su mi se okrutne i strašne. Ako je Poulter zapao u gadnu stupicu tek na deset milja udaljenosti od Male Amerike, zašto ne poduzmu štogod i ne priteku u pomoć? Izvrgli mi se živci, pa sam naglo stao lupati po tipkalu: »Charlie i Bill, šta se to događa za ime božje? Zašto ne šaljete u pomoć drugi traktor? Upotrebite sva sredstva!«

Charlie je već odgovarao, dok sam ja namještao slušalice. Srdnje je nestalo, a na njezino se mjesto uvlačila grižnja savjesti. Dao bih bio sve na svijetu, samo da sam mogao opozvati te riječi. Moj je prijatelj govorio promišljeno, obzirno, a ipak mi je, mislim, malko pred-

bacivao. Ne sjećam se točno njegovih riječi, samo mi je ostao u glavi smisao. Po njegovu mišljenju, Poulter postupa oprezno i razborito. Rezervni je traktor spreman kao što je bio, sve otkada je Poulter otišao. Bez prestana su s njime u vezi. Premda su Poulteru ponuđene sve olakšice iz taborišta, on ih je odlučno odbio. Nema dakle uzroka uznemirivanju. Poulterov će traktor za nekoliko sati opet nastaviti put. Na kraju mi je Charlie rekao istim mirnim tonom: »Dick, da ti pravo kažem, mi smo više u brizi za te. Jesi li bolestan? Ranjen?«

Kušao sam izbjeći odgovor na ta pitanja pa sam rekao, da razumijem cijeli položaj u vezi s traktorom. Ali baš u taj čas odrekoše poslušnost najprije noge a onda ruke, jer nisu mogle okretati. I tako poruka ostade napol izrečena kao u zraku. Charlie opet započe govoriti. Veli, da su tek djelomično razumjeli, što sam im rekao. I opet je pitao, šta je sa mnom. Nije više bilo izlaza. Stara izmišljotina o bolesnom ramenu nije više palila. Murphy je bio odviše uporan. On je čak spomenuo nešto, kako će poslati liječnika. Konačno sam odgovorio: »Nemate se zbog čega uznemirivati, samo vas molim, nemojte od mene tražiti da okrećem ovaj motor.«

Sve je to savjesno preneseno u službenu knjigu Male Amerike. Usto je dodana uzgredna pripomena Johna Dyera: »Kao da Byrda izdaje snaga nakon svakih nekoliko riječi.« Moja izmotavanja nisu dakle mogla zaludjeti nikoga drugoga doli mene. Murphyjeve zloslutnje bivale su sve opravdanije. No nije toga u razgovoru pokazivao, nego se gradio da je zadovoljan mojim odgovorom. Rekao mi je: »Znamo, kako ti je mučno okretati. Nemoj se uznemirivati zbog nas ili zbog Poultera. Doviđenja sutra.«

6. *kolovoza*

Danas opodne Poulter je prodro tek do dvadeset i prve milje. Juče se izvukao iz provalije, ali mu otada mnogo ude neprestane mehaničke smetnje. Spojnica slabo klizi, remeni su istrošeni, pa Charlie sumnja, da bi Poulter mogao tu šta bilo popraviti. Ja sam ih pokušao ohrabriti, ali je Charlie kazao, da Dyer ne može raspoznati ni jedne moje riječi, jer preslabo kucam. Obazrivo mi je natuknuo, da se ne bi smio mučiti okretanjem, osim kad imam kakvu važnu poruku. Inače je dosta, ako se javim oznakom OK. Poslao sam tada dva tri ta znaka i zaključio razgovor za taj dan.

Mučno mi je bilo, što sam ono juče rekao. Veliku sam nepravdu nanio svojim prijateljima u Maloj Americi dovodeći u pitanje njihov razbor i odlučnost u radu. Oni svakako znaju, što im je raditi, pa ja iz ove udaljenosti nemam prava da se miješam. No moja je ozlojeđenost još veća zbog nečega drugoga. Bijesan sam, što sam se nakon šezdeset i šest dana izdao u trenutačnom napadaju nestrpljivosti.

Ne znam zapravo, koliko je Mala Amerika doslutila, kakvo je moje stanje. Charlieva bezbrižnost može biti samo maska. To me raspinje. Najmanje bih želio, da se putovanje mojih iz Male Amerike izrodi u neki izbavljački pothvat, sa svim opasnostima i poniženjima, što ih ima za posljedicu. Ističem to ipak sa svom skromnosti. Davno sam prešao razdoblje prolaznih obzira ponosa ili čuvanja prestiža. Sada je posrijedi hladna računica. Upuste li se u vratolomiju i ispane li štogod po zlu, od toga će samo trpjeti vjerojatnost da se i ja izbavim iz ove nevolje ikada. Jer Barijera nije pogodno tlo za satrvene i tjeskobne ljude. Moja je dakle zabrinutost bila na kraju krajeva sebičnost. Jasno da časnici u Maloj Americi rade s najvećim oprezom, da bi prepriječili pogibli. Drukčije i ne mogu raditi a da ujedno ne izdaju i mene i ljude pod svojim zapovjedništvom.

Usprkos svemu tome, žarko i do neba želim, da se okonča taj pothvat ovako ili onako. Ne mogu dalje ovako živjeti, čas ziban valom nade a sad gutan ponorom beznađa. Svaki se dan smanjuju vrela moje okrepe, a tome mi je najviše kriv radio. Neprestano okretanje vraški me izmori. Iza razgovora teturam okolo gotovo sasvim bespomoćan. S tom se bijedom može čovjek privremeno pomiriti, a onda mora u njemu nešto prsnuti. Tonem sve više i više na razinu prosjaštva.

Moram sada poći na počinak uljuljavan izmišljajem, da će sutra navečer biti ovdje. U dnu sam duše uvjeren, da to nije moguće, osobito nakon Charlieva izvješća, koje nipošto ne ohrabruje. Najgore je, što je studen opet osvojila. Sada je blizu šezdeset stupnjeva ispod ništice.

* * *

U utorak sam htio svisnuti. Murphy mi je hladnokrvno priopćio, da se Poulter ponovo vratio u Malu Ameriku. Dvadeset i šest milja na jugu, tek upol puta, što ga je prevalio prvi put, spojnica je posve izdala. Morao se vratiti i sretan je, što je živ stigao u Malu Ameriku. Charlie je nastavio: »Žao mi je, ali to su činjenice. Njih trojica sada spavaju, traktor se popravlja i do ponoći će sve biti pripremno.«

Odgovorio sam, da pametno rade. Ništa se ne postiže žurbom i naganjanjem.

»Ponovi, molim te, ne možemo te uhvatiti,« odgovorili su mi iz Male Amerike. »John veli, da ti odašiljač nije uređen kako valja.«

Rijetko jedno zlo dođe samo. Odašiljač mi se pokvario. Prije nisam mogao čuti Malu Ameriku, ali su barem mogli oni čuti mene. A sada je obrnuto. Ja njih čujem prilično, a oni mene gotovo nikako. Zamolio sam ih neka pričekaju, pa sam brže bolje pregledao odašiljač, udesio ga ponešto i počeo iznova.

»Nije dobar, ali ne smeta,« rekao je Charlie. »Pokušaj ga popraviti do sutra. Čut ćemo se u isto vrijeme. Nemoj se za nekoliko dana brinuti o svjetlosnim znacima.«

To jutro zaista sam se prepustio usudu. U dnevnik sam zapisao: »Čini se, da pomoć meni i razborita sigurnost za moje drugove ne mogu počivati u istoj postelji... Prevario sam se, kad sam dopustio, da mi nada toliko otvrdne... Danas sam naposljetku točno shvatio, da su se u ekipi nalazila trojica. Jedan od njih divni i vjerni drug mnogo ljeta, Pete Demas, drugi Bud Waite, u kojega imam potpuno pouzdanje. Kad se Poulter s tom dvojicom vratio, onda zaista mora biti veliki razlog.«

Premda sam izgubio nadu, ostala je u meni ona životinjska žilavost, koju ima svaki čovjek, i ona mu ne da da posve očaja. Sve od prvog njihova polaska bez prestana sam pripravljao buktinje i signalne lončiće. Sada sam, premda mi odlazak i dolazak traje cijeli sat, iznio još dvanaest limenka benzina naizvan. Imao sam dakle u pripremi dvanaest signalnih lončića, koji su se sastojali od limenki za rajčice i dvije benzinske limenke s odrezanim vrhovima. Sve sam ih poredao na improviziranoj klupi na krovu, pokrio ih papirom, da se ne utruni snijeg i na papir metnuo grude leda, da drži. Na podnožju ljestava na verandi spremio sam zmaja, sa znalački namotanom žicom. Tamo sam također metnuo posljednje magnezijske buktinje, šest njih na broju. Kako da kažem, pripremao sam se za posljednju obranu u opsjednutom gradu.

Kako su me te priprave skrenule na druge misli, godile su mi duši. A i sam dan kao da me gotovo ohrabrio. Vedro je bilo, a nije ni prehladno: opodne tek četrdeset i jedan stupanj ispod ništice. Nije se više dalo poreći, da se budi danje svijetlo, jer ga tjera neumoljiva i nezaustavljiva snaga sunčeva sustava. Nakratko je na dvoje presjekla tama prostor između mene i Male Amerike. Grimizno praskozorje sve se više širi i postaje ružičasto i žućkasto, kao da tka divotan sag za sunce što dolazi. Još je udaljeno tek tri sedmice. Zamišljam u mašti, kakvo li će biti, ali zamišljaj je pregolem da ga obuhvatim.

8. kolovoza

Jutros su Poulter, Demas i Waite krenuli po treći put. Dan je bio vedar, osvjetljenje dobro, a i studen osrednja. Ujutro je bilo minus pedeset, oko podneva minus trideset i sada drži prilično postojano na minus četrdeset stupnjeva.

Charlie je bio dobro raspoložen. »Drži vazda u pripremi signalna svijetla, Dick. Ovaj put zaista mislim, da će se probiti,« rekao mi je. Ali, vidjet ćemo. Ne mogu dopustiti, da se opet zaludu ponadam; odviše je strmenit pad u neuspjeh. Velika je šteta, što sam tek napola u vezi s Malom Amerikom. Ja njih prilično čujem, ali oni mene nikako da ulove. Već sam jednom rastavio odašiljač i opet ću večeras.

Sutradan je bio četvrtak. Probudio sam se s nepokolebljivim uvjerenjem, da će se i ovo putovanje kao i prva dva neminovno završiti neuspjehom. Sada znam bolje nego što sam znao onda, zašto sam prihvatio takvo držanje: tako sam izgradio obrambeni zid, da bih suzbio strašan trzaj još jednoga razočaranja. Čudnovato je, da nisam imao istinskog osjećaja očajanja; štoviše, mislim, da sam bio sasvim stvaran. Osobni moj ulog u ishodu toga pothvata i onako je bio od ništetne važnosti. Makar kako se na kraju okrenulo, stigli oni u Istaknuto uporište ili ne stigli, ja sam osobno bio uvjeren, da sam na malom dobitku, jer je vrednota moga izbavljenja bila jednaka ništici. Samo je jedno i dalje bilo važno: ugled ekspedicije i život trojice ljudi, koji se nalaze između mene i Male Amerike.

Vrijeme se nešto pogoršalo, premda se barometar polako dizao. Nebo je bilo naoblačeno, a vjetrokaz nekako očijukao s istokom, mrijestištem oluje. Podilazio me strah, da će uhvatiti u stupicu ljude, koji se nalaze na pol puta između Male Amerike i Istaknutog uporišta ili oluja ili novi bijesni napadaj studeni. Ja sam postao gledalac u toj drami. Pogibli se gomilaju oko glavnih nosilaca radnje, a kako odluka leži u rukama drugih ljudi, ja ne mogu da vičem na uzbunu.

Bit će da je ista neizvjesnost prožimala i moje ljude u Maloj Americi. Kad smo stali razgovarati u rano poslijepodne, John Dyer je bio užurban i razdražljiv. Po onome, što mi je rekao, zaključio sam, da je Charlie Murphy otišao nekamo na skijanje. Mjesto njega je izvješćivao Bill Haines. Iz njegovih sam riječi zaključio, da Poulter sasvim dobro napreduje. »A kakvo je vrijeme?« upitao sam. Bill je držao, da nije baš presjajno. »Za ime božje, Bill,« otkucao sam, »kažite im neka žure.« Ako se sprema nevrijeme, htio sam da odmaknu s Barijere.

»Razumijem,« odgovorio je Bill; »ne će im se ništa dogoditi. Pobrinut će se za to sami.«

Tada je govorio Charlie Murphy. Iako je njegov glas bio jasniji, izmaklo mi je mnogo njegovih riječi. Naposljetku je meni na uhar utuvljivao činjenicu, da je pomoćni traktor spreman da priskoči u pomoć Poulteru, a u slučaju da traktori ne mogu dalje, June i Bowlin mogu u četrdeset i osam sati pripremiti jedan od aviona. Odavno sam se poznavao s Charliem Murphyjem; vezalo nas je odano i duboko prijateljstvo. Stoga sam bio kadar osjetiti zabrinutost ne iz onoga što je rekao, nego iz onoga što nije. »Hvala,« odgovorio sam, »ali ne smijete praviti pogrešaka niti ludo srtati u opasnosti.«

Onda sam sjeo kraj vatre, omotao ramena pokrivačem, i bit će da sam zadremuckao, jer kad sam se prenuo, bilo je oko mene tamno kao u rogu. Zaboravio sam napuniti svjetiljku, pa je zgasnula. Tapajući pronađoh malu bateriju. Bilo je već vrijeme razgovora u šesnaest sati. Sjedeći u tami čuo sam Charlieja kako govori, da je Poulter odmakao već dobrih četrdeset milja i po svoj prilici napreduje i dalje kako treba. Ostalo sam jedva razumio. Uhvatio sam samo, da nešto govori

o svjetlilima, a onda, kako me pita, treba li mi liječnik. Očito je Charlie imao svoje utvrđeno mišljenje o stanju na Istaknutom uporištu, pa bi stoga svako zavaravanje s moje strane bilo uzaludno. Ipak sam na potonje pitanje odgovorio: »Ne, ne, ne.« I tako se tim negacijama završila emisija.

Izatog su sati otpadali kao strugotine pod rukom dokona blanjara. Hodao sam sobom od puke tjelesne potrebe da nešto radim. Jednom sam otišao naizvan, da vidim kakvo je vrijeme. Južnjak gotovo utihnuo, nebo kao da se vedrilo, samo je nadolazila studen. Sa šesnaest stupnjeva ispod ništice oko podne spala je temperatura na minus trideset. Pomislio sam: Poslije svega, što je prepatio, Poulter će već izaći na kraj s tom zimom. Prije nego što sam zatvorio vrata, pogledao sam prema sjeveru i bit će da sam izmolio tihu molitvu za trojicu svojih drugova.

Večerao sam juhe, hrskavca i krumpira. Kad sam to progutao i uvjerio se, da će u želucu ostati, otišao sam spavati. Dugo sam razmišljao. Vjerojatnost, pred kojom sam slijepo zatvarao oči, pokazala se činjenicom: naime, Mala je Amerika sada jednodušna u kolektivnom mišljenju, da sam ja u opasnosti i da Poulter ide prije meni u pomoć, nego da bi promatrao meteore. Ako je tako, onda znam posigurno, da je pregnuo probiti se bez obzira kakvo je stanje zastava s one strane Doline provalija. Tako sam protumačio Murphyjevo preporučivanje, da dajem znakove svjetlilima. Kad jednom živi i zdravi zaobiđu provalije, očito su namjerili da kormilare kompasom do Istaknutog uporišta, uzdajući se, da će me naći pomoću svijetla, koje se može vidjeti iz daljine petnaest ili dvadeset milja.

U tome je i bila opasnost, samo ako potpuno zatajim. Kad ne bi do Poultera doprlo svijetlo, mogao bi proći kraj kolibe stotinjak jardi, a da je uopće ne opazi u mrkloj noći. Ako opet u žurbi projure predaleko prema jugu, opet jao i pomagaj. Oni istina znaju, gdje se nalazi po karti, a i Poulter bi je mogao lokalizirati po motreniu zvijezda. No ipak to za ciče zime nije tako jednostavno. Ako je oblačno, onda je uopće nemoguće. U tom slučaju Poulteru jedino preostaje da okruži područje i da ga prijeđe uzduž i poprijeko, dok ne pronađe Uporište. Tada bi pak potrošio više vremena i više benzina, a opasnost od provalija po neiskušanom području bila bi mnogostruko povećana.

Moja je dakle zadaća bila jasna. Mjesto da budem pasivan promatrač, morao sam biti aktivan suradnik. Morao sam obavljati posao svjetioničara na hridovitoj obali. Morao sam pošto poto biti na nogama, a kako mi je rezerva snage bila gotovo iscrpena, morao sam štedjeti ono malo, što mi je još preostalo. Nije bilo smisla da je trošim uludo kao što sam je trošio prije, kad sam palio benzinske lončiće, a Poulter je bio daleko i nije ih mogao vidjeti. Stoga sam otišao u postelju, upalio svijeću i računao vrijeme, u koje će otprilike doći. U šesnaest sati nalazio se kojih četrdeset milja i trideset i sedam sati od Male Amerike, dakle je prosječna brzina nešto pojače od milje na sat. Još

ima da prevali osamdeset milja. Uz najbolje okolnosti ne može prevaliti više od pet milja na sat. Recimo da bog da pa uzmognemo odmicati tom brzinom. Onda bi stigao oko osam sati izjutra.

Odviše lijepo a da bi bilo moguće. No ja sam se svakako morao pripremiti za svaku možebitnost. Stoga sam odlučio da ću pustiti prvoga zmaja u zrak u sedam sati izjutra i paliti benzin u lončićima svaka dva sata cijeli dan. Više se nije dalo. A sumnjao sam, hoću li i to moći. Tako sam otišao na počinak. Dugo je potrajalo, dok je san došao na oči. A i kad me svladao, miješale su se u njemu tlapnje o provalijama, o ljudima što lutaju i o treptavim dalekim svijetlima.

* * *

Ujutro sam se nenadano trgnuo oda sna. Obično bi mi buđenje bilo duga unutarnja borba između odlučnosti i očajanja, a ovaj put sam odmah bio budan. Obukao sam se brže bolje, zavatrio peć i izašao polako naizvan. Po ručnome satu bilo je sedam sati i pol. Dan je bio mrk. Teške se oblačine nadvele nad istočno nebo. Onako od navike pogledah prema sjeveru. Zakleo bih se, da sam taj put vidio svijetlo. Za svaku sigurnost zaklopio sam oči. Kad sam opet pogledao, nije bilo svijetla. Zvijezde su me prevarile u više navrata, pa možda i tada. Mislio sam, da ipak nije. To je uvjerenje dalo krila mojoj snazi.

Zmaj je stajao na podnožju ljestava. Digao sam ga na konopu, dugi mu rep namočio u benzinu, a na kraju ostavio nekoliko stopa suha papira. To mi je služilo kao fitilj i ostavilo mi vremena da suknem zmajem uvis, prije nego što rep sagori. Zatim sam krenuo s njime u smjeru vjetra. Upravo je šaputao lahor s jugoistoka. Da prištedim snage, puzao sam jedan dio puta. U svemu sam išao oko dvjesta stopa, najviši put što sam ga prevalio već odavna. Iskopao sam rupicu, zabio u nju vertikalno zmaja i okolo nametnuo snijega kao potporanj. Zatim sam nategnuo rep i upalio papir. Premda sam hramao za njim, koliko god sam se brže trudio, benzin je planuo prije nego što sam dospio do drugoga kraja uzice.

Nemajući snage da trčim, naglo sam napravu rinuo u zrak, vukući uzicu sad jednom sad drugom rukom. Prvi je pokus uspio. Bus vjetra zahvatio je zmaja i ponio ga uvis. Naglo se trznuo, i kliznuo je do visine od stotinu stopa. Bio sam zadovoljan, kad sam ga vidio gdje vijuga u noći njišući užareni rep. Bješe to prvi moj stvaralački čin ima već dosta vremena. Svijetlo je trajalo možebit pet minuta, a zatim se skvrčilo samo do užarene niti, koja se naposljetku razdvojila i pala. Na to ne bijaše nikakva odgovora sa sjevera. Uzeo sam zmaja i obratio se bateriji benzinskih signala. Upalio sam dva punjenja brzo jedno iza drugoga. Ni na to ne bješe nikakva odgovora. Ludo je oduševljenje splasnulo i stao sam posrtati od iscrpenosti. Preslab da i čas dalje kročim sjeo sam na snijeg i razmišljao. Moja su svijetla bila vidljiva u

najmanju ruku iz udaljenosti od dvadeset milja. Što Poulter nije odgovorio, znači da nije došao na dogled. Stoga mogu otpočinuti od signaliziranja barem još četiri sata.

Nakon povratka u kolibu proboravio sam desetak minuta uz prijamnik, ne bi li se javila Mala Amerika. Grobna tišina. Dotle se u vjedrici otopio snijeg. Napravio sam malko vrućega mlijeka i to me osvježilo. Potom sam se zavukao u spavaću vreću ostavivši svjetiljku neka gori. Na mahove bih zadremuckao. Učinilo mi se više puta da čujem škripu traktorskih gusjenica, a to je samo škripala sama Barijera. Slično me mnogo puta prevarilo pjevanje antenske žice na vjetru. Opodne sam izašao s dalekozorom. Praskozorje ojačalo, tako da sam mogao duž staze izbrojiti barem dvanaestak zastavica, što znači da se dobro vidjelo na dvije milje. Ružičasta zažara oblijevala sjeverno nebo napol puta od zenita. A ništa da bi se micalo.

U uobičajeni sat razgovarao sam s Malom Amerikom. Murphy je gotovo kliktao od veselja. Prije šest sati javio je Poulter, da je prevalio više od polovine puta oko Doline provalija, a što je najvažnije, našao je obilježenu stazu. Zastave su, kako se čini, vidljive i stoje kako valja. Poulter veli, da ne očekuje više nikakvih neprilika i da je najgore prošao. »To je najbolja vijest ima već dosta vremena« reče Charlie. »Imamo s putnicima drugi razgovor u petnaest sati i četrdeset i pet minuta. Obavijestit ćemo te preko radija.«

Sat kasnije izvukao sam se kroz vrata i zapalio limenku benzina. Nikakva odgovora. No nisam ga tako brzo ni očekivao. U šesnaest sati nazvala me Mala Amerika neobično uzbuđena. Poulter se nalazi devedeset i tri milje na jugu, posred sreca staze. »Prema posljednjem izvještaju,« veli Charlie, »četke su dinama izlizane, ali je Poulter prilično siguran, da ga to ne će zadržati. Želimo ti svaku sreću, Dick. Nemoj zaboraviti signalna svijetla.« Nisam ništa na to odgovorio, strahujući od posljedica, ako budem okretao generator.

Kad je Dyer završio obećavši, da će me zvati opet nakon četiri sata, nastojao sam pribrati misli. Charlie je nagađao, ako ne bude nikakvih prepreka, da će Poulter stići u Istaknuto uporište za osam sati, najkasnije rano ujutro. Odviše veliko očekivanje, da bi ga čovjek u duhu predočio. Isto kao da znaš unaprijed, da ćeš se ponovo roditi bez posrednog uništenja smrću. Ipak sam smislio, da je Charlie preoptimističan. Poulter ima još prevaliti oko trideset milja. U šezdeset i jedan sat što je već na putu poprečno je napredovao milju i pol na sat, a u protekla dvadeset i četiri sata manje od dvije milje na sat. Makar odmicao i potonjom brzinom, još ima petnaest punih sati do Istaknutog uporišta. Ne može dakle stići mnogo prije sedam sati ujutro.

No ipak mi je oprez nalagao, da se pripremim na raniji dolazak. Stoga sam se oko sedamnaest sati uzverao uz ljestve. Nebo se znatno razvedrilo, ali je nestalo sivog praskozorja, pa je Barijera rijetko kada izgledala tako crna i pusta. Zapalio sam još jednu limenku benzina.

Nikakva odgovora kao ni prije, kako sam i očekivao. Sišao sam u kolibu i počivao jedan sat. Silio sam se da čitam Hergesheimerovu knjigu *Predbrežje Jave*. Misli nikako da slijede riječi. U osamnaest sati opet sam bio na vratima. I taj put zaista sam nešto vidio. Sasvim na sjeveru mlaz svijetla podigao se s Barijere, jurnuo okomito i pao; opet se digao prema nebu, kao da hoće dodirnuti jednu zvijezdu, i splasnuo. To je nedvoumno bio Poulterov reflektor i po prvoj mojoj procjeni nije bio dalje od mene od deset milja.

Bio sam neizrecivo sretan. S buktinjom u ruci potrčao sam po zmaja spotičući se i zaplićući nogom o nogu od prevelike revnosti. Brzo sam privezao buktinju za rep naprave, upalio je i ponavljajući ono, što sam napravio prije, trznuo sam zmajem sedamdeset i pet stopa u visine. Buktinja je gorjela sjajnim plamenom oko pet minuta. Cijelo sam vrijeme bio upro pogled prema sjeveru, ali zaludu. Buktinja je sagorjela i zmaj pao. Pol sata sjedio sam na snijegu samo motreći. Tama je primjetljivo postajala gušća. Pouzdano znam, da sam vidio svijetlo, ali nakon svih razočaranja bio sam pripravan da se više ni u što ne pouzdajem. Htio sam vidjeti konačnu odluku, pa bila pozitivna ili negativna. Nesnosno mi je bilo neprestano uzlaženje i silaženje, ta neizvjesnost. Već je sedamdeset i jedan dan, otkako sam prvi put pao onesviješćen. Pretrpio sam zaista, koliko god čovjek u svojoj slabosti može pretrpjeti.

Kad sam se pomakao da se dignem, izdala me snaga. Otpuzao sam do vrata, kliznuo niz ljestve i dočepao se postelje. Neizmjerno sam bio umoran. A ipak nisam mogao mirno ležati. Nakon pol sata uputio sam se naizvan, počivajući na svakoj prečki ljestava. Sada ćeš vidjeti svijetla u blizini, govorio sam sam sebi. A svjetlima ni traga. Barijera crna kao ugljen. Mora da su ipak vidjeli kako buktinja plamti. Ako jesu, bit će da nisu osjećali potrebe da odgovore. Jer ja niti sam šta čuo ni vidio. Zapalio sam još jednu limenku benzina; kad je zaplamsala, zapalio sam i drugu buktinju, koju sam posadio uspravno u snijeg Svijest o nemoći olovnim negvama sputala mi noge. Prošlo je deset minuta. U devetnaest sati i pol nekoliko zvijezda probilo oblake što plove. Gdje li su sada? Brižno sam upalio još jednu limenku benzina i pričekao dok izgori. Možda su se utaborili na noćište? Ali znam, da to ne bi uradili, kad su tako blizu. U svom pesimizmu pomišljao sam na najgore: kvar u stroju, vatra, pad u provaliju.

Crvena traka termografa označivala je četrdeset stupnjeva ispod ništice. Bio sam neizrecivo utučen, kad sam primio slušalice. Charlie Murphy bio je usred izvještaja. Po onome, što sam razabrao, Poulter se nije javio od šesnaest sati. Slušalice su mi pale iz ruku. Šteta što nisam dulje slušao, jer mi je Murphy pokušavao protumačiti Poulterovu šutnju kao dobar znak: kako se prikučio sasvim blizu Istaknutom uporištu, Poulter je nesumnjivo odlučio da ne gubi vrijeme u razgovoru na radiju, nego da hiti što brže može. Ja sam bio na izmaku svojih

snaga. Onesvijestio sam se. Kad sam došao k sebi, bio sam izvaljen sa pol tijela u krevetu, a s polovinom izvan njega.

Studen me probudila. Bilo je oko dvadeset i pol sati. Pomakao sam se na vrh postelje, prekrio se pokrivačima i zaspao. Spavao sam oko sat i pol. Uvidjevši, da jednostavno moram zapaliti signalna svijetla, pošao sam prema ljestvama. S teškom sam mukom dospio do polovice. Opet sam doteturao u sobu i pokušao promisliti, šta mi je učiniti. Očito mi je trebalo kakvo podražajno sredstvo. Sjećajući se, što je onda sa mnom napravio alkohol, kad sam ga posljednji put okušao, nisam htio za njim poseći. Nije mi bilo jasno, šta da uzmem. U ormaru za ljekarije bilo je hipofosfata sa strihninom. Oko bočice bila je naljepnica i na njoj napisane sastavine i doziranje: jedna čajna žlica u čaši vode. Tekućina se smrzla, ali sam je stopio u vjedrici. Uzeo sam tri čajne žličice u čaši vode i još potom tri čaše najjačega čaja što sam ga mogao svariti. Osjećao sam vrtoglavicu, ali kao da mi se vraćala snaga.

S još jednom buktinjom i oduljim komadom savitljive žice popeo sam se kroz vrata napolje. Barem privremeno imao sam zalihe snage. Prebacio sam žicu preko radio-antene između dva stupa, pričvrstio buktinju za jedan kraj, upalio fitilj i zatim je digao navrh antene. Plamen je zabliještio. Kad se smirio, zažmirkao sam i onda pogledao prema sjeveru. Snop svijetla od reflektora kretao se gore dolje po tamnom zastoru obzorja. Možda opet tlapnja. Sjeo sam i odlučno upro pogled prema suprotnome obzorju. Kad sam ustao i ponovo pogledao, svijetlo je sveudilj lepezalo gore dolje. Tada sam zaista ugledao i drugo svijetlo, nepomično i slabije od prvoga, sigurno glavna traktorska svijetla.

Sada je zaista prema meni kročio novi svijet. Domalo ću vidjeti prijatelje i čuti njihove glasove. Izbavljenje, koje je za dva i pol mjeseca postojalo samo u mašti, sada je postalo bliza stvarnost. Teško bi bilo točno i opisati, što je meni značilo to svijetlo. U cijelome životu sjećam se samo jedne zgode, koja bi se mogla s tom usporediti. Bio je to kraj moga leta preko Atlantika. Prešli smo preko Atlantika po magli i oluji, a na francuskoj obali naišli smo na cijeli niz zapuha vjetra, koji su doveli do kiše i još gušće magle. Iako smo stigli do Pariza, bili smo primorani da se vratimo natrag prema obali, jer je ona bila jedino mjesto, gdje smo se mogli spustiti a da ne ubijemo nikoga drugoga doli same sebe. Gotovo nam je nestalo pogonskog goriva. Sva četvorica mrtvi iscrpeni. A pred nama, sigurno kao smrt, prisilno spuštanje. I tada, u četrdeset četvrtome satu, ugledasmo na obali Francuske kako se okreće svijetlo. Bio je to svjetionik u Ver-sur-Mer. Slično sam se obradovao, kad sam ugledao svijetlo traktora, samo sam ovaj put dulje čekao i više prepatio. U tome čudesnom času nestade svega očaja i sve patnje iz lipnja i srpnja, i osjetio sam kao da sam se ponovo rodio.

Najedamput nestade svijetla. Kola su se spustila u jednu od plitkih dolina, kojima obiluje Barijera, pa nisam vidio istaknutoga hrpta. Traktor je bio još u nekoj udaljenosti pa sam sumnjao, da će stići prije dva sata. Pošto sam upalio još jednu limenku benzina (ostale su mi još samo dvije) i pretposljednju buktinju, sišao sam u kolibu, da pripremim nešto večere trojici svojih gostiju. Slio sam dvije limenke juhe u tavu i stavio na vatru neka se griju.

Kad sam opet izvirio s vrata, vidio sam sasvim jasno reflektor — tako jasno, da sam bio kadar razaznati, da su ga pričvrstili kraj vozareva sjedala. I tada su po mojoj procjeni bili daleko oko pet milja. Još će trebati cijeli sat, dok dođu. Sjeo sam u snijegu, da dočekam kraj toga divnog pothvata. Domalo ću moći čuti, kako kroz čisti drhtavi zrak tutnje traktorske gusjenice, kako rog traktora javlja: *bi-bi-bi*. Kola se još nisu znatno primakla. Osjećajući studen otišao sam u kolibu i skutrio se načas kraj vatre. Kako ćeš na miru sjediti, kad se vani događa divno čudo? Ipak sam se prisilio na sjedenje, da ne bi posve malaksao. Ogledao sam se po kolibi i pomislio, kako li će drukčije u njoj biti za nekoliko časaka. Sada sama prljavština i zbrka. Sjećam se, kako me bilo sram, što će me Poulter i drugovi zateći u takvom brlogu. Kušao sam napraviti malo reda u toj zbrci, ali sam bio preslab da mnogo u tome uspijem.

Nekoliko minuta prije ponoći opet sam izišao. Bili su sasvim blizu. Vidio sam veliku sjenu traktora. Kao pozdrav zapalio sam posljednju limenku benzina i posljednju zublju. Upravo se plamen smirivao, kadli se na sto jardi preda mnom zaustaviše kola. Iz njih iskočiše trojica ljudi, s Poulterom u sredini, izgledajući u krznima poput divova. Ustao sam, ali se nisam usudio da im priđem ususret. Sjećam se, kako sam svima stisnuo ruke, a Waite uporno tvrdi, da sam rekao: »Zdravo, druzi moji. Dođite k meni u kolibu. Pripremio sam za vas zdjelu vruće juhe.« Ako je to istina, u svoju obranu imam reći samo to, da mi tada nije bila na umu nikakva teatralnost. Istina je, da nisam smogao riječi, kojima bi izvana izrazio ono, što se odista događalo u mojoj duši. Kažu također, da sam se onesvijestio podno ljestava. O tome mi je ostao mutan dojam, a nešto se jasnije sjećam, kako sam pokušao sakriti svoju slabost. Sjećam se ipak, kako sam sjedio na krevetu motreći Poultera, Demasa i Waitea gdje gutaju juhu i dvopeke. Dobro se sjećam njihovih glasova, iako nisam siguran, što su govorili. Dobro pamtim, da su mi mnoge njihove riječi bile nerazumljive, kao da su govorili nekim stranim jezikom. Kako su bili dugo vremena zajedno, zauzeti zajedničkim poslovima, oni su smatrali same po sebi razumljive mnoge natuknice i skraćenice. A ja sam bio među njima kao stranac.

* * *

Sve se to dogodilo malko poslije ponoći, jedanaestoga kolovoza godine 1934. Prošla su dva mjeseca i četiri dana, prije nego što sam se osposobio za povratak u Malu Ameriku. Bilo je to korisno, jer smo tako

mogli produljiti svoja meteorološka motrenja. I to se drugo čekanje uduljilo, ali nisam bio kadar prije otputovati. Po svoj prilici ne bih preživio povratak traktorom, a nisam htio da se izvrgnem pogibli putovanja avionom, dok ne steknem dovoljno izdržljivosti da podnesem nepogode prisilnog spuštanja, što je uvijek moguće u tome dijelu svijeta. U pohvalu Poulterovoj samodisciplini moram istaći, da ni jedan jedini put nije postavio pitanje moga povratka. A ni Murphy sve do kraja. On je neprestano igrao ulogu odbojnika, prenoseći samo one poslove ekspedicije, za koje su trebali moju konačnu odluku. »Svi smo neizrecivo sretni zbog takvog razvoja događaja,« javio je radijem Poulteru. »Kažite mu, da će do njegova dolaska ekspedicija biti pripravna da pođe, kamo god joj dadne znak.«

Dva mjeseca po dolasku traktora bila su isto tako ugodna, kao što su prijašnja dva bila strašna. Istina je, da se četvorica ljudi nisu mogli kretati po sobici a da ne bi jedan drugome bili na putu. Noću bi njih trojica rasprostrli spavaće vreće po podu i spavali rame uz rame jedan drugome kao tri mušketira. Demas i Waite izmjenjivali su se u kuhanju i čišćenju. Poulter se brinuo za instrumente i promatrao meteore, sve dok je trajala tama. Zadugo mi nisu dali da išta radim, a da pravo kažem nisam ni bio tako uporan osim kad je tražila obična udvornost, jer divno je bilo za promjenu ništa ne raditi. Tama je napuštala moje srce, kao što se dizala i s Barijere, pošto je silno nahrupila bijela svjetlost. Prošlo je dugo vremena, dok sam opet zadobio snage, ali je pomalo dolazila, a s njome i izgubljena težina.

S razloga, koji ne znam potpuno razjasniti, ukoliko to nije ponos, krio sam od tih ljudi, koliko god sam mogao, pravi razmjer moje slabosti. Nisam je nikad spominjao, a prema tome ni priznao. A ni oni me nisu nikada salijetali, da im kažem, što se dogodilo prije njihova dolaska. Bit će da su o tome stekli svoje mišljenje čisteći svu onu nečistoću u sobi, ali mislili što mislili, za sebe bi zadržali. Nagon samoodržanja vodstva i osjećaj stida zbog moje slabosti natjerali su me da se ogradim bedemom od svoje neposredne prošlosti. Htio sam, da nitko ne uzmogne gledati preko toga bedema. Također je nešto duboko u mojoj duši tražilo, da ne priznam spoznaju, da sam izbavljen.

Ponos se domisli svojim posebnim opravdanjima. Zadugo sam bio uvjeren, da bih i sâm izdržao, došao traktor ne došao. Možda i bih, samo da nije bilo onoga prokletog ručnog generatora. Bilo kako bilo, nije to sada važno. Važno je samo to, da sam ja trebao hitnu pomoć. Najmanje što mogu učiniti jest da izreknem vječnu zahvalnost Poulteru, Demasu, Waiteu i Charlieu Murphyju.

Četrnaestoga listopada došli su iz Male Amerike avionom *Pilgrim* Bowlin i Schlossbach. Sunce je već odskočilo visoko na nebu, i Bowlin mi je rekao, da se glavne saoničke skupine spremaju na početak tromjesečnih terenskih operacija. Poulter je rekao, da će sa mnom avionom. Waite i Demas ostali su, da skinu posljednje papirne trake s regi-

stratora i da utovare na traktor osobnu opremu i meteorološke isprave. Ja sam izašao na vrata i nisam se natrag obzirao. Dio mene zauvijek je ostao na osamdesetom stupnju i osmoj minuti južne širine: preostatak mladosti, možda taština, a zasigurno skepticizam. Uzeo sam opet nešto, što nisam prije u potpunosti posjedovao: cijenu krajnje ljepote i čuda, što čovjek živi, te skromni pojam o životnim vrednotama. Sve se to dogodilo prije četiri godine. Civilizacija nije izmijenila moga mišljenja. Sada živim jednostavnije i s više duševnoga mira.

Prije negoli završim ovu povijest Istaknutog uporišta, još moram spomenuti jednu činjenicu, koju sam naučio za moga tamošnjeg boravka. Makar kako bio željan da preuzmem odgovornosti vodstva odmah po dolasku u Malu Ameriku, dobrzo sam uvidio, kako su neke izvan mojih mogućnosti. Liječnik mi je rekao, ako sam budem upravljao avionom, da ću sâm snositi i posljedice. Dok sam zapovijedao prvim važnim letom u nepoznato (a ti su letovi oduvijek bili moja strast) i drugim poslije, sada sam morao zamršeni posao navigacije velikoga *Kondora* prepustiti Kenu Rawsonu, kojemu su tada bile tek dvadeset i tri godine, i, ako se točno sjećam, samo je dotada dvaput u životu upravljao avionom. A ipak je divno obavio svoj posao. Zar mu mogu bolje polaskati, već ako istaknem, da dva veteranska asa pomorskog zrakoplovstva, što su sjedila ispred njega, nisu našli prigovora njegovu kursu. Stoga zaključujem ovu knjigu riječima: »Čovjek tek onda počinje stjecati mudrost, kad spozna, da nije više nenadoknadiv.«

KRAJ

OPĆA NAPOMENA

Kako sam pri prevođenju ostavljao originalne američke mjere, na ovome mjestu označujem našu protuvrijednost za one, koje se spominju u ovoj knjizi:

1 inč (inch) = 2.53 cm
1 stopa (foot) = 3.04 dcm
1 jard (yard) = 0.914 m
1 milja (mile) = 1609.31 m
1 paint (pint) = 0.567 l
1 kvart (quart) = 1.135 l
1 galon (gallon) = 4.543 l
1 funta (pound) = 45.35 dkg

U cijelom prijevodu ostavljeni su termometarski stupnjevi po Fahrenheitu, kako je običaj u Engleskoj i Americi. Tko hoće da Fahrenheitove stupnjeve preračuna u Celzijeve, može to učiniti po ovome obrascu:

$n^{\circ}F = 0{,}555\ (n^{\circ}—32^{\circ})\ C$

1 Koliko, na primjer, —60°F iznosi kod Celzija?
—60°F = 0,555 (— 60 — 32) C
—60°F = 0,555 (—92) C
—60°F = —51,1°C

2 Koliko je Celzijevih stupnjeva u +12° F?
+12°F = 0,555 (+12—32) C
+12°F = 0,555 (—20)
+12°F = — 11,1° C

Prevodilac

O PISCU OVE KNJIGE

Richard Evelyn Byrd rodio se 25. listopada 1888. u Winchesteru. Njegov je rod igrao za tri stoljeća znatnu ulogu u političkom životu Virginije. Brat admirala Byrda, Harry Flood Byrd, američki je senator iz Virginije, a prije toga bio je državni guverner. Richardu Byrdu bilo je petnaest godina, kad su braća Orville i Wilbur Wright, 17. prosinca 1903., prvi put uzletjeli avionom u Kittyhawku; dvadeset i jedna, kada je L. Blériot, 25. srpnja 1909., preletio Kanal La Manche; bio je prešao dvadeset petu, kada je prvi put letio avionom, a primakao se tridesetoj, prije nego što se osposobio za avijatičara.

U dobi od dvanaest godina putovao je sâm oko svijeta. Od škola pohađao je Vojničku akademiju u Shenandoah Valley, bio je najmlađi učenik u Vojničkom institutu u Virginiji, od 1907. do 1908. učio je na Virginijskom sveučilištu, a godine 1912. diplomirao je na Američkoj pomorskoj akademiji u Annapolisu. God. 1913.—14. služio je kao pomorski zastavnik, a 1917. dodijeljen je pomorskozračnom uporištu u Pensacoli, da se izobrazi za avijatičara. Pošto je god. 1918. osposobljen, promaknut je u poručnika fregate i povjereno mu je zapovjedništvo sjeveroameričkih pomorskozračnih uporišta u Kanadi, gdje je ostao sve do primirja nakon prvog svjetskog rata, zadobivši uz ostala odličja i odlikovanje Srebrne zvijezde. On je izvršio navigacione pripreme za prvi uspješni prekidni let preko Atlantika za američku mornaricu god. 1919. Godine 1922. bilo mu je naređeno da pomaže let velikog zrakoplova ZR-2 preko Atlantika. Zrakoplov je eksplodirao u Engleskoj nad rijekom Humber, te su od četrdeset i šest ljudi posade poginula četrdeset i dva. God. 1925. zapovijedao je zrakoplovnom jedinicom pri MacMillanovoj polarnoj ekspediciji, prvi na svijetu leteći po krajnjim arktičkim širinama. Devetoga svibnja 1926., u 0.50 sati, Byrd je, s poručnikom Floydom Bennettom kao pomoćnim pilotom, krenuo iz Kraljevskog Zaljeva na Spitzbergima, prvi put u povijesti svijeta, u 9.02 sati, preletio avionom Sjeverni pol i u 16.20 sati vratio se u svoje uporište. Tada je razgovarao s norveškim polarnim istraživačem Amundsenom o letu na Južni pol. Po povratku s arktičke polarne ekspedicije odlikovao je Byrda predsjednik Coolidge i tada je promaknut u čin kapetana korvete. Taj svoj let opisao je u knjizi *Put neba (Skyward*, 1928.).

Više tjedana nakon Lindbergha, 25. lipnja 1927., krenuo je Byrd s trojicom drugova avionom preko Atlantika, noseći prvu službenu zračnu poštu u neprekinutom letu. Posred kiše i oluje stigli su do Pariza, ali se nisu zbog guste magle mogli spustiti na zrakoplovnom pristanu Le Bourget, kako su bili namjerili. Vratili su se prema obali oceana, da ne bi ugrozili tuđe živote, i prisilno su se spustili u tamnom

uzburkanom moru blizu svjetionika Ver-sur-Mer. Cijeli je taj let trajao 42 sata i 6 minuta, i za to su vrijeme prešli razmak od 4200 milja.

Kad se vratio u New York nakon toga pothvata, koji se umalo nije završio tragično, gotovo se isključivo posvetio istraživanjima Antarktika, bijelog nenastanjenog kontinenta na dnu kugle zemaljske.

Istraživanje toga kopna može se podijeliti u četiri veća razdoblja: prvo je razdoblje tunolovaca i kitolovaca (Palmera, Pendletona, Powella i drugih) dvadesetih godina prošlog stoljeća. Oni su malo što više dokazali, nego samo da postoji polarni kontinent. Drugo je razdoblje dobro opremljenih vladinih ekspedicija (Wilkis, Ross, D'Urville) četrdesetih godina prošloga stoljeća. Ti su istraživači u grubim obrisima odredili obalnu crtu, koja je unesena na geografske karte. Treće je razdoblje i slavno i tragično nastojanje, da se prodre do Južnoga pola (Scott, Shackleton i Amundsen) početkom dvadesetog stoljeća. I napokon, četvrto, najuspješnije razdoblje točnijeg i detaljnijeg istraživanja avionima. U ovome potonjem, uz manje poznate istraživače: R. H. Cruzena, Sir Huberta Wilkinsa, Lincolna Ellswortha i Finna Ronnea, najviše je zasluga stekao admiral Byrd. On je dosada vodio tamo četiri velike ekspedicije i pridonio više znanju o tome kontinentu nego svi njegovi prethodnici zajedno.

Skupivši dvije trećine predviđene svote od 750 tisuća dolara krenuo je Byrd u rujnu godine 1928. na prvu antarktičku ekspediciju, sa dva broda, *City of New York* i *Eleanor Bolling*, pet aviona, devedeset i pet eskimskih pasa i s velikim zalihama hrane, radio-opreme i odjeće. Ekspedicija je stigla u staro Amundsenovo uporište, Zaljev kitova, nešto po Božiću godine 1928. i udarila taborište na ledenom kopnu, što ga je Byrd prozvao Mala Amerika. Byrd je 28. studenoga 1929., s trojicom članova posade: pilotom Berntom Balchenom, radiotelegrafistom Haroldom H. Juneom i snimateljem kapetanom Ashleyjem McKinleyjem, preletio prvi put u povijesti svijeta Južni pol. Na toj prvoj antarktičkoj Byrdovoj ekspediciji uneseno je u geografsku kartu više od četiri stotine tisuća četvornih milja bijeloga kontinenta, uključivši Edsel Ford i Rockefellerova brda istočno od Rossova mora. Posebnom odlukom Kongresa Byrd je zbog tih svojih pothvata promaknut u čin rezervnog kontraadmirala i posebno odlikovan od predsjednika Hoovera. Rad te ekspedicije opisao je u knjizi *Mala Amerika (Little America*, 1930.).

Godine 1933. poveo je Byrd drugu privatno financiranu i organiziranu ekspediciju, za koju je teško sakupio potrebna sredstva usred ekonomske depresije, koja je tada vladala u Americi. Na toj je ekspediciji otkrio tisuće četvornih milja dotada nepoznata prostora, goleme gorske lance i t. d., sa cijelim štabom stručnjaka obrađujući 22 znanstvene grane. Ta otkrića opisuje Byrd u knjizi *Otkriće (Discovery*, 1935.).

U vrijeme te ekspedicije umalo Byrd da nije platio životom. Stjecajem prilika proveo je sam samcat mrklu polarnu noć u kolibici ispod snijega, 123 milje južno od Male Amerike, na samotnoj straži »Istaknutog uporišta«, motreći vremenske prilike (pritisak zraka, temperaturu, smjer i brzinu vjetrova, oblačnost i t. d.) i prikupljajući podatke o polarnome svijetlu (jačinu, oblik, smjer i visinu Zornjače), da bi se svi ti podaci mogli kasnije isporediti s onima, što su ih bilježili u Maloj Americi. Te se dužnosti prihvatio sâm, jer nije htio da bilo kojega od svojih

55 ljudi izvrgne opasnosti najmračnijeg mraka, najstudenije studeni i najsamotnije osame polarne noći na nepristupnoj bijeloj pustinji Rossove ledene barijere. Uslijed trovanja ugljičnim monoksidom, koji su propuštali radio-generator i pećna cijev na benzinski pogon, lebdio je preko tri mjeseca o tankoj niti između života i smrti. Obrvan bolešću, izmršavio, onemogao, pri studeni, koja je dosegla minus 83 stupnja Fahrenheita, u mrkloj tami polarne noći, mučio se i trpio, odlučivši radije i umrijeti nego u to vrijeme moliti pomoć, i tako dovesti u pogibelj živote onih, koji bi ga pokušali spasiti u vrijeme antarktičke tame. Vukao se na nogama i rukama do radija, da može svojima javiti, kako mu je dobro. I kad je sav iscrpen od bolesti i umora padao kraj generatora na ručni pogon, javljao je u Malu Ameriku *OK*. Ta njegova herojska borba protiv smrti završena je sretnim dolaskom trojice drugova u njegovo uporište. Sve te svoje patnje, raspinjanja, sumnje, unutrašnje raskole i vjerovanja iznio je književno i umjetnički u knjizi *Sam (Alone*, 1938.), koja je samo u Americi doživjela 15 izdanja, a evo sada izlazi prvi put i u hrvatskome prijevodu.

Po povratku s te ekspedicije, u mjesecu svibnju godine 1935., admirala Byrda dočekao je osobno predsjednik Roosevelt na washingtonskom pristanu. To je bio prvi slučaj, da je koji američki predsjednik izišao, da službeno pozdravi jednu ličnost izvan Bijele Kuće. Američki je Kongres u toj prilici izrekao Byrdu divljenje cijele zemlje na njegovim zamjernim postignućima.

Godine 1939.—40. vodio je Byrd treću ekspediciju na Antarktik, koju je financirala američka vlada. Jedno je uporište bilo u Maloj Americi, a drugo 1200 milja istočno odatle. Obavljene su opsežne izmjere tla zračnim i obalnim snimanjem. Na povratku s te ekspedicije odlikovao je Byrda predsjednik Roosevelt za njegov veliki doprinos mnogim znanstvenim granama.

Admiral Byrd aktivno je sudjelovao u Drugom svjetskom ratu, i na evropskom i na pacifičkom bojištu. Kako je većina njegova rada bila tajne i povjerljive prirode, cijelih pet godina nije se o njemu ništa pisalo u novinama. Taj njegov posao najbolje je okarakterizirao admiral Nimitz, u povodu četvrtog Byrdova ratnog odlikovanja, ovim riječima:

»Sudeći po mnogim upitima o admiralu Byrdu vidim, da je golemo zanimanje u ovoj zemlji, šta je bilo s njime, otkako je nestao s novinskih stupaca prije šest godina, nakon posljednje ekspedicije, koja je završena god. 1940. Sada je slobodno o njemu nešto reći. On je iščeznuo s vidika god. 1941., prvo, jer je njegov posao većinom vrlo povjerljive prirode, i drugo, jer je želio i uporno zahtijevao, da se potpuno podredi skupnome radu, kako to čini svaki čestit pomorski časnik. Sretan sam, što mogu izjaviti, da je Dick Byrd obavio veličajan posao u ovome ratu, kako su od njega i očekivali njegovi sugrađani. Ovo je četvrto njegovo ratno odličje. Četiri je puta bio preko mora u vezi s avijacijom i drugim. Za sve ove ratne godine nije se mrznuo na Južnome polu, nego je požrtvovno služio svojoj zemlji.«

Nakon drugoga svjetskog rata (u godinama 1946. i 1947.) admiralu Byrdu povjerena je četvrta antarktička ekspedicija, koja je i po grandioznosti i po rezultatima zasjenila sve ostale. Na njoj je otkrito više područja nego i na jednoj u povijesti svijeta. Sudjelovalo je u njoj trinaest velikih brodova, oko četiri tisuće časnika i momčadi s najmoder-

nijom tehničkom opremom i spravama, što su usavršene u Mornarici za vrijeme rata. Operacioni zapovjednik bio je kontraadmiral R. H. Cruzen, koji je pratio Byrda na trećoj ekspediciji kao zapovjednik ledolomca. Za vrijeme te ekspedicije admiral Byrd preletio je drugi put preko Južnoga pola. Još i sada, uza sav golemi odgovorni posao, sanja, kako će poći »s one strane pola«, prema Weddellovu moru. On misli, da su još neviđena prostranstva polarne ravni nastavak istražene jednolične, valovite ravnine, premda ne isključuje mogućnost, da na neistraženom prostorju ima velikih gorskih lanaca i bezlednih dolina, što ih zagrijava neka vrsta podzemne peći, gdje se može naći barem nekog života. To je barem san jednoga od najvećih sanjara svoga naraštaja, koji je većinu svojih snova i ostvario, i poslije ostvarenja ostao živ.

Taj najveći živeći istraživač i jedan od najvećih istraživača svih vremena uopće, primio je za svoj znanstveni rad počasni akademski stupanj od 17 kolidža i sveučilišta, te preko 75 kolajna za doprinos napretku čovječanstva. Odlikovan je najvećim odličjem američke nacije: Kongresnom medaljom časti. Od 25 pohvala, što ih je primio od američke mornarice, deset je za hrabrost, uključujući dvije za izvanredno junaštvo. Neki Byrdovi pothvati, u koje odista ide i ovaj, što ste ga čitali u ovoj knjizi, najsvjetliji su primjeri ljudskog pregalaštva i izdržljivosti.

Prevodilac

SADRŽAJ

Urednik *Josip Tabak*

Ovitak i omot izradio *Vladimir Kirin*

Crteži u tekstu Richard E. Harrison

Korektori *Anka Oszelda* i *Blaženka Latas*

*

Izdavačko poduzeće *Mladost*
Zagreb, Ilica 7

Za izdavača *Živko Jeličić*